

Derin Lügat 10.0

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Alfabetik index.....	8
Önsöz.....	11
İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / إنساني.....	12
Psikanaliz / التحليل النفسي.....	14
Okumak / Reading / Lecture / قراءة.....	16
Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة.....	17
Sebeup-Sonuç / Nedensellik / Causality / العلاقة السببية.....	18
Teslimiyet / submission / soumission / تسليم.....	20
Güzellik / Cazibe / Attraction / Sex Appeal / الجمال.....	22
Mutluluk / Tatmin / Bonheur /Satisfaction / سعادة.....	24
Sanat / Eğlence / Entertainment / الفنون.....	26
İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتي.....	28
Normal / A-Normal / عادي.....	30
Zaman / Time / Temps / الوقت.....	32
Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية/ الحضارة.....	34
Yazmak / Çizmek / γράφετε / писать / كتابة.....	35
Özgürlük / Hürriyet / Liberty / Freedom / الحرية.....	36
Mükemmel / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια.....	38
Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممكن/ المحتمل.....	40
Karanlık / Zulmet / Darkness / Obscurité / الظلام.....	42
Kötülük / mal / evil / شر.....	43
Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية.....	48
Hayret / Θαυμάζειν / صدفة من المتضادات.....	50
Fitri / Evrensel / Universal/ فطري.....	52
Hemhal / Empathy / ἐμπάθεια / التعاطف.....	55
Akıl / Zekâ / Reason / Intelligence / العقل.....	56
Hak / Right / Droit / حق.....	57
Düzen / System / Système / المنظومة.....	59
İman / Faith / Foi / Bilgi / Knowledge / الإيمان.....	61
American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / طريقة الحياة الأمريكية.....	65
Fayda / utility / utilité / فائدة.....	67

Yalnızlık / solitude / loneliness / عِزْلَة.....	69
Diktatör / Dictator / δικτάτορας / دِكْتَاتُور.....	70
Terörist / terrorist / террорист / ارهلي.....	72
Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية.....	73
Adalet / Justice / العدالة.....	74
Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية.....	76
İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد.....	78
Zaman-Mekân / Time-Space / शून्यता / 悟り / الزمن والمكان.....	81
Dinlemek / Listen / Écouter / يشنو / سماع.....	82
İslâmistan / Land of Islam / ديار الإسلام.....	85
Millî eğitim / Éducation nationale / التعليم الوطني.....	86
Eksen Kayması / Axis Shift / محور التحول.....	89
Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات.....	90
Zamanda Yolculuk / Time Travelling / السفر عبر الزمن.....	92
Ateist / athée / αθεϊστής / атеист / الملحد.....	93
Yokluk / Absence / غيب.....	94
Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر.....	95
Gurbet / Das Unheimliche / homesickness / الاغتراب.....	97
Kader / Destiny / القدر.....	99
Paraklitos / Şefaatçi / παρακλητος.....	102
Hudud / Sınır / граница / Frontière / الحدود.....	103
Ehliyet / Liyakat / Merit / Mérite / لياكته.....	108
Zâhir ve Batın / Appearance & Essence / الظاهر والباطن.....	109
Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام.....	111
Unutmak / Forget / Oublier / ننسى.....	113
Hissiyat – Maneviyat / νοούμενον – φαινόμενα / إدراك حسي – حقيقة.....	118
Tanrı Parçacığı / God Particle / إلهة الجسيمات.....	119
Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / بقي.....	120
Kelime / Word / Mot / λέξη / كلمة.....	124
Cehalet / Ignorance / ignorantia / άγνοια / جهل.....	126
Mürşid / Murshid / Murchide / مرشد.....	127
Evvel / Origin / Beginning / πρώτος / أولا.....	129

Büyük Patlama / Big Bang / Urknall / الانفجار العظيم	130
Erken – Geç / Early – Late / Tôt – Tard / متأخر – مبكر	133
İnovasyon / イノベーション / ИННОВАЦИЯ / التجديد	135
Muhafazakârlık / Conservatisme / سياسة محافظة	138
İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم	140
Kuvvetler ayrılığı / Separation of Powers / Séparation des pouvoirs / فصل السلطات	146
Demokrasi / Democracy / Демократия / デモクラシー / ديمقراطية	147
Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية	150
Az gelişmiş ülke / Underdeveloped Country / بلد متخلف	152
Hoşgörü / Tolerance / толерантность / تسلمح	154
Kabz / Grasp / Prise / قبض	156
Büyüme / Growth / Croissance / نمو	157
Gerçek sonrası / Post-Truth / Post-vérité / عصر ما بعد الحقيقة	159
Realpolitik / الواقعية السيلسية	162
Kaos / Chaos / хаос / χάος / فرضى	164
Fetih / Conquest / conquête / فتح	166
Estetizasyon / Ayartma / aestheticisation	168
Rönesans / Renaissance / نهضة	170
Amerika'nın keşfi / Discovery of America / اكتشاف أمريكا	171
Çelişki / Paradox / المفارقة	172
Mecazî aşk / Metaphorical love / الحب المجازي	174
Big Data / Большие данные / ビッグデータ	175
Nobel Barış Ödülü / Nobel Peace Prize / جائزة نوبل للسلام	177
Allah korkusu / الخوف من الله	178
İnsan Kaynakları / Human Resources / الموارد البشرية	180
Gaflet/ unawareness / étourderie / غفلة	182
Batı / West / Occident / غرب	183
Objektif Bilgi / Objective Information / معلومات موضوعية	185
Tarihin Sonu / End of History / نهاية التاريخ	188
Beyin Göçü / Brain Drain / Fuite des cerveaux / هجرة الأدمغة	189
Kölelik / Slavery / Esclavage / عودية	191
İnsanlık / Beşeriyet / Humanity / Mankind / Humanité / بشرية / إنسانية	193

Maske / Persona / πρόσωπον/ نور.....	194
Vermek / to give / donner / اعطاء.....	196
Nobel Ekonomi Ödülü / Nobel Prize in Economics / جائزة نوبل في العلوم الاقتصادية.....	197
Sıfır tolerans / Zero tolerance / عدم التسامح.....	199
Işık / Light / Lumière / ضوء.....	201
Feminizm / Feminism / مؤيد للنساء.....	202
Moda / Fashion / Mode / موضة.....	206
Tüketim / Consumption / Consommation / استهلاك.....	209
Şimdi / Now / Maintenant / Jetzt / الآن.....	210

Alfabetik index

Adalet / Justice / العدالة	74
Akıl / Zekâ / Reason / Intelligence / العقل	56
Allah korkusu / الخوف من الله	178
American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / طريقة الحياة الأمريكية	65
Amerika'nın keşfi / Discovery of America / اكتشاف أمريكا	171
Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية	48
Ateist / athée / αθεϊστής / атеист / الملحد	93
Az gelişmiş ülke / Underdeveloped Country / بلد متخلف	152
Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / باقي	120
Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام	111
Batı / West / Occident / غرب	183
Beyin Göçü / Brain Drain / Fuite des cerveaux / هجرة الأدمغة	189
Big Data / Большие данные / ビッグデータ	175
Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات	90
Büyük Patlama / Big Bang / Urknall / الانفجار العظيم	130
Büyüme / Growth / Croissance / نمو	157
Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر	95
Cehalet / Ignorance / ignorantia / άγνοια / جهل	126
Çelişki / Paradox / المفارقة	172
Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة	17
Demokrasi / Democracy / Демократия / Δημοκρατία / ديمقراطية	147
Diktatör / Dictator / δικτάτορας / دكتاتور	70
Dinlemek / Listen / Écouter / بشنو / سماع	82
Düzen / System / Système / المنظومة	59
Ehliyet / Liyakat / Merit / Mérite / لياكيت	108
Eksen Kayması / Axis Shift / محور التحول	89
Erken – Geç / Early – Late / Tôt – Tard / متأخر – مبكر	133
Estetizasyon / Ayartma / aestheticisation	168
Evvel / Origin / Beginning / πρώτος / أولا	129
Fayda / utility / utilité / فائدة	67
Feminizm / Feminism / مؤيد للنساء	202
Fetih / Conquest / conquête / فتح	166
Fitri / Evrensel / Universal / فطري	52
Gaflet / unawareness / étourderie / غفلة	182
Gerçek sonrası / Post-Truth / Post-vérité / عصر ما بعد الحقيقة	159
Gurbet / Das Unheimliche / homesickness / الاغتراب	97
Güzellik / Cazibe / Attraction / Sex Appeal / الجمال	22
Hak / Right / Droit / حق	57
Hayret / Θαυμάζειν / صدفة من المتضادات	50

Hemhal / Empathy / ἐμπάθεια / التعطف	55
Hissiyat – Maneviyat / νοούμενον – φαινόμενα / إدراك حسي – حقيقة	118
Hoşgörü / Tolerance / толерантность / تسلمح	154
Hudud / Sınır / граница / Frontière / الحدود	103
İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد	78
İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم	140
İman / Faith / Foi / Bilgi / Knowledge / الإيمان	61
İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتي	28
İnovasyon / イノベーション / инновация / التجديد	135
İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / إنساني	12
İnsan Kaynakları / Human Resources / الموارد البشرية	180
İnsanlık / Beşeriyet / Humanity / Mankind / Humanité / بشرية / إنسانية	193
Işık / Light / Lumière / ضوء	201
İslâmistan / Land of Islam / ديار الإسلام	85
Kabz / Grasp / Prise / قبض	156
Kader / Destiny / القدر	99
Kaos / Chaos / хаос / χάος / فوضى	164
Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية	76
Karanlık / Zulmet / Darkness / Obscurité / الظلام	42
Kelime / Word / Mot / λέξη / كلمة	124
Kölelik / Slavery / Esclavage / عبودية	191
Kötülük / mal / evil / شر	43
Kuvvetler ayrılığı / Separation of Powers / Séparation des pouvoirs / فصل السلطات	146
Maske / Persona / πρόσωπον / دور	194
Mecazî aşk / Metaphorical love / الحب المجازي	174
Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية / الحضارة	34
Millî eğitim / Éducation nationale / التعليم الوطني	86
Moda / Fashion / Mode / موضة	206
Muhafazakârlık / Conservatisme / سياسة محافظة	138
Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممكن / المحتمل	40
Mükemmel / mükil / parfait / perfect / έντελέχεια	38
Mürşid / Murshid / Murchide / مرشد	127
Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة	24
Nobel Barış Ödülü / Nobel Peace Prize / جائزة نوبل للسلام	177
Nobel Ekonomi Ödülü / Nobel Prize in Economics / جائزة نوبل في العلوم الاقتصادية	197
Normal / A-Normal / عادي	30
Objektif Bilgi / Objective Information / معلومات موضوعية	185
Okumak / Reading / Lecture / قراءة	16
Özgürlük / Hürriyet / Liberty / Freedom / الحرية	36
Paraklitos / Şefaathçi / παρακλητος	102
Psikanaliz / التحليل النفسي	14
Realpolitik / الواقعية السياسية	162
Rönesans / Renaissance / نهضة	170

Sanat / Eğlence / Entertainment / الفنون	26
Sebep-Sonuç / Nedensellik / Causality / العلاقة السببية	18
Sıfır tolerans / Zero tolerance / عدم التسلمح	199
Şimdi / Now / Maintenant / Jetzt / الآن	210
Tanrı Parçacığı / God Particle / إلها الجسيمات	119
Tarihin Sonu / End of History / نهلية التاريخ	188
Terörist / terrorist / террорист / ارهابي	72
Teslimiyet / submission / soumission / تسليم	20
Tüketim / Consumption / Consommation / استهلاك	209
Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية	73
Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية	150
Unutmak / Forget / Oublier / ننسى	113
Vermek / to give / donner / اعطاء	196
Yalnızlık / solitude / loneliness / عزلة	69
Yazmak / Çizmek / γράφετε / писать / كتابة	35
Yokluk / Absence / غياب	94
Zâhir ve Batın / Appearance & Essence / الظاهر والباطن	109
Zaman / Time / Temps / الوقت	32
Zamanda Yolculuk / Time Travelling / السفر عبر الزمن	92
Zaman-Mekân / Time-Space / समय/مكان / الزمان والمكان	81

Önsöz

Yeni sürümlere dair not: Eski sürümleri indirip okumuş olanların işini kolaylaştırmak için kelimelerin sırasını değiştirmiyoruz. Yani her yeni sürümde okumaya kaldığınız yerden devam edebilirsiniz.

9cu sürüm ve bir istisna: Bu sürümde medeniyet maddesi güncellendi ve önemli eklemeler yapıldı.

İnsanlık neredeyse 4 asırdır “**ilerleme**” adını verdiği müthiş bir gerileme içinde. Tarihteki en kanlı savaşlar, sömürüler, soykırımlar, toplama kampları, atom bombaları, kimyasal ve biyolojik silahlar hep Batı’nın “**ilerlemesiyle**” yayıldı dünyaya. Herşeyin fiyatını bilen ama hiçbir şeyin değerini bilmeyen bu insanlar nereden çıktı? Yoksa kelimelerimizi mi kaybettik?

Önce “**Aydınlanma**” ile büyük bir karanlığa gömüldü Avrupa. Vatikan’ın yobazlığından kaçarken pozitivist dogmaların bataklığında kayboldu. “**Yeniden doğuş**” (**Rönesans**) hareketi sanatın ölüm fermanı oldu: Zira optik, matematik, anatomi kuralları dayatıldı sanat dünyasına. Sanat bilimselleşti, objektif ve totaliter bir kisveye büründü.

Kimse parçalamadı dünyayı “**Birleşmiş**” Milletler kadar. Güvenliğimiz için en büyük tehdit her barış projesine veto koyan BM “**Güvenlik**” Konseyi değil mi? Daimi üyesi olan 5 ülke dünyadaki silahların neredeyse tamamını üretip satıyor. “**Evrensel**” insan hakları bildirisi beyaz, zengin ve Hristiyanların hakları dışında bir şeyi savundu mu? Hayır. 1948’de Paris’te imzalandıktan sonra Washington, Londra ve Paris tarafından öldürülen Afrikalıların, Müslümanların, Güney Amerikalıların, Vietnamlı ve Korelilerin sayısı milyonları buldu.

Bu kavram karmaşası içinde **Aşk** kelimesi cinsel münasebetle eş anlamlı oldu: ing. *To make love*, fr. *Faire l’amour*... Aynı sebeple Batı insanı ruhun hürriyeti ile (*liberty*) nefsin serbestliği (*possibility*) ayırd edemiyor; Her ikisine birden özgürlük diyor: *liberty*, *liberté*. Oysa sadece nefsinin zaptedebilen, uhrevî kaygı ile frene basabilen insan **hürdür**. Ama polis korkusu ya da cemiyetin ayıplaması sebebiyle kendini tutan bir insanın ancak **serbestliğini** kaybetmiş olur, **özgürlüğünü** değil. Polis ve mahalle baskısı ortadan kalkınca **serbest** kalan insan bir anda hayvanlaşır, yakıp yıkar, öldürür, tecavüz eder. Nefsinin zindanından kurtulup **hür** olamayan insanlar hayvanlardan çok daha tehlikelidir.

Gandhi “*Batı medeniyeti hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna gülerek “*iyi fikir, yapsanız iyi olur*” dermiş. Önce Batı, sonra bütün insanlık **akıl** (reason) ile **zekânın** (*intelligence*) da aynı şey olduğunu sanmışlar. Oysa akıl iyi-kötü veya güzel-çirkin gibi ayrımı yaparken zekâ problem çözer; bir faydayı elde etmek ya da bir tehditte kurtulmak için kullanılır. Bir saniyede 100.000 insanı ve sayısız ağacı, böceği, kediye, köpeği öldürecek olan atom bombasını yapmak **zekâ** ister ama onu Hiroşima üzerine atmak için **akıl** gerekir.

İster Batı’yı suçlayalım, ister kendimizi, kelimelerle ilgili bir sorunuz var: İşaret etmeleri gereken mânâların tam tersini gösterdikleri müddetçe sağlıklı düşünmeye engel oluyorlar. **Çözüm** ürettiğimizi sandığımız yerlerde yeni **sorunlara** sebep oluyoruz. Dünyayı düzeltmeye başlamak için en uygun yer lisanımız değil mi? Kayıp kelimelerin izini sürmek için yazdığımız Derin Lügat’ı ilginize sunuyoruz.

İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / إنساني

Ne değildir?

Hayvanların fayda-tehdit algısını aşamayan modern Batı düşüncesi birey kavramından daha derine inemedi. Bu yüzden:

- İnsan'ı birey / homo-economicus zanneden liberalizm,
- İnsan'ı üstün ırk / asker millet ilân eden faşizm,
- İnsan'ı kızıl bürokrasinin dişli çarklarına indirgeyen komünizm,
- İnsan'ı tektipleştiren, putsal devletin yedek parçası yapan kemalizm

zulümden başka bir şey getirmediiler bize. Bunların

hepsi pozitivizmin çocuklarıydı; **allanıp pullanmış bir şirk'ten ibaret olan pozitivizmin.**

Birbirlerine rakip gibi görünen ideolojiler arasındaki çekişmeler hak mücadelesi olmadı hiç bir zaman. Çoğu sivil 80 milyon insanı öldüren ikinci dünya savaşı bile bir it dalaşı olmaktan öteye geçmedi. Dünyaperest güçler dünya malı için kan döktüler. Zira cepheler petrol yatakları etrafında kurulmuştu: Kuzey Afrika, Romanya, Azerbaycan ve Güney Doğu Asya...

Nedir?

Yaşamaktan daha değerli bir değer uğruna ölebilen canlıdır İnsan. Hatta 2 yaşındaki çocuğunu yaşatmak için fahişelik yapıp hergün yeniden ölebilir. (Bkz. [Derin insan kitabı](#), "Fahişelik, şehitlik, özgürlük" bahsi) Uygar(?) Batı bile zamanında teslim etmiş; akıl sahibi olduğu için maymun olmayan, insan türü canlının biominin adı *homo sapiens*. Latince *sapientia*'dan geliyor yani akıl sahibi. (ing. *wisdom, discernment*) Akıl, problem çözmeye yarayan zekâdan farklı (ing. *intelligence*). Zekâ dediğimiz meleke maymundada, arıda, kuşta da var. İnsan ise ayırd etme kabiliyetiyle, **FaRuK**iyetle ayrılıyor hayvanlardan. Neyi neyden ayırd edebiliyor peki?

Gazâlî Hz'nin tabiriyle **"hak ile batılı birbirinden ayırmaya yarayan ilâhî bir nûr"** olan akıl ile donanmışız. Bu farkındalık insan için kulluk şuurunu doğuruyor. Doğum ile nereden geldiğini, Ölüm ile nereye gittiğini biliyor insan. Zira akıl feneri ile bakınca bilmek ile iman etmek arasında fark kalmıyor:

"... Sahipsiz değilim, mülkün bir Malik'i var, evvelsiz değilim, ahirsiz değilim. Canlıyım, demek ki Hayy'atsız değilim, ölümlüyüm demek ki hayatiyetin kaynağı değilim, biliyorum demek ki bilginin kaynağı değilim..."

İnsan'ın kimyası?

İnsan varlığı üç varlığın birliğinden ibaret. Vücut, nefis ve ruh. Vücut yani insanın cismanî varlığı taş, su ve hava gibi cisimler ile ortak. Boşlukta yer kaplıyor, ağırlığı var; bölünüp parçalanabilir. Vücudun varlığı cüz-kül (parça-bütün) ilişkisi içinde akledilebilir yani **"insan vücudu = kollar + bacaklar + iç organlar..."**denilebilir. Ancak biyolojik anlamda canlı olması sebebiyle insan hayvanlara da benziyor. Yani bir taşın veya bir bardak suyun aksine kendi varlığını muhafaza etmek istiyor. Tehlikeden kaçıyor, düşmanını kovalıyor, yemekten, içmekten, uyumaktan ve üremekten haz alıyor. Bu hazlar onun hayvanî arzularının motoru. Nefsin arzuları biyolojik hayatı muhafaza, evlat ya da kalıcı eser bırakma yoluyla süreklilik tesis etmek ile sınırlı değil. Sürü halinde yaşayan hayvanlarda olduğu gibi insan nefsi şeref, itibar, diğerlerine üstünlük kurmayı da istiyor. Nefis ve

arzuları gözle görünmüyor ama azalara hükmediyor. Bir insanın söz ve hareketlerine bakarak nefsinin arzularını “okumak” mümkün.

Nefsin varlığı cüz-kül (parça-bütün) ilişkisi içinde akledilemiyor. Ancak hayvan tabiatına, dolayısıyla determinizme tabi olduğu için bilimlerin ve bilimsel disiplinlerin konusu olabilir. Psikoloji, psikanaliz, pedagoji, sosyoloji, ekonomi, siyaset, kriminoloji vs kendi teorilerini oluştururken insan nefsinin veçhelerini dikkate alıyolar istisnası yok.

İnsanın üçüncü varlığı ruh. Biyolojik ölümle yok edilemez lâtif bir varlık. İman etmiş olsun ya da olmasın her insan kendi ruhunun varlığına ve birliğine, zaman içinde aynı kaldığına şahit. “Ben şurada doğdum, şu okula gittim..” diye konuşurken her hangi bir günde var olan vücudu değil ruhunu kastediyor. Saçları uzar, tırnakları kesilir. Hatta bir kazada kol, bacak kaybedilebilir. Ama bölünmez bir benlik hissi vardır. Batı lisanlarında da zaman içinde aşınmayan, değişmeyen “*indivisible / individual*” kalan bu “ben” algısı bizi şizofren olmaktan koruyor. Ancak unutmamak gerekir ki benlik özünde bir vehim, bir illüzyondur:

*“Bu parça parça algıları sentezleyerek bir aynılık (**sameness**) oluşturuyoruz zihnimizde. Bütün yaptığımız benzerlik ve illiyetten istifade etmek. Benlik sadece hissedilen (**feeling**) ama 5 duyu ile algılanmayan bir şey. Netice olarak Benlik sözlerle ifade edilen zihni bir oluşum, bir ilişkidir. Bellek, kimliği (**identity**) üretmez, keşfeder. [...] İlliyet (**causality**) yani sebep-sonuç ilişkileri, determinizm ve kimlik insanların hayata tahammül etmek için ihtiyaç duyduğu vehimlerdir (**illusions**). Dil katılığı sebebiyle Varlık’ın değişimine rağmen aynı kalan hakikî Ben’i anlamaya engeldir.” (David Hume, *A Treatise of Human Nature*, 1739)*

Tavsiye okuma

Makale

- [Kırık parçalar \(Marilyn Monroe\)](#)
- [Varlık bir harftir, sen onun anlamısın](#)
- [Liberalizmin kusurları\(1\): İnsan’ı birey zanneder](#)
- [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#)

E-kitap

- [Derin İnsan](#)
- [Zaman Nedir?](#)

Kitap

- Mesnevî (Mevlânâ Hazretleri)
- Mesnevî Şerhi – Padişah Cariye Kısası (M. Fatih Çıtlak)
- [Hikem-i Ataiyye \(Ataullah İskenderî Hazretleri\)](#)
- *Peri Psûkhe* / Περὶ Ψυχῆς (*Aristoteles*)
- [Telhîsu Kitabi’n-Nefs \(İbn Rüşd\)](#)
- Psikanaliz Dersleri (Sigmund Freud)
- [Dokuz Yüz Katlı İnsan](#) (Mustafa Merter)
- Ben Nesli (Jean M. Twenge)

Psikanaliz / التحليل النفسي

İnsan yaşamında meydana gelen yıkımların üzeri zaman ile örtülür. Depremle yıkılan veya yangınla kül olan bir şehrin yeniden hayata dönmesi gibi insanlar da en büyük acıların altından kalkıp yaşamaya devam ederler. Ancak bu geri dönüş yaraların tamamen tedavi olduğu, travmaların silindiği anlamına gelmez. İnsan çocuklukta yaşadığı bir acının bedelini hayat boyu öder. İşte böyle zamanlarda bir "arkeolog" faydalı olabilir. Travmanın yaşandığı anı zamana yayarak "hastanın" kendi hikâyesini (=geçmişini) olduğu gibi kabul etmesini kolaylaştırabilir.

Ancak kimi peşin hükümler, klişeler ve Freud'un cinselliğe verdiği önemin çoğu kez yanlış anlaşılması gibi dış faktörler bugün hâlâ psikanalize soğuk bakılmasına sebep oluyor. Fakat bir de "iç" sebepler var ki bunların mesuliyeti doğrudan Freud'a ve takipçilerine fatura edilebilir:

1. Freud kendi nefsinin prizmasında meydana gelen deformasyonlar ile insan fitratına dair olan deformasyonları birbirinden ayıramadı. Bu hatası yüzünden de indî / sübjektif gözlemlerini objektifleştirdi; önce asrındaki bütün insanlara ve sonra insan tabiatına mâl etti.
2. 1930'da yayınlanan *Das Unbehagen in der Kultur* (Kültür Hoşnutsuzlukları) gibi eserlerinde açıkça belli ettiği gibi asrına hakim olan pozitivist imana boyun eğmiş bir bilgin Freud. Bu sebeple İnsan'daki uhrevî boyuta maddî kılıflar arayıp durmuş. (Bkz. [Bir pozitivizm eleştirisi](#))
3. **Nefs-i emmare ile nefs-i levvame dışında kalan veçheler Freudçu doktrinin kapsama alanı dışında kalmış.** Bu sebeple doktrinin temelleri mutluluk=tatmin şeklindeki bir fay hattı üzerine inşa edilmiş. Haliyle Freud ve takipçileri akl-ı meaş sahası olan hayvanî arzuların serbestliğini (*possibility*) fitrî ve meşru olan insan özgürlüğü (*liberty*) ile, yani akl-ı meadın sahası ile bir tutmuşlar. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#))
4. İnsan'ın uhrevî boyutunu gözardı eden bu "insan" teorileri adalet ve merhamet gibi değerleri rölativist bir ahlâk zemini üzerine oturtmaya çalışmışlar. Haz veren herşey "iyi" olmuş zira dünyevî fayda ile uhrevî iyilik arasındaki farkı görememişler.

Tavsiye okuma**Makale**

- [Ölüm'ün Evi / Dominique Lecompte](#)

E-kitap

- [Derin İnsan](#)
- [Ölümden Bahseden Kitap](#)

Kitap

- Beş Konferans Ve Psikanalize Toplu Bakış (Sigmund Freud)
- Psikanaliz Üzerine (Sigmund Freud)
- Analitik Psikoloji (Carl Gustav Jung)
- Jung (Anthony Stevens)
- Psikanaliz Açısından Cinsel Yaşamın Kökenleri (Sandor Ferenczi)
- Jung ve Din (Abdülkerim Bahadır)
- Mesnevî (Mevlânâ Hazretleri)
- Mesnevî Şerhi – Padişah Cariye Kıssası (M. Fatih Çıtlak)
- İtirafı (Aziz Augustin)
- Etik-Estetik Dengesi (Søren Kierkegaard)

Okumak / Reading / Lecture / قراءة

Okumak surete bakarak mânâyı tahsil etmektir. Yani görünene bakarak görünmeyeni akletmek, hatta kalbinde hissetmek... Bunu yapabilmek için elbette o mânânın önceden o kalbe nakşedilmiş olması icab eder. Farklı kültürel valizlere sahip olsalar da şairler, ressamalar, filozoflar yansıyan görüntülerdeki vehimlerin rumuzunda "gerçek" denilen dünyayı okumaya çalışırlar. Sanat tarihi bize gösteriyor ki görünen ile okunan arasındaki bu fikrî köprü hem Batı'da soyut sanatı etkilemiş hem de İslâm Sanatı'na yön veren fitrî bir bileşen olmuş. Ünlü ressam Cézanne'nın tabiriyle:

"... Tabiat'ı okuyalım. [...] Tabiat'a bakarak resim yapmak demek onu taklit etmek değil hissettiklerini gerçekleştirmektir. Resimde iki şey vardır: Göz ve beyin, ikisi birbirine yardım etmelidir. Her ikisi üzerine de çalışmak gerekir: Göz Tabiat'ı gözleyerek gerçekleştirir bu gelişmeyi. Beyin için ise hislerdeki mantık, o hislerin lisandaki tekabüliyeti ve o mantığın ifadesi, [lisan / nutuk olarak] dışa vurumu vardır. Tabiat'ı okumak demek bir ahenk kanununca birbirini izleyen renklerle boyanmış o yorum perdesinin ardından bakmak demektir. [...] Resim yapmak renkli hisleri kaydetmekten ibarettir ..." (L'Occident dergisinin Temmuz 1904 sayısında yayınlandı, aktaran: Ressam ve eleştirmen Émile Bernard)

Evet... Hayvan bakar. İnsan okur. Hayvan susayınca gider içer. İnsan su görünce okur, "rahmet" der. Ekmeği okur "rızk" der.

Tavsiye okuma

Makale

- [Soyut görme: Teori ve Pratik\(1\) – Picasso](#)
- [Soyut görme: Teori ve Pratik\(2\) – Cézanne](#)
- [Soyut görme: Teori ve pratik\(4\) – Kandinsky](#)
- [Sanat'ın amacı ve Henri Bergson](#)

E-kitap

- [Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır](#)
- [İslâm'da Mimar ve Şehir](#)
- [Sanat Yoluyla Hakikat Bulunur mu?](#)
- [Derin Göz](#)

Kitap

- Görme Biçimleri (John Berger)
- Göz ve Tin (Maurice Merleau-Ponty)
- Philosophie de l'ornement / "Tezyin felsefesi" (Christine Buci-Glucksmann)
- [Energie Spirituelle / Manevî Enerji \(Henri Bergson\)](#)
- [Resim sanatındaki Hakikat / Jacques Derrida](#)

Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة

Ne değildir?

Rönesans'tan itibaren manevî değerler ile maddî değerler için kullanılan kelimeler birbirine karıştı. Önce Vatikanizm içeriden yıkması ve ardından Fransız ihtilaliyle silinme noktasına gelen Hristiyanlık lisanını (=aklını) kaybetti. Aydınlanma Çağı ile artan karanlık zihinlere de zulmet ve zulüm getirdi. Nihayet 1900'lerin pozitivizmi ise tabutun son çivilerini çaktı: Avrupa'da dünyevî **değerler** ile uhrevî **değerler** için aynı kelimeleri kullanılıyor artık. Şımarık elitler yüzünden bu karışıklık İslâm coğrafyasında sirayet etti. (Bkz. [Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır](#) isimli e-kitap, Rönesans ve Merkezî perspektif ile ilgili bölümler)

İngilizcede "values", Fransızcada "valeurs" tıpkı Türkçedeki "menkul kıymetler" ve "insanî değerler" gibi kullanılıyor. Mesele sadece teorik değil, **lisandaki arıza kalbe yansıyor**: Organlarını satan insanların **serbest piyasa** kanalıyla yedek parça durumuna düşürülmesi bu yüzden normal oldu. Benzer şekilde evladiyla geçireceği saatlerin **değerini** bilmeyen anne-baba geç saatlere kadar çalışıp dolar cinsinden **değer** biriktiriyor. Yani sayılamaz **değerleri** satarak sayılabilir **değer** alıyorlar. Nitelik ile nicelik takas ediliyor.

Nedir?

Sayılmayan, **adedi** olmayan, **taada** gelmeyen, bölünme ve parçalanma kabul etmeyen "değerler" insanî değerlerdir: Merhamet, adalet, aşk, güzellik... 30 kg zayıflasa veya bir kazada kolunu ve bacağı kaybetse bile bir insan TAM bir insandır. Severken tam sever, annelik babalık hakkı tamdır. **Laik devlet bile maddeden gayri tam ve bölünmez bir vatandaşın varlığına iman etmiştir**: Oy verirken, vergi öderken, evlenirken, suç işlerken ve ceza alırken bir bölünme kabul edilemez. İşte **hak** ve **mes'uliyet** (sorumluluk) ile anlam kazanan, biyolojik ölümle son bulmayan bu değer İnsan'ın değeridir. Yunus Emre Hz.'nin buyurduğu gibi "**ölürse ten ölür, canlar ölesi değil**". Haliyle uhrevî **değerler** ile karar veren, O'nun rızasına talip olan bir insan dünyevî **değerler** cinsinden düşünüp konuşamaz. Zira **dünyevî servet verdikçe azalır, Müslüman'ın serveti ise verdikçe bereketlenir**. Bu durum akl-ı meada uygun fakat akl-ı meaşa göre gelişkilidir.

Tavsiye Okuma

e-kitap

- [Derin İnsan](#)
- [Derin Göz](#)
- [Zaman Nedir?](#)

Kitap

- Makasit-ül felasife (Gazâlî Hazretleri)
- Kitabu's-Şifa (İbn Sina)
- Kitabu'n Nefs (İbn Rüşd)

Sebepe-Sonuç / Nedensellik / Causality / العلاقة السببية

Sebepler çıldırmamıza engel olmak için gerekli vehimler, illüzyonlardır. Sebeplerin kudreti yoktur ve sonuçları ihtiva etmezler. Aynı anda ya da peşpeşe gerçekleşen (iktiran, fr. ing. concomitance) olaylara bakarak aralarında fikrî bir bağ kuran insandır. Bu bağı kurarken 5 duyusunu ve tümevarım yöntemini kullanır. Oysa hisler aldatılabilir; bilimsel “kanunlar” güncellenebilir. Matematikçi ve epistemolog [Bertrand Russell](#)’ın örneğindeki gibi:

*“...Mantıklı hindi çiftliğe varır varmaz her sabah saat 9’da yem verildiğini fark etti. Ama iyi bir tümevarımcı olduğu için hemen bir sonuca varmak istemedi. Bekledi ve her gün tekrar tekrar gözlemledi. Bu gözlemlerini değişik koşullarda tekrar etti: Çarşambaları, perşembeleri, sıcak ve soğuk günler, yağmurlu ve yağmursuz günler. Her gün yeni bir gözlem ekledi ve sonunda bir sonuç çıkardı: **“Her sabah saat 9’da yemek veriliyor bana”**. Fakat bir yılbaşı günü kural bozuldu: Mantıklı hindi saat 9’da yemini beklerken boynu kesildi...”*

Zihnimizde kurduğumuz nedensellik ilişkisi bilim ilerledikçe mükemmelleşir yahut terk edilip başka kurallarla ikame edilir. (Bkz. *Newton fiziği ve Kuantum teorisi*) Biz yerçekimini bilmeden önce de yere düşüyorduk. Fizik kurallarını öğrenmek için elektronlar ve protonlar hangi okula gittiler?

Bilimsel kuralların kendisi kudret sahibi olamaz. Bir devlet hırsızlığı yasaklasa bile bu kanun kendi kendini tatbik edemez. Ancak polis, hakim, hapis gibi cebr uygulayacak kudretli kişi/kurum varsa kanun uygulanır. Bediüzzaman Hazretleri bunun için **misdar** ve **masdar** temsilini verir. Misdar (cetvel) çizginin düzgün çizilmesi için gerekli olan alet, bilimin kanunlarına benzer. **Maşdar** ise bir şeyin **sudur** ettiği, çıktığı yerdir. Misdar kaderi temsil eder, masdar ise kudreti. Hiç cetvel çizginin kaynağı olabilir mi?

*“Esbab-ı zahiriye perestîş edenleri aldatan; iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır ki, **“iktiran”** tabir edilir, birbirine illet zannetmeleridir. Hem bir şeyin ademi, bir nimetin madum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki: O şeyin vücudu dahi, o nimetin vücuduna illettir.”* (Lem’alar)

Aslında nedensellik mevhumu (=kavramı) tek **vehim** değildir. Benlik algısı, determinizm, aynı kalma hissi gibi bir çok fikrî mekanizma yürürlüktedir. Bunların birbiriyle eklemlenmesini en güzel özetleyen metinlerden biri ise David Hume’un yazdığı [A Treatise of Human Nature](#) olsa gerek :

*“... Bu parça parça algıları sentezleyerek bir aynılık (**sameness**) oluşturuyoruz zihnimizde. Bütün yaptığımız benzerlik ve illiyetten istifade etmek. Benlik sadece hissedilen (**feeling**) ama 5 duyu ile algılanmayan bir şey. Netice olarak Benlik sözlerle ifade edilen zihni bir oluşum, bir ilişkidir. Bellek, kimliği (**identity**) üretmez, keşfeder. [...] İlliyet (**causality**) yani sebep-sonuç ilişkileri, determinizm ve kimlik insanların hayata tahammül etmek için ihtiyaç duyduğu vehimlerdir (**illusions**). Dil katılığı sebebiyle Varlık’ın değişimine rağmen aynı kalan hakikî Ben’i anlamaya engeldir ...”*

Son söz olarak ünlü fizikçi Ernst Mach’ın şu sözlerine bakalım; Ben’lik ve nedensellik arasındaki eklemlenmeye dikkat edin:

“... Nesneyi içinde bulunduğu hareketli ortamdan ayrı düşündüğümüzde ne oluyor? Gerçekte bize daha tutarlı ya da kalıcı gelen bazı hislerimizi sel gibi akıp giden diğerlerinin arasından

çekip alıyoruz. [...] Varsayalım ki tabiat benzer koşullarda benzer olayları üretebilsin. Bu benzer koşulları nasıl bulacağımızı bilemeyiz. Tabiat tektir, eşsizdir. Olaylar arasındaki benzerlikler bizim tasavvurumuzdan kaynaklanmaktadır ...” (Die ökonomische Natur der physikalischen Forschung, 1882)

Tavsiye okuma

Makale

- [Tümevarım, Nedensellik ilkesi ve Bilim’in Putlaşma sebepleri](#)
- [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)
- [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#)
- [Şerhu Esmâillâhi’l-Hüsna \(Sadreddin Konevî Hazretleri\)](#)

Sitede yayınlanmış kitap alıntıları

1. [Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein](#)
2. [Aranağmeler / Søren Kierkegaard](#)
3. [Marx, Bilim, Ateizm ve Adalet](#) (Caner Taslaman)

E-kitap

- [Maymunist imanla nereye kadar?](#)
- [Modern Bir Put: Bilim](#)
- [Bir pozitivizm eleştirisi](#)

Kitap

1. Tehâfüt el-Felâsife (Gazzâlî Hazretleri)
2. Quantum Reality, Relativistic Causality, and Closing the Epistemic Circle: Essays in Honour of Abner Shimony (The Western Ontario Series in Philosophy of Science)
3. Approaches to Epistemology through Causality (Jude Anderson)
4. Causality and Modern Science (Mario Bunge)
5. Causality: Models, Reasoning, and Inference (Judea Pearl)
6. Theories of Causality: From Antiquity to the Present (John Losee)
7. Fiziksel Realite Meselesine Giriş (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre)
8. Kur’an-ı Kerim ve Tabiat ilimleri (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre)
9. Bilimin Öteki Yüzü (Dr.Yamina B. Mermer- Metin Karabaşoğlu – Senai Demirci)
10. Bilimin Marifetullah Boyutları (Dr.Yamina B. Mermer)
11. A Treatise of Human Nature (İnsanın Doğası Üzerine Bir İnceleme David Hume)
12. An Enquiry Concerning Human Understanding (İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma- David Hume)

Teslimiyet / submission / soumission / تسلیم

Bazen zordur kolay olanı seçmek. İnsan sebeplere güvenir, eşyaya, topluma, makam sahibi insanlara umut bağlar. **Sebeplerin neticeleri içerdiği vehmiyle hareket eder.** (Bkz. Derin Lügat, [Sebep-Sonuç](#)) Sebeplerde kudret arar:

*"...Gereklilik fikri algılarımızla teyid ettiğimiz bir şey değil. Demek ki içimizden gelen bir izlenim bu veya düşüncelerimizin sonucu.[...]Neticede gereklik ya da sebep-sonuç ilişkisi (=illiyet) varlıklardan kaynaklanan bir olgu değil. Biz olayları gözlerken onları sebep ya da sonuç olarak birbirine bağlıyoruz. Gereklik bizim düşünme alışkanlıklarımızın bir sonucu. "yan yana" gelen, aynı anda olan veya biri diğerinden önce meydana gelen olayları birbirine bağlamak için ürettiğimiz açıklamalar bunlar. Geçmişte olmuş olan şeylere bakarak gelecekte de böyle olacağı beklentisi içine giriyoruz. Akıl yürütme değil alışkanlıktır insanın rehberi. Eğer alışkanlık olmasaydı hiç bir şeyden emin olamazdık ve belleğimizde o an taze olanlar ve hemen o sırada algıladıklarımız dışında hiç bir şey bilemezdik. Gereklik hissi olmasaydı insanlar ne hareket edebilirlerdi ne de düşünebilirlerdi..." (David Hume / **Human Understanding**)*

Olaylar gerçekte kolyedeki inciler veya bir labirentin odaları gibi birbirlerine bağlı değildir. Bir Olay olmadan önce yoktur ki. Akl-ı meaş olayların olma ve birbirlerini tetikleme ihtimallerine bakarak bir "harita" oluşturur. Biz bu haritaya bakarak "doğru ve iyi" kararlar veririz. Oysa Hayat görünmez, yaşanır. Yani başımıza gelen olaylar mekânsal değil zamansaldır. (Bkz. ["Zaman Nedir?" isimli e-kitap](#))

Bu yüzden insanların hürriyet sahası okun doğru atılmasıdır. Hedefi vurmak istemek ne kötü bir kalp hastalığı, ne büyük bir kibirdir! Aspirin baş ağrısını geçirme neticesini ihtiva etmez; sadece asetilsalisilik asit vardır terkinde. Bunun için Gazâlî Hz. Buyurmuştur ki:

"Ateş ile pamuk yanyana gelince pamuk yanar. Sanırsın ki ateş pamuğu yaktı. Eğer ateşte böyle bir kudret olsaydı su ateşi söndürmezdi"

ALLAH bir şeyi yaratırken sebepleriyle yaratır. Bu beşerî sebepler aklımıza perdelenirse **açiz** kalırız ve **muçize** deriz. (En'âm, 6/106; Ra'd, 13/16; Zümer, 39/62; Ğâfir, 40/62) Aslında mucizelerin de sebepleri vardır ama bizce mâlum değildir. (Yâsin 82)

Tavsiye Okuma**Makaleler**

- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(1\)](#)
- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(2\)](#)
- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)

Kitaplar

1. Mektubat, İci cilt (İmam-ı Muhammed Masum Hz.)
2. Hikem-i Ataiyye (Ataullah İskenderî Hazretleri)
3. [Derin Lügat, Sebep-Sonuç](#) bahsinde verilen kaynaklar,
4. John Locke, David Hume ve Ludwig Wittgenstein'in "causality" üzerine yazdıkları denemeler
5. Hume ve Wittgenstein'in şüphecilik / septisizm, kesin bilgi ve hata konulu denemeleri
6. Yalın Aklın Kritiği (Immanuel Kant)
7. Zaman algısı ve Zaman'ın kavramsallaştırılması hakkında [Essai sur les données immédiates de la conscience](#): **Henri Bergson**'un 1888'de yazdığı doktora tezi.

Güzellik / Cazibe / Attraction / Sex Appeal / الجمل

Ne değildir?

Rönesans'tan bu yana lisanı bozulan Batı insanı güzel ile cazip arasındaki farkı bilemiyor. Meselâ Sigmund Freud 1930'da yazdığı **"Unbehagen in der Kultur – Mutsuzluk Kültürü"** isimli kitapta şunları söyleyebilmiştir:

"... Güzellikten zevk almanın garip, hafifçe zehirleyici bir duygu niteliği vardır. Güzelliğin görünür bir kullanımı yoktur; onun için belirgin bir kültürel gereklilik de yoktur. Yine de uygarlık onsuz olamaz. ... Ne yazık ki psikanaliz de güzellik hakkında pek bir şey söyleyememiştir. **Kesin gibi görünen tek şey cinsel duygu alanından türediğidir.** Güzellik sevgisi amacına ket vurulmuş bir dürtüye mükemmel bir örnektir. "Güzellik" ve "cazibe" özgün olarak cinsel nesnenin nitelikleridir ..."

Gerçekte güzellik insan ruhu içindir, cazibe hayvan ve insanda ortak olan hayvanî nefsiçindir. Güzel nitelikler, indî bir vasıftır; cazibe ise niceliktir, objektiftir. 90-60-90 ölçülerinde bir kadın **her** erkek gözü için aynı derecede cazip olabilir. Ama bir kadına aşık olan erkek güzelliğini ölçemez, rakamla, mantıkla açıklayamaz. Güzellik objektif olsaydı bütün erkekler aynı kadına aşık olurdu. Güzellik indî,sübjektiftir. Ama cazibe objektiftir. Aynı mankenin çıplak etini kullanarak milyonlarca insana gazoz, av tüfeği, dondurma ve otomobil satabilirsiniz. Zaten bunun içindir ki Batı'da ve cereyanda kalmış şark ülkelerinde "güzellik yarışması" denen cazibe yarışmaları düzenlenir. İnsanlar koşu yarışındaki gibi "**güzellikte birinci, ikinci,... sonuncu**" gelirler. Objektif kriterler aslında güzellik (*beauty / beauté*) ölçmez, cazibe ölçer (*Attraction / attrait / sex appeal*). Bu yüzden kasap vitrinindeki etler gibi sunulan insan bedeni mallaşır, eşyalaşır (Bkz. [Sevleştirme](#), *Reification*, *Chosification*). Haliyle güzellik(!) yarışmaları da mal pazarı gibi görünür.

Nedir?

Güzellik Aşk'ın dış dünyadaki yansımasıdır. Aşık olduğum kadını güzel bulurum. Bunun için "Güzelliğin on par'etmez / Bu bendeki aşk olmasa" demiştir Aşık Veysel. Mevlânâ Hazretleri de aynı hakikati şu beyitlerle anlatır Mesnevî'de:

"... Halife Leylâ ya dedi ki: "Mecnun'un perişan olmasına, sapıtmasına sebep olan Leylâ sen misin? Sende başka güzellerden daha fazla bir güzellik yoktur." Leylâ; "Sen sus, çünkü, sen Mecnun değilsin." diye cevap verdi ..."

Doğayı da güzel bulan biziz. Yani güzellik indî (sübjektif) bir yargıdır aynı zamanda. Dağlar, denizler ve balıklar kendilerinin “güzel” olduklarını bilmezler. Güzelik, cazibenin aksine biyolojik/hayvanî fayda vaad etmeyen bir çekimdir. Batan güneşi, sonbaharda dökülen yaprakları, kutuplarda gezen bir balınayı güzel bulabiliriz. Güzellik ile cazibeyi birbirine karıştıran Freud’a ne cevap vermeli? ***"Hayvanları çok severim, ızgara lüfere ve fırında kuzuya bayılırım!"***

Tavsiye Okuma

Makaleler

- [Güzellik Matkabı Zekâ Duvarını Deler mi?](#)
- [Çirkin Cumhuriyet ve Mânâ'sız Maneviyat](#)
- [Ben Sana Gül Demem, Gülün Ömrü Az Olur](#)
- [Kötülük'ten Güzellik çıkar mı? \(Charles Baudelaire ve Otto Dix\)](#)
- [Güzel eşya ve güzel ahlâk](#)

E-Kitaplar

- [Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır](#)
- [Sanat Yoluyla Hakikat Bulunur mu?](#)
- [Derin Göz](#)
- [Sanat karanlıkta çakılmış bir kibrittir...](#)
- [Derin İnsan](#)

Kitaplar

- Resim Sanatında Hakikat / Jacques Derrida
- Yargı yetisinin eleştirisi, Immanuel Kant
- Ahlâkın ve dinin iki kaynağı, Henri Bergson
- Madde ve bellek, Henri Bergson
- Gezgin ve gölgesi, F. W. Nietzsche
- İnsanca pek insanca, F. W. Nietzsche

Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة

Lisanı uzun müddettir bozuk olan Batı insanı mutluluk ve tatmin gibi çok farklı iki kavrama aynı isimleri veriyor, kafalar karışık: İngilizler "welfare, happiness, satisfaction...", Fransızlar "bonheur, bien être, satisfaction..." Almanlar "Wohlfahrt, Glück, Zufriedenheit" kelimeleri arasındaki farkları göremiyorlar. Bu kelimelerle sosyoloji yaptıkları için kendi toplumlarını anlamıyorlar. Bu kelimelerle siyaset yaptıkları için demokrasi denen ateşkes rejimine mahkûmlar. Bu gidişle daha iyisini inşa etmeleri de imkânsız. Artık **adaletsiz demokrasi Batı'nın aşılmaz ufku olmuştur**. Batı tarzı demokrasinin kusurları için "[Banka Ordudan Tehlikelidir!](#)" isimli e-kitabımızın şu bölümlerine bakılabilir:

- Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!
- Bize Demokrasi değil Adalet lâzım

Ne değildir?

Mutluluk başka, tatmin başkadır. Tatmin insanda ve hayvanda ortaktır. Aş, iş ve eş bulan insan tatmin olur. Ama insan nefsi yedikçe acır. Sürekli tatmin olanlar mutlu ol~~m~~ayabilirler. Sigmund Freud'un tabiriyle:

"... İnsan bir şeyden haz alabilmek için o şeyin yokluğunu, ızdırabını tatmaya muhtaç. Açlık gibi, soğuk gibi, yalnızlık gibi. Ama istenen bir kere ele geçti mi verdiği haz sönüp gidiyor. Yani geçici şekilde tatmin olmak mümkün ama mutlu bir halde sürekli kalmak imkânsız." (Unbehagen in der Kultur – Mutsuzluk Kültürü, 1929)

Çünkü tatmin ten içindir, mutluluk can içindir. Ölecek olan tenin hazzı ölümsüz ruha yeter mi? (Bkz. **Derin Lügat**, [İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus](#) maddesi) İnsan tıpkı hayvan gibi elde ettiği maddesel hazları uzuvlarıyla tadar. Tadı güzel bir yemek, sıcak bir ev, dokunması hoş bir kumaş insana **sonsuz haz** veremez. Aşk'ı arayan bir kadının kalbindeki boşluğu kürkle, mücevherle dolduramazsınız; ama sürekli vererek o kadını bunların altına diri diri gömebilirsiniz. (Bkz. [Kırık parçalar / Marilyn Monroe](#)) Tatmin ile mutluluk arasındaki bu farkı (biraz) fark etmiş olan Alman filozof Arthur Schopenhauer şöyle demiştir:

"insan aldığı hazzı arttırmak için aslında tatmini hayvanlarınkinden ancak biraz güç olan ihtiyaçlarını bilerek artırır; bütün bu lüksün, lezzetli yiyeceklerin, tütün, afyon ve içkilerin, zarif ve gösterişli elbiselerin ve daha bunlar gibi insanın hayatı için zaruri olduğunu düşündüğü binlerce şeyin sebebi budur." (Die Welt als Wille und Vorstellung – İsteme ve Temsil Olarak Dünya, 1819)

Nedir?

Mutluluk ve tatmin farklı. Hayvanda tatmin var. Mutluluk İnsan'a has. Nimetin kendisi tatmin ederken onu Veren'e hamd etmek mutlu ediyor. Mutluluk nefsi değil ruhu tatmin ederek kazanılır. Lezzetli yiyecekler, şöhret, eş-evlât sevgisi gibi sonlu hazlar asla sonsuz olan ruhu tatmin edemez. Mutluluk yani ruhun tatmini ancak biyolojik ömrümüz bittikten sonraki varoluşa, ölümden sonrasına uygun biçimde yaşamakla elde edilebilir.

Tavsiye okuma**Makale**

- [Arthur Schopenhauer'dan Namaz Dersleri](#)
- [Sanat'ın amacı ve Henri Bergson](#)
- [Ölüm'ün Evi / Dominique Lecompte](#)
- [Dindarlık, Dinsizlik ve Mutluluk](#)
- [Nasıl Mutlu Olunmaz?](#)
- [İnsan maymunlaşabilir mi?](#)

E-kitap

- [Derin İnsan](#)

Kitap

- Kimya-i Saadet (Gazâlî Hazretleri)
- [Hikem-i Ataiyye \(Ataullah İskenderî Hazretleri\)](#)
- [Unbehagen in der Kultur – Mutsuzluk Kültürü, \(Sigmund Freud\)](#)
- Die Welt als Wille und Vorstellung – İsteme ve Temsil Olarak Dünya (Arthur Schopenhauer)

Sanat / Eğlence / Entertainment / الفنون

Ne değildir?

Sanat eğlence değildir. Sanat İnsan'a bilim, tarih ve felsefe yoluyla keşfedemeyeceği dünyaların kapısını açar:

"Günümüz insanı zannediyor ki bilginler bize öğretirler, şairler ve müzisyenler de bizi eğlendirirler. Sanatçıların onlara birşeyler öğretebilecekleri akıllarına gelmiyor bile!" (Ludwig Wittgenstein, Karışık Saptamalar)

Kuzey Atlantik kültürü fayda odaklı olduğu için Sanat'ı da sıkıp suyunu çıkarmış ve ürünleştirmiş. Ekoller, ödüller, müzeler, devlet sanatçıları, otoriteler ve milyonluk bütçeler yüzünden objektif bir sanat(!) tasavvuru ile yaşamak zorundayız. Artık sanat olmayan, teknik ve ticarî bir ucube ile. **Modern insan çirkin bir şeyi "güzel" anlatmak ile Güzel'i hissettirmek arasındaki farkı bilmiyor.** Oysa anlaşılır hale getirmek (estetizasyon) ile hakikaten güzel olanı görünür kılmak, insanlara hissettirmek elbette aynı şey değil:

*"... Korkunç derecede üzücü bir durum düşünün: Bir tecavüz, bir cinayet, bir işkence sahnesi... Buna maruz kalan veya "sadece" seyirci olan bir insan bile olan biteni doğru dürüst göremez. Korkudan, aceleden, tikslenme duygusundan... Ama bir filmde böyle bir sahne varsa, hele bazı "mühim" anlar ağır çekimle uzuuuuuuun saniyelere yayıldıysa "iğrençlik" daha bir görünür (=anlaşılır) olur. Çığlıklar, darbeler, sıçrayan kan damlları... **Bir çok insan bu yüzden şiddet içeren filmlere ilgi gösterir. Çünkü merak duygusu tiksintiyi bastırabilir.** Polisiye filmlerdeki çatışma, dövüş ve araba takibi sahneleri de böyledir. Değişik açılardan aynı kavgayı öyle bir seyrettirirler ki adama adeta kavga etmiş gibi olursunuz. [...] Bu görüntüler merakımızı öyle "güzel" doyurur ki gerçekten Güzellik'e dair bir şey gördüğümüzü sanırız. Aslında bu tür sanat(?) eserleri Güzel'i anlatmaz ama korkuyu, şiddeti, vahşeti "güzel" anlatır. **Merakımızı TATMİN eder, bilme/anlama açlığı bir çukur, bir delik gibidir. Filmlerin kanlı şovları o merak deliklerine "cuk" diye oturur. Bunun için "güzel" gelir bize ..."** (Bkz. [Baudelaire'in şiirleri](#), [Dix'in gravürleri](#))*

Nedir?

Sanat maddî, fizikî dünyanın determinizmi ile insanı insan yapan değerlerin yani mânâ aleminin hürriyeti arasında bir köprüdür. Ölçülebilen, bölünüp parçalanma kabul eden maddeden bizi kurtarır. Hislerimizle fark edip akılla idrak ettiğimiz sanatsal güzellik ahlâkî güzelliğe bir işarettir. Aksi takdirde aynı sebeplerin aynı sonuçları doğurduğu bir dünyada "iyi" bir insan olmak, iyi fiileri seçmek imkânsız olurdu. Meselâ fedakâr insan tabiatına tâbî yaratılmış olanlar fedakârlık yaparlardı. Güzel ve çirkin hareketlerimiz suyun 100°C'de kaynaması ya da sineklerin pisliğe konması kadar tâbî olurdu. **İnsan hürriyeti sanat vasıtasıyla mücerret (soyut) halden müşahhas (somut) hale geçer. Bu yolla güzellik insanlar arasında paylaşılabılır, ahlâken tekâmül etmek için cemiyete hizmet eder.** (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Güzellik / Cazibe / Attraction / Sex Appeal](#))

Bu hakikate sırtını yaslayan medeniyetler sadece güzel eserler vermemişler, güzel insanlar da yetiştirebilmişlerdir: Bestekâr Ahmed Mükerrrem Akıncı'nın ifade etiği gibi:

"Evlâdım, bizden evvelkiler "şerefli müzik bilimi" diye isimlendirmişlerdir. Müzik ahlâkı süsleme ve ruhu yüceltmenin vasıtalarındandır. Müzikle hakkıyla uğraşanlardan kötü insan çıkmamıştır. İnsan tabiatında saklı bulunan kötülükleri müzik potası temizlemektedir."

Talebesi Câhid Gözkân'dan nakledilen asıl metin: Orjinal metin: "Evlâdım, eslâf, ilm-i şerîf-i mûsikî diye tesmiye etmişlerdir. Mûsikî, tezhîb-i ahlâk ve i'tilâ-yı rûhun vâsıtasındandır. Bihakkın erbâb-ı mûsikîden fenâ kimse zuhûr etmemiştir. Tab'-ı beşerde meknûz olan ârızî kötülükleri mûsikî potası temizlemektedir."

Tavsiye okuma

Makale

- [Ayıp sanat olur mu?](#)
- [Güzellik Matkabı Zekâ Duvarını Deler mi?](#)
- [Çirkin Cumhuriyet ve Mânâ'sız Maneviyat](#)
- [Ben Sana Gül Demem, Gülün Ömrü Az Olur](#)
- [Kötülük'ten Güzellik çıkar mı? \(Charles Baudelaire ve Otto Dix\)](#)
- [Güzel eşya ve güzel ahlâk](#)

E-kitap

- [Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır](#)
- [İslâm'da Mimar ve Şehir](#)
- [Derin Göz](#)
- [Sanat Yoluyla Hakikat Bulunur mu?](#)
- [Sanat karanlıkta çakılmış bir kibrittir...](#)

Kitap

- Tersten Perspektif / Pavel Florenski
- İmgenin Pornografisi / Zeynep Sayın
- Mühürlenmiş Zaman / Andrey Tarkovski
- İslam Sanatı Dil ve Anlam / Titus Burckhardt
- Aklın Aynası – Geleneksel Bilim ve Kutsal Sanat Üzerine Denemeler / Titus Burckhardt

İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی

"... Halife Leyla'ya 'Sen misin Leyla? Sen misin Mecnûn'u bu hale koyan? O kadar da güzel değilmişsin. Hizmetçilerim arasında bile senden daha güzel olanlar var' deyince Leyla şöyle cevapladı: 'Ben Leyla'yım ama sen Mecnûn değilsin. Onun için sana susmak düşer...' (Mesnevî'den)

Ne değildir?

Herkese göre değişen, varlığı kesin olmayan hisler ve inançlar değil. İndî / sübjektif bilgi de var ama şuurlu insanlar için var. Objektif / bilimsel / ölçülebilir bilgi bile indî olarak teyid edilmeye muhtaç. Bilimsel hesaplar ve ispatlar, lisan ile, mantık ile varılan neticeler indî kabullere, daha doğrusu imana dayanıyor. (Bkz. Hume, Wittgenstein, Russel...) Kendi varlığına iman etmeyen yani değişen ve ölmekte olan bedende değişmeyen bir şuurun varlığından emin olmayan bilim adamının Big Bang veya evrimden bahsetmesi muhal.

Nedir?

Mevlânâ Hazretleri'nin buyurduğu gibi güzellik bakılında değil bakan gözde. Ama güzellik bu sahanın yegâne bilgisi değil. Ölçülebilir olanları, bedeni, parayı, eşyayı uğruna feda ettiğimiz ne varsa indî bilgi ile kavranıyor: Vatan sevgisi, beşerî aşklar... Hatta indî varoluşu reddedenler bile kendilerini anlamak için bu mevhuma muhtaçlar: Para tutkusu veya bilimi, akli her şeyin üstünde kabul etmek gibi tercihler de indî bilgi sahasına ait:

"... Adı "**HİÇ / YOK / boşluk**" olan şeyler de var mıdır "**VAR**" kadar? Meselâ kredi kartı borcunuz var mı? Yani (orada olması gereken) paranız yok mu? Bankadaki **HİÇ** para. Sizi arayıp sormayan o vefasızın etmediği **HİÇ** telefonlar, hastanızın ameliyattan çıkmasını beklerken geçen (=geçmeyen) **HİÇ** zaman... Acil servisin bekleme salonunu **DOLD**uran o ezici, o ağır **BOŞ**luk... Hiçlik, boşluk ve yokluk... İlk bakışta bir kelime problemi gibi. Oturmanın tersi kalkmak, sıcakın tersi soğuk, vs. Ama **göründüğü** kadar simetrik değil **bugörünMEyen** varlıklar ..." (Bkz. [Jean-Paul Sartre ile Kaliteli bir Ateizme Doğru](#))

Tren yolcuları pencereden dışarı baktıklarında istasyon binalarını, direkleri ve ağaçları hareket halinde görürler. İnsanlar da genellikle MUTLAK sabit bir sıfır noktasında durduklarını zannederler. Yaşadıkları ülke, tarihi devir, inançları, ideolojileri onlara “normal” gelir, bir sıfır noktasıdır adeta. O noktadan geçmişe ve geleceğe bakarak kavramlar, sistemler inşa ederler. Bir an gelir, kendi icadlarını Hakikat sanırlar, kendi icadlarının esiri olurlar. Akıllı bir insan gözlem yaparken “**Trenin hareketini**” unutmamalı. Ancak sübjektif / indî bilgilerin gerçekliğini de hesaba katarak Kâinata bakanlar kendilerini, hayatı ve ölümü anlayabilirler.

Tavsiye okuma e-kitaplar

- [Jean-Paul Sartre ile Kaliteli bir Ateizme Doğru](#)
- [Derin Zaman](#)
- [Derin Göz](#)
- [Derin İnsan](#)

Normal / A-Normal / عادى

Ne Değildir?

"... Günümüzde ise normallik, başkaları gibi olmak anlamına gelmektedir; yani çoğunluk yanılıyorsa yanılmak, çoğunluk gayr-ı ahlaki ise gayr-ı ahlakilik normal demektir. Kısacası bu bakış açısına göre, çoğunluk daima doğru olmak zorundadır; nitekim bu varsayım, demokrasinin de temelini oluşturan şeydir. Problemlili olan nokta ise çoğunluğun on yılda bir fikir değiştiriyor olmasıdır ..." (İngiliz mühtedi, yazar ve diplomat Gai Eaton – Sidi Hasan Abdullah Abdülhamid, Tanrı'yı Hatırlamak)

Nedir?

Demokratik "normal" ya da arifin "normali"

Normal kelimesi iki türlü anlaşılabilir, birincisi çoğunluğa uymaktan ibaret. Herkesin sigara içtiği bir yerde içmemek tuhaf ve anormal karşılanmaz mı? Ama bir de eşyanın (ve insanın) "normali" var. Yani insanın şuurlu biçimde tercih ederek ilk niyet, ilk yaratılış gayesine göre bir hayat sürmesi. Bir şehirde çoğunluk kerpetenle çivi çakabilir. Bu kullanım kerpeteni icad edenin niyetine, normlarına aykırı. Belediye meclisinde oy vermek suretiyle değiştiremezsiniz bu gerçeği. Kerpeten ile çivi çakmak anormal bir şeydir. **Çoğunluğun yanılığı ile, arifin yani normları bilen in isabeti bir olmaz; ilimde demokrasi yoktur.** Nereden geldiğini, nereye gittiğini bilen, irfan ehli için çoğunluğun fikri Hakikat'ın görülmesine engel olmaz. Hakikat varolmak için bilinmeye muhtaç değildir. Normal olan çivileri çekiç ile çakmak, kerpeten ile sökmektir. **Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin tabiriyle "ilimde demokrasi olmaz".**

İslâm'a göre de insanlar bazı normlara tabi. İnsan'ı halk eden HALİK ahlâkî normlar koymuş. İman eden için İnsan'ın yaratılışının gayesi belli. Komutan, kral, dilenci ya da ...**Sanatçı!** Her insan kendine teklif edilen bu norm içinde (veya dışında) yaşama hürriyetine sahip. Hal böyle olunca sanatçılar iki farklı norm arasında tercih yapmak zorunda kalırlar:

- **Halkın normları:** Alkış, şöhrat ve para için sanat yapmak, şiddet ve cinsellik gibi öğeleri kullanarak insanların nefesine hitab etmek.
- **HÂLIK'ın normları:** O'nun rızası için sanat yapmak, göze kulağa hitab eden güzellikler kanalıyla insanların ruhuna seslenmek, onları kendi içlerinde saklı olan gizli hazinelerden haberdar etmek, kısaca Müslüman halkı "Halk Eden'in normlarına" uygun, insan gibi, Ahiret için yaşamaya davet etmek.

Birbiriyle çatışan bu iki normun sanatçıları elbette aynı estetik tasavvura sahip olamazlar, aynı tip eser veremezler. Farklı normlardaki sanatçılar "ötekileri" her zaman anormal bulacaklar. Dünya için çalışan, para biriktiren, TV'de görünmek için herşeyi yapmaya hazır olan bir sanatçı(?) elbette İslâm'a uygun yaşayan, O'nun rızası için sanat yapan insanları garip, acayip, anormal bulur, bu kaçınılmaz görünüyor. Bir hadiste buyurulduğu gibi:

"İslam, şüphesiz garip olarak başladı ve günün birinde garip hale dönecektir. Ne mutlu o garip mü'minlere!" Gariplerin kim olduğunu soran Abdullah bin Mesud'a, Peygamberimiz (asv), "Kabilelerinden dinleri için ayrılıp uzaklaşanlardır" buyurmuştur. (Müslim, İman: 232)

Bugün elbette bu tür bir "Hicret" yaşamıyoruz ama ailemizden, çevremizden baskı görüyoruz. Yakın geçmişte bir çok Müslüman devletten de baskı görerek dinleri uğruna eğitimlerini, kariyerlerini yani dünyalıklarını terk etmek zorunda kaldılar. Hiç ölmeyecekmiş gibi yaşayanlarla her an ölebileceğini bilenlerin ne sanatta, ne siyasette ne de başka bir sahada tam mânâsıyla ortak olmaları, barış ve huzur içinde yaşamaları zaten imkânsız. Birbirini anormal görmeye mahkûm olan iki "milletin" arasında bir barışın imkânsızlığını Hz. İsa'nın (a.s.) kelimeleriyle ifade ederek makalemize son verelim:

"... Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın! Barış değil, kılıç getirmeye geldim. Çünkü ben babayla oğulun, anneyle kızın, gelinle kaynananın arasına ayrılık sokmaya geldim. 'İnsanın düşmanı kendi ev halkı olacak.' Annesini ya da babasını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir. Oğlunu ya da kızını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir. Çarmihini yüklenip ardımdan gelmeyen bana layık değildir. Canını kurtaran onu yitirecek. Canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır ..." (Matta incili, 35-39)

Zaman / Time / Temps / الوقت

Ne değildir?

Olayları sarıp sarmalayan bir ambalaj değildir. Varlığa, cisimlere bulaşmayan tekdüze, homojen bir zarf değildir. Zaman, takvim ve ajandalarda mekân gibi kutucuk halinde gösterilen, ölçülebilir, objektif bir nesne değildir (Bkz. [Fizikçilerin Zaman'ı](#)). Kısacası Zaman Newton ve Kant'ın zannettikleri gibi ontolojik/kevnî bir çerçeve değildir.

Nedir?

Zaman görünmez, yaşanır. Biz yaşadıktan sonra "arkamızda" kalan zamanı mekân gibi tasavvur ederiz. Dikiz aynasından görünen yol sûreti yolun kendisi değildir. Güzergâh ile menzil tevhid edilmedikçe zaman mefhumu anlaşılamaz. Zaman İnsan'ın bilkuve güzelliklerinin bilfiil hale geçmesini mümkün kılan bir tecelli; illiyet ve Ben'lik gibi gerekli bir vehimdir. Zaman İnsan'ın hayvanlığın aşağısından melekliğin üzerine giden yolu mümkün kılan ilâhî bir kudret tecellisidir. Ama her sahada olduğu gibi zaman konusunda da fahmedemediklerini vehmeden insanlar çoktur:

- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(1\)](#)
- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(2\)](#)
- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)

Fazla erken gelen adalet geciken adaletten daha tehlikelidir

Indiana Jones filmini hatırlayın; Harrison Ford'un "iman atlayışı" yaptığı o sahneyi. Bu sahne önemli çünkü gayba iman edip boşluğa adım atan her insan inançla bilkuve haldeki nice köprüleri bilfiil hale geçirebilir. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İman / Faith / Foi / Bilgi / Knowledge / الإيمان](#)) İnsan'ın kimyasında "zaman" vardır ve bu zaman değişik sûretlerde tezahür eder: **Hilm** olur yani işlenen suçun cezasını hemen vermez, özeleştirir, hatadan rücu etmeye fırsat tanır. Böyle terbiye edilir çocuk. **RABB**'i halîm olanın mürebbiliği de hilm üzere olur.

Zaman bazen **iman** olur yani henüz görmediği şeyi vahiyy ile "bilmeyi" ve o bilgiyle amel etmeyi kabul eder. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Teslimiyet / submission / soumission / تسليم](#)) Kimyamızdaki zaman sayesinde kusurlar **setredilir**. Bize bir süre tanındığı için nefsimizle mücahede imkânı buluruz. En kötü insanlar bile **sabır**la içlerindeki iyilik hazinelerini keşfedebilirler. Meselâ Victor Hugo'nun "Sefiller" romanında Jean Valjean'ın çaldığı gümüş takımlarla yakalandığı o ana geri gidelim. Eğer piskopos jandarmaya "o gümüşleri çalmadı, ben hediye ettim" diye yalan

söylemeseydi ne olurdu? Piskopos o zaman dilimi için yoklukta olan bir hazineye inandı ve Jean Valjean'ın güzelliği bu imanın emniyetiyle kuvve'den fiil'e geçti. Piskopos insan fitratının güzelliğine iman edip ona zaman vermeseydi Jean Valjean hırsızlıktan kurtulabilir miydi?

Zaman gerçeğinin hayatımızdaki yansımaları suyun kâh buz, kâh buhar olarak görünmesi gibidir. Kimyamızdaki zaman kâh sabır olur, kâh hilm. Bilkuvve olarak her insan halifetullahtır; fahişeler ve tefeciler bile. Ateşin haberini alanla yanına gidip ısınan bir değildir tabi, sûreti insan olanın sîretinin insan olması zaman ister. Gayba iman ile müşahede arasında zaman vardır. Adalet için de zaman gereklidir. Geciken adalet adil değildir ama fazla hızlı gelen adalet de iyilikleri yok eder. Neden?

Rüyaların, gizli arzuların ve günahların, hatta işlenecek suçların resmini çekebilen bir makinenin icad edildiğini düşünün. İnsanlar arasındaki ilişki bugünkü gibi devam edebilir miydi? Adalet, mahremiyet ya da sevgiden konuşabilir miyiz böyle bir makinenin yanında? Zannetmiyorum. Böylesi bir makine yalan söylemeyi imkânsızlaştıracağından dürüstlük ve bilimsel gerçekler arasındaki zamansal mesafe yok olurdu. Karı-koca arasındaki saygı veya ustanın çırağına duyduğu güven ölçülebilir/ test edilebilir bir göstergeye dönüşürdü. Aldatma, yalan söyleme imkânı bulunmayan bir cemiyette dürüstlükten de bahsedemezdik haliyle.

Polisin hersuçluyu hemen yakalayacağı bu ülkede hırsızlık, tecavüz ve cinayet yok olurdu belki. Ama insanlar iyi olduğu için değil sadece polisten korktuğu için. Vicdan azabıyla değil de polis korkusuyla suç işlemeyen insan ne aşağılık, ne tehlikeli bir yaratık! Evet... fazla hızlı gelen adalet geç gelen adaletten daha tehlikeli çünkü hızlandıkça objektifleşen, makineleşen adalet insanlardaki vicdan hissini tahrib eder. Kötülük yapmanın imkânsızlığı insanların "iyi / kötü" ayrımı yapmasına engel olur.

Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية / الحضارة

Ne değildir?

- Medeniyet, zengin olmak yahut asansör, cep telefonu, atom bombası yapmak değildir.
- Medeniyet, folklor veya kültür değildir.

Nedir?

Medeniyet, iç güzelliklerin dışa vurması, mânânın maddeye nüfuz etmesidir. Binalar, giysiler, musikî hatta harfler o mânâyâ göre şekil alır.

Neden?

Manevi değerler soyuttur ama eşyaya nüfuz eder. Bu cisimler medeniyeti teşkil eder. Maneviyat olmadan, o mânâ anlaşılmadan cisimlerin, motif ve binaların şeklen kopyalanması kültürdür. Güzel sanat ancak güzel sanatçıların elinden çıkar. Bu nüfuz etme tıpkı vücut dili, ses tonu ve duyguların el yazısından anlaşılması gibidir.

Misal?

Osmanlı medeniyetinde kadın ve erkek için ayrı kapı tokmakları yapılması, Müslümanların Sünnet'e uygun yaşama isteğinin tecessümüydü; kültürel bir tercih ya da moda değildi.

Medeniyet ile teknolojiyi ayırd etmek...

Gerçekte medenî olmayan Batı için bu sıfatı kullanmakla büyük hata ettik. Zira "**medenî**" (مدنية) kelimesinin anlamını bozduk. (fr. *Cité / Civique/ Civile / civilisation*) Birlikte barış içinde yaşamayı, şehir hayatını anlatmalı; **medineleri** çağrıştırmalı bu kelime. **İçtimai menzili olan ahlâkî bir eftaliyet bildirmeli.** Bugünkü gibi maddî/ parasal/ teknolojik bir tahakküm değil.

Meselâ bir ülke masum çocukları öldürdükten sonra **medenî** olamaz. İster taşla, mızrakla işlesin bu cinayeti isterse uzaktan kumandalı bir füzeyle. Gazze'de, Halep'te, Hiroşima'da şehirleri (**medineleri**) haritadan silen insanları Atilla'dan, Cengiz Han'dan daha "**medenî**" kabul edersek suça ortak oluruz. Katil bir insanı öldürür. Katile "katil" demekten çekinenler ise içlerindeki insanlığı, vicdanı öldürmüş olurlar. René Guénon'un kelimeleriyle ifade edersek:

"... Rönesans denilen gerçekte birçok şeyin ölümü oldu. Greko-Romen medeniyetine geri dönme bahanesiyle sadece göstermelik bir taklit yapıldı. [...] Eksiklerle dolu bu **ihya** (fr. *restitution*) süreci fazlasıyla suni olmanın ötesine geçemezdi. Zira taklit edilen sûretler asırlardır gerçek **hayatlarından mahrum bırakılmıştı**. [...] Seküler bir felsefe ve bilim anlayışı çıktı ortaya ki bu bir reddiye/ itiraz kültürüydü ..." (Modern Dünyanın Krizi)

Yazmak / Çizmek / γράφετε / писать / كتابة

(Aynı zamanda bkz. Derin Lügat maddesi: [Okumak](#))

Hayvan bakar, insan okur. Sanat tarihi kitaplarının çoğu yanlış yazar: Rönesans yeniden doğuş değil Sanat'ın ölümüdür. Taklitçi/natüralist sanat(!) bu devirde galip geldi. Anatomi, matematik ve optik kurallarıyla objektifleşen Avrupa resmi sanat olmaktan çıktı. Bu hastalık sonraki asırlarda bütün dünyaya sirayet etti.

Oysa Rönesans öncesi Avrupa sanatı bakılan değil okunan bir sanattı. Görünlere bakarak Görünmez'i okurdu insanlar. Yunanca "γράφετε" (grafete) ve Rusça "писать" (pisayt) hem yazmak hem de çizmek anlamına gelir. Çünkü İncil ve ayin prosedürlerini anlatan metinler gibi ikonlar da YAZILIRDI. Yani ikonog~~ra~~fi teknikleri yazma teknikleriydi.

Müslüman sanatı Hüsn-ü Hat ise sanatta doruk noktasıdır. Güzel'i güzel biçimde yazar. Çünkü konusu dinî olmakla kutsallaşmaz bir sanat eseri. Anlatılan Hakikat'e uygun bir lisan-ı sûreti de haiz olmalıdır. Taklitçi sanat vehimlerle anlatır derdini, yalancıdır. Oysa Hakikat'i yalan söyleyerek anlatmak imkânsızdır.

Tavsiye Yazar

- Titus Burckhardt
- Oleg Grabbar
- Erwin Panovski
- Pavel Florenski
- René Guénon

Tavsiye Makale

- [Zaman maddeyi ifsada uğrattır, kelâm bâkidir](#)
- [Sanatın Menzili Eşyanın Hakikâtidir \(حقيقة الأشياء\)](#)
- [Sanatın tahrifi imanın tahrifidir](#)
- [Mürekkep kağıda hasret, kağıt mürekkebe susamış](#)
- [İslâm sanatında resim yasağı: Bir şehir efsanesi!](#)
- [Gotik: Konusu dinsel ama lisanı seküler](#)
- [Tevhid ve kesret bir arada resmedilemez çünkü Karagöz ustası çıkıp kendi perdesinde oynamaz!](#)
- [Rönesans öncesi Hristiyan sanatı](#)
- [Tanrı'yı görmek için kaç km yükselmek lâzım?](#)
- [Kiliseler büyüdükçe "tanrı" küçülüyor!](#)
- [Romantizm: Goethe'den Müslüm Baba'ya](#)

Özgürlük / Hürriyet / Liberty / Freedom / الحرية

Ne değildir?

Hürriyet, serbestlik değildir. [hayvan serbesttir \(liberty\) ama insan özgürdür \(freedom\)](#) Serbestlik hayvanda ve insanda ortak olan nefsin vasfıdır. Kurt topal kuzuyu yakalarken, kurnaz taksici de enayi turisti kazıklarken serbesttir:

*"Ah keşke her şey o kadar basit olsaydı. Bütün kötülükleri içi kararmış birileri yapsaydı ve bütün mesele onları bulup yok etmekten ibaret olsaydı. Ne var ki **İyi** ile **Kötü** arasındaki çizgi her insanın kalbinden geçiyor. Kim kendi kalbinin bir parçasını yok etmek ister? [...] Özgürlük canının her istediğin yapmak değildir. **Özgürlük başkalarının mutluluğu için kendi arzularına sınır koymaktır**" (Aleksandr Soljenitsin)*

Serbestliği ayırd etmek için Amerikanca "possibility / ability / permission" gibi kelimeler kullanılabilirdi. Ancak modern dünyada paranın zihinlere hakim olması yüzünden bir nicelik tahakkümü yaşıyoruz. İnsanlar parayla şirketlerden satın aldıkları veya devletin onlara **verdiği** serbestliği özgürlük sanıyorlar: Cep telefonu, kredi kartı, oy hakkı, güvenlik hizmeti... Oysa yine Amerikanca lügatlarda çok net belirtildiği gibi:

*"... **Freedom** is a state of being capable of making decisions without external control. **Liberty**, on the other hand, is **freedom** which has been granted to a people by anexternal control ..."*

Nedir?

Hürriyet bedeni ve nefsanî arzuları, hatta Ölüm'ü aşar. Bir insan "doğru" olan bir iş için karşılık beklemeksizin malını, vaktini harcayabilir. Hatta hayat kurtarmak için kendi hayatını feda edebilir. Dünyevî çıkarlara aykırı olduğu içindünyaperest insanların gözünde "enayice" olan bu davranış serbestlik değil hürriyettir.

Hürriyet uhrevî bir şurddur. Bu yüzden kapsama alanı Ölüm'den sonrasına uzanır. Hürriyet (=özgürlük) sadece İnsan'a aittir. İnsan'ın sahip olmadığı tek hürriyet vardır o da hürriyetinden vazgeçmektir. Varoluşçu ve ateist olan Jean-Paul Sartre'in tabiriyle:

*"**İnsan özgürdür** ve bunun farkındadır; bu farkındalık ile, **özgürlük** ve sorumluluk şuuruyla yaşamaya **mahkûmdur**."*

Bir insanın serbestliği elinden alınabilir. Burnuna namlu dayalı bir adam ne eliyle ne de diliyle zulme engel olamaz. Ama kalbiyle buğz edebilir, zulme razı olma hürriyeti (mes'uliyeti) her zaman bâkî kalacaktır. Bunun için zulme direnmek kıymetlidir. Zira İnsan'daki bil kuvve güzellikler ancak hürriyet sayesinde bilfiil hale geçer:

"Bir kötülük gördüğünüz zaman elinizle düzeltin. Buna gücü yetmezse dilinizle düzeltin. Buna da gücü yetmezse kalben buğzedin. Bu ise imanın en zayıf derecesidir." (Hadis-i Şerif: Müslim, İman 78; Ebu Davut, Salat, 232)

Tavsiye Okuma

- [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#)

- [Varlık bir harftir, sen onun anlamısın](#)
- [Mutsuzluk Kültürü – Unbehagen in der Kultur / Sigmund Freud](#)
- [Kriz çıkarma özgürlüğü](#)
- [Ticarî bir mal olarak “Adalet”](#)

Tavsiye e-kitap

- [Derin Zaman – Zaman Nedir?](#)
- [Jean-Paul Sartre ile Kaliteli bir Ateizme Doğru](#)
- [Liberalizm Demokrasiyi Susturunca](#)
- [Liberalizmin Kara Kitabı](#)
- [Liberalizmin Ak Kitabı](#)

Mükemmel / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια

Ne değildir?

Mükemmel “kusursuz” değildir. Günlük hayatta, evde, işte, fabrikada “kusurları” işlevine engel olmayan eşya “kusursuzdur”: Kilidi açan anahtar, ısıtan soba, soğutan buz dolabı... Endüstriyel ve ticarî perspektiftir bu. Kusursuzluk niceliktir; ölçülür, sayılma ve bölünme kabul eder. Ne de olsa kalite kontrol bir mühendislik mesleğidir. Mükemmellik ise niteliktir; çarpılmaz; bölünmez.

Nedir?

Mükemmellik İnsan’a mahsustur. Çünkü Tekâmül etmek, İnsan’daki bıkuvve vasıfların bilfiil hale geçmesidir. Dışarıdan eklenen bir zenginlikle kıymetlenmek değil batındaki güzelliklerin (artmadan ve eksilmeden) zahirde bilfiil hale geçmesidir.

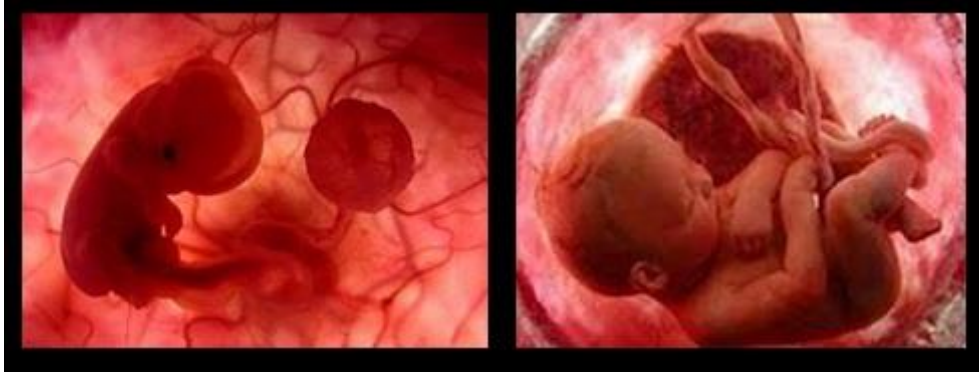
Aristoteles’in dilinde **έντελέχεια** (oku. Entelesia) adındaki mevhuma odaklanalım: Uykuda ya da pasif, durağan halde bulunan, bıkuvve (**δύναμις/dunamis**) bir kudretin, güzelliğın, muradın meydana çıkması, tezahür etmesi, görünmesi, bilfiil varoluşa geçmesi (**ἐνέργεια / energeia**) anlamına geliyor. Büyük usta bu kelimeyi türetmek için üç kavramı bir potada eritmiş:

- **έντελέχς**: Mükemmellik
- **έχειν**: Sahip olmak
- **Τέλος**: Hedeflemek, Önceden belirlenmiş bir hedefe yönelmek, sürekli o yönelme halinde olmak.

Kendi isteğımız dışında başlayan bir hayat sürüyoruz ve biz istemeden bitecek. Yaşamının mânâsı, kimilerine göre mânâsızlığı nedir?Aristoteles yaşama bir mânâ yüklüyor (ya da o mânâyı keşfediyor) : **Mükemmelliğe yönelmek, kâmil olma arzusu ve şuuruyla yaşamak**. Yalnız bu mânâ katmerli bir sembolik sistemle anlatılmış, ilk bakışta **έντελέχεια** kelimesinin birden fazla anlamı varmış gibi geliyor . Aristoteles özel olarak gizlemeye çalışmamış elbette. Sadece *Kâinat’ın şiiirine* sadık kalarak yazmaya gayret etmiş. Açalım:

Gerek **Metafizik** (Kitap 9 ve 11) ve gerekse **Nefs Üzerine** (Kitap 2, Bölüm 1; *Gr. Peri Psuke, Lat. De Anima*) adlı eserleri okuyanlar fark edecektir ki bu kelime kullanıldığı yere göre bir değişkenlik arz ediyor, farklı şeyleri/süreçleri işaret ediyor:

- **1°** Maddeye çalışma yoluyla verilen nihai şekil,
- **2°** O şekli verme eylemi,
- **3°** Mümkün olanın gerçekleşmesi,
- **4°** Tabiatı icabı bir cismin/canlının olgunlaşması, mükemmelleşmesi,
- **5°** Bu mükemmelleşme sonucu meydana gelen canlı (Kelebek olan tırtıl veya doğan bebek)

Sartre'ın kitabı *Varlık ve Hiç*'te de var bu "prizma". Yaklaşık 40 kez kullanılan "**potentialité**" kelimesi kâh şuurulu seçimler ve yönelmeleri kastediyor kâh mümkün olanın gerçekleşmesini. Kanaatimce bu bir çok anlamlılık ya da çelişki değil. Bu anlamların hepsini birden düşündüğünüzde **ἐντελέχεια** kelimesinin (ya da "**potentialité**") gerçek mânâsı çıkıyor ortaya: **Yokluktan varlığa geçiş sürecinde varlıkların kendi rollerini oynamaları yahut** yaratılma gayelerine uygun bir sûrete bürünmeleri. Neden?

Bir el bombası kusursuz üretilmiş olabilir. Zamanında patlar, tahrip gücü yüksektir, ucuzdur, güvenlidir vs. Ama ahlâken **tekamül** ederse insanlar "kusursuz" silahlarla zulüm etmezler. Kamiliyet aklın meyvesidir. Kusursuzluk ise zekânın. Bilindiği üzere akıl (*reason*) ile zekâ (*intelligence*) bir değildir. Akıl iyi-kötü veya güzel-çirkin gibi ayırım yapar. Bir referans sistemine, değerler manzumesine dayanarak yargı/tercih yapmaya yarar. Müslümanların FaRuKiyet (ing. *discernement*) dediği eylemin öznesidir akıl; insana mahsustur. Oysa hayvanda da olan zekâ problem çözmeye yarar. Arı kovana en yakın çiçeği bulur, diğer arılara bildirir. Zekâ bir faydayı elde etmek ya da bir tehditten kaçmak için kullanılır. Bir saniyede 100.000 insanı ve sayısız ağacı, böceği, kediye, köpeği öldüren atom bombasını yapmak için zekâ gerekir ama onu Hiroşima üzerine at**ma**mak için akıl gerekir.

Kusursuzluk yarışında hayvanlar ve makineler bizden üstündür. Bu üstünlük ölçme yoluyla ispat dahi edilebilir. Buzdolabı, dikiş iğnesi, makas veya bir tabanca "yaptığı" işi "kusursuz" yapar. Mükemmellik ise İnsan'a mahsustur.

Tavsiye okuma:

- [Ben büyüyünce insan-ı kâmil olucam](#)
- [Ölüm'ün -E hâli \(4\) : Kâmilîyet / ἐντελέχεια](#)

Tavsiye e-kitap:

- [Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)
- [Derin Zaman / Zaman Nedir?](#)
- [Jean-Paul Sartre ile Kaliteli bir Ateizme Doğru](#)
- [Derin Göz](#)

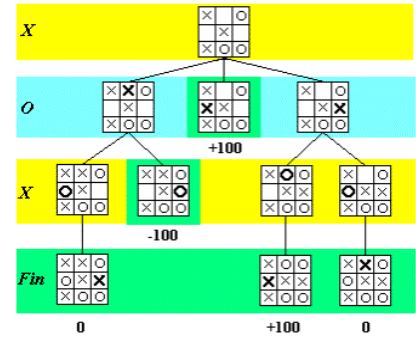
Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممکن / المحتمل

Hayat yaşanır. Ama hatıraların dikiz aynasından geriye baktığımızda yaşadıklarımız ve yaşamadıklarımız bir labirente benzer. Bir sürü pişmanlıklar, keşke'ler, iyiki'ler... Oysa hayat yaşanır, görünmez. **Bu yüzden mekânsal hayat tasavvurları Hakikat'i iskalamaya mahkûm.** Yaşamadığımız hayatların, seçmediğimiz seçeneklerin bizim dışımızda bir yerlerde (bizden evvel ve ahir) var olduğunu vehmederiz. Bu vehim büyük ölçüde illiyet bağları ve ağlarından kaynaklanıyor. (Bkz. Derin Lügat maddesi [Sebep-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality](#)). Geçmişe **bakarken** mekânlaştırdığımız hatıralar yüzünden geleceği de bir **mümkün yollar haritası** sanıyoruz. Sanki geride bıraktığımız ayak izlerine benzer, önceden çizilmiş yollar varmış gibi tahayyül ediyoruz. Stéphane Chauvier'nin tabiriyle:

"... 'Muhtemel' nedir? Bu soruya tek bir cevap veremeyiz. Bir şeyin ihtimal dahilinde olduğunu söylediğimizde neyi kastediyoruz? Bazen dünyanın o andaki ya da geçmişteki veya gelecekteki halini düşünüyoruz. 'muhtemel' derken kâh bilmediğimiz bir gerçeği, kâh bilinen gerçeğe alternatif bir durumu kastediyoruz. Birincisinde 'muhtemel' kelimesi onu telaffuz edene, özneye, konuşanın bilgisine bağlı. İkinci durumda ise dünyadaki bir değişime bağlı. Birinci 'muhtemel' malûmat dahilinde. İkinci 'muhtemel' ise dünya dahilinde ..." (Le sens du possible – Muhtemelin Mânâsı)

Geçmişte aldığımız kararlara bakarak bir harita çizmek ve geleceğin de (henüz keşfedilmemiş) bir tür gizli harita olduğunu sanmak... Adeta dikiz aynasından gerideki yola bakarak öndeki virajları, kavşakları tahmin etmeye çalışan bir sürücü gibi yaşıyoruz hayatı. Özgür olduğumuzu tam anlamıyla bilmediğimiz için bu özgürlüğü yaşayamıyoruz! Önceden çizilmiş yolların içinden seçme özgürlüğünü savunurken deterministlere karşı çıkmış olmuyoruz aslında. Bir başka tür determinizmin tuzağına düşüyoruz! Nasıl kurtulabiliriz bu fikir tuzağından? Yine Stéphane Chauvier'den istifade ederek sözü bitirelim:

"... Mümkünün ontolojisini kendi epistemolojisi içinde akletmeliyiz. O zaman fark ediyoruz ki ihtimal özünde bir vehimdir, kurgudur. Ama gerçeğin bazı veçhelerini idrak etmek için mutlaka gerekli olan bir vehimdir. Keşfediyoruz ki tecrübeler gibi ihtimaller de bir bilme/öğrenme yoludur ..."

Tavsiye okuma**makale**

1. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(1\)](#)
2. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(2\)](#)
3. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)
4. [Varlık ve Hiç – Jean-Paul Sartre \(Bölüm 5:Özgürlük\)](#)
5. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#)
6. [Ölüm'ün –E hâli \(1\): Heykel](#)
7. [Ölüm'ün –E hâli \(2\): Sanat](#)
8. [Ölüm'ün –E hâli \(3\): Kartal](#)
9. [Ölüm'ün –E hâli \(4\) : Kâmilîyet / έντελέχεια](#)
10. [έντελέχεια](#)

E-kitap

1. [Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)
2. [Derin Zaman / Zaman Nedir?](#)
3. [Jean-Paul Sartre ile Kaliteli bir Ateizme Doğru](#)
4. [Maymunist imanla nereye kadar?](#)
5. [Modern Bir Put: Bilim](#)
6. [Bir pozitivism eleştirisi](#)

Kitap

1. Tehâfüt el-Felâsife (Gazzâlî Hazretleri)
2. Quantum Reality, Relativistic Causality, and Closing the Epistemic Circle: Essays in Honour of Abner Shimony (The Western Ontario Series in Philosophy of Science)
3. Approaches to Epistemology through Causality (Jude Anderson)
4. Causality and Modern Science (Mario Bunge)
5. Causality: Models, Reasoning, and Inference (Judea Pearl)
6. Theories of Causality: From Antiquity to the Present (John Losee)
7. Fiziksel Realite Meselesine Giriş (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre)
8. Kur'an-ı Kerim ve Tabiat ilimleri (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre)
9. Bilimin Öteki Yüzü (Dr.Yamina B. Mermer- Metin Karabaşoğlu – Senai Demirci)
10. Bilimin Marifetullah Boyutları (Dr.Yamina B. Mermer)
11. A Treatise of Human Nature (İnsanın Doğası Üzerine Bir İnceleme David Hume)
12. An Enquiry Concerning Human Understanding (İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Soruşturma- David Hume)

Karanlık / Zulmet / Darkness / Obscurité / الظلام

Ne değildir?

Karanlık ışığın tersi değildir. Karanlık kendi başına varolamaz çünkü cevher olarak yaratılmamıştır. Işık'ın varlığı mutlaktır ama karanlığın varlığı izafidir.

Nedir?

Karanlık Işık'ın engellenmesinden doğan bir his. Işık kaynağının önüne bir cisim geldiğinde, ışık engellendiğinde biz bir gölge/Karanlık görüyoruz. Işık görmeyi umduğumuz yerde ışık **yoksa** "gölge **var**" diyoruz. Gölgenin varlığı bir borç gibi, ödenmemiş bir maaş, iptal edilmiş bir randevu, bayram günü çalmayan bir telefon... Gölge herkes için değil sadece Işık'ı bilen, ümid edenler için var. Sabah güneşiyle açan çiçeklerin gecesi avlanmak için geceyi bekleyen yarasalar ve baykuşların gecesi gibi değil.

Çünkü ışık objektif olarak var ama gölge/karanlık için objektif bir varlıktan bahsedemeyiz. (Bkz. [Sartre ve Gölge kavramı](#)) Karanlık "atomu" yok meselâ. Işık aydınlatıyor, hatta ısıtıyor; güneş ışığından elektrik bile üretiliyor. Zira fotonların cismanî varlığı var. Işığın hızı, enerjisi, ağırlığı bilimsel olarak ölçülmüş. Gölge ve karanlık ise "ışık yokluğu" olarak var yani ışığa izafen tarif edilebiliyor. Bir başka deyişle gölge ve karanlık sadece ışık bekleyen bir göz için var, varlığı indî/sübjektif. (Bkz. Derin Lügat maddesi [İndî / Sübjektif / Objektif](#))

Hiç Yok'un varlığı ile Var'ın varlığı bir olur mu?

Kötülük / mal / evil / شر

Ne değildir?

Kötülük İyilik'in tersi değildir. Kötülük kendi başına varolamaz çünkü cevher olarak yaratılmamıştır. İyilik'in varlığı mutlaklıdır ama Kötülük'ün varlığı izafidir. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Karanlık / Zulmet / Darkness / Obscurité / \(الظلام\)](#))

Nedir?

Kötülük İyilik nûrunun engellenmesinden doğan zulmettir / zulûmdür / karanlık halidir. (اَتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) – "Zulüm, kıyamet günü sahibini kuşatan karanlıklar olacaktır." hadisinde buyurulduğu gibi) İnsanlarda İyilik yapacak cesaret, merhamet, farukiyet veya gönül zenginliği yoksa nûr perdelenir; kötülük çıkar meydana. Yani kötü fiiller "haydi kötülük yapalım" diye yola çıkan, yapısı biz "iyilerden" çok farklı olan "kötü" insanların işi değil. Aklımızı kullanmadığımızda, ezbere yaşadığımızda kötülük yapıyoruz.

Nasıl?

Kötü'nün kaynağını (ve çaresini) sorgulamak deyince akla gelen filmlerden biri Michael Haneke'nin yaptığı Beyaz Kurdele. Gelenekleri, dini anlamadan, sorgulamadan yaşayan bir toplumun kötü insan üreten bir fabrikaya dönüşmesini çok güzel anlatıyor Haneke. Filmin görsel lisansı da adeta tezimizi desteklercesine insanların kafalarını kadraj dışı bırakıyor: "Kötü insan yoktur; kafasını hayatın dışında bırakan insan kötülüklere vesile olur" diyor ünlü yönetmen.

Ancak Funny Games'de Haneke'nin bir duvara tosladığını görüyoruz. Neden? İyi giyimli, eğitilmiş, düzgün konuşan gençler insanlara kötülük yapmaktan "elit" bir zevk alıyorlar. Tıpkı Stanley Kubrick'in Otomatik Portakal'ındaki Alex'in çok nazikçe yardım istediği kadına tecavüz etmesi gibi. Haneke ve Kubrick ve/veya senaristler aynı sorunun

etrafında dönüp dolaşıyorlar: Üniversite mezunu, bir kaç yabancı dil bilen, tenis oynayan, opera dinleyen insanlar bile(!) kötü şeyler yapabilirler hatta bundan zevk alabilirler. Tosladıkları duvarda biri ruha, diğeri nefse hitab eden iki hissin ayırd edil(e)mediğini görüyoruz: Mutluluk ve tatmin (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Mutluluk ve Tatmin](#))

Otomatik Portakal'daki Alex'in "terbiyesi" de bize şu soruyu sorduruyor: Eğitim demek iyi insan üretmek midir yoksa ehlileştirilmiş homo-economicus mu? Ticareti, endüstriyi, borsayı rahatsız

etmedikten sonra insanların fiillerinin “kötü/iyi” olması belki de önemli değil? Küreselleştikçe tektipleşen ve tektipleştiren Batı medeniyetinin geldiği son nokta bu mu? (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية الحضارة](#))

Kötü’yü sorgulama fırsatı veren bu filmlerin bize gerçekten öğrettiği bir şey var: Ekonomik / ölçülebilir faydaya odaklı cemiyetimiz her kötülüğü yapabilecek canavarlar üretiyor. Her şeyin fiyatını bilen ama hiç bir şeyin değerini bilmeyen bu nemrutçuklara dünya dar geliyor. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Değer / Kıymet / Value / Valeur](#))

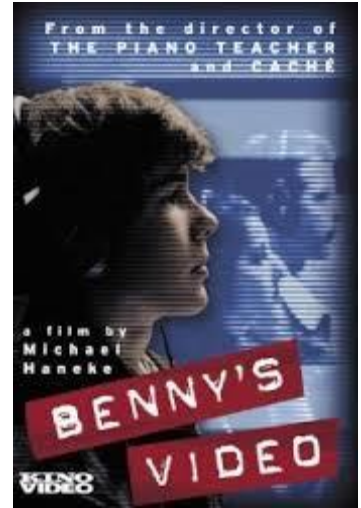
‘Eğer Tanrı olmasaydı, O’nu icat etmek gerekirdi’

İmansız, pozitivist, müşrik, laik perspektifte iyi/kötü tarif edilebilir mi? “İnsan nedir?” sorusuna verdiğiniz cevaba göre kötü, iyi, adalet, vicdan vb kelimeler mânâ kazanır ya da kaybeder. Maymundan geldiğine, ölünce gübre olarak toprağa döneceğine iman etmiş bir insan için **kötü=zararlıdır**. Yaratıldığına, ölümle Yaratıcı’sına geri döneceğine, yaptıklarından mes’ul olduğuna inanan bir insan için ise kötü=Yaratıcı’nın rızasına aykırı olan fiildir. Dostoyevski’nin çok güzel ifade ettiği gibi:

“... Eğer Tanrı yoksa ne yapmalı? Eğer Rakitin ‘bu insanlığın bir uydurmasıdır’ derken haklıysa? O zaman insan yeryüzünün ve evrenin efendisi demektir. Tamam, olsun. Ama Tanrı olmadan iyi kalpli olunabilir mi? Ne demek vicdan? İyi kalpli olmak ne demek? Cevap ver bana Alexey. [...] Vicdan, erdem herkese göre değişen izafi bir şey mi? Eğer Tanrı yoksa her şey yapılabilir! ...” (Karamazov Kardeşler / Dostoyevski)

Tanrı’ya iman etmeyen ve Ruh’un ölümsüzlüğünü reddeden bir insanda iyilik ve sevginin olmayacağını savunan İvan, bu yüzden “her şey mübah” diyor. Hatta daha da ileri giderek **iman etmeyen insanlar için kötülükten başka seçenek olmadığını** söylüyor:

“... Onsekizinci yüzyılda bir günahkar vardı, şöyle bir laf ortaya attı: ‘Eğer Tanrı olmasaydı, O’nu icat etmek gerekirdi’ dedi. Garip olanı, insanda hayranlık uyandıran, Tanrının gerçekten varolması değildir. Asıl hayranlık uyandıran şey, insan gibi acımak bilmeyen vahşi bir hayvanın içinde ‘Tanrının var olması zorunlu bir şeydir!’ diye bir düşüncenin uyanmasıdır.

Tanrı’nın varlığını düpedüz ve yapmacıksız kabul ediyorum. Yalnız şunu belirtmem gerekir: Eğer Tanrı gerçekten varsa ve dünyayı yaratmışsa, o halde hepimizin çok iyi bildiği gibi onu Öklid geometrisine göre insan aklını da ancak üç boyutu kavrayabilecek şekilde yaratmıştır...boynumu eğerek şunu açıklıyorum ki, böyle sorunları çözmek için gereken yeteneklerden hiçbirisine sahip değilim. Benim aklım, Öklid prensiplerine göre işleyen, yani yalnız bu dünyayı kavrayabilecek bir akıldır...Varlığını bildiğim halde böyle bir dünyanın nasıl var olabileceğine bir türlü inanamıyorum. Kabul edemediğim şey, Tanrı’nın kendisi değil, bunu anla! Ben, yalnız O’nun yarattığı dünyayı kabul edemiyorum”

Kötülüğün Sıradanlığı (*)

Kötülük “insanlık dışı” canilerin yaptığı bir şey değil. Tam tersine, insanlığın içindeyiz, tam göbeğindeyiz Kötülük’ten bahsederken. Korku filmlerindeki gibi bizim dışımızda, “öteki” rolünde bir şeytan, bir dış düşmandan bahsetmiyoruz. Sıradan her insan bir gün en korkunç suçları işleyebilir. Neden?

“... Kendisiyle ilişki kuramayan, yaptıklarının, söylediklerinin **FaRK**ında olmayan biri çelişkili konuşmaktan ya da suç işlemekten bir rahatsızlık duymayacaktır çünkü reddedebilir ya da unutabilir. Akıl birilerinin ayrıcalığı değildir, herkeste mevcuttur. **FaRK**ında olMAma hali de zekâsızların ayrıcalığı değil, her insanı pusuda bekleyen ve eylemlerimizin doğru/yanlış oluşunu görMEme ihtimalidir. [...] Akıl meselâ öğrenme arzusuna kıyasla cemiyete çok şey kazandırmaz. Değer üretmez, her zaman geçerli olacak bir **Mutlak İyilik** işaret etmez. Ahlâkî ve siyasî değeri tarihin nadir zamanlarında ortaya çıkar. Her şeyin paramparça olduğu, merkezin çevreyi taşıyamadığı, kanunsuzluğun dünyaya hakim olduğu o zamanlarda. Ve en iyilerin ilkelerini yitirdiği, vasatların çoştığı günlerde. Böyle hayatî anlarda akıl siyasette marjinal bir mesele olmaktan çıkar. Hemen herkes düşünmeden sürüklenip gitmeye razı olduğunda akledenler açıkta kalır, göze çarparlar. Çünkü sürü psikolojisine kapılmayışları bir tür eylem olur. [...] Akıl rüzgârının zuhur edişi bilinç değil iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırd edebilme vasfıdır.

Eichmann’ın bir canavar olduğuna inanmak rahatlatıcı olurdu. Ne var ki onun gibi insanların sayısı oldukça çok. Ne sapıklar, ne sadistler, korkutucu derecede normaller. Kurumlarımız ve ahlâkî temellerimiz itibarıyla bu normallik bütün canavarlıkların toplamından daha korkutucu. Çünkü Nürnberg mahkemelerinde sanık ve avukatların binlerce kez tekrar ettiler: Bu yeni suçlu tipi yaptıklarının kötü olduğunu anlayamayacağı koşullarda suç işliyor ...”(Arendt, *Kötülüğün Sıradanlığı*, Sf. 443-450)

Dipnotlar

(*) **Kötülüğün Sıradanlığı** oldukça ilginç bir kitap. Neden? 1961 senesinde **The New Yorker** gazetesi adına bir mahkemeyi izlemeye gönderiliyor Arendt. Yahudi soykırımında etkin bir rol oynamaktan suçlanan Yarbay Adolf Eichmann'ın İsrail'de yargılanması söz konusu. Sanık yarbay [Einsatzgruppen](#) denilen birimlere ve gaz odalarına azami sayıda Yahudiye en az zamanda ve en ucuza sevk etmekle görevli ve mesleğini başarıyla icra etmiş bir Nazi subayı. Fakat mahkeme heyeti bütün çabalara rağmen aradığı "**insanlık dışı canavarı**" bulamıyor. Eichmann bir şeytan değil, sadece emirlere uyan bir devlet memuru çünkü! Kurşuna dizilen insanları ilk defa gördüğünde dizlerinin titrediğini ve oradan uzaklaştığını anlatıyor. Fanatik değil, sapık değil, deli değil. Eichmann'ın aklî dengesini muayene eden 6 psikiyatr hiç bir anormallik bulamıyorlar. Fazlasıyla normal hatta vasat bir devlet memuru var karşılarında:

"... Yahudilerin öldürülmesiyle hiçbir ilgim yok. Hayatım boyunca ne bir Yahudiye ne de Yahudi olmayan birini öldürdüm. Hayatım boyunca kimseyi öldürmedim. Bir Yahudiye veya Yahudi olmayan birini öldürme emri vermedim, kesinlikle böyle bir şey yapmadım ..."

1 haziran 1962 gece yarısı Ramla cezaevinin avlusunda Eichmann'ın cansız bedeni ipin ucunda sallanırken ayaklarındaki kırmızı ekose terliklerine kadar normal, sıradan, vasat bir devlet memurunun hayatı son bulmuş oluyordu. Bu vasatlık, Arendt'in tabiriyle "**Banality of Evil**" ne yazık ki Almanlara ya da Nazilere has bir olgu değil. İnsanlar asırlardır Kötülük'ü İyilik'in zıddı, tersi sanıyorlar. Adaleti, zulmü, iyileri, kötülerini "bizimkiler" ve "ötekiler" üzerinden okumaya çalışıyorlar. Yarbay Eichmann'ın yargılanmasında ortaya çıkan Hakikat bize bir ders veriyor: **Kötülük'ün tersi İyilik değildir!**

Bu ders taze bir derstir, bütün güncelliği ile öğrenilmeyi beklemektedir. İsrail'de bombaların üzerine komik(!) mesajlar yazan çocuklardan Diyarbakır 5 n°'lu askerî cezaevine, Kaddafi rejiminden Abu Graib'e, [Dersim katliamından Özalp katliamına](#), Guantanamo'ya uzanan bir "güncellik" söz konusudur kanaatimizce. Bu sebeple Arendt'in kitabından bazı kısımların çevirisini notlarımızla

beraber sunuyoruz. İslâm coğrafyasında zulümün bir türlü bitMEyişini anlamak için derinleştirilmesi gereken bir mevzudur Kötülük.

Sonuç: Dünyevî akıl ve Uhrevî akıl

Kötülük mânâya dair olduğundan eşya değildir. Haliyle bilimsel / objektif / ölçülebilir bir varlığı yoktur. Analitik zekâ ile akledilemez. “Kötülük” mevhumu uhrevîdir. Kötülükleri bu dünyada yaparız ama bu dünyanın zekâsı olan akl-ı meaş Kötülük’ü ihata edemez. İyilik gibi Kötülük de ancak kapsamı alanı Ahiret’e yayılan akl-ı mead ile kavranır, kuşatılır, ihata edilebilir.

Baş harfi büyük yazılmak üzere İnsan yaratılmışların en şerefli olarak tasavvure edilmiş. Ama İnsan’ın şerefli oluşu bilkuvvedir, bilfiil değildir. **Halk** edilen her bir insan o şerefe layık yaşamak ya da rezil olmak hürriyetine sahip. Renkleri göstermek için beyaz zemin gerekir, beyazı göstermek için ise siyah bir zemin. Kötülük yapabilme hürriyetine sahip olan İnsan’ın hür biçimde İyilik’i tercih etmesi ancak, O’nun nurunun en güzel tecelligâhı olabilir.

Ve Rabbin meleklere: “Muhakkak ki Ben yeryüzünde bir halife kılacağım.” demişti. (Melekler de): “Orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birisini mi yaratacaksın? Biz Seni, hamd ile tesbih ve seni takdis ediyoruz.” dediler. (Rabbin de): “Muhakkak ki ben, sizin bilmediklerinizi bilirim.” buyurdu. (Bakara 30)

Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Ahzâb 72)

Tavsiye makale

1. [Kötülük’ün zıddı İyilik değildir...](#)
2. [Kötülük’ten Güzellik çıkar mı? – C.Baudelaire’in şiirleri, O.Dix’in gravürleri](#)
3. [Kötü insan nasıl üretilir?](#)
4. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(1\)](#)
5. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(2\)](#)
6. [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)

Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية

Ne değildir?

Amerikalılar genelde yanlış anlaşılır çünkü sanıldığına aksine İngilizce konuşmazlar.

Nedir?

Amerikanca ayrı bir lisandır ve normal insandan farklı bir dünya görüşü arz eder. Bu dünya görüşü tahakkümü altında yaşayan Amerikalılar iyi/kötü ayrımı yapamazlar. Amerikan lisanı akli ve vicdani devreden çıkartan bir robotlaştırma tekniğidir. Bu lisan Nazi Almanyasında kullanılan yapay lisana çok benzer. (Bkz. *LTI – Lingua Tertii Imperii: The Language of the Third Reich*, Victor Klemperer, Dresden University of Technology)

Naziler hem cinayetlerin toplumdaki algısını "yumuşatmak" hem de Yahudileri öldürmeden evvel insanlıktan dışarı atmak için bir çok terim icad ettiler ve bu yeni yapay lisan bir dünya görüşü (*Weltanschauung*) halini aldı. (Ek bilgi için: [İngilizce, Almanca](#))

Meselâ **Evakuierung** ("boşaltma") gerçekte toplama kampına yollamak demektir. **Holen** ("alma") tutuklananlar için kullanılıyordu. Almanlar yenildiğinde açıkça söylenmiyor, **Krise** ("kriz") deniyordu. **Sonderbehandlung** ("özel muamele") gerçekte o insanın öldürüldüğünü, **Verschärfte Vernehmung** ("yoğun sorgulama") ise işkence gördüğünü anlatıyordu. Toplama kampındaki Yahudilere "ein stück" diyorlardı yani bir parça. Eğer "esir/mahkûm" deselerdi bu Yahudileri yeniden insan yapardı. Hamamböceği, lağım faresi gibi isimlerle andıkları Yahudileri bir bölgede tamamen öldürünce hijyen kelimeleri kullanıyorlardı: Arındırma, temizleme... Bugün aynı lisan kaymasını Amerikalılar da yaşıyorlar ve akılları, vicdanları devre dışı kaldı. Bir kaç örnek vermek gerekirse:

	İnsanca	Amerikanca
Hak	Yasal/dinsel gerekçeyle sahip olunması veya yapılması meşru olan şeyler	Güç (Bkz. <i>collateral damage</i>)
Adalet	Hakların korunması ve haklı ile haksızın ayırt edilmesini sağlayan müessese.	Hakların yani güçlerin alınıp satıldığı pazar yeri (bkz. <i>plea bargaining</i>)
Barış	Muhabbet ve saygıyla şiddetin asgarî seviyeye inmesi	Güçlü olanın verdiği korku veya karşılıklı çıkarla elde edilen ateşkes. (Bkz. <i>NATO, United Nations, European Union</i>)
Para	Ticaret ve yatırım aracı	Değeri ile oynayıp çalışmadan (fakirleri soyarak) kâr etmeye yarayan taahhüt. (Bkz. <i>FED, ECB, quantity easing</i>)
Müttefik	Ortak çıkar için işbirliği yapan askerî/ekonomik aktörler	ABD'ye kayıtsız şartsız itaat eden sömürge valisi
İnsan hakları	Bütün insanların meşru hakları	Beyaz, Hristiyan ve zenginlerin daima haklı yani güçlü olması. (Bkz. <i>Zenci, fakir ve Müslüman ölünce ABD'nin tepkisi</i>)
Özgürlük	Baskı görmeden akla ve vicdana uygun hareket edebilmek	Amerikan firmalarına kanun-üstü bir statü verilmesi; çevreyi kirletmede, işçileri sömürmede serbestlik, karteller kurarak rekabetsiz üretim, ticaret ve yatırım yapma imkânı (Bkz. <i>WTO, Transatlantic Trade and Investment Partnership</i>)
Özgürleştirme	Esir olan bir insanı / halkı kurtarma	Bir bölgenin tamamen Amerikan hakimiyetine girmesi. (Bkz. <i>Liberation of Iraq</i>)
Demokrasi	Hür seçimler, güçler ayrılığı, bağımsız yargı, hür basın, serbest piyasa	Zenginlerin istediği başkan ve senatörlerin fakirlerin adına ülkeyi yönetmesi.
Vatanseverlik	Vatanını sevmek	Başkasının petrolü için savaşılmaya hazır olmak (Bkz. <i>Patriotism</i>)
Serbest Piyasa	Herkesin serbestçe üretim, ticaret ve yatırım yapabilmesi	Üretim, ticaret ve yatırım faaliyetlerinin ABD parasıyla ve ABD'nin müsaade ettiği şekilde yapılması, kârların ABD'ye transferi (Bkz. <i>IMF, World Bank, FED...</i>)
Terörist	Propaganda amacıyla sivil öldüren kişi	ABD'nin saldırmak istediği kişi ve ülkelere verdiği isim (Bkz. <i>Patriot Act</i>)
Zafer	Savaşın başarıyla sonuçlanması	Savaşın sürmesi ve bölgeye yayılması. Silah almaya, IMF ve Dünya bankasına muhtaç ülkelerin artması. (Bkz. <i>Irak, Ukrayna, Suriye</i>)
Diktatör	Bir ülkeye otokratik biçimde hükmeden tek lider (Bkz. <i>Hitler, Mussolini, Atatürk, Pinochet, Sissi...</i>)	Ülkesinin zenginliklerini Amerikan şirketlerine peşkeş çekmeyen ve merkez bankasının hortumlanmasına engel olan siyasetçi. (Bkz. <i>CIA tarafından darbe girişimi yapılan liderler</i>)
Asayiş	Bütün vatandaşların can ve mal güvenliği	Polisin hesap vermeksizin zencileri öldürmesi (Bkz. <i>Los Angeles 1992, Oakland 2009, Ferguson 2014, Baltimore 2015...</i>)

Hayret / Θαυμάζειν / صدفة من المتضادات

Ne değildir?

Dünyevî bilgi eksikliğinden kaynaklanan, cahillere has şaşkınlık (عجب) değildir. Meselâ hiç uçak görmemiş bir adamın şaşkınlığı cahilliğinden gelir. Oysa aerodinamik kurallara aykırı yapıda, "uçamaması" gereken bir uçak yerden havalanırsa buna ancak bir uçak mühendisi hayret edebilir. Bu hayret ârîfin hayretidir, cahilin şaşkınlığından farklıdır.

Nedir?

Aristoteles ve Eflatun için felsefenin başlangıcı hayret (Θαυμάζειν) duygusudur. Acı veren bir tecrübe dahi olsa yaşananları, Kâinat'ı anlamak (μανθάνειν) insana haz verir. Filozoflar ve sanatçılar savaş ya da cinayet gibi kötü/çirkin şeyleri bile estetize ederek "güzel" anlatabilirler. (Bkz. *Kötülük'ten Güzellik çıkar mı? / Charles Baudelaire'in şiirleri, Otto Dix'in gravürleri*). İnsan hayret edebilme yetisiyle hayvanlardan ayrılır. Zira hayvan yeni ve şaşırtıcı şeylerin karşısında bir fayda ya da tehdit olup olmadığını merak eder. Oysa İnsan'ın merakı ve hayreti fayda/tehdit sınırının ötesindedir. Tefekkürle açılan bu kapıdan (σχηματίζω θεωρία της ενατένισης) geçebilecek yegâne yaratık İnsan'dır:

"... Gel hayrete dal bir yol, Kendin unut O'nu bul, Koy gafleti hâzır ol, Mevlâ görelim neyler, Neylerse, güzel eyler..." (İbrahim Hakî Erzurumî Hz.)

Fayda ve tehdidin ötesinde

"Rabbi zıdnî fîke tahayyuren – Rabbim, senin hakkındaki hayretimi arttır " duası Hazret-i Sıdık-ı Ekber'den (r.a.) rivâyet edilmiş. Aslında hayvan ya da robot gibi yaşamak istemeyen herkes nasibi ölçüsünde homo-economicustan öte bir varoluş şuuruna erişebilir. Nasıl? Aklını kullanan insanların Kâinat karşısında ârifane duruşu tenzîh ve teşbîhten oluşan Tevhid olabilir ancak. Hz. Ali kerreme'llâhü veche buyurdu ki:

"Ve'l-cem'u bilâ farkin zendakatun. El-farku bilâ cem'in şirkun. Ve'l-cem'u ma'a'l-farkı tevîdun."

(Farksız cem' zındıklık Cem'siz fark, şirk; farkla birlikte cem' ise tevhit.)

Demek ki keşifle nûrlanmamış bir vehmi izlediği zaman insanlar her münferit mahluku müstakil, hayy(!) ve kayyum(!) bir ilâh sanacaklar ve putperestliğe düşecekler. Bu aklını izlediğini sanan

insanların zihinlerindeki meVHuMları gerçek gibi VeHMetmeleridir. Neticesi tenzîh seviyesine tekâmül edemeyecek ham bir teşbîhten ibarettir. Diğer yandan teşbîhten uzaklaşarak salt tenzih yoluna gidilirse bu defa insanlar âlemde zâhîr olan her şeyde cârî ilâhî Hayat'a karşı kör değil gözsüz kalırlar. Bilinmez, bulunmaz, anlaşılmaz(!) olan bu sahte ilah elbette ALLAH (c.c.) değildir. Kısacası:

"... tenzîh ile teşbîhi bağdaştıran en doğru tutum Kesret'de Vahdet'i ve Vahdet'de de Kesret'i, ya da Kesret'i Vahdet ve Vahdet'i de Kesret gibi görebilmektir. Bu türden bir zıtların çakışmasının (yâni Batı'nın irfân öğretisine göre "coincidentia oppositorum'un) gerçekleşmesini Şeyh-ül ekber Hz. "Hayret" diye isimlendirmektedir. Aslında bu, metafizik bir hayrettir; çünkü burada Vücûd'un (yâni varlığın) Tek mi yoksa Çok mu olduğuna karar verebilmesi bakımından âlemde gördüklerinin gerçek tabîatı, beşere engel olmaktadır ..." (Toshihiko Izutsu, İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar)

Tavsiye makale

1. [Güzellik Matkabı Zekâ Duvarını Deler mi?](#)
2. [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#)

Tavsiye e-kitap

1. [Senin tanrın çok mu yüksekte?](#)
2. [Gözle dinlenen müzik: Tezyin](#)
3. [Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)
4. [Sanat Yoluyla Hakikat Bulunur mu?](#)
5. [Derin Göz](#)

Tavsiye kitap

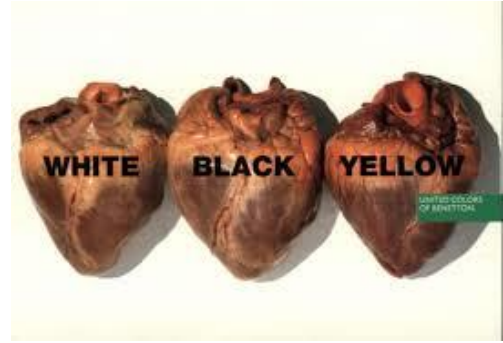
1. **Eflatun**, M.Ö. 369, Theaetetus – Θεαιτητος
2. **Aristoteles**, M.Ö. 1ci yy, Metafizik- τὰ μετὰ τὰ φυσικά (Yazılanlar filozofun ölümünden çok sonra, M.Ö. 1ci yy'da Rodoslu Andronikos tarafından kitap haline getirildi. Başlık da ona ait.)
3. **Toshihiko Izutsu**, 1966, İbn Arabî'nin Fusûs'undaki Anahtar-Kavramlar ([Prof. Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin tercümesi buradan indirilebilir](#)).
4. **Edmund Burke**, 1757, A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful
5. **Ralph Waldo Emerson**, (1836) Nature
6. **Thomas Hobbes**, 1658, De Homine
7. **René Descartes**, 1649, Les passions de l'âme

Fitrî / Evrensel / Universal / فطرى

İnsanlar iki farklı eksen etrafında bir-leşebilirler:

Fitrî: Ortak değerler esastır: Güzellik, iyilik, doğruluk, farklılıklara saygı... Fitrat insanları dönüştürmeden ve tektipleştirmeden bir-leştirir yani bir araya getirir. Herkesin farklı oluşunun idraki de birleştirici bir unsurdur.

Evrensel: Ortak çıkarlar esastır. Ekonomik hayat ve güvenlik algısı sebebiyle bir "norm" icad etmek zorunludur. Bu normlara uyanlar bir-leşir yani tektipleşir; "asker millet", "üstün ırk" veya homo-economicus çıkar ortaya. Normlara uymayan "öteki – iç düşman" olur. Farklılık korkutur ve bu farklardan "tehlikeli" sınıflar ihdas edilir: Zenciler, Müslümanlar, fakirler... (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Normal / A-Normal / عادي](#))

Evrensellik iddiası Batı kültürünün afyonudur. BM İnsan Hakları **Evrensel** Bildirisi 1948'de Paris'te imzalandı. Bu tarihten sonra Washington, Londra ve Paris tarafından öldürülen Afrikalıların, Müslümanların, Güney Amerikalıların, Vietnamlı ve Korelilerin sayısı milyonları buldu. Kuzey Atlantik çevresini kapsayan bir ateşkesin dünya hatta evren barışı diye pazarlaması ancak büyük bir kibir işaretidir. İnsanlığın ise bu maskaralığı gerçekten "evrensel" zannetmesi, okullarda böyle öğretmesi akıl almaz bir hamakat...

Bizi belirleyen kimlik nedir?

Diğerleriyle ortak olan vasıflarımız mı yoksa birbirimizden ayıran vasıflar mı? İki gözüm, beş parmağım ve bir kalbim var, ben de insanım. Ya da insanım ama ötekilerden farklıyım: Türk, erkek, orta yaşlı, İstanbul, mühendis vs. Kimliğimi farklar üzerine inşa edersem bölünmeye hatta çatışmaya gidebilirim. "Türk'üm, doğruyum, çalışkanım" demekle ötekilere "Kürt'sün, eğrisin ve tembelsin" demiş olmuyor muyum? Doğruluk ve çalışkanlık gibi her gün yeniden ispat edilmesi gereken değerleri Türklük tekeline alma hakkına sahip miyim?

Fakat diğer yandan, "ötekilerle" benzer yanlarımı öne çıkarırsam en uç noktada kimliğimi kaybediyorum, tektipleştiren, bütün insanlığı bir "dünya vatandaşlığı" potasında eriten bu duruş da görüldüğü kadar çekici değil, hatta öteki kadar tehlikeli. Neden? Hannah Arendt'ten dinleyelim:

"... Hiç kimse kendi ülkesinin vatandaşı olduğu gibi dünya vatandaşı olamaz. [...] Bütün dünyayı yönetme kavramı, bütün [meşru] şiddet imkânlarının tekeline elinde tutan bir iktidar, onu denetleyecek, sınırlayacak başka iktidarlara olmaması tam bir totalitarizm kâbusu. Daha da ötesinde bildiğimiz şekliyle politik hayatın da sonu demek olur bu.

Politik kavramlar çoğulculuk ve karşılıklı dengeleme, sınırlama üzerine oturur. İktidarların kuvvetleri hem kendi vatandaşlarınca hem de [ulusal] sınırlarla belirlenir. Felsefe dünyayı insanlığın vatani gibi tasavvur edebilir, yazılı olmayan, herkes için geçerli bir kanunla tanımlı... Politika ise insanlarla uğraşır, farklı ülkelerden gelen, farklı tarihlerin mirasçıları olan insanlardır bunlar. Politikanın ilkeleri gerçek hayata tekabül eder; sınırlama getirir, korur, hudut teşkil eder, had bildirir. Özgürlük bir tasavvur değil gerçeğin ta kendisidir, yaşayan politikadır. Bütün dünyaya hakim olacak bir düzenin kurulması dünya vatandaşlığının önkoşulu değil her türlü vatandaşlığın sonu olabilir ancak. Dünya politikasının doruğu değil sonudur bu. [...]

*İnsanlık tarihinde bir ilk bu: Bütün dünya halkları ortak bir **ŞİMDİ**'nin içinde yaşıyorlar. Ehemmiyeti ne olursa olsun, bir ülkede meydana gelen bir hadise diğer ülkelerin halkları tarafından da biliniyor. Her ülke diğer bütün ülkelerle **KOMŞU** oldu adeta. Ama bu **KOMŞU**-luk ve bu **ŞİMDİ**-lik ortak bir geçmişe dayanmıyor ve kesinlikle ortak bir gelecek garantisi de vermiyor. İnsanları böylesine **BİR**-leştiren, (=homojenleştiren) teknoloji dünyanın yok olmasına yol açabilir. Küresel iletişim tekniklerinin küresel yıkım teknikleriyle birlikte ilerliyor. [...] Küresel bir nükleer savaşın yeryüzündeki insan varlığına son verebilme kapasitesi insanlığı **BİR**-leştiren en güçlü sembol haline geldi. Bu bağlamda insanlığın birliği ancak yıkım ve tüketimde: Bu birlik küresel yıkımı engelleyecek uluslararası antlaşmalardan değil sadece biraz daha az **BİR**-leşmiş bir dünya özleminden müteşekkil ..." (Tercümenin tamamı için bkz. [Liberal Totalitarizm\(5\): Dünya Vatandaşı](#))*

Sonsöz

Endüstride, ticaret ve finans sahasında ileri giden Kuzey Atlantik toplumların fitrî değerlerden uzaklaşması dikkate değer. Bu topluluklarda barış yerine hoşgörü/tolerans gibi kavramların öne çıkması da ilginç. Yani farklı olan "ötekiler" için karşılıklı sevgi ve anlayış yerine tahammül etmek... Bu durum insanların dünyaya, adalete ve hayata bakışlarının da endüstriyle, finansla formatlandığını yani maddiyatla ifsad olduğunu gösteriyor. Kuzey Atlantik toplumları "ötekilere" tıpkı bir fabrikadaki bozuk mallar gibi bakarlar. Ya "normlara" uygundur ve tolerans gösterilir ya da çöpe atılır. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Normal / A-Normal / عادي](#))

Kuzey Atlantik'te doğan ve dal budak salan evrensellik iddiası ve bu iddianın tektipleştirici tasavvuru insanlığa şiddet ve sömürden başka bir şey getirmedi. Çünkü evrensellik insan fitratına aykırı. İnsan aklının işleyişine ve insanların kendi hislerini "ötekilerle" paylaşmasına baktığımızda bunu çok net görebiliriz. Nasıl mı? Cevabı Nietzsche'den okuyalım, Filozofların Kitabı, "**Hakikat ve Yalan**" isimli bölüm:

"... Kavramların oluşmasını düşünelim. Her kelime anında kavrama dönüşür. Çünkü doğumunu borçlu olduğu orijinal, kendine has, sübjektif bir tecrübeye isim olması yetmez. Yani sadece bir hatıra değildir. Aynı kelime söz konusu tecrübeye benzer başka hadiseler de isim olur. Yani birbiriyle ASLA tıpatıp aynı olmayan durumlara. Her kavram FARKLI şeylerin AYNİ-laştırılmasından doğar. Bir yaprak hiç bir zaman diğer yaprakların tıpatıp AYNISI değildir. Ama "YAPRAK" kavramı farklılıkların göz ardı edilmesiyle oluşur. Bu farkları "unutmak" sonucunda zihinlerde bir YAPRAK temsili meydana gelir. Sonra sanılır ki tabiattaki bütün yapraklar önceden çizilmiş, tasarlanmış o ilk YAPRAK'a göre çizilmiş, boyanmıştır. Ama bizim gördüğümüz yapraklar beceriksiz ellerce yapılmış kötü birer kopyasıdır o ilk YAPRAK'ın. Hiç bir yaprak TAM OLARAK onun kopyası değildir.

"Dürüst bir adam" dediğimizde neden böyle dürüstçe hareket etmiş oluyor? Alışkanlık olarak "dürüst olduğu için" diyoruz. Tıpkı "yapraklar böyle çünkü ilk YAPRAK sebep oldu" der gibi. "Dürüstlük" denen şeyin özünde, gerçekten ne olduğunu bilmiyoruz. Ama çok sayıda dürüst eylem biliyoruz. Bunlar birbirlerinden farklı, kendine has eylemler. Aralarındaki farkları görmezden geliyoruz ve hepsine birden "dürüst eylemler" ismini veriyoruz. [...]

Gerçek [düşünce-lisan] nedir? Hareket halinde metaforlar, adlandırmalar, insanlaştırmalar (antropomorfizm), kısaca şiirsel ve retorik bir biçimde soyutlaştırılan kavramlardır. Sonra birlikte yaşayan insanlar bunları [mutlak, değişmez] kanunlar gibi sınırlayıcı olarak kabul eder ve bunlarla düşünürler. Gerçek [düşünce-lisan] metafor olduğunu unuttuğumuz vehimlerdir. Kullanılıp aşınmış, tekabül ettikleri hissi gücü kaybetmişlerdir. Tıpkı üzeri silinmiş, artık para değil birer metal parçası olmuş eski paralar gibi...”

Hemhal / Empathy / ἐμπάθεια / التعاطف

Ne değildir?

Hemhal olmak ile empati kurmak aynı şey değil. Empati hayvanlar ve insanlarda ortak. Kendini avlayacağı hayvanın yerine koyabilen, onun gibi düşünerek tuzak kuran kuşlar, örümcekler, balıklar saymakla bitmez. İşkence yapan biri de karşısındakini konuşturmak için empati kurar. Balıkçılar, avcılar, yalan vaad ile oy isteyen siyasetçiler ve turist kazıklayan satıcılar da hayvan gibi empati kurarak yapar bunu.

Nedir?

Dostuyla aynı hali paylaşan insan hemhal olur. Hemhal olmak İnsan'a hastır zira ak-lı meadın sahasıdır. Karşılık beklemezsizin, hesap-kitapsız şekilde dertlenmektir. Oysa empati akl-ı measın sahasıdır çünkü hem insan hem de hayvanda olan maışet derdidir empati kurduran.

Akıl / Zekâ / Reason / Intelligence / العقل

Ne değildir?

Akıl (*reason*) ile zekâ (*intelligence*) farklıdır. Batı 19cu asırdan itibaren ikisinin aynı şey olduğunu zannetmiş ve ikisine birden "*reason / raison*" demeye başlamış. Zekâ sayılabilen, maddî çoklukların hesabını tutar. Akıl ise manevî değerlerin terazisidir. Akıl (*reason*) iyi-kötü veya güzel-çirkin gibi ayırım yapar. Bir referans sistemine, değerler manzumesine dayanarak ayırım /yargı/tercih yapmaya yarar.

Nedir?

FaRuKiyet (ing. *discernement*) dediğimiz kabiliyetin öznesidir akıl; insana mahsustur. Oysa hayvan ile ortak olan zekâ "teknik" problemleri çözmeye yarar. Zekânın kapsama alanı dünya ile sınırlı iken akıl Ahiret'i de hesaba katar. Arı kovana en yakın çiçeği bulur, diğer arılara bildirir. Zekâ maddî bir faydayı elde etmek ya da cismanî bir tehditten kaçmak için kullanılır. Bir saniyede 100.000 insanı ve sayısız ağacı, böceği, kediye, köpeği öldürecek olan atom bombasını yapabilmek zekâ ister ama o bombayı Hiroşima üzerine atmamak için akıllı olmak gerekir:

"Akı-ı meâd, melek-i mukarreb bunlar bizi Allah'a dâvet eder. Kalbimize hidâyet yolunu açar, rûh ufkumuzu genişletir. Akı-ı meâş ise, bizi dünya işlerine doğru çeker götürür. Bize Allah'ı unutturur. Ceddimizin yâni Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına sebep olan şeytan, bu dünyada da bizim peşimizi bırakmaz, bizi nefsânî arzuların meyvelerini yemeğe teşvik eder de, iç rahatlığından, huzur cennetinden uzaklaştırır."(Tâiyye Şerhi/Kâşânî Hazretleri)

E-kitap

- [Maymunist imanla nereye kadar?](#)
- [Modern Bir Put: Bilim](#)
- [Bir pozitivism eleştirisi](#)

Hak / Right / Droit / حق

Haksızlığa uğramaktan korktuğumuz kadar haksızlık yapmaktan da korksaydık haksızlığa karşı çıktığımızı söylerken haklı olurduk.

Ne değildir?

Kudret ya da imkân değildir. Para veya kaba kuvvet sahibi hemen her istediğini yapabildiği için mümkün olanı hak zanner; kendini daima "haklı" görür:

- "Ömrümün en güzel yıllarını harcadım insanları mutlu etmek için. Ne karşılık aldım? Hakaret ve sürgün hayatından başka?" (Yüzlerce insanın katili ünlü Chicago'lu gangster Al Capone)
- "Hiçbir bireysel çıkar gütmenden dervişane bir mücadele yaşamıyla halkların kardeşliği ve **barışı yolunda bir hizmetçiyim.**" (PKK'dan Murat Karayılan'ın Taraf'ta yayınlanan mektubundan)
- "Ceketimin içinde yorgun ve iyi bir yürek var. Kimseyi incitmeyecek bir yürek" (Öldürdüğü insanların cesetlerine bile kurşun sıkan psikopat katil Çift Tabanca Crowley)

Nedir?

Dostoyevski Karamazov Kardeşler'de İvan'a şu sözleri söyletiyor:

"... Tanrı olmadan iyi kalpli olunabilir mi? Ne demek vicdan? İyi kalpli olmak ne demek? Cevap ver bana Alexey. [...] Vicdan, erdem herkese göre değişen ızafî bir şey mi? Eğer Tanrı yoksa her şey yapılabilir! ..."

HAKK'sız hak olmuyor. HAKK ile bağı koparılmış hak iddiaları diğer insanların kabulüne ve desteğine endeksli. Bu tür "hakların" savunulması dünyevî çekişmelerden mütevellit. Beşerî çerçevede kalan haklar rölatif / göreceli olmaya mahkum. Meselâ çıkarları uyuşan, güçlü ve sömürgeci devletler Birleşmiş Milletler gibi müsamere salonlarında birbirlerini "haklı" ilân ediyorlar. Bozacının şahidi şıracı oluyor.

Bankayı soyan iki adamın parayı eşit bölüşmesi hak değil racon; hakemlikten ibaret. Ama gerekli. Zira **haksızlık** üzre bina edilmiş olsa bile her müessese ızafî bir hak paylaşımına muhtaç. Bunun içindir ki mafya babaları kasayı kendileri gibi eşkıyaya değil "dürüst" bir muhasebeciye emanet ediyorlar:

"... **Evrensellik** iddiası Batı kültürünün afyonudur. BM İnsan Hakları **Evrensel**Bildirisi 1948'de Paris'te imzalandı. Bu tarihten sonra Washington, Londra ve Paris tarafından öldürülen Afrikalıların, Müslümanların, Güney Amerikalıların, Vietnamlı ve Korelilerin sayısı

milyonları buldu. Kuzey Atlantik çevresini kapsayan bir ateşkesin dünya hatta evren barışı diye pazarlaması ancak büyük bir kibir işaretidir. İnsanlığın ise bu maskaralığı gerçekten "evrensel" zannetmesi, okullarda böyle öğretmesi akıl almaz bir hamakat ..." (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Fitrî / Evrensel / Universal/ فطري](#))

Tavsiye makale

- [Her zaman haklı çıkma sanatı / Arthur Schopenhauer](#)

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri

- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)
- [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#)
- [Kötülük / mal / evil / شر](#)
- [Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممكن / المحتمل](#)

Düzen / System / Système / المنظومة

Ne değildir?

Bütün, parçaların toplamı, karışımı ya da bir ortalaması değildir. Bütün hem parçalarından fazla hem de parçalarından eksik olabilir.

Nedir?

“Parça” rolündeki varlıkların bir araya gelip belli bir nizam ile bir “bütün” oluşturması. Bütün, parçaların toplamı, karışımı ya da bir ortalaması değildir. Çünkü meydana çıkan bütün hem kendi parçalarında bulunmayan bazı “yeni” vasıfları arz eder hem de parçalarda bulunan bazı vasıflar bütünde görünmez.

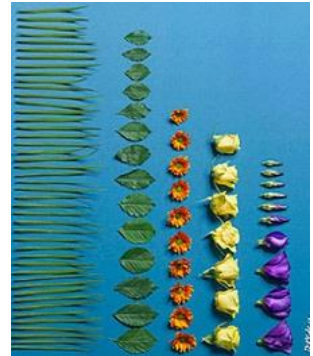
Roman onu oluşturan binlerce harfin toplamından farklıdır. Hidrojen ve oksijen birleşip su olduklarında bu gazlarda görünmeyen vasıflar suda kendilerini gösterir. Ordu denilince akla gelen şey asker, araç ve silahlardan oluşan bir yığın değildir.

Parçalara ayırmak Bütün’ü anlamaya engeldir

Karar vermek için varlıkları, seçenekleri, risk ve fırsatları, hatta insanları birbirini dışlayıcı şekilde (*mutually exclusive*) ayırd ederiz; etiketleyip hesap-kitap yaparız. Bu ayırma bazı düşünme veya karar süreçlerinde gerekli olabilir. Ancak bu bir tasavvur, geçici bir icad olmasına rağmen bir süre sonra biz bu kavramı mutlak gerçek gibi vehmederiz ve bu vehim karmaşık gerçekleri anlamamıza engel olur. Zira hayatı siyah ve beyazlardan ibaretmiş gibi görürüz.

Bu ifsad ister istemez lisana nutuk-mantık yoluyla sirayet edecektir. Zira böyle bir tasavvur lisani anlambilim (semantik) sahasına hapseder ve söz dizimini (sentaks) ihmal eder. Oysa bir cümleye anlam veren sadece kelimelerin anlamı değildir; onların dizilişi, birbirleri ile etkileşimi, cümle içinde üstlendikleri roller de büyük önem taşır. Meselâ aynı kelimeleri içeren şu cümleler anlam bakımından ne kadar farklı:

- Ben bugün bir kartal gördüm.
- Ben kartalı bugün gördüm.
- Bugün kartalı ben gördüm.

Bütün parçaların toplamından daha farklı bir şeydir

Pozitivizm ile kısırlaştırılan akıllarımız analitik zekâyâ hapsedildiği için her bütünü parçalarından i baret zannederiz. Bu zan ise parçalara anlam veren Bütün'ü görmemizi engeller. Film yönetmeni Andrey Tarkovsky'nin tabiriyle:

*"Sinema umum itibariyle parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma imkânını sağlar. Bir film tıpkı bir mozaik gibi değişik sahnelerden, değişik doku ve renklerden oluşur. Her parça kendi başına bir önemi haiz olmayabilir. Ama bunlar bütünlük içindedir. Mutlaka gereklidirler ve yalnızca bu bütünlük içinde var olurlar. Göz için filmin sonuna hizmet etmeyecek hiçbir bölüm yoktur ve olamaz. Sinema bu bakımdan önemlidir. Her parça bütünün ortak anlamından nasibini alır. **Bir bölüm tek başına bağımsız bir simge olarak işlev görmez.** Parçalar sadece özgün bir dünyanın bir parçası olarak varolurlar."*

İman / Faith / Foi / Bilgi / Knowledge / الإيمان

Ne değildir?

Yanılığ şurada: Maddeyi **biliyoruz**, mânâya **inanıyoruz**. Beyin / akıl / zekâ biliyor, kalp iman ediyor. Bilim bilgi veriyor; din ise iman istiyor. Güya bilmek ve inanmak iki farklı fiil, iki farklı sahanın eylemi, organları bile farklı. Peki "biliyorum" derken gerçekte bir inancı kastetmiyor muyuz? Ya "inanıyorum" derken bir bilgi değil mi söz konusu olan?

Nedir?

Gerçek şu ki "bilgi" birçok dogmatik ve/veya indî/sübjektif kabule hatta imanî temellere dayanıyor. İnanmak ise güven kaynağı, referansı açıkça belli olan bir bilgiden ibaret. **emin** olmak, **iman** etmek, **aman** dilemek, **emniyet**, **emanet** ... Sadece Arapça mı böyle? Değil. İngilizce (veya Fransızca) örnekler bakın: Faith (Foi), Confidence, Trust (Confiance), Believe (Croire)... Bu kelimelerin dinsel veya ticarî/teknik sahalardaki mânâları tıpkı Arapça ve Türkçe örneklerdeki gibi. Bu tekabülîyet dahi meselenin fitrî oluşuna hem de ifsadın çaresinin lisan/mantık/nutuk/tasavvur ile düzelebileceğine işaret etmiyor mu? Evet... Gerçekten yaşadığımız dünya ile zihnimizde temsil ettiğimiz dünya arasında bir uçurum var ve bu hastalığın tedavisi doğru kelimelerle konuşmakla başlayabilir. Ludwig Wittgenstein'in işaret ettiği meseleye dikkat:

"... 'Biliyorum' demenin 'görüyorum' demeye benzer ve ona yakın, ilkel bir anlamı vardır. 'Odada olduğunu biliyordum, ama odada değildi' ifadesi şuna benzer: 'Onu odada gördüm, ama orada değildi.' 'Biliyorum' sözü benim ile önermenin anlamı arasındaki münasebeti değil, benimle bir olgu arasındaki ilişkiyi ifade etmesi gerekir. Böylece benim bilincim olguyu özümser. (Dış dünyada olup bitenleri değil, yalnızca hislerin aktardıklarını bildiğimizi söyleriz.) Dıştaki bir olayın bilgisinin resmi göze ve bilince yansıyan ışınlar yoluyla algılanır. Ancak o zaman, insanın bu yansıtmadan emin olup olamayacağı sorusu hemen ortaya çıkar. Ve bu resim gerçekte ne olduğunu değil bizim o bilgiyi nasıl tasavvur ettiğimizi gösterir ..." (Kesinlik Üstüne, 1949-1951)

Neden böyle?

İnanmayı reddederek "sadece" bilmek isteyen aslında daha dogmatik bir biçimde iman etmiş oluyor. Gözüne, kulağına, mikroskobuna, kitabına, okuldaki hocasına... Ama hepsinden evvel bunlara kefil olan aklına iman ediyor. Yalnız bu "akıl" artık akıl değil bir put. Çünkü inanmaksızın bilmek istediğimizde iki ihtimal var:

- Bilici aklın varlığını bir yaratılışla açıklamak: "Ben biliyorum" diyen insanın akli kendini yaratan Tanrı'yı ya da tanrıları ihata etmek, kavrayıp kuşatmak zorunda.
- Bilici aklın yaratılmaya muhtaç olmadığına, ezelden beri var olduğuna iman etmek.

Tanrıları gölgeleyen bu "akıl" tanım icabı evvel ve ahir olduğu gibi ebediyet, kudret, tasavvur, vs ilâhî vasıfları da haiz olma iddiasında; kısacası bu akıl ulûhiyet iddiasında. Oysa vazifesi hak ile batılı ayırmaya yarayan bir nûr olan gerçek aklın böyle bir iddiada bulunması muhal. Demek ki bu, aklın sesini taklid eden nefsin telkini olabilir. Gazâlî Hazretleri'nin sözleriyle ifade edersek:

"...Temel yaklaşım olarak, akılla ortaya konulan delillerin yalanlanmaması gerekir. Aynı şekilde akıl da dini yalanlamaz. Fakat akıl dinle ilgili bir yalanlama yoluna girmişse, bu ancak dinin ispatı alanında söz konusu olabilir. [...] . Çünkü dini akılla biliriz. Hal böyle olunca akılla dini birbiriyle çelişen olgularmış gibi göstermenin hiç bir anlamı yoktur. Yalancı bir müzekkî (şahitlik yapacak kişi hakkında mahkemeye bilgi veren) ile şahidin doğru sözlü olduğu nasıl bilinebilir ki! Din birçok konunun şahidi, akılda onun müzekkîsidir. Yani dinin düzenlediği meselelerin hakikatlerini ancak akılla biliyoruz..." ([İman Kitabı](#))

Bilgi son tahlilde imandır zira David Hume, Ludwig Wittgenstein ve Heraklitos'un kimlik / identity / sameness sorgulamaları bize göstermiştir ki insan "biliyorum" demek için en az iki şeye iman etmek zorundadır:

- Bilen özne Ben'in varlığına ve bilici vasıflarına iman etmek,
- Bilinecek mevhum ve nesnelere zaman ve mekândan bağımsız hüviyet atfetmek için onların zaman içinde değişmez / aynı / id-entic kaldığına iman etmek.

İman ise en kâmil noktada bilgidir. Çocuk evvelâ babasına yahut imama güvendiği için onları taklid ederek "iman" eder. Fakat büyüdükçe ALLAH'a güvenir, emniyeti O'nda bulur. Sorgulayarak, hissederek, yaşayarak öyle bir iman sahibi olur ki ateşten yahut yılanlardan uzak durmakla günahattan uzak durmak arasında fark görmez.

Netice

İman ile bilgiyi apayrı şeylermiş gibi tasavvur etmek ideolojik bir tercih. Akli putlaştıran bu tercih haliyle İslâm'a aykırı. Bu yol pozitivistlerin yolu. Ne var ki Hristiyanlıktan kopup şirk üzere yaşayan Batılıların bilgi teorisi de bilimi ve teknolojisi gibi İslamistan'a sirayet etti. Müslümanlar şirk üzere bina edilen bilim ve ticaret lisanını kullanır oldular. Bu lisani, bu tasavvuru kabullenmek, onların teknik, ticarî, siyasî ve beynelmilel kurumlara tâbi olmak ise İslamistan'ı yıpratın faktörlerden biri. İngiliz mühtedi, yazar ve diplomat Gai Eaton – Sidi Hasan Abdullah Abdülhamid, **Tanrı'ya Hatırlamak** isimli kitabında şöyle diyor:

"Müslümanlar Batı'nın bilimini, teknolojisini ve yönetim biçimlerini alırken, tüm bu gelişmelerin arkasında yatan ideolojilerden ve değerler sisteminden kendilerini koruyabileceklerini sandılar [...] Dolayısıyla İslam bilimi, yani fizik kozmolojiden veya metafizikten bağımsız düşünülemez; çünkü bilimin daha aşağı formları, daha yüksek formlarına bağlıdır [...] Bilimsellik denen şey, bugün Batı'da ve gittikçe artan bir hızla tüm

dünyada hâkim sistem olmak durumundadır ve vahye dayanan hakikatle hiçbir şekilde bağdaşmadığından İslam toplumu için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır [...] Bilimselcilik ise dogmatiktir, teorileri değişmez doğrular olarak görür ve bilimin ispatladığını veya daha sıkça olarak, çürüttüğünü iddia ettiği şeyleri varabilecek en son nokta kabul eder. Bu, bilimsel fundamentalizm'dir, uzağı görememedir, yetersizliktir, gerçekliğe ait kısmi doğruların şişirilip gerçekliğin ta kendisi olarak sunulmasıdır."

Tefekküre vesile: Gözlemle bilinen ve iman ile bilinen "gerçeklerden" hangisi daha gerçek?

1) Ayet: "... Allah şahadet eder ki, münâfıklar muhakkak yalancıdırlar ..."

"Münâfıklar sana geldikleri zaman "Biz şehâdet ederiz ki sen mutlaka Allah'ın Resûlüsün" derler. Ve Allah da bilir ki elbette sen, O'nun peygamberisin. Ve Allah şahadet eder ki, münâfıklar muhakkak yalancıdırlar. Onlar yeminlerini kalkan edindiler de insanları Allah yolundan alıkoydular, gerçekten işledikleri ne kötüdür" (Münafikûn 1,2)

2) Hadis: Kullu müneccimun kezzâb, velev sadakû!

(Bütün müneccimler yalancıdır! Söyledikleri doğru çıksa-isabet etseler bile!)

Bir gün Mekke'de büyük bir yağmur yağacağına dair bir müneccim falı çıkmış ortaya; ve Allahın Resulü(sav) bu muazzam hadisi buyurmuşlar. Tesadüf veya hikmet, ertesi günü yağmur yağmış..Yani müneccimin dediği çıkmış.. O kadar yağmış ki, Allah Resulü elleriyle ve maşrapalarla suları dökerken yine: "*Kullu müneccimun kezzâb velev sadakû*" derlermiş. Yani müneccimlerin dediği olduğu halde Resûlullah(sav) ısrar ediyor: Müneccimler yalancıdır! İsabet etseler bile!

Tavsiye okuma**Makale**

- [Tümevarım, Nedensellik ilkesi ve Bilim'in Putlaşma sebepleri](#)
- [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)
- [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#)
- [Serhu Esmâillâhi'l-Hüsnâ \(Sadreddin Konevî Hazretleri\)](#)

Sitede yayınlanmış kitap alıntıları

1. [Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein](#)
2. [Aranağmeler / Søren Kierkegaard](#)
3. [Marx, Bilim, Ateizm ve Adalet](#) (Caner Taslaman)

E-kitap

- [Maymunist imanla nereye kadar?](#)
- [Modern Bir Put: Bilim](#)
- [Bir pozitivism eleştirisi](#)

American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / **طريقة الحياة الأمريكية**

Ne değildir?

İnsanlara mutluluk veren bir özgürlük ve bolluk düzeni değildir.

Nedir?

American Way of Life vadesi sürekli ertelenen bir borç senedine benzer. Bu hayat tarzını seçen Amerikalı kuşun gölgesine ok atan bir avcı gibi yaşar. İhtiyacı olmayan şeyleri almak için borçlanır ve bu borcu ödemek için sevmediği işlerde çalışır. Ömür boyu depresyon ilaçları kullanır, silahlıdır, aşırı şişmandır ve mutsuzdur. Amerikalı silahlandıkça korkar, yedikçe acikir çünkü tatmin ile mutluluk arasındaki farkı bilmez. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#)) Bu yanlışlığın kökleri Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'ndeki (1776) "*Life, Liberty and the pursuit of Happiness*" ifadesine kadar uzanır.

Amerikalı **ihtiyaçları ile arzuları arasındaki farkı bilmez**, çocuk gibidir, her gördüğünü almak ister.

Kolay borçlanma ve reklâm yüzünden bu arzu-borç-tüketim döngüsü bitmez. Zengin olmak da kesmez Amerikalıyı. Zenginliğini göstermek ister. Büyük araba, büyük ev,... Sorulunca maaşını şişirerek söyler. *American Way of Life* denen altın kafeste yaşayan Amerikalı bu kafesi sorgulamaktan acizdir zira konuştuğu lisan onun bu sorgulamayı yapmasını engeller. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#))

Nefsinin kölesi olan Amerikalı üretme ve tüketme konusunda serbesttir ama bu **serbestliği özgürlük zanneder**. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#))

Yes we can!

Adeta bir devlet dini haline getirilen serbestlik-özgürlük yanlışlığı John Rockefeller'den Barack Obama'ya kadar sürekli aynı amentü ile ifade edilir:

"... *Fırsat eşitliği, çok çalışanların cemiyette yükselmesi, 'self-made-men' denen azizler(!) arasına katılmak, kişisel başarıların göz kamaştıran parlaklığı, ABD'yi kuranların katlandığı sıkıntılar ve bugünkü bolluk(?) ...*"

Obama'nın "yes we can" seçim sloganında ifade bulan yapabilme imkânının hâlâ "özgürlük" gibi pazarlanabilmesi *American way of life*'in anestezi gücünü gösterir. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#))

American way of life kendine has normalleri haizdir:

- 300 milyon insanın yaşadığı Amerika'da 200 milyon silah bulunması,
- %17 ile OECD fakirlik sıralamasında ABD'nin birinciliği,
- Şehirlerdeki evsiz insan kadar boş ev olması,
- 4 yaşındaki çocuklara psikotrop ilaçlar verilmesi,
- Hemen hergün psikopatların okullara silahlı saldırı yapması,
- Polisin her ay binlerce insanı yanlışlıkla(?) öldürmesi,
- Zenci öldüren polislerin mahkemede otomatik olarak aklanması,
- Dünya nüfusunun %5'i iken tüm enerjinin %40'ını tüketmesi,
- Üretilen yiyeceklerin %40'ının çöpe atılması...

Bütün bunlar ABD için "normaldir". (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Normal / A-Normal / عادي](#))

The American Way of Life Margaret Bourke White (American, 1904–1971) 1937 Photograph, gelatin silver print *Museum of Fine Arts, Boston. Polaroid Foundation Purchase Fund *© Estate of Margaret Bourke White/ Licensed by VAGA, New York, NY *Photograph © Museum of Fine Arts, Boston

Fayda / utility / utilité / فائدة

Ne değildir?

İyilik değildir. Fayda **alanı tatmin** eder; iyilik ise **vereni mutlu** eder. Fayda kısa sürer. Mutluluk ise uzun. Fayda ölene kadardır. İyilik tasavvuru ise ölümden sonrasını da ihata eder. (Bkz. [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#))

Nedir?

Mikro-ekonomide öğretilen kavramlar içinde en önemlilerinden biri “fayda” (ing. *utility*) . Bu **fayda bireyin tüketeyeceği mal veya hizmetten elde edeceği memnuniyettir, tatmindir**. Ama ekonomik fayda günlük hayattaki “faydalı” şeyler gibi değil her zaman. Meselâ bir paket sigara ekonomik olarak “faydalı”. Adam para verip satın alıyor ya; şeker hastası bile olsanız bir tepsi baklava size “faydalıdır”... Yersen!

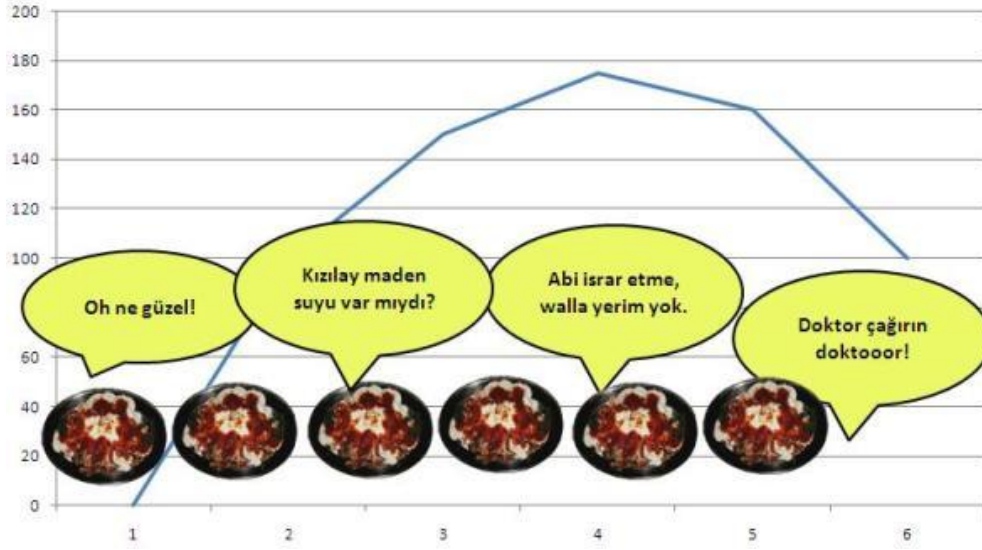
Gayet normal. Ekonomik hesapla ağaç kesmek ve denizi kirletmek de “faydalıdır” yeter ki para getirsin. Ekonominin amacı insan sağlığını ya da çevreyi korumak değil ki! Özetle parası olan, satın alma niyetinde olan bir tüketici kendisi için piyasada ne satın alırsa o şey/hizmet o tüketici için faydalıdır. **İntihar etmek isteyen için yağlı organ “faydalıdır”**. Kiralık katiller ve fahişeler de “faydalıdır”. Sefalet içindeki insanlar organ mafyasına böbreklerini satsalar böbrek fiatları düşer meselâ. Piyasa bu. Daima işler. Kalplere, doğum tarihlerine ve düşlere aldırılmaz.

Piyasa bir makine. Renksiz, kokusuz, milletsiz, dinsiz, ilkesiz, yasaksız, mecburiyetsiz ve ahlâksız. Çünkü var olma sebebi **ARZ** ve **TALEP**’i buluşturmaktan ibaret. Ekonomik anlamda “faydalı” olan her şey fiyatı ödendiğinde el değiştirebilir. Bunun için ne liberalleri ne de ekonomistleri suçlayamazsınız. Hani derler ya, “arz-talep meselesi”. Ama zannedilenin aksine **ARZ** ve **TALEP** birbirini dengelemez her zaman. Bu liberal bir dogma, liberalizme dair mitolojik bir inanç. Neden?

Yedikçe acıkıyorum!

Mikro ekonomi konularından biri olan “marjinal fayda” analizinden bahsedelim. Bu sonuncu (birimin) tüketimin toplam hazzı etkisidir. Yani iki porsiyon yoğurtlu İskender yedikten sonra üçüncü bir tabak size bedava bile verilse yemekte zorlanırsınız değil mi? Zaten ikinci tabağın verdiği haz birinciden azdır. Böyle böyle hazzınız azalır ve tüketmeye mecbur ediliyorsanız son birimler negatif haz yani sıkıntı verir. Üst üste 10 tabak yoğurtlu İskender yediğinizi düşünün. 10cu İskender’in **negatif faydası** (ızdırabı) ne büyük olacaktır!

Son tabaktaki iskenderin faydası Bir Marjinal Fayda Analizi

Ya liberalizm? Fayda üzerine bir siyasî sistem kurulabilir mi?

Liberallerin göreceli ahlâkı aslında ahlâksızlıktır. Liberalizm kötü ahlâklıdır demiyorum, su nasıl renk-siz, hava nasıl koku-suz ise liberalizm de öyle ahlâk-sızdır diyorum. Çünkü fayda kavramı sadece tüketicilerin piyasa içindeki davranışlarını modellemek için "faydalı". Ama iyilik, erdem ve ahlâk gibi parayla ölçülmeyen değerlerin yerini tutamaz. Faydayı merkeze alacak biçimde ekonomik modeller, siyasî kuramlar geliştirenlerin çuvalaması bu yüzden. Üstelik her mal/hizmet mideye gitmez. Mideyi doldurmak dışında bazı şeyler vardır ki tadına doyumaz, (kimi) insanın "yedikçe yiyesi" gelir. Bu şeylerde **Kantitatif Estetik** vardır. Yani adamı doyurup bıktırmak şöyle dursun, ne kadar çok olursa o kadar çekicidirler. Meselâ para, altın, lüks mallar böyledir. Tonla parası olsa bile insan daha fazlasına itiraz etmez. Eflatun'dan [Georg Simmel](#)'e, Marx'tan Arendt'e kadar bir çok düşünür bu noktaya işaret etmiştir. (Bkz. [Kötülük'ün zıddı İyilik değildir](#)):

Faydacı eko-politik bir perspektifte azınlıklara uzun süre zulüm yapılabilir. Çoğunluğun keyfine zarar vermediği müddetçe sistem bu zulme direnmez. Meselâ ABD'de zencilerin oy kullanması, üniversiteye gitmesi uzun yıllar engellendi. Bugün dahi zenci öldüren Amerikalı polisler hızla beraat ediyorlar. Kısacası maddî değerler ile manevî değerlerin aynı piyasada işlem görmesi son derecede tehlikelidir:

"... Piyasa'nın ihtiyaçlarıyla insanların ihtiyaçlarını karşı karşıya getirirseniz elbette Piyasa **bireyleri ezip geçer**. Somut olarak? İnsan'a saygılı şirketler paraya saygılı şirketlerle rekabet edemez. **Zira tersine bir açık arttırmadır** Piyasa. Para uğruna en fazla fedakârlık yapanın kazanacağı bir yarış. İnsan'a, çalışmaya saygı **PİYASA** tarafından cezalandırılır. Neticeye (=kâr) saygı ödüllendirilir ..." ([Liberalizmin kusurları\(2\): Çalışan bireyleri intihara sürükler](#))

Yalnızlık / solitude / loneliness / عزلة

Ne değildir?

Mekânsal, cismani, aritmetik bir tecrid (soyutlanma) hâli değildir.

Nedir?

Eğer yalnızlık objektif bir gerçeklik olsaydı kalabalıkta yalnızlık çekmezdik. Toplumdan tecrid edilmiş haldeki iki insandan biri "kafasını dinlerken" öteki "yalnızlıktan" sıkılabilir. Çünkü yalnızlık gözlenebilir bir **durum** değil **indî**(sübjektif) bir histir. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتي](#))

Zahiren etrafımız insan doluyken de yalnızlık hissedebiliriz. Zira bizimle aynı dertleri, aynı insanî değerleri paylaşmayan insanlarla ancak menfaat ve şiddet üzerinden ilişki kurabiliriz. Bu ise nefis-i hayvanî mertebesinde bir doyum getirir; rûh yine de aç kalır. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#))

... Bu konuda okumak için...

- [Yalnızlık, özgürlüktür öyleyse... \(Suzan Nur Basarslan\)](#)
- [Canın sıkıntısı İnsan'ın rolsüz kalmasıdır \(MY\)](#)
- [Şu an çok eğleniyorum... Neden yapayalnızım? \(MY\)](#)

Diktatör / Dictator / دكتاتور / دكتاتور

Ne değildir?

Halkını ezen zorba devlet başkanı değil.

Nedir?

"... Düşmanlarımız gerçekten aptal. Bize "düşman" diyorlar, hâlbuki gerçek düşman onlar! ..."

Diktatörlük tıpkı "düşman" gibi göreceli bir kavram. (Bkz. [İndi / Sübjektif / Objektif / ذاتي](#)) Pinochet, Gbagbo, Saddam, Kaddafi, Esad gibi bir çok insan uzun süre "diktatörlük" yaptıktan sonra Batı'nındiktasına boyun eğmiş ve "vizyon sahibi reformcu" ilân edilmiş. Kaddafi ve Saddam gibi bazıları sonradan Batı'ya kafa tutmuş ve yeniden "diktatör" olmuşlar. Neden böyle oluyor?

Londra, Washington ve Paris'e itaat etmeyen her lider "diktatör" ilân ediliyor, adet bu. Batılı firmalar bir ülkeyi sömürmekte zorluk çekince "ulusal güvenlik" bahanesiyle devletin gücünü, hatta ordusunu oyuna dahil ediyorlar. Eğer karşılarında güçlü bir lider değil de bütün kurumlarıyla hatta halk desteğiyle direnen bir ülke varsa ona "emperyalist" deniyor. (Bkz. [Amerikanca / اللغة الأمريكية](#)) Meselâ Rusya Doğu Avrupa'da Çin ise Asya ve Afrika'da "yayılmacı, emperyalist" olmakla suçlanıyor. Ama aynı coğrafyalarda Amerikan, İngiliz ve Fransız şirketleri rahat iş yapamadıkları zaman darbe ve soykırım yapsa bile buna "özgürleştirme" deniyor. (Bkz. *Iraq Liberation Act of 1998*, Benjamin A. Gilman) Şayet Batılı bir lider bu şirketleri hukuk çerçevesine dahil etmek isterse "komünist" ya da "faşist" damgası yiyor. Şirketlerin sözcülüğünü de genellikle liberaller yapıyor. Meselâ liberal düşünür Hayek'in Şili'li bir gazeteciye söylediği şu sözleri hatırlayalım:

"Şahsen liberal bir diktatörü liberal olmayan demokratik bir hükümete tercih ederim" ("**Personally I prefer a liberal dictator to democratic government lacking liberalism.**")

Kısacası temel mesele ticaret ve yatırım konusunda Batı sermayesine engel olmak ya da olmamak. ([Her başarılı diktatörün arkasında bir Batı ülkesi vardır!](#)) Yeraltı zenginliklerini Batı'ya peşkeş çeken, onlardan vergi almayan, hesap sormayan liderler IMF ve Dünya Bankası'ndan yahut doğrudan Batı ülkelerindeki kamu fonlarından (Fransa'daki COFACE gibi) milyarlarca dolar borç alabilirler. Nakit para hiçbir zaman yer değiştirmiyor tabi; sadece el değiştiriyor. Borç ise sadece kâğıt üstünde. Bu borçlanma sayesinde Batı'dan silah alan "vizyon sahibi reformcular" Paris, Londra ve Washington'da kamu parasının savunma sektöre (hiç masrafsız) kaymasını sağlıyor. Yani Batıda demokrasi "halkın parasını kendi şirketlerine kaptırıyor. (Bkz. Sissi'nin Fransa'dan aldığı 5 milyar dolar kredi ve silahlar) Diğer yandan Diktatör... pardon vizyon sahibi reformcu silah aldığı için komşularını da silah almaya mecbur ediyor. Ülkesini yüksek faizle 20-30 yıllığına borçlandığı için ülke ancak faizleri geri ödüyor, anapara hiçbir zaman geri ödenemiyor ve çark böyle dönüyor. (Bkz. Kazakistan'ın dış borcu)

Sonuç

Hürriyet kavramına bakışı para ve şiddet ile sınırlı olan Batı kendine direnenleri “diktatör” ilân ediyor. Batıya direnen her lider adil ve iyi bir lider olmayabilir ama “diktatör” etiketinin bu iyilikle bir ilgisi yok. Batılı şirketler için söz geçiremedikleri dik başlı bir zorba ya da demokratik hukuk devleti aynı derecede tehlikeli:

*"Piyasa'nın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. Piyasa'nın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği **demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir.**" (Hayek , Law, Legislation and Liberty, 1973)*

Tavsiye makale

- [Her zaman haklı çıkma sanatı / Arthur Schopenhauer](#)

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri

- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)
- [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#)
- [Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية / الحضارة](#)
- [Kötülük / mal / evil / شر](#)
- [Hak / Right / Droit / حق](#)

Terörist / terrorist / террорист / ارهابي

Ne değildir?

Sebepsiz yere masumları öldüren maskeli kötü adam değil.

Nedir?

İnsanları korkutarak siyasî hedeflere erişen kişi. Öldürebilir ama amaç öldürmek değil geri kalanları korkutmak, "terörize" etmek. Terörün icadını ve kurumsallaşmasını Batı medeniyetine(!) borçluyuz. Zaten Terörün isim babası da Fransızlar. Fransız devriminden sonra 10 aylığına (1793) iktidarı ele geçiren Jakobenler bizim Kemalistlerin kopyalayacağı gibi Devrim mahkemelerinde iç düşman etiketi yapıştırılan sıradan insanları giyotinle katletmiş ve hayatta kalanlar üzerine bir baskı kurmaya çalışmış. Stalin ve Churchill de teröristtirler yani insanları korkutarak siyasî amaçlarına erişmişlerdir. Meselâ Winston Churchill **İngiliz ordusuna direnen Kürtlerden bahsederken** şöyle demiş:

"... Zehirli gaza neden herkes karşı çıkıyor ki? Medenî olmayan kabilelere karşı gaz kullanılmasını şiddetle destekliyorum ..." (1919)

Evet, bilinen en tehlikeli İngiliz teröristi Winston Churchill. İrlandalıları ve Kürtleri zehirli gazla öldürdü. Mısır'da ve Hindistan'da sivilleri katletti. Irak'ta boyun eğdiremediği Arapların köylerini bombalattı; erkeklerin boyun eğmesi için **çocukların ve kadınların özellikle öldürülmesini** emretti. Aynı Churchill Güney Afrika'da toplama kampları kurdurdu. Çok bilinmez ama "Toplama kampı" aslında Alman değil İngiliz icadı ve isim babası da onlar. Tabi bu kamplar "yoğunlaştırma" değil öldürme kamplarıydı. İngilizlere direnen on binlerce Avrupalı göçmen ve zenci öldürüldü.

IIci Dünya savaşını erken bitirebilecek her yolu reddetti Churchill çünkü savaşın sonunda tamamen yıkılmış bir Almanya istiyordu. Ölen sivillerin önemli bir kısmının son iki yıla yoğunlaştığı dikkate alınırsa Churchill için **on milyonlarca insanın ölümünden, sivil kayıpların yaklaşık üçte ikisinden dolayı suçlu** olduğu söylenebilir.

Tavsiye Derin Lügat Maddesi

- [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#)
- [Diktatör / Dictator / δικτάτορας / دكتاتور](#)

Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية

Ne değildir?

Farklı ulusları sınırlanmış bölgeler içinde, barış içinde yaşatmayı amaçlayan bir siyasî sistem değil. İnsan tabiatına uygun da değil; günlük hayatın gerçeklerine de uymayan soyut bir kavram. Zira hayvanların serbestçe geçtiği "ulusal" sınırlarda insanların pasaport göstermesi bile ulus-devlet yanlılığını göstermeye yeter.

Nedir?

Ulus-devlet 19cu asırda kapitalistlerin ihtiyaçları için icad edilen bir bölme yöntemi. Yani hammadde, sermaye, üretim araçları ve ticaret yollarına hakim olan güçlerin ihdas ettiği hukukî(!) bir çerçeve. Devrin endüstri patronları yeraltı kaynaklarını, ticaret yollarını ve insanları paketleyip paylaşmışlar. Bu paylaşmayı meşru ve sanki halkların tercihiymiş gibi sunmak için bir takım gösteriler de düzenlemişler: Milletler Cemiyeti, Berlin Barış Konferansı, Birleşmiş Milletler... Aslına bakarsanız "uluslararası" futbol maçları, güzellik ve şarkı yarışmaları, olimpiyat gibi müsamereler bile 19cu asır kapitalist zihniyetinin bir mirası.

Bugün

21ci asrın finansallaşan kapitalizmi endüstri ve tarım patronlarını sadık derebeyleri haline getirdi. Ulus-devlet artık imparatorluk engelinin çözümü değil; dünyayı süpermarketleştirmek isteyenlerin önünde en büyük engel. Bu sebeple geçmişte imparatorlukları yıkıp ulus-devlet modelini savunan sermaye sınıfları bugün ulus-devletleri yok etme peşindeler. Avrupa Birliği, WTO, GATT ve nihayet bütün bunların meyvesi olan TPP. Başarmalarına az kaldı.

Yine de kendimizi "ulus" zannetmemizin kapitalizme bir faydası var: Bizi birbirimizle savaştırıp elimizdeki parayı alıyorlar. Eskiden savaş çıkınca endüstriyel kapitalizm "uluslara" silah satıyordu. Şimdi finansal kapitalizm sahte krizler çıkartarak yahut "ulusal" borç faizleri, doların değeri ve enerji fiyatlarıyla oynayarak kan emiyor.

... Bu konuda Derin Lügat maddesi...

[Millî eğitim / Éducation nationale / التعليم الوطني](#)

Tavsiye e-kitap

- [Türkiye'nin Ulus-Devlet Sorunu](#)
- [Amerika Tedavi Edilebilir mi?](#)
- [Türk milliyetçiliği birleştirir mi yoksa parçalar mı?](#)
- [Asimilasyon ile Şiddet Kıskaçında Ulusalçı Kürtler \(Kitap + Tartışma\)](#)

Adalet / Justice / العدالة

Ne değildir?

- Adalet eşitlik değil. Eşitlik sayılarla, göstergelerle elde edilen bir durum. İki insana aynı maaşı vermek eşitliğe uygun olup adalete aykırı olabilir. Eşitliğin zıddı eşitsizlik iken Adalet'in zıddı zulüm. (Bkz. [Karanlık / Zulmet / Darkness / الظلام](#))
- Adalet intikam değil. **İntikam nefsi tatmin eder; Adalet ise ruhu.** Suçlu cezalandırılınca ruh adalete doyar, mutmain olur ama intikam arayan kişi "suçlunun" bütün ailesini öldürse bile durmaz. **İntikam yedikçe acıktıran bir yemektir.** (Bkz. [Kötülük / mal / evil / شر](#))
- Adalet racon değil. Adalet uhrevî, racon ise dünyevî: Üretim, tüketim, ticaret, askerî disiplin aksamasın diye tüzük/kural konur. Dükkân soyan iki adamın parayı eşit paylaşmasına "adil" denmez. Hırsızlar bir racona uyarlar ama dünyevî menfaatleri gereği yaparlar bunu; uhrevî değerler adına değil. Bu tür kurallara adalet değil racon denir. Racon görecelidir. İşe giriş çıkış saatleri, kırmızıda durmak, yeşilde geçmek... Meselâ Trafikğin soldan işlediği ülkeler var. Bunun gibi trafik lambaları da ters çevrilse ve herkes uysa adalete aykırı olmaz. Ama cinayetin, hırsızlık ve tecavüzün serbest/yasal olduğu bir ülke ayakta kalamaz.

Nedir?

Kalbimizdeki vicdan hissinin günlük hayatın tatbikatına, toplum kurallarına aksetmesi ve kurumsallaşması. (Bkz. [Hak / Right / Droit / حق](#)) Adalet kaynağını dünyevi çıkar dengelerinden değil Ahiret'ën alır. Adalet bir tecellidir; insanların ürettiği bir kurallar manzumesi olamaz. Yunan mitolojisinde Thebai kralı Oidipus'un kızı Antigone (Αντιγόνη) savaşta ölen kardeşini cenazesini kaldırmak ister. Oysa "hain" ilân edilen kardeşi kralın koyduğu bir kanun gereği mezarsız kalacak, hayvanlara yem olacaktır. Trajedinin yazarı Sophokles (Σοφοκλῆς) kahramanına şunları söyler:

"... Kanunların üzerinde bir kanun vardır. Bir ölümlü olduğun için senin yazdığın kanunlar Tanrıların yazılı olmayan, ebedi ve değişmez yasalarından üstün olamaz. İlâhî yasalar bugün veya dün ile sınırlı değildir. O yasaların gücü ebedîdir ve kaynağı ezeldedir ..."

Sonsöz

Batı tasavvurunda "just" kelimesi bir anlam kayması geçirdi. Artık sadece adil değil teknik bakımdan doğru/isabetli anlamına da geliyor. Doğru bir sonuç, füzenin doğru hedefi vurması... Vurulan binanın okul ya da hastane olması sanki "unjust/injuste" değilmiş gibi. Ayrıca Batı kültüründe hâkim olan seküler zihniyetin insanları adil mefhumunu fehmedecek durumda değildir. Seküler zihniyet uhrevî kaynaklı ahlâk ilkelerini reddettiği için vicdan ve akl-ı mead insanların iç dünyasına hapsedilmiş. İman teni aşmıyor, bir gelenek ya da folklör gibi algılanıyor: **Materyalist verasyonalist** Batı insanının manevî fakirliği burada yatmakta.

Bu yüzden Batı menşeli kurumlar da adil olamıyorlar. Birleşmiş Milletler, NATO,... Meselâ Avrupa Birliği adalet üzere değil menfaat üzere işler. Barış değil bir ateşkes sistemi. Ortak pazar ve kâr amaçlı kuralları da adil kanunlar değil birer racondan ibaret. Bu durum Lizbon Maastricht metinlerinde açıkça ifade edilmiş. Kısacası Batı kökenli olsun ya da olmasın, dünyaya odaklanan bütün kanunî sistemler racona evrilmeye mahkûmlar, adaleti tesis edemezler.

Tavsiye Kitaplar

- İsyân Ahlâkı / Nureddin Topçu
- Mukaddime / İbn Haldun
- A Theory of Justice (Bir Adalet Kuramı) / John Rawls
- Leviathan / Thomas Hobbes

Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية

Ne değildir?

Gizli bir toplantı odasında puro içen şişman adamların dünyayı ele geçirme planı değil.

Nedir?

Kapitalizm insanlardaki sevgisizliğin tecessüm etmiş, cisme bürünmüş hali. Çünkü sevgisiz insan vermeyi değil almayı ister. Piyasa bir ülke dolusu insanın her gördüğünü almak istemesinden doğan, açgözlülüklerin toplamı olan bir kurum. Zira silahlı çatışmanın alternatifi olan ticaret barış değil bir ateşkesten ibaret. Oysa birbirini seven insanlar karşılık beklemeksizin ikram ederler. Muhtaç olanları tanımasalar bile merhamet ederler, verirler. Sadece sevmediğimiz ve/veya acımadığımız insanlar bizden bir şey istediklerinde onlardan karşılık bekleriz. Menfaatlerimizi değiş-tokuş ederiz; alış-veriş yaparız. Bu menfaat arayışı meşru ölçülerde kalırsa insan ticareti bile insanca yapar; meselâ muhatabını açlığa mahkûm etmez. Ters durumda insan aşkı, dostluğu, dini bile ticaret gibi yaşar; vatanını kolayca satar.

İşçiye sömüren, doğayı kirleten patronların hiç mi suçu yok?

Var tabi. Ama onlar zalim kralın cellatları. Zalim krala yani nefsimizin her arzusuna boyun eğen bizler cellatlara sövüp kral önünde secde ediyoruz. Bir çete kurulsa ve bütün zalim patronlar, şirket ortakları öldürülse ne olur? Yerlerine derhal birileri konur ve kapitalizm dimdik ayakta kalır. Demek ki celladın keskin baltası zulmün kaynağı değil. Ayrıca **anti-kapitalist** olması gereken **komünist** ülkelerde kapitalizmin en vahşi türlerinin yaşanmış olması, insanların birbirlerini yiyecek duruma gelmesi de sıkıntının kurumsal değil fitrî olduğunu göstermez mi? (Bkz. [Bir et parçası olarak komünist İnsan'ın kıymeti](#), Devlet kapitalizmi ve Aleksandr Soljenitsin'in Rusya hatıraları)

Kapitalizm neden herkesi mutsuz eder?

Bir insanın hayatındaki menfaat ilişkileri eğer ikram ve merhamet ilişkilerinden fazlaysa yani **vermekten** çok **almaya** meyilli ise o insan mutsuz olur; zenginlik de ilaç olmaz. Çünkü İnsan alarak tatmin olur ama ancak vererek mutlu olabilir. (Bkz. [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#))

Bir tatmin oluş o tatmini çağıran, arzulatan açlığı asla doyuramaz. İnsan'ın her tatmin sonrasında gelen düş kırıklığını aşmak için yeni arzular peşine koşmaktan başka çaresi yok. Bu koşturma da müstakbel tatminler ve müteakip düş kırıklıklarıyla ölene kadar sürer ta ki mutlu olmayı öğrenebilsin. Sigmund Freud'un Mutsuzluk Kültürü'nde dediği gibi:

"... İnsan bir şeyden haz alabilmek için o şeyin yokluğunu, ızdırabını tatmaya muhtaç. Açlık gibi, soğuk gibi, yalnızlık gibi. Ama istenen bir kere ele geçti mi verdiği haz sönüp gidiyor. Yani geçici şekilde tatmin olmak mümkün ama mutlu bir halde sürekli kalmak imkânsız." (Unbehagen in der Kultur – 1929)

GSMH'nın büyümesi insanların mutlu değil tatmin olduğunu gösterir

- Boşanma 2 ev demektir. 2 kira, 2 buzdolabı, 2 araba... Enerji tüketimi de artar. Boşanma artınca ulusal gelir yükselir. Karı-koca arasındaki sevgisizlik tüketimi arttırarak kapitalizme hizmet eder.
- Komşular ve akrabalar yardımlaşsa kimse tüketici kredisi almazdı. İnsanlar arasındaki güven zayıfladıkça kapitalizm gelişir.
- Kalabalık şehirlerde yaygınlaşan korku da kapitalizme yarar. Zengin mahallelerinde güvenlik görevlisi, alarm sistemleri ve kameralar artıyor. Güvenlik sektörü hızla gelişiyor çünkü birbirlerinden korkuyor insanlar.
- Bir ülkede yaşayan herkes AVM ve internet alış-verişinde geçirdiği süreyi azaltsa ve komşulara bedava gitar dersi verse ne olur? Ya da kırlara gitse; ağaç dikse, çocuklarla oynasa, kitap okusa? Bugünkünden daha mutlu olurlar ama ulusal ekonomi küçülür, kapitalizm geriler.
- Sadaka veren artsa birçok insan ölümüne çalışmak zorunda kalmaz. GSMH azalır ama toplumun mutluluğu artar.
- "Bakıcı" diye kiralık anne tutan kariyerist anneler suçluluk duygusunu yenmek için evladını hediyeye boğuyor. Çocuklarına daha çok sevgi verseler, onlarla daha çok zaman geçirselerdi harcanmayan bakıcı parası ve hediye masrafları yüzünden kapitalizm kan kaybederdi.
- Dedeler ve nineler torunlarla daha çok oynayıp masal anlatsalardı AVM gelirleri düşerdi. Kısacası kapitalizmin en büyük rakibi sevgi. Yahut "kapitalizm sevgisizliğin kurumsallaşmış ismidir" diye özetlenebilir.

Kapitalizmin geleceği

İnsanlar eskiye kıyasla daha uzun yaşıyorlar, Ölüm'ü herkes kabul ediyor ama kimse kendi ölümüne inanmıyor. Ek olarak yaşlılar eskisinden daha yalnızlar. Fertler arasındaki kopukluğun yanı sıra teknolojiye hızlı gelişmeler de insanlardaki gelecek korkusunu arttırıyor. Bu koşullarda para biriktirme arzusu ötekilere yardım etme arzusunu daha kolay bastırmakta. Üstelik büyük şehirlerde yaşamının getirdiği aşırı uyarım da insanları daha bencil yapıyor:

- [Göze yalan söylemek kulağa yalan söylemekten zordur »](#)
- [Para dünya malından kıymetlidir »](#)

Bütün bu etkiler ister istemez kapitalizmin değirmenine su taşımakta. Yakın gelecekte bugünkünden daha kapitalist yani da sevgisiz, daha bencil bir insanlık ortaya çıkabilir.

İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد

Ne değildir?

Sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılamak için sınırlı kaynakları verimli kullanma bilimi değil.

Nedir?

Ekonominin hayattan ve toplumun geri kalan kısmından ayrı bir kurum gibi vehmedilmesi 19cu yüzyılda başladı. Bu devire kadar "ekonomik faaliyetler" beşerî ve içtimaî hayatın akışı içinde yer alıyordu. Bugün milyonları aç bırakan, İnsan'sız, hatta İnsan'a rağmen işleyen, kâh bürokrasiyle yönetilen kâh kendi kendini düzenleyen "piyasa" algısı tasavvurumuzdaki korkunç bir yırtılmanın eseri. Bu yırtılmadan evvelki cemiyetlerde ekonomi ile tasarruf arasında fark yok.

(Bkz. *saving, possession, austerity*) Yunanca etimolojisi de yetinme, kanaat etme, azla idare gibi mânâlar veriyor.

Adam Smith ilk baskısı 1776'da yapılan ünlü kitabı *The Wealth of Nations*'ın hiçbir yerinde üretim, tüketim, iş gücü ve sermayeyi kapsayan bir kurumdan bahsetmiyor. "Ekonomi" kelimesini temkinli harcama ve tasarruf gibi mânâlarda kullanmış:

"... Bu birikim insanların kendi **ekonomileri** ve temkinli harcamaları sayesinde sessizce arttı. [...] Vatandaşların **ekonomilerini** gözetlemek ve denetlemek kibir ve saygısızlık olur ..."

Ekonominin İnsan'dan kopması nereden başladı?

İnsanların buğday veya kurutulmuş et biriktirmesiyle altın biriktirmesi aynı şey değil. Yiyecek ekonomisi/tasarrufu mutlak olarak değerli, sıkıştı mı oturur yer. Ama son kullanma tarihi var, kokar, bozulur. Altın bunun tam tersi. Mutlak olarak kullanım değeri yok. Yani hayatta kalmaya faydası yok. Altının değeri sosyal/içtimai bir değer. Yani ötekiler değer verdiği için değerli. Thomas More'un 1516'da Latince kaleme aldığı Ütopya'da ifade ettiği gibi:

"... Tabiat altına ya da gümüşe insanoğlunun öyle kolay kolay vazgeçemeyeceği bir değer yüklememiş. Nadir bulunduklarından ötürü onları değerli kılan salt insanların budalalığı. Buna karşın o müşfik anamız doğa; hava, su ve toprak gibi olmazsa olmazları gözlerimizin önüne sermiş, değersiz ve bir yararı dokunmayacak şeyleri ise bizden olabildiğince uzaklaştırmış ..."

Ancak altın, gümüş, değerli taşlar ve pahalı kumaşların son kullanma tarihi yok. Bunları biriktiren bir insan malların kendi ölümünden sonra daha uzun yıllar kalacağını biliyor. **Altın biriktiren buğday biriktirene kıyasla Ölüm'e daha az meyilli olur, hatta Ölüm'den daha çok korkar, bu kaçınılmaz.** Bir çuval buğdayı veya birkaç elmayı sadaka olarak vermek eşdeğer miktarda altın ya da gümüş vermekten kolay değil mi? Demek ki sosyalleşmiş ve bir insan ömründen daha uzun ömürlü olan tasarruf/ekonomi bizim dünya görüşümüzü, değerlerimizi etkiliyor. Kâinat nedir? İnsan nedir? Ben kimim? Hayatın anlamı ne? Neden bu dünyaya gönderildim? Öldükten sonra ne olacağım? Maddî hayatımız da bu sorulara vereceğimiz cevaplar doğrultusunda şekillenmiyor mu?

"... Tarih ve antropoloji çalışmalarının göze çarpan sonucu, insan ekonomisinin, kural olarak, insanın sosyal ilişkilerinin içine yerleşmiş olduğu. İnsan, maddi zenginlik edinmekte ki bireysel çıkarlarını korumak gayesiyle hareket etmez; toplumsal konumunu, sosyal haklarını ve sosyal değerlerini korumak üzere hareket eder. Maddi zenginliğe ancak bu amaçlara hizmet ettiği için değer verir. Ne üretim ne de dağıtım süreci, mal sahipliğiyle ilgili özel ekonomik çıkarlara bağlıdır; bu süreç içinde her aşama, gerekli işlemlerin yapılmasını sağlayan bir dizi sosyal çıkara göre ayarlanmıştır. Bu çıkarlar, avcılık ve balıkçılıkla uğraşan küçük bir toplulukta ve büyük bir despotik toplumda önemli farklılıklar göstereceklerdir, ama iki durumda da, ekonomik sistem, ekonomi dışı amaçlara göre işleyecektir ..." (Büyük Dönüşüm / Karl Polanyi, 1944)

İkinci kopma

Buğday-Altın kopmasından sonra ikinci bir kopma yaşadık sanıyorum: Altın-Kâğıt para. Tabi "para" deyince buna her türlü senedi, sözleşmeyi, taahhüdü hatta hisse senedini katabilirsiniz. Bu sebeple söz konusu kopmaların doğrusal bir çizgi üzerinde olmadığını da açıkça belirtelim. Yani tarım toplumu, endüstri toplumu veya ortaçağ vb bir ayırım yapmak doğru değil. Ticari sözleşmeler antik topluluklarda bile vardı.

Evet... İkinci kopma altının temsil ettiği değişim değerinin kayıt edilmesinden kaynaklanıyor. Bu da kâğıt para özelinde meselâ devlet veya banka garantisinde birikebilen bir ekonomi/tasarruf türü. Birinci kopmadan evvel dünyadaki bütün insanların ekonomilerinin/tasarruflarının toplamı ellerindeki yiyecekler kadardı. Sonra dünyada el değiştiren toplam altın, gümüş vs belli bir hacim teşkil etti. Oysa kâğıt para/senet ile meydana gelen kopma muazzam bir spekülasyon kapısı açtı. Bundan evvel sahtekârlık sadece müşteri aldatmakla sınırlı idi. Oysa **banka/devlet merkezli kayıt sistemi gerçek hayattan kopuk bir taahhüt dünyası kurma imkânı verdi.** Meselâ bir ülkedeki toplam buğday, et, altın, elmas vs miktarı 100 birim iken taahhüt edilenlerin miktarı bunun 10 veya 100 katı olabilirdi. Nitekim ekonomi tarihi bunu teyid ediyor. Yani gerçek üretim ile basılan paranın, ticareti yapılan taahhütlerin arasında uçurumlar defalarca oluşmuş. (Bkz. John Law 18ci yy veya 1930 krizi, 2008 krizi)

İnsan'sız ekonomi

Bugün internet ve otomatik al-sat sistemleriyle borsa spekülasyonu (taahhüt ticareti) kendi başına hatta bazen insan müdahalesi olmaksızın değer üreten bir aktör/özne gibi vehmediliyor. Hayatı boyunca bir kez bile buğday tarlası görmeyen 28 yaşındaki bir borsacı 60 yaşındaki tecrübeli ve yorgun bir çiftçinin bin kati para kazanabilir. Çünkü Chicago emtia borsasında el değiştiren buğday dünyadaki toplam üretimin 50 katından fazla.

Netice

16cı asırda ekonomisine yani tarlasına, ineklerine, buğday ambarına bakıp sevinen, hastalıktan ve kuraklıktan korunmak için dua eden insanlar vardı. Gözler bulutlarda bir yağmur bekliyordı. Tabiat güçlerine (bir tanrıya) muhtaçlardı. Ekonomilerinin/tasarruflarının değeri mutlaktı, yenebilirdi.

21ci asırda Bloomberg TV'den borsa endekslerini takip eden, ekonomisi/tasarrufu sürekli artıp azalan insanlar var. Bir siyasetçinin, FED başkanının açıklaması, doların, petrolün inip çıkması bu insanların ekonomilerini de indirip çıkartıyor. Bir tanrıya değil devlete ve bankalara muhtaçlar.

İnsan yenebilir ekonomiden (=tasarruftan) taahhüt ticaretine geçti. Kendimizden tecrid ettiğimiz mücerred ekonomi artık bizim tasarruflarımızdan ibaret değil. Toplumdan, günlük hayatın gerçeklerinden bu kadar uzak ama hayattaki herşeyi kendine boyun eğdirecek kadar içimize işlemiş, adeta tanrısal bir güç olmuş ekonomi. Kendi elleriyle yaptıkları putlara tapan eski kavimlere hâlâ "aptal" diyebiliyor musunuz?

Evet... Yenebilir ekonomiden (=tasarruftan) taahhüt ticaretine (sosyal-spekülatif değişim değerlerine) geçmenin bizi dönüştürmesi de kaçınılmaz. Zira bu kopuş, ellerimizle yaptığımız bu put eninde sonunda bizi kendisine köle edecektir. Karl Polanyi'nin kelimeleriyle:

*"... Piyasa sistemi, ekonomik faaliyetin tamamının toplum kontrolünden kurtulup kendi kurallarına göre işleyen piyasalarca yönlendirildiği bir sistemdir. **Bu, insan doğasıyla bağdaşması imkansız bir sistemdir ve toplumsal yapıyı parçalamadan uzun süre varolamaz** [...] Alış-veriş ve piyasa, sadece ve sadece ekonomik amaçlara hizmet etmek üzere, bu amaçlarla sınırlı bir varlığa sahiptirler. Dolayısıyla, ekonomik faaliyetlerin tamamının piyasa tarafından alış-verişilkesi doğrultusunda yönlendirilmesi demek, insanın maddi varoluşunun temellerinin toplumsal olmayan, toplumsal olandan kopuk bir mekanizmaya teslim edilmesi anlamına gelir. Bu şekilde ekonomi, sadece toplumun bütününden kopmakla kalmaz, zamanla o bütüne hakim olmaya başlar. **Toplum ve toplum içindeki insani ilişkilerin tamamı ekonomiye baş eğer duruma gelir.***

*İkincisi, ekonomik faaliyetin tamamının piyasaya bırakılması, sadece insan ihtiyaçlarını karşılayan bütün mal ve hizmetlerin değil, emek, toprak ve paranın da piyasada alınıp satılan eşyalar haline gelmelerini gerektirir ... Oysa **emek, toprak ve para, ampirik meta tanımına göre, meta değildir.** 'Emek yalnızca yaşamın yanında yer alan bir insan faaliyetine verilen addır. Satılmak üzere değil, bütünüyle değişik nedenlerle ortaya konulur ve yaşamın diğer yönlerinden ayrılmaz [...] Toprak yalnızca doğanın başka bir adıdır, insan tarafından üretilmemiştir; nihayet **para, yalnızca satın alma gücünün, kural olarak hiçbir zaman üretilmeyen, bankacılık sistemi ve devlet maliyesince düzenlenen bir simgesidir** [...] Emek, toprak ve paranın meta tanımı bütünüyle hayaldir. Ama emek, toprak ve para piyasaları bu hayal yardımıyla örgütlenmişlerdir ..." (Büyük Dönüşüm, 1944)*

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri

- [Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية](#)
- [Adalet / Justice / العدالة](#)
- [Fayda / utility / utilité / فائدة](#)
- [Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية / الحضارة](#)
- [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#)
- [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)

Zaman-Mekân / Time-Space / शून्यता / 悟り / الزمان والمكان

Ne değildir?

Üzerine yaşanan olayların ve hayatların yazıldığı kareli bir defter değil. Yaşadıktan sonra "geriye" dönüp baktığımız için hayatı yıllara, aylara, günlere bölen biziz. Lisanımız mekânsal olduğu için zamanı da mekânmış gibi konuşuyoruz: Geride kalan gençlik, gelecek günler, zamandayolculuk...

Zaman-Mekân mefhumunu fahmedemeyen insanlar Newton ve Kant gibidirler, ancak vehmederler: Onu tekdüze, homojen, objektif, ölçülebilir iki boyutlu bir çerçeve zannederler ki bu 19cu asırda başlamış fikrî bir hastalık. Ne metrekarelerin mekânı ne de tik-takların zamanı gerçek değil. Saatin tik ve takları ile hissedilen sürenin anları arasında bir tekabülîyet kuran biziz; herkes için aynı olan endüstriyel zaman aslında zihnen inşa edilen bir şey. Endüstri için gerekli bir vehim olan tik-tak zamanı mutlak zaman-mekân gibi algılamak ise apaçık bir tasavvur yırtılması.

Nedir?

Yok'ların var'mış gibi görünmesini sağlayan, serbestlikleri ve hürriyetleri mümkün kılan bir vehimden ibaret. Ama vehim olduğu gerçeği akıl sahiplerince fahmedilebilir; özellikle de zamanların mekânlaştığı veya mekânların zamanlaştığı durumlarda. Meselâ çatı katındaki eski oyuncakların, giysilerin arasında (mekân) dolaşmak geçmişe bir yolculuk (zaman) olur. Sönmüş yıldızların ışığının hâlâ gelmesi, yok-yıldızların varmış gibi görünmesi hem mesafenin büyüklüğünü (mekân) hem de ışığın o mesafeyi kat etmek için harcadığı süreyi (zaman) gösterir. Keza çürümüş bir cesede bakan adlı tıp uzmanı cinayet vaktini göremez ama cesedin morarmasından, üzerindeki kurtlardan okur. Zaman-Mekân perdesinin idraki bir aydınlanmadır, satori'dir, sunyata'dır:

"... Kendini progresif şekilde, yavaşça açan bu görsel seyir zaman ile mekânı birbirinden tam olarak ayırmadığı için yaşanan gerçekliğe daha yakın. Merkezî perspektif ise bakışı yapay olarak bir noktaya hapsediyor. [...] Taoist ve Budist resimler, ışık-gölge oyunları ile bir ışık kaynağı belirtmezler. Ama bu onların bir ışık okyanusu içinde yüzmesine engel olmaz. Bu adeta sedef yansımaları olan semavî bir okyanustur. Bu karanlık yokluğu ile elde edilen bir ışıktır, Budizm'deki Sunyata (sanskrit. शून्यता) yani Ben'lik anlayışının olmadığı bir yokluk,..." (Titus Burckhardt, Kutsal Sanatın İlkeleri ve Yöntemleri)

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri:

- [Zaman / Time / Temps / الوقت](#)
- [Muhtemel / mümkün / possible / probable / الممكن / المحتمل](#)
- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Teslimiyet / submission / soumission / تسلیم](#)
- [SebeP-Sonuç / Nedensellik / İliyet / Causality / العلاقة السببية](#)

Dinlemek / Listen / Écouter / بشنو / سماع

Ne değildir?

- Duymak, işitmek değil. Hayvan da duyar, hatta insanın duymadığı frekanslardaki sesleri duyabilen hayvanlar var.
- Kulağa gelen sesleri kelimeye/cümleye çevirmek değil. Bunu cep telefonları bile yapıyor.
- Karşısındakinin sözünü bitirmesini beklemek de değil. Zira bu bekleyişte insan kendi söyleyeceklerini hazırladığından işitir ama dinlemez. Ben'i anlatmaktan Sen'i duymaya vakti kalmaz.

Nedir?

Elektronik araçlarda veya hayvanlardakinin aksine objektif olmayan, indî (sübjektif) bir duyma şekli. (Bkz. Derin Lügat maddesi [İndî / Sübjektif / Objektif](#))

Mesnevî'nin ilk kelimesi olan "dinle" (bişnev – بشنو) sadece insana hitab eder. Çünkü dinlemek kulağa erişen titreşimleri nefsin değil ruhun işitmesidir. Karşısındakini gerçekten dinleyen insan kendi rahatını, önyargılarını, korku ve umutlarını aradan çıkartmaz mı? Bu sayede zihnen ve kalben müsait hale gelen dinleyici adeta misafirperver bir ev sahibi gibi olur. Dinlenen sözler bu geniş ve ferah eve misafir edilir; izzet ikrâm edilen ruhî mekânda kendine yer bulur. Haliyle dinleme vasfını haiz bir iletişim ancak birbirini seven insanlar arasında gerçekleşebilir ki muhabbet (مَحَبَّة) kelimesinin içinde saklı olan ve Kur'an'da 95 kez geçen sevgi tohumu da (hub, habbe, habban... حب) kanaatimizce buna işaret ediyor:

"... Onu (Musa'yı) tabut içine koy da denize bırak. Deniz de onu sahile atsın. Onu hem bana düşman, hem ona düşman olan biri alsın." Bir de benim gözetimim altında yetiştirilmen için, üzerine katımdan bir **muhabbet** (مَحَبَّة) bırakmıştım ..." (Tâhâ 39)

Sözlerin sahibi yani dinlenen insan çok farklı konumlarda olabilir: Oyuncağı kırılmış bir çocuk, dertli bir zevce yahut ilim meclisinde sohbet açan bir âlim. Karşısındakini sevgiyle, muhabbetle dinleyen insanın iç güzelliği saklı kalmaz, lisan-ı hâl ile dışa akseder. Dinlediği insanın gözüne bakar ama bakışlarıyla bile gevezelik etmez. Bu suretle çocuğuna, karısına şifa olur, ilim meclislerinde otururken de feyz alır, derdine derman bulur:

"... Kapı ardından meclise girmen için izin verildiğinde -ki bu izin ya sesli olarak bildirilir yahut tam kapı eşiğindeyken kalbinde bir sükûnet ve rabitanın bereketiyle bir iştîyak oluşur, adeta içeriden meclise doğru çekilirsin; işte o anda- **artık kendi bildiğin, düşündüğün ivazını, garazını, vehim, vesvese ve efkârını dışarıda bırak, hepsini sil at. Küpü boşalt ki içine doldursunlar.** Kâğıt boş olsun ki üzerine yazılabilsin. Kendini anlatmak için değil ne anlatıldığını idrak için [...] Ellerin dizler üzerinde bulunması kişiye sükûnet, ama aynı zamanda aktarılan manayı anlamak hususunda uyanıklık verir. Ellerin bacaklar arasına sarkıtıp yahut kenetlenerek oturulması, kişide hem vehmi uyandırır hem de aktarılan feyze mani teşkil eder. Bu bir sırdır. Erbabına keşfolunur. Sana lazım olan bu şekilde söz dinleyerek hareket etmendir [...] hem nazarından hem sözünden azamî şekilde ve kabiliyetin nispetinde verileni almalısın. Öyle bön bön yahut tuhaf ve manalı bakışlarla karşıdaki insanı taciz ve meşgul etmeyesin. Gözler kalptekini yansıtır. Sen bile bir adamın bakışından üç aşağı beş yukarı neler hissettiğini, düşündüğünü sezersin. İnsan sarrafı olan kişiler, senin halini, bakışını, keşif keramet bir yana sadece tecrübeleriyle bile fark etmezler mi? Muhabbetimi daha iyi hissetsin diye, ekstra bir çaba ve lüzumsuz bir tavırla ilan-ı aşk yapar gibi ahmakçasına, **gözleriyle gevezelik etmeyesin** ..." (Ben dervişim diyene, M. Fatih Çıtlak)

Ortaçağ / Moyen Âge / Middle Ages / عصور وسطی

Ne değildir?

İleri ve geri çağların ortasında kalmış, orta şekerli, orta boylu, orta kalite yahut vasat bir çağ değil. "Ortaçağ karanlığı" ezberiyle yutturulan karanlık bir çağ da değil. Ortaçağ'dan sonraki çağlar çok daha karanlık oldu. Bu konuda iki *Derin Lügat* maddesi:

- [Karanlık / Zulmet / Darkness / Obscurité / الظلام](#)
- [Kötülük / mal / evil / شر](#)

Nedir?

19cu yüzyılda yaşayan Avrupalılar kavimlerini çok özel zanneden yani **etnosentrik** olan kibirli cahiller idiler. Benzeri şekilde kendi yaşadıkları asrı da çok özel zannediyorlardı yani **kronosantrik** tiplerdi. (Bkz. Hegel ve "*Tarihin sonu*", Marx ve "*Tarihsel determinizm*", vb) Tarihi düz bir çizgi gibi tasavvur ediyorlardı ve bu fikre göre eskiye gittikçe medeniyetlerin daha ilkel, kaba saba, savaşı, vs olması icab ediyordu. Zira 19cu asrın Avrupalısı için tarihi olaylar sebep-sonuç ağları içinde değil de önlenemez "bilimsel" bir kesinlik süreci üzerinde, bir kolyenin boncukları gibi diziliydi. Bu hastalıklı tasavvur bütün dünyaya sirayet etti çünkü Avrupalıların sömürdükleri halklar hayatta kalma mücadelesi içinde kendi dünya görüşlerini oluşturamadılar. Kısacası Avrupalıların "zaman çizgisinde" bilinebilen en eski çağlar ile en yeni çağların arasında kalan zaman dilimi "orta çağ" oldu.

Ortaçağ neden "karanlık" yaftası yedi?

Mânâ ehli kendinden öncekileri yâd ederek yükselir. Meselâ mü'minler iltifat gördüklerinde önce hamdedip sonra büyüklerini, onlara emek veren alimleri anarlar. Tersine madde ehli, meselâ siyasetçiler kendilerinden evvelkileri kötüleyerek yükselmeye çalışırlar. Avrupalı da madde ehli olduğundan kendini yüceltmek gayesiyle evvelki çağları "mağara devri" veya "orta çağ karanlığı" diyerek hor hakir görmüş; hâlâ da görmekte. Ayrıca o devirde hızla sekülerleşen Avrupa'da birçok fikir adamı antik çağları, Hristiyanlık öncesi dönemi idealize etme temayülü içindeydi. Vatikan'ın etkisi altında gelişen her şeyi kötülemek, karalamak ideolojik bir tercih haline gelmişti.

Türkler ve Müslümanlar için Ortaçağ karanlık mıdır?

Değil. Tam tersi. Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre'nin "[Ortaçağı sever misiniz?](#)" başlıklı makalesinde söylediği gibi:

- Kur'ân beşeriyete hidâyet olarak bu çağda inzâl olunmuştur;
- Hazret-i Muhammed (s.a.v.) son peygamber olarak bu çağda zuhûr etmiştir;

- Büyük İslâm medeniyeti bu çağda kök salmıştır;
- İslâm medeniyetinin eserlerinin ve ilminin uyandırdığı idrâk ile Avrupa medenîleşmeye bu çağda başlamıştır;
- Türkler bu çağda Müslüman olmuşlar,
- Anadolu ve İstanbul bu çağda fethedilmiştir;
- Kritik düşünce ve tabîata objektif bakış, Müslüman düşünürler ve bilim adamları sayesinde, Kurtuba (Cordoba) ve Tuleytule (Toledo) şehirlerindeki İslâm üniversiteleri aracılığıyla Batıyı bu çağda uyandırıp aydınlatmıştır.

İslâmistan / Land of Islam / ديار الإسلام

Ne değildir?

- Ortadoğu değil.
- ABD'nin benzin istasyonu değil.
- Kendisini dünyanın merkezi zannedenlerin kenar mahallesi değil.
- (Londra'ya) orta (mesafedeki) doğu / (Londra'ya) yakın doğu / (Londra'ya) uzak doğu değil.

Nedir?

Aynı manevî değerleri paylaşan, o değerler uğruna maddi değerleri feda etmeye hazır olanların ülkesi. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Değer / Kıymet / Value / Valeur](#))

Millî eğitim / Éducation nationale / التعليم الوطني

Ne değildir?

- Çocuklara sevgiyi, saygıyı, insanca yaşamayı öğreten bir kurum değil.
- Gençlere hayatta lâzım olacak şeyleri, ticareti, üretimi, para kazanmayı, meslek sahibi olmayı öğreten bir kurum da değil.

Nedir?

1930 model ulus-devletlerin ihtiyaç duyduğu kullanışlı aptalları üreten bir fabrika. Geçmişte faşist devletlerce maden işçisi ve asker üretmek için kullanılırdı. Milli eğitim sayesinde insanlara robotça tepki vermek öğretilirdi: Zil çalınca belli bir yere toplanmak, üniforma giymek, okulda müdüre, fabrikada usta başına, orduda komutana itaat etmek.

Bugün millî eğitim kapitalizmin ihtiyaç duyduğu vasat zekâlı demokrat hayvan çiftliği olarak kullanılıyor. (Bkz. [Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!](#)) Eskiden kraliçe için ölmenin şeref, beyaz ırkın üstün, bayrağın kutsal, savaşın kahramanlık olduğuna inandırmak gerekiyordu halkı. Bugünkü yalanlar farklı:

- Bankacılar dürüştür ve müşterilerin çıkarlarını korurlar;
- Sürekli baklava börek yiyen bir kadın zayıflama kremiyle kilo verebilir;
- Herkes parfümle yakışıklı, sakız çiğneyerek mutlu, cep telefonu ile akıllı olabilir.
- Coca Cola hayattır, hayat eğlencedir, eğlence bencilliktir, borç ve kredi kartı özgürlüktür.

Bu sayede milyonlarca insan ihtiyaçları olmayan şeyleri almak için borçlanıyorlar ve borçlarını ödemek için sevmedikleri işlerde ömür boyu çalışıyorlar. Eski zaman kölelerine benziyor ama yeni kölelerin zincirleri rengârenk boyanmış.

İnsanlar nasıl aptallaştırılır?

Düşünmeyen, eleştirmeyen, sorgulamayan insan üretmek için beyinlere format atılıyor. Bu format atma bir tür lobotomiden ibaret; cerrahide beyindeki ön lobların uçlarındaki prefrontal korteks bağlantılarının kesilmesi demek. Sinirli hasta bu yolla bitkisel hayata geçiyor ve hasta yakınları rahat edip beyin cerrahına bir sürü para veriyorlar.

Millî eğitimdeki yöntem nedir?

Tutarsız “bilgileri” ezberlemek zorunda bırakılan çocuklar bir süre sonra çelişkiden rahatsız olmamaya başlıyorlar. Meselâ:

- “Birinci dünya savaşında yenilmedik, sadece yenik sayıldık”
- “Çanakkale geçilmedi ama İstanbul yine de işgal edildi.”
- Kurtuluş savaşında bütün dünyayı yendik ama sadece Yunanlılarla savaştık.
- Lozan bir zaferdir.
- Alfabenin değiştirilip bin yıllık tarihimizin yok olması harikadır; her sene kutlanmalıdır.

Bu lobotomi sayesinde beynin farklı bölgeleri birbirinden bağımsız çalışmaya başlıyor. Aptal ve cahil de olsa itaat edilmesi gereken öğretmenler sayesinde çocuklar akla, gerçeklere değil otoriteye boyun eğen robotlar haline geliyor. Bu sistemde "zekâ" ezberlemek ve tekrardan ibaret. Sorgulamadan ezberleyen vasat talebeler ödüllendiriliyor. Sorgulayan asiler cezalandırılıyor.

Belirtileri

Millî eğitimin formatladığı insanlar:

- Günde 4 saatten fazla TV seyredebilirler.
- 90 dakika süren bir futbol maçını, kaçan golleri, antrenör hatalarını vs 90 gün konuşabilirler.
- Sırf "moda" diye yani herkes yapıyor diye yırtık pantolonlar veya iç çamaşırlarıyla sokağa çıkabilirler.
- Sloganları ve komplo teorilerini gerçek bilgidan ayırd edemezler.

Millî Eğitimin Zararları

Devletler bu kullanışlı aptalları kullanır ve bu yüzden millî eğitim sistemlerini değiştirmek zor. Ama bu insancıklar sadece kendi devletleri tarafından değil herkes tarafından kullanılabilir. Düşünmeyi bilmeyen, tutarsızlıktan rahatsız olmayan ve akla/gerçeklere değil otoriteye itaat eden insancıklar başkaları için de kullanışlıdır. Meselâ düşman ülkelerin gizli servisleri ve terör örgütleri için...

... Bu konuda Derin Lügat maddesi...

[Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية](#)

... [Eğitim](#) konulu makalelerden ...

- [Evrin Teorisi Okullarda Öğretilmeli mi?](#) (Mehmet Yılmaz)
- [Kan Sevgisini Öğretmek...](#) (Cemile Bayraktar)
- [100 Temel Eser, Eğitim ve İdeoloji](#) (Alper Gürkan)
- [İletişim Fakültesinde yumurta atmak](#) (İbrahim Becer)
- [Okulda zorbalık ve intihar ilişkisi](#) (Mauren Healy)
- [İki Mustafa](#) (Cemile Bayraktar)
- [19 Mayıs Militarizmi](#) (Ufuk Coşkun)
- [Eğitim mi şart, Okul mu?](#) (T. Suat Demren)
- [Topluluğne, Cop ve Bıyık](#) (Takunyalı Topluluğne)
- [Aileni mi seversin devletini mi? İmam-Hatipli Bireyin dramı](#) (Okan Arslan)
- [Dil bir oyuncak mıdır?](#) (T. Suat Demren)
- [Millî Eğitim, Millî Beyin Yıkama, Millî Endoktrinasyon](#) (Ufuk Coşkun)
- [Öğrenci değil eğitim kurumu sınıfta kaldı](#) (Cemile Bayraktar)
- [Zihinler Artık Fikir Mezarlığı Olmasın](#) (Fatma Kopuz)
- [Nefret Suçları ve Eğitimin Rolü](#) (Ufuk Coşkun)
- [24 Kasım Öğretmenler Bayramı : Bir 12 Eylül icadı!](#) (Bilal Sambur)
- [Zihne tecavüz mü millî eğitim mi?](#) (Haki Demir)
- [Zayıflamak istiyorsan daha çok yemelisin](#) (Mehmet Yılmaz)
- [Atam'ın Öğretmenleri](#) (Ece Arı)

Eksen Kayması / Axis Shift / محور التحول

Ne değildir?

Bir ülkenin dış politikasındaki ani ve keskin değişiklik değil.

Nedir?

BM Güvenlik Konseyi'ndeki 5 devlete ve enerji, silah finans kartellerine kafa tutmak.

Diplomaside "eksen" olur mu?

Ülkelerin dostları ve düşmanları yoktur, çıkarları vardır. Bu yüzden hiçbir bağımsız ülkenin eksenini, değişmez diplomatik çizgileri olamaz. Zaten Fransa, Birleşik Krallık veya ABD'nin dış politikalarına baktığımızda "cici – demokratik – liberal" batı ülkeleri kadar Moskova, Pekin ve Tahran ile de ilişki kurduklarını görürüz.

Fakat güçlü ülkeler sömürdükleri zayıf ülkelerin kendilerinden izinsiz diplomatik ilişki kurmasından rahatsız olurlar. Küçükler belli bir eksende dönmeli, öngörülebilir ve itaatkâr olmalıdırlar. Buna itiraz eden "isyankâr" devletler derhal komünizme, uyuşturucu ticaretine veya terörizme destek olmakla suçlanır. Zayıf ülke yine hizaya gelmezse giderek ağırlaşan suçlamalar ambargo, darbe (Latin Amerika, Mısır) ve hatta askeri müdahaleye (Irak) varan yaptırımlarla sonuçlanır.

Bu konudaki Derin Lügat maddeleri

- [Terörist / terrorist / террорист / ارهابي](#) »
- [Diktatör / Dictator / диктатор / دكتاتور](#) »
- [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#) »

Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات

Ne değildir?

Temel katma değer üretim faktörü bilgi olan, bilgisayar ve iletişim teknolojilerini etkin biçimde kullanarak bireyleri özgürleştiren toplum yapısı değil.

Nedir?

Endüstriyel toplumlardaki oligarşinin devamı. Bu oligarşi sermaye, teknoloji ve ulus-devlet üçlüsünden oluşur. Teknolojiyle artan serbestlik topluma özgürlük diye yutturulur. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Özgürlük / Serbestlik / Freedom / الحرية](#)) Teknoloji sayesinde hem patron hem de devlet özel hayata kolaylıkla nüfuz edebilir:

- Güvenlik kameraları,
- Tatilde çalmaya devam eden cep telefonları,
- Gece yarısı bile cevap verdiğimiz email,
- Vatandaşlık seri numarası,
- Vergi dairesi kayıtları,
- Evlenme, boşanma, hastalık bilgileri...

Neden böyle oldu?

Şurası bir gerçek, bilim ve teknoloji serbestliğimizi arttırdı. Uzak yerlere hızla giderek zamanı ve mekânı büyüttük. Ağır yükleri taşımak, düşük frekanstaki sesleri duymak, kızıl ötesi ışınlarla karanlıkta görmek... Hayvanların insana rekabet ettiği birçok sahada onları yendik. Ancak unutmayalım, **hayvanî "değerler" sahasında kazandığımız bu zafer de hayvanî; insanî değil**. Çünkü yüksek binalar, hızlı uçaklar ve saniyede bin çocuk öldürebilen makineli tüfekler objektif değerlere göre muzafferdirler. Objektif, ölçülebilen, bölünme kabul eden, dış dünyaya dair değerler bunlar; insanî değerler değil. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Değer / Value / قيمة](#))

3 yaş altı çocuklar üzerine yapılan bir araştırma bu küçük insanların 100'den fazlamarkayı bildiğini göstermiş. Çoğu ana dillerini konuşmayı yeni öğreniyor. Sevgiyi, dayanışmayı, inancı, hayatı ve

ölümü öğrenmeden önce Coca Cola, Danone, Mercedes, Nokia'yı öğrenen bu insancıklar bize göre çok daha objektif değerlerle örülü bir dünyada yaşamayacaklar mı?

İnsan Kendi'si olabilmek için sırtını yasladığı iç değerler ile herkes gibi yiyip içtiği dış değerler arasında kırılgan bir dengede. Ancak denge dış değerler lehine bozuldukça objektif dünya sübjektif dünyayı siliyor. Belki birçok insan artık indî (sübjektif) âlemini, insanî değerlerini savunmaya dahi çalışmıyor. Zira insanlar insan olduklarından dahi haberdar olmayacak bir derekeye düşmüşler. Bir dişli çark, bir yedek parça gibi görüyorlar kendilerini. **Her şeyin fiyatını bilen, hiç bir şeyin değerini bilmeyen bu modern insan** geçmişte faşizmin yani bir diktatörün nefsanî arzularının kölesiydi. Bugün ise kapitalizmin yani kendi nefsanî arzularının kölesi. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية](#))

Tavsiye makale

- [Şu an çok eğleniyorum... Neden yapayalnızım?](#)
- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür...](#)
- [Mutsuzluk Kültürü – Unbehagen in der Kultur / Sigmund Freud](#)
- [Akıllı telefonlar ve aptal insanlar](#)
- [Tüfek icad olundu, namertlik kolaylaştı](#)
- [Göze yalan söylemek kulağa yalan söylemekten zordur](#)
- [Para dünya malından kıymetlidir](#)

Zamanda Yolculuk / Time Travelling / السفر عبر الزمن

Ne değildir?

Bir zaman cetveli üzerinde geri gitmek veya saatlerin, takvimlerin ters yönde işlemesi değil.

Nedir?

"Zamanda yolculuk" bir vehim, ismi dahi çelişki. Zira zaman görünmez yaşanır. Yaşamakta olduğumuz şimdiki an bir mekân değil ki yol gibi üzerinde veya tünel gibi içinde yolculuk edelim. Zaman kelimesini mekânlaştıran "**-da**" takısını koyan biziz; üzerinde yolculuk yapmayı vehmeden de biziz. Deniz**de**yolculuk, Avrupa'**da** yolculuk, uzay**da** yolculuk... Batı lisanlarında da bu lisan bozukluğu var. Meselâ Fransızlar zamanın "**içinde**" seyahat etmekten bahsederler: *Voyage **dans** le temps*.

Neden anlamıyoruz?

Biz yaşadıktan sonra "geçmiş" olan zamanın olaylarını hatıralarımızda bir fotoğraf albümü ya da arşiv gibi sıraya dizip mekânsal bir varlık gibi düşünüyoruz. Dünkü, geçen haftaki olaylar geçen sene olanlardan daha "önde", çocukluk hatıraları ise daha "arkada" duruyor. Zaman gerçekten "ters yönde" akacak olsa zamanın "**içinde**" olan bizler bunu asla fark edemeyiz:

"... Tersinden gösterilen filmler, zamanın tersine doğru akacağı bir dünyanın neye benzeyeceğini tasarlamamıza imkan vermektedir. Sütün fincandaki kahveden ayrılacağı ve süt kabına ulaşmak için havaya fırlayacağı bir dünya; ışık demetlerinin bir kaynaktan fışkıracak yerde bir tuzağın (çekim merkezinin) içinde toplanmak üzere duvarlardan çıkacağı bir dünya; sayısız damlacıkların hayret verici işbirliğiyle suyun dışına doğru fırlatılan bir taşın bir insanın avucuna konmak için bir eğri boyunca zıplayacağı bir dünya. Ama zamanın tersine çevrildiği böyle bir dünyada, beynimizin süreçleri ve belleğimizin oluşması da aynı şekilde tersine çevrilmiş olacaktır. Geçmiş ve gelecek için de aynı şey olacaktır ve dünya tastamam bize görüldüğü gibi görünecektir ..."(Mümkünlerin Oyunu / François Jacob)

Tavsiye Derin Lügat maddesi

- [Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممکن / المحتمل](#)
- [Zaman-Mekân / Time-Space / शून्यता /悟り/الزمان والمكان](#)
- [Zaman / Time / Temps / الوقت](#)
- [Sebepe-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality / العلاقة السببية](#)
- [Teslimiyet / submission / soumission / تسليم](#)

Ateist / athée / αθεϊστής / атеист / الملحد

Ne değildir?

Hiç bir şeye inanmayan değil.

Nedir?

Ateist "var" algısını "görüyorum" fikri ile sınırlayan kişidir. Yani "görüyorsam vardır, görmüyorsam yoktur". Bu yüzden Güneş'e tapan bir insana "Tanrı yok" demeleri zordur.

Murat Soyer

@murat_soyer

Hadi bu ateistler bize "Allah yok!" diyor da bir hinduya "inek yok" diyebiliyorlar mı?

Ateist dogma

İnsan akli varlığı ispat edecek şekilde işler, yokluğa ancak iman edebilir. Meselâ kaybettiğiniz anahtar saatlerce arasanız bile bu anahtarın evde olmadığını ispat etmez. Ama bulursanız yeterli bir delildir. Benzer şekilde doktor bir insanın kanser olmadığını ispat edemez, belli koşullarda varsayabilir, "risk grubunda değilsiniz" der.

Çünkü matematiksel olarak **mutlak yokluk** diyebileceğimiz sıfır bilimsel mânâda yoktur. Bilim adamları bir eşik değer altını sıfır kabul ederler. Meselâ "şehrin içme suyunda koli basili yok" yemek metreküpteki yoğunluk insan sağlığına zarar verecek seviyede değil demektir. Bu yüzden ateistler yokluğa iman ederler ve agnostiklerden hatta bir Müslüman veya Budistten çok daha dogmatiktirler.

Zaten "ben ateistim" diyen insanların çoğu biraz konuşunca agnostik, deist yahut panteist olduklarını itiraf ederler. Sadece kurumsallaşmış inançların yobazlarından bıktıklarından tepki olarak ateistliği savunuyorlardır. Gerçekte kalplerinde hissettikleri iyilik, zulümden duydukları rahatsızlık ve tabiatın güzellikleri karşısındaki heyecanları neticesinde ad veremedikleri bir maneviyatı çoktan keşfetmişlerdir.

Tavsiye Derin Lügat Maddesi

[İman / Faith / Foi / Bilgi / Knowledge / الإيمان](#)

Yokluk / Absence / غيب

Ne değildir?

Varlık'ın zıddı değil.

Nedir?

Yokluk varoluşun ön koşuludur. Zira insan ne dış dünyayı ne vücudunu ve ne de kendi kendini vasıtasız anlayamaz. Hisleri, akli, hayal gücü sayesinde gerçekleşir bu anlayış. Haliyle fizik, kimya gibi bilimsel bilgi de dâhil olmak üzere her biliş indî/sübjektif bir tasavvura dayanır.

(Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#)) Bu tasavvur içtimaî bir kisveye büründüğünde insanlar "objektif" bilgiye eriştiklerini vehmederler. Kendi uydurdıkları

kelimelerin, zihnen inşa ettikleri sebep-sonuç zincirlerinin kendileri dışında bir gerçekliğe yahut mevcudiyet iddiasına sahip olduğunu zannederler. Sosyal olarak kabul gören kavramsallaştırmaların Zaman ve Mekân dışı zannedilmesinin sebebi budur. Bu hataya işaret eden çok sayıda filozof vardır: Ernst Mach, Ludwig Wittgenstein, Henri Bergson,...

Yok'un varlığını hesaba katmayan her tasavvur sahibi tıpkı [Parmenides gibi ontolojik bir çıkmaza](#) düşmeye mahkûmdur. Amélie Nothomb'un şu satırlarda çok güzel tasvir ettiği gibi:

"... Başlangıçta hiçbir şey yoktu. Bu yokluk ne boştu ne de bulanık. Kendinden başka hiçbir şeyi celbetmiyordu. Ve tanrı bunu iyi buldu. Hiçbir şey uğruna bir şey yaratmadı. Yokluk ona uygun gelmekten öte tam mânâsıyla tatmin ediyordu. Tanrının gözleri sürekli açıktı ve sabitti. Kapalı olsaydı da bu bir şeyi değiştirmeyecekti. Görecek bir şey yoktu ve tanrı hiçbir şeye bakmıyordu. Bir kati yumurta gibi dolu ve yoğun; onun gibi yuvarlaklık ve atalet sahibiydi.

Tanrı mutlak tatminin kendisiydi. Hiçbir şey istemiyor, beklemiyor, algılamıyor, reddetmiyor ve hiçbir şeyle ilgilenmiyordu. Hayat o kadar tok bir haldeydi ki hayat değildi. Tanrı yaşamıyordu, varlığını sürdürüyordu. Tanrı için kendi varlığının algılanabilir bir başlangıcı yoktu. Giriş cümlesinin sıkıcılığından dolayı okumaya başladığımızı bile unuttuğumuz bir kitap gibiydi. Onun varlığının başlama anını fark etmek imkânsızdı. Sanki hep vardı. Bir lisani yoktu tabi düşünceleri de. Tokluk ve sonsuzluktan ibaretti. Bu en güçlü bir şekilde onun tanrı olduğunu ispat ediyordu. Ve bu gerçeğin hiçbir önemi yoktu çünkü tanrı olmak tanrının umurunda değildi ..." (Métaphysique des tubes, 2000)

Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر

Ne değildir?

Ulaşılması gereken bir medeniyet seviyesi değildir.

Nedir?

Batının aşağıladığı ülkeleri azarlama sistemi. Batı istediği kalıba girmeyenlere "çağdışı" diye hakaret etmek için uydurma, içi boş ve tarif edilemeyen soyut kavramlar kullanır. Modernist ödül-ceza sisteminde **çağdaşlık** önemli bir yere sahiptir. İtaatkar kişi ve kurumlar "çağdaş, laik, demokrat, ilerici" diye övülürken dik başlılar "çağdışı / gerici / yobaz" diye aşağılanır. Bu ödül-ceza sisteminin diğer bazı önemli unsurları şunlar:

- [Fitrî / Evrensel / Universal / فطري](#)
- [Diktatör / Dictator / ΔΙΚΤΑΤΟΡΑΣ / ديكتاتور](#)
- [Ortaçağ / Moyen Âge / Middle Ages / عصور وسطى](#)
- [Eksen Kayması / Axis Shift / محور التحول](#)
- [Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات](#)

Çağdaşlaşma mevhumunu anlama çabamızı şu sözlerle bitirelim:

Soru: Buraya kadar gelmişken şu "çağdaşlaşma" kavramı üzerinde de dursak? [...] (*)

Cevap: Bu çağdaşlaşma kadar rezil, âdi ve katil bir kelime yoktur. Bu çağ neden Avrupa'nın çağı olsun? 1976 senesi Türklerin, Hintlilerin, Patagonyalıların, Fransızların, İngilizlerin birlikte yaşadıkları tarihtir. Bu tarihte çağ içi, çağ dışı nasıl olabilir? Yani çağ bir daire midir ki, bir kısım insanlar bunun içinde, bir kısmı da dışında yaşasın? Bu korkunç bir şey. Biz çağdaşlaşmayı kabul ettiğimiz andan itibaren biçâreliğimizi, elimizin kolumuzun bağlı olduğunu, efendimizin Avrupa olduğunu kabul etmiş oluyoruz.

Çağdaşlaşma diye bir şey yok. Herkes çağdaştır. Yalnız bu çağda endüstrileşmiş ülkeler var, endüstrileşmemiş ülkeler var. Zengin ülkeler var, fakir ülkeler var. Bunun çağla alakası yok. Belli bir tarihin sırtımıza yüklediği mirastır. İyi tarafları var, kötü tarafları var.

Çağdaşlık nedir? Atom bombası mı, fuhuş mu, rezillik mi, kapitalizm mi, sosyalizm mi? Çağın imtiyazı olan ve [ayırd edici] vasfını teşkil eden ne var? Sadece endüstrileşmek! Bazı ülkeler endüstrileşmişler, bazıları endüstrileşmemişlerdir. Binaenaleyh çağdaşlaşma tabiri sefil, zavallı ve âdi bir tabirdir ki, bizim komprador burjuvazi ve gecekondu aydınları tarafından bir afyon gibi damarımıza zerk edilmiştir.

Korkunç bir yalan bu. Hepimiz istesek de istemesek de çağdaşız. Aynı çağda yaşayan bu insanlar arasında bir kısmı endüstrilerini halletmiş ülkeler değildir. Sadece birtakım oyuncakları var ve zenginler. Yani bir insanın fakir olması, değersiz olduğunu nasıl ifade etmezse, bir milletin de fakir kalması, değersiz olduğunu ifade etmez. Hele çağın dışına

katiyyen çıkarmaz. Sanki bu çağın bütün haysiyeti şerefi Avrupaya'ya aittir de, Avrupa'ya benzemediğimiz için biz çağın dışına çıktık. benim kanaatimce birçok bakımlardan Avrupa çağ dışıdır. Avrupa insanı bencilliği, katilliği istismar zihniyetiyle hem çağ dışı hem de insanlık dışıdır. Batılılaşma mefhumu vardır, kabul ederim. Çünkü hudutları bellidir. Hristiyanlaşmaktır yani. İsterseniz Hristiyanlaşın. Fakat çağdaşlaşma ne oluyor?

Tarihçilerimizin büyük hamakati var. Orta Çağ! Orta Çağ! Batı Orta Çağı yaşarken biz tarihimizin en şevketli zamanlarını yaşıyorduk. Hem nedir, bu namütenahi zamanı balta ile keser gibi çağlara ayırmak? Bu tasnifler çok çocukça ve Batlamyusvârîdir. Haddizatında çağdaşlaşma kelimesi Avrupa'da hiç kullanılmadı. Bunu bizim tatlısı Frenkleri uydurdu. Avrupa çağdaşlaşma değil modernleşme diyor. Çağdaşlaşma mefhumu dünyanın hiçbir dilinde yoktur bizden başka, Biz çağdaşlaşma diye kendimizi idama mahkum ediyoruz.

(*) Cemil Meriç ile Söyleşi'den. Konuşan: Mehmet Ali Ak. Pınar, Cilt: V sayı: 58, Ekim 1976

Gurbet / Das Unheimliche / homesickness / الاغتراب

Ne değildir?

Yabancı ülkede/şehirden yaşayan bir insanın hasret çekmesi veya kendini ait olmadığı bir yerde hissetmesi değil. (Bkz. [Ölürsem beni köyümün yağmurlarında yıkasınlar!](#))

Nedir?

İnsanın bu dünyaya ait olmadığını idrak etmesidir. Zira insan kendi ülkesinde hatta kendi ailesinde bile yalnızlık ve yabancılık hissedebilir. Kendisini gurbette hisseden bir insanın kendini bulmaya ihtiyacı vardır, seyahat etmeye değil. M.Ö. 1ci asırda yaşamış Romalı şair Quintus Horatius Flaccus'un söylediği gibi:

"... Dertlerimizi avutan akıl ve hikmettir, O sonsuz denizlerin ötesindeki yerler değil, Niçin başka güneş başka toprak ararsın? Ülkenden kaçmakla kendinden kaçarsın? Keder nasılsa atının terkisine binip gelmeyecek mi? ..."

Neden böyle olur?

İnsanın eti kemiği bu dünyadan olsa da ruhu aslı vatani özler. Bu yüzden vücudun yaşamasına yahut haz almasına yarayan şeyler ruha sıkıntı verir: Yeme içme, cinsel arzu, insanlarca sevilip sayılma, öfkesini ve üstünlüğünü gösterme... Bu nefsanî arzular adeta bir hapishanenin duvarı gibi insanı kuşatır, sıkar, kabz eder. Fakat bu "hapishaneden" kaçmak için fiziken yer değiştirmek yetersiz. Sokrates'e bir adam hakkında "seyahat onu hiç değiştirmedir" denilince "elbette, kendisini de beraber götürdü" diye cevap vermiş. Montaigne ünlü eseri Denemeler'inde şöyle diyor:

"...Bir hastaya iyilikten çok kötülük edersiniz yerini değiştirmekle. Hastalığı azdırırsınız kımıldatmakla, nasıl ki kazıklar daha derine gidip sağlamlaşır sarsıp sallamakla. [...] Ülke değiştirmekle kıskançlık, cimrilik, kararsızlık, korku, tutku bizi bırakmaz. Manastırlarda, medreselerde bile peşimizi bırakmazlar. Bizi nefsin tutkularından ne çöller kurtarabilir, ne mağaralar, ne de bedenimize ettiğimiz işkenceler ..." (Kitap 1. bölüm 39)

Zincirlerini kanat zanneder insan!

İnsan serbestlik ile hürriyet arasındaki farkı bilmediğinden nefsinin zincirlerini kanat zanneder. Oysa serbestlik hayvan için; özgürlük İnsan'a mahsus. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#)) Zincirlerini kanat zannedenler her istediklerini elde etseler bile mutsuzlar. Zira ele geçen hiçbir şey onu arzularken hissedilen boşluğu dolduramıyor. Arthur Schopenhauer "İsteme ve Temsil Olarak

Dünya isimli kitabında, Sigmund Freud ise “*Mutsuzluk Kültürü*” adlı eserinde bu konuyuderinleştirmişler. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Mutluluk ve Tatmin](#)) Meseleyi biz yine bir şiirle kolaylaştıralım; M.Ö. birinci asırda yaşamış bir başka Romalı şair olan Aulus Persius Flaccus’un şu mısralarıyla:

“ ... Kırdım diyorsun zincirlerini; evet, köpek de çeker koparır zincirini, kaçar o da, ama halkaları boynunda taşıyarak. Zincirlerimizi götürürüz kendimizle birlikte; tam bir özgürlük değildir kavuştuğumuz; döner döner bakarız bırakıp gittiğimize; onunla dolu kalır düşlerimiz ...”

Gurbet ve Korku

İnsan aslî vatanını hatırlamadığı müddetçe kendisini bu dünyaya atılmış, terk edilmiş hissetmeye mahkûm. Gündüz öleceğini unutmak için hazdan hazza koşacak zira “*Eğlenmek kendinden kaçıştır, eğlenen insan bildiğini unutma isteğinin ispatıdır.*” (Pascal) Ama gece olup da gün ölünce kendi sonunu hatırlayıp varoluşçu arayışlara gömülecek:

“...Kaygı (alm. angst) karşısında “baskı hissedilir” diyoruz. Ama bunu hisseden özne kim? Bu özneyi baskı altında tutan ne? Baskının hissedilmesine sebep olan şeyin ne olduğunu söyleyemiyoruz. Her şey bizimle beraber bir **türumursamazlık uçuşumu** içine düşüyor. Ama bu bir yok oluş değil, bir geriye çekiliş. [...] Hissettiğimiz baskı Varlık’ın bu geri çekilişinden mi kaynaklanıyor acaba? Tutunacak hiç bir şey kalmıyor. Varlık’ın bu kayması sonucunda biz**yokluk** kalıyor. Kaygının ortaya çıkardığı şey **HİÇ**. Korku ile boşlukta asılı kalıyoruz. Daha açık bir ifadeyle kaygı bizi böyle boşlukta askıya alıyor çünkü Varlık’ın bütünüyle kaymasına sebep oluyor. Biz insanlar da Varlık’ın içinde kaydığımızı hissediyoruz. Bunun için baskı altında olan ne “sen” ne de “ben”, baskıyı hisseden “biziz”, [MY: Edilgenliği içeren bir **bizlik** bu] . Kaygının HİÇ’i ortaya çıkardığını insanlar zaten söylüyor kaygı ortadan kalktığında. Henüz taptaze olan hafızamızı yokladığımızda kaygı duyduğumuz şeyin gerçekte... **olMAğını** söylüyoruz. Çünkü... HİÇ bütün varlığıyla oradaydı....” (Martin Heidegger, Metafizik nedir?)

Çaresi yok mu?

Martin Heidegger’in en önemli kitabı olan Varlık ve Zaman’da**Geworfenheit** (Atılmışlık, fırlatılmışlık) ve **Verlassenheit** (bırakılmışlık) kelimeleriyle ifade ettiği varoluş sancısı dediğimiz gibi ruhun ihtiyaçları ve nefsin arzuları arasındaki gerginlikten kaynaklanıyor. Bu gerginlik ve tetiklediği varoluş kaygısı bir çok insanı mutsuz ederken bazılarını intihara bile sürükleyebilir. Karmaşık ve hatta tehlikeli bile olabilen bu korku hissi nefsin duvarlarını delmek için bir matkap gibi de kullanılabilir. (Bkz. [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#))

Fakat insanın kendisini, yaratılış gayesini anlaması ve bu anlayışı hayatına tatbik edebilmesi için elbette büyük âlimlerden, özellikle de Mevlânâ Hazretleri’nin Mesnevî’sinden istifade etmesi gerekli; meselâ şu mısralar:

“Dinle bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor, Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek kadın herkes ağlayıp inledi. Ayrılıktan parça parça olmuş kalp isterim ki iştîyak derdini açayım, Aslından uzak düşen kişi yine vuslat zamanını arar”

Bu noktadan ötesini okurlarımızın irfanına terk edelim; iştirak edebilecekleri Mesnevî sohbetlerini ararken bir yandan da “[Yeni Başlayanlar İçin Mesnevî](#)” isimli makalemizi okuyabilirler.

Kader / Destiny / القدر

Ne değildir?

İnsanlardan mes'uliyeti kaldıran bir mecburiyet/ öngörülebilirlik/ determinizm değil.

Nedir?

Yaratılmışların Yaratan'a sürpriz yapmasının imkânsızlığı.

Tuzak

Mânevî alanda insanın ayağını kaydıran önemli tuzaklardan biri de Akl'ın (*Akl-ı Meaş'*ın) "Kader ve Kazâ' sırrını, gene Kader'in iktizâsı olarak, idrâk etmek için çaba sarfetmesi fakat bu konuda vehminin esiri olmasıdır. Oysa insan "Kader ve Kazâ'nın sırrını fehmetmekden âcizdir. Nitekim, Cenâb-ı Peygamber Efendimiz de sırf bunun için: "*Bana Kader'in sırrından sual etmeyin!*" buyurmuştur. (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre, "Kader Ve Kazâ"Ya İmânı Anlamak")

Kader ve nedensellik

Kazâ'nın zâhirine bakıp da işin aslında bir sebep-sonuç ilişkisinin mevcûd olduğunu vehmetmek vahim bir hatâdır. Cenâb-ı Hakk, Ezel'de, Zât'ını bir sebep-sonuç ilişkisiyle kayıt altına almaksızın Kader'i tâyin etmiştir. **Kader'**de, yalnızca, Cenâbı Hakk'ın (*hikmeti sâdece ve sâdece Zâtı'na mâlûm olan*) Hükümü vardır. **Bu Hüküm ise:** 1) "*sebeb-sonuç ilişkisi*"nden bağımsızdır; ve 2) bu ilişkinin, insanın nefsinin kendi hayâlinde tahrik ettiği, vehmî zuhûruna da takaddüm eder. Beşerin Akl-ı Meaş'ının kendisine telkîn ettiği sebep-sonuç ilişkisi Kader'in halkedilmesinin temelinde yoktur. Bu ilişki ancak, Kazâ'nın zuhurunda, olayların zaman içinde bir silsile teşkil etmesinin mâkûlemizde (gene de Ezel'deki Kader hükmüne uygun olarak) ihdâs ettiği bir vehimden ibârettir.

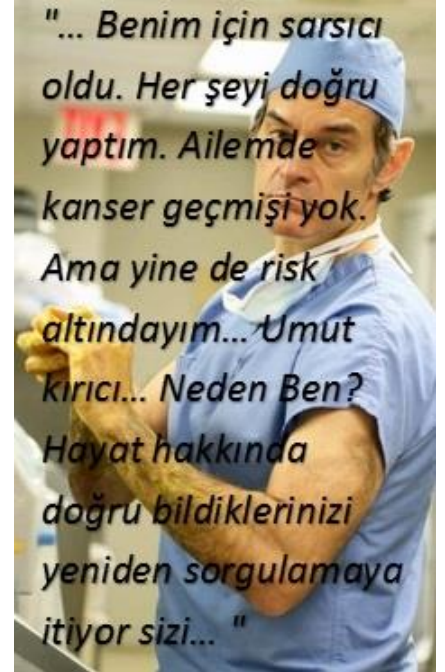
Hiç bir işin Kader hükmünün dışında vuku bulmadığı ve kimsenin Kader'in hükmünü değiştiremeyeceği idrâki dâimâ zinde tutulmalıdır. (Prof.Dr. Ahmed Yüksel Özemre, "Kader Ve Kazâ"Ya İmânı Anlamak")

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri:

- [Zaman / Time / Temps / الوقت](#)
- [Muhtemel / mümkün / possible / probable / ممكن / المحتمل](#)
- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Teslimiyet / submission / soumission / تسليم](#)
- [Sebeb-Sonuç / Nedensellik / İliyet / Causality / العلاقة السببية](#)

Kaza ve kaderle ilgili ayetler

- ... Göklerin ve yeryüzünün ve her ikisi arasındakinin mülkü Allâh'ındır. O dilediğini yaratır ve Allâh her şeye kâdirdir. (Mâide/120).

- Allâh sana bir zarar verirse o zararı O'ndan başka giderecek yoktur ve eğer sana bir hayır verirse zâten her şeye gücü yeten de O'dur. O, kullarının üzerinde her türlü tasarrufa sâhiptir. (En'am/17-18)
- Şurası gerçektir ki Biz her şeyi Kader'e göre yaratırız. (Kamer/49)
- Arzdaki her yürüyen canlının rızkının sorumluluğu yalnızca Allâh'ın üzerindedir. Allâh onun durduğu yeri de (sonunda) gideceği yeri de bilir. Bunların hepsi de apaçık bir Kitap'da kayıtlıdır. (Hûd/6)
- Siz yeryüzünde de gökte de (Allâh'ı) âciz kılanlardan değilsiniz. Sizin Allâh'dan gayrı ne bir dostunuz ve ne de bir yardımcınız vardır. (Anke-bût/22)
- Gaybın anahtarları O'nun indindedir, onları ancak O bilir. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak dahi düşmez. Ve yeryüzünün karanlıkları içinde bir tek tâne bile yoktur ki, yaş ve kuru hiç bir şey bulunamaz ki apaçık bir Kitap'da tesbit edilmemiş olsun. (En'am/59)
- Ölüler, hiç kuşkusuz, Biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her işi yazarız. Biz her şeyi biröncü'de yazmışızdır. (Yâsin/12)
- Hiç bir şehir yoktur ki Biz o şehri Kıyâmet'ten önce helâk etmeyelim ya da şiddetli bir azâba uğratmıyalım. İşte bu, Kitap'da yazılmış bulunmaktadır. (İsrâ/58)
- Bilmez misin ki Allâh gerçekten de göklerde ve yeryüzünde ne varsa bilir; şüphe yok ki bu, bir Kitap'da bulunmaktadır; şüphe yok ki bu, Allâh için pek kolaydır. (Hacc/70)
- Gökte ve yeryüzünde hiçbir gizli şey yoktur ki apaçık bir Kitap'da bulunmamış olsun. (Neml/75)
- Arzda yürüyen hayvanlar ve iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa ancak hepsi de sizleri andıran topluluklardır. Biz o Kitap'da hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonunda hepsi de haşredilip Rabb'lerinin huzûruna getirilirler. (En'am/38)
- Gerçekten de yeryüzünün onlardan neyi eksilttiğini Biz biliriz. (Bu bilgiler de dâhil olmak üzere) Her şeyi zabta geçirip koruyan Kitap ise Bizim indimizde bulunmaktadır. (Kaf/4)
- Yeryüzüne ya da nefislerinize gelip çatan hiç bir musîbet yoktur ki Biz, onları yaratmadan önce onu, bir Kitap'da tesbit etmemiş olalım. Şüphe yok ki bu, Allâh'a pek kolaydır. (Hadîd/22)
- De ki: "Bize, Allâh'ın bizim için yazmış olduğundan başkası kesinlikle isâbet etmez. O'dur bizim dostumuz ve inananlar da Allâh'a dayanıp tevekkül etmelidirler." (Tevbe/51)
- Binlerce oldukları hâlde ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allâh onlara "ölün!" dedi... (Bakara/243)

Kaza ve kaderle ilgili hadisler

- "Allâh bir kulun bir yerde ölmesini takdîr etmişse onun oraya gitmesine sebep olacak bir ihtiyaç yaratır" demektir (Tirmizî, Kader:11/C.Uşşak:660)
- Bir kul hayrı ve şerri ile Kader'e îman etmedikçe tam îman etmiş olmaz. Gene, başına gelecek olan bir şeyin mutlaka geleceğine, gelmeyecek olanın kat'î sûrette gelmeyeceğine inanmadıkça tam îman etmiş olmaz. (Tirmizî, Kader:10/C.Uşşak: 662)
- Kader'e îman tevhîdin nizâmıdır. (Deylemî, Müstedrek/Câmiü's Sağîr: 1681, Yeni Asya).
- Üç şey îmanın aslındandır: 1) "Lâ ilâhe illâllah" diyen kimseye sıkıntı vermemek, hiçbir günah sebebiyle onu günahla damgalamamak ve hiçbir amelinden dolayı onu İslâm dışına atmamak. 2) Cihâd. Allâh beni peygamber olarak gönderdiği günden itibaren tâ ümmetimin sonu Deccâl ile savaşına kadar devâm edecektir. Ne bir zâlimin zulmü, ne de bir âdilin adâleti onu ortadan kaldıracaktır. 3) Kader'e îman. (Ebû Dâvûd, Cihâd: 33/Câmiü's Sağîr:1849, Yeni Asya).
- Resûlullah bir gün oturmuş ve elindeki deynekten yeri çiziyordu. Bir ara başını kaldırdı ve: "Sizden hiçbirisi yoktur ki Cennet ve Cehennem'deki yeri bilinmesin" buyurdu. Bunun üzerine orada bulunanlar: Yâ Resûlullah, öyle ise niye çalışıyoruz ki? Her şeyi bir kenara bırakıp tevekkül etmeyelim mi?" dediler. Resûlullah dedi ki: "Hayır; çalışınız, kendinizi bırakmayınız! Çünkü herkes ne için yaratılmışsa, o iş kendisine kolay hâle getirilir" buyurdu. Sonra da şu meâldeki âyet-i kerîmeyi okudu: "Muhtaç olanların hakkını veren, Allâh'dan korkup emir ve yasaklarına riayet eden ve o en güzel sözü (Kelime-i Tevhîd'i)

tasdik eden kimseye gelince ... Biz onu Cennet'e hazırlarız. Allâh'ın hakkını yoksullara vermeyen, sevâbına karşı ilgisiz görünen ve o en güzel sözü (Kelime-i Tevhîd'i) yalanlayanı da en güç olana (yâni Cehennem'e) hazırlarız (Leyl Sûresi/5-10)". (Buhârî, Kader:4; Müslim, Kader:7; İbni Mâce, Mukaddime:10/C. Uşşak: 654)

- ... Eğer başına kötü bir şey gelirse: "Keşke şunu isteseydim, şunu yapsaydım" deme! Ancak: "Allâh böyle takdîr buyurdu ve O dilediğini yapar" de! çünkü "keşke" sözü Şeytân'ın işe karışmasına kapı açar. (İbni Mâce, Mukaddime: 10/C.Uşşak: 656)
- Lânet ettiğim altı çeşit kimse vardır ki onlara Allâh ve gelmiş geçmiş bütün peygamberler de lânet etmiştir. Bunlar: 1) Allâh'ın kitabına ilâve yapan, 2) Allâh'ın Kader'ini tasdik etmeyen, 3) Allâh'ın alçalttıklarını yükseltmek ve yücelttiklerini de alçaltmak için ceberutlukla insanların başına musallat olan, 4) Mekke haremi dâhilinde yasak olan işleri yapan, 5) Ehl-i Beytim'e zulmeden, ve 6) benim Sünnetimi terkedenlerdir. (Tirmizî, Kader: 17/C. Uşşak: 665).
- Her şeyin bir hakikatı vardır. Kul, başına gelen bir şeyin mutlaka geleceğine, gelmeyen şeyin de gelmesine imkân olmadığını bilmedikçe İmanın hakikatına erişemez. (Ebû Dâvûd, Sünnet:16/Câmiü's Sağîr: 1346, Yeni Asya).
- Bir kişi Resûlullah'a gelerek: "Yaptırdığımız muskaların, tedâvîde kullandığımız ilâçların ve yaptığımız perhizlerin Allâh'ın kaderinden gelecek herhangi bir şeyi geri çevireceği görüşünde misiniz?" diye sordu. Resûl-i Ekrem: "Onlar da Allâh'ın Kader'indendir" buyurdu. (Tirmizî, Kader: 2/C.Uşşak: 667).
- Adak Allâh'ın insanoğlu için takdîr ettiğinden başkasını yaklaştırmaz (yâni hükmettiği kaderi değiştirmez).Fakat adak bazan Kadere uygun düşer de bu da cimrinin vermek istemediği malı vermesine sebep olur. (Müslim, Nezir:7/Câmiü's Sağîr:1227,Yeni Asya).
- Allâh tarafından takdîr edilene râzî olması insanoğlunun mutluluğundan ve Allâh'dan hayır dilemeyi terketmesi de bedbahtlığındandır. Gene, Allâh tarafından kendisine takdîr edilene karşı şikâyetçi olması insanoğlunun bedbahtlığındandır. (Tirmizî, Kader: 15/C.Uşşak:664)
- Allâh'dan (bir işin) hayırlısını dilemesi insanoğlunun iyi olduğunun işâretidir. Allâh'ın takdîr ettiğine rızâ göstermesi insanoğlunun iyi olduğunun işâretidir. Allâh'dan (bir işin) hayırlısını dilememesi insanoğlunun kötü olduğunun işâretidir. Allâh'ın takdîrine hoşnutsuzluk göstermesi de insanoğlunun kötü olduğunun işâretidir. (Müslim, Müsned:168, Tirmizî, Kader:15, Müslim, Hac:402).
- Allâh bir kulu hakkında bir şey takdîr etmişse, bu takdîrini hiç bir şey geri çeviremez. (İbni Kânî'den/Câmiü's Sağîr: 958, Yeni Asya).
- Fazla kaygılanma! Senin için takdîr edilen olur, rızık olarak yazılan gelir. (Beyhakî'nin Şaâbü-l İman'ından/Câmiü's Sağîr:3873, Yeni Asya).
- Kuş dahi Kader'le uçar. (Ömer Fevzi Mardin, Hadîs-i Şerifler, s.101).
- Muhtac olduğunuz şeyleri (yüz suyu dökmeden, zillate düşmeden) izzet-i nefis ile isteyiniz. Zîrâ umûrun kâffesi Allâh'ın takdîri ile cereyân eder. (a.g.e.,s.102).
- Üç huy vardır ki onlar kimde bulunursa o, Allâh'ın sevgili has kullarından olur. Bu üç huy: 1) Kader'in hükmüne râzî olmak, 2) Allâh'ın haram kıldığı şeylere karşı sabretmek, 3) (sâdece) azîz ve celîl olan Allâh'ın zâtı için öfkelenmek. (Deylemî'nin Müsnedü-l Firdevs'inden/Câmiü's Sağîr: 1835, Yeni Asya).
- Şunlar İmanın zayıflığındandır: 1) Allâh'ı kızdırmak bahâsına insanları râzî etmen, 2) Allâh'ın verdiği rızıktan dolayı insanları övmen, 3) Allâh'ın sana vermediği rızıktan dolayı insanları kötülemen. Bir kimse ne kadar şiddetle isterse istesin, Allâh'ın nasîb etmediği şeyi sana getiremez. Hiç kimsenin hoşnutsuzluğu da Allâh'ın sana verdiğini geri alamaz. Allâh, hik-metiyle ve büyüklüğüyle, huzur ve ferahı: 1) Kader'e rızâ'ya, ve 2) kuvvetli İmana; kaygı ve üzüntüyü de: A) şüpheye, ve B) "kaderine itiraz etme"ye yerleştirmiştir. (Ebû Nuaym'ın Hilye'si ve Beyhâkî'nin Şi'bü-l İman'ından/Câ-miü's Sağîr: 1389, Yeni Asya).

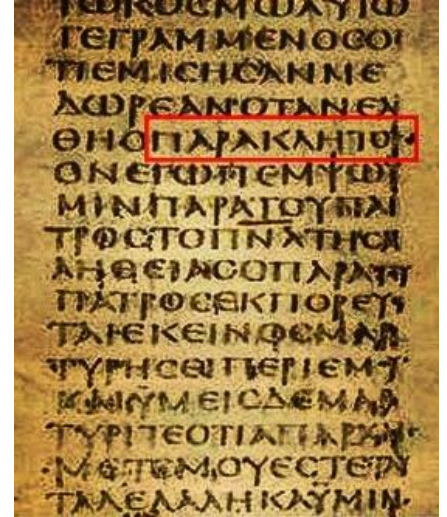
Paraklitos / Şefaatçi / παρακλητος

Ne değildir?

Kutsal ruh değil.

Nedir?

Eski Yunanca İncil nüshalarında geçen **παρακλητος** (oku. "Paraklitos") kelimesinin mânâsını, daha doğrusu bu kelimenin Aramice karşılığını arıyordum. İncil tercümelerinde uzmanlaşmış pastörlerle tanıştım. Protestan ilahiyat fakültelerinde hocalık da yapan bu kıymetli insanlarla bir kaç hafta yazışmadan sonra hayret içinde kaldım zira bir çok temel konuda kendi aralarında hemfikir olmadıklarını gördüm. Meselâ Bazıları Paraklitos kelimesinin **sadece** Hz İsa'ya (a.s.) özgü bir vasfa, Kutsal ruh oluşuna işaret ettiğini söylüyorlardı. Diğer bir kısmı Yunanca'da "**öteki**" anlamına gelen iki kelime olduğunu hatırlattı: Birinci grubun açıklaması doğru olsaydı ana metinde farklı bir "**öteki**" anlamına gelen, tenzih etmeye yarayan "ἕτερος" (oku. "heteros") kelimesini görecektik. (Kahve değil **ötekini**, çayı istiyorum gibi) Oysa Yohanna İncil'inde "*ben bir paraklitosum, benden sonra **öteki** paraklitos gelecek*" diyor Hz İsa (a.s.). Yani kendisini ayrı tutacak, geri kalanları uzaklaştıracak şekilde "ἕτερος" kelimesini kullanmıyor; teşbih mânâsı veren "ἄλλος" (oku. "allos") diyor. (Bir kahveden sonra **ötekini**, ikinci bir kahveyi ister gibi)

Hristiyan akaidini silip atabilecek bir yorum farkıydı bu! Çünkü Hz İsa'nın (a.s.) yegâne paraklitos değil bir kaç tane paraklitostan bir tanesi olduğu, kendinden sonra gelecek birini haber verdiği mânâsı çıkıyor. Nasıl oluyor da yıllarını Eski Yunanca İncil tercümesine adanmış, Grek lisanını Yunanlılardan bile daha iyi bilen bu insanlar akaidin kalbindeki bir meseleyi çözmekte aciz kalabiliyorlardı? Galiba malûmat çoktu ama ilim yoktu...

Hudud / Sınır / граница / Frontière / الحدود

Ne değildir?

Gerçekten var olan iki farklı şey arasındaki değişmez çizgi değil.

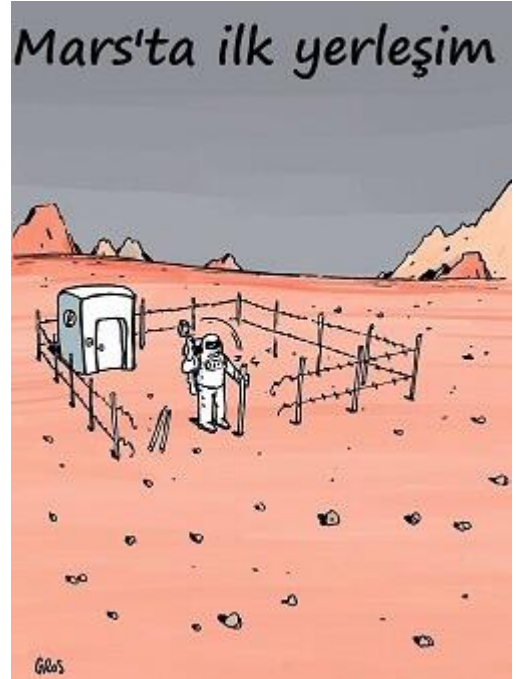
Nedir?

İndî olarak hissedilen ya da farklı olduğuna inanılan iki kimlik arasındaki hat. Yani sınırlar sübjektif/indî varlıklardır. (Bkz. Derin Lügat: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#)) Meselâ Türk-Yunan sınırı Türkler ve Yunanlılar için vardır ama kargalar, solucanlar ve bulutlar sınırda pasaport göstermeden geçerler. Yani hudud bir kimlik inşasıdır; "ben/biz" ve "ötekiler" hudud ile tarif edilir. (Bkz. [Ben Kimdir?](#))

Zira bir şeyin değeri ona değer verenlerin değeri ve gücüyle bilinir. Kişilerin ya da devletlerin koydukları hududlar kişilerin ya da devletlerin gücü ve saygınlığıyla sınırlıdır. Yani sınırlamanın bir sınırı vardır. **Hudud** da ma**hdud** bir şeydir.

Modern bir icad: Ulusal sınırlar

Yönetmenliğini Sinan Çetin'in yaptığı, Metin Akpınar ve Kemal Sunal'ın başrollerini paylaştığı Propaganda adlı film bunu anlatır. 1948'de ulusal sınırların dikenli telle kapatılması sonucu ortadan ikiye bölünen Hisli Hisar Kasabası'nda hayat alt-üst olur. İkiye bölünen kasabayla birlikte hayatlar ve insanlar da parçalanır. Bir gün köyün delisi sınıra kadar davul çalarak gelip poposunu öbür tarafa geçirir ve "**haydi, tutuklayın onu!**" diye haykırır.

1900'lerin başında imparatorlukların yerini alan seküler, endüstriyel ulus-devletlerin güç çatışmaları ile çizildi ulusal sınırlar. Avrupa'daki gerginlik bütün dünyaya yayıldı. Afrika'da ve İslâmistan'da da birçok "ulusal" sınır çizildi. Bunları çizmek, meselâ Arapları bölmek için yeni uluslar icad edildi: Mısırlılar, Suriyeliler, Iraklılar... Günlük hayatın gerçeklerine değil emperyalist hesaplara dayanan bölünmelerdi bunlar. Haliyle insanlara değil hammadde kaynaklarına ve limanlara göre çizildi. Meselâ 1884'te yapılan ve Afrika'daki (güya) ulusal sınırların çizildiği Berlin konferansında hiçbir Afrika halkı temsil edilmedi. Bugün de neticeleri süren ve Afrika'yı sömürmek için cetvelle çizilmiş sınırları kolaylıkla tanıyabiliriz. Ama kıyıda bir limandan içeri girip genişleyen sınırlar da yine Avrupalılar tarafından çizilmiştir. (Kongo, Kamerun, Benin...) Orta Asya'da Türkçe konuşan halklar da komünizm zamanında birbirlerinden ayrıldılar. Ama Ruslar sadece kara sınırları çizmekle kalmadı; her bir "ülkeye" farklı bir Kiril alfabesi dayattılar. Böylece Kazaklar, Özbekler, Türkmenler, Kırgızlar ve Azerîler birbirlerinin kitaplarını okuyamaz hale getirildiler. Bir başka deyişle zihinlere dikenli tel çekildi. Kur'an alfabesiyle yazdıkları Türkçe metinleri de okuyamadıklarından geçmişleri ile aralarına mayın döşenmiş oldu.

Geçmişten koparan zihinsel sınırlar deyince elbette Türkiye'yi de hatırlamak gerekir. Latin alfabesinin dayatılması Türkleri ve Türkiye'de yaşayan Kürtleri hem diğer Müslüman halklardan hem de geçmişlerinden kopardı. Bugün dahi milyonlarca Türkiyeli Almanca, İngilizce, Fransızca okuyup yazabilirken ecdadından kalan belgeleri, tarihi eserleri, mezar taşlarını okumaktan acizdir.

Amerikan ulus kimliğinin inşasında "Frontier"

Amerikalı tarihçi Frederick Jackson Turner 1893 yılında "The Frontier in American History" isimli bir makale yayınladı. Bu makalede **hudud** kavramının Amerikalılar için bolluk, bereket ve iyimserlik temsil ettiğini savundu. Zira sürekli genişleyen sınırlar sayesinde asla toprak kıtlığı çekilmeyeceğine inanan "seçilmiş" insanlar olan Amerikalılar vaad edilmiş topraklardan hakları olan payı aldıklarına inanıyorlardı. Turner'a göre **Amerikan kimliğini oluşturan temel etkenlerden biri bu sınırsız sınırlardı.**

Hudud kavramı da diğer millî Amerikan kutsalları gibi ne politik söylemden ne de uygulamadan eksik olmadı. Haliyle ulusal güvenlik sinemasında çok değişik kamuflajlar içinde tekrar tekrar karşımıza çıkan bu kavramdır. **Devletin yıkılma noktasına geldiği, şiddetin meşru olmaktan öte ilahî bir nitelik, bir ödev özelliği kazandığı yerlerdir Hollywood'da sınırlar.** Kâh nükleer bir saldırı, kâh bir doğal felâket, uzaylılar veya bir meteor ABD'ni haritadan silmek üzeredir. İşte tam o anda ABD başkanı halkı birleştiren duygusal bir konuşma yapar. İşte tam bu anda zaman ve mekân birleşir, o an Frontier (sınır) olur. Putsal Amerikan devleti (genellikle) ordusu sayesinde tepenin üzerinde ışık saçan şehri o sınır noktasına kurar. Çünkü apaçık bilinen bir kaderi vardır. Seçilmiş bir halk, vaad edilmiş topraklarda ne yapabilir başarılı olmaktan başka? (Bkz. Bu konudaki e-kitap: [ABD tedavi edilebilir mi?](#))

Sınırsız bir hayatın anlamı olabilir mi?

İtalyan romancı Dino Buzzati ünlü romanı Tatar Çölü'nde sınırsız bir hayatta kendilerine yapay sınırlar icad eden askerlerin garip hikâyesini anlatır. Askerler dünyaya neden geldiğini bilmeyen, amaçsızlığın engin çölünde kendilerine yapay dertler icad eden insanlar gibidirler. Dış dünyada önemini çoktan yitirmiş bir kale sadece bir sınır boyunun boş kalmaması için varlığını korumaktadır. Kaledeki askerler ve subaylar gelmeyecek bir savaş beklentisine dört elle tutunmaktadırlar. Tekerrürle ritüelleşen günlük hayatın tekdüze hareketlerinden başka hiçbir şeyleri yoktur. Bu sıradanlığın yaşamlarına anlam verdiğinin de farkındadırlar. Mantıksız bir Tatar korkusu zamanla inanılan bir tehlike haline gelmiştir. Kahramanlık hayalleri sayesinde yaşadıkları sürgün hayatı gönüllü katlanılan bir hale geçmiştir ama bir gün bunu sürdürmenin anlamsızlığı yine onları oraya gönderen sistem tarafından ilân edilecektir:

"Burası ölü bir sınır ucu ," diye ekledi Ortiz. "Bu nedenle kaleye hiç el sürülmedi ve bir yüzyıl önce nasılsa aynı kaldı."

"Ölü sınır demekle ne kastediyorsunuz?"

"Endişe uyandırmayan bir sınır. Öbür tarafta büyük bir çöl var."

"Çöl mü?"

"Evet, gerçek bir çöl, taşlık ve kuru bir toprak, adına Tatar Çölü diyorlar."

"Neden Tatar Çölü ?" diye sordu Drogo. "Tatarlar mı varmış?"

"Eskiden varmış herhalde. Ama daha çok bir efsane yanı vardır. Eminim ki buralardan, eski savaş zamanlarında bile kimseler geçmemiştir."

"Yani kale hiçbir zaman hiçbir işe yaramamış öyle mi?"

"Hiç," dedi yüzbaşı.

Yol sürekli yukarı doğru çıkıyordu, ağaçlar görünmez olmuş, sağda solda yalnızca tek tük çalılık kalmıştı; bunların dışında yakılmış tarlalar, kayalıklar ve kızıl toprak döküntülerinden başka bir şey yoktu. [...] Zaman geçtikçe, kale önemini yitiriyordu. Belki de, çok eskilerde burası önemli bir garnizondur, ya da en azından öyle addedilmişti. Ama şimdi, gücünün yarıya indirildiği şu sıralarda, artık stratejik olarak tüm savaş planlarından dışlanmış, basit bir güvenlik setinden başka bir şey değildi. Kalenin orada korunmasının tek nedeni, bu sınır köşesinin tamamen boş bırakılmamasıydı. Kuzeydeki oviden gelecek bir tehlike fikri hiçbir kabul görmüyordu, en kötü olasılıkla geçilin orada bir göçmen arabası görülebilirdi, işte o kadar ..."

Sonsöz: Sınırsız insan olur mu?

Ulusal sınırların kalktığı ütopyik bir dünyada hiçbir insan yaşayamaz. İnsan kendi hüviyetini bilmek ister. Zaman içinde aynı (**ID**entic) kalan bir Ben'lik hissidir bu. Dünyevî hüviyetin tarifi için coğrafi sınırların yanı sıra kültürel, ekonomik vb sınırlar gereklidir. Gidebileceği ve gideMEyeceği yerler, satın alabileceği ve pahalı olduğu için haddini aşan mallar olmalıdır. Uhrevî hüviyeti tarif ve idrak etmek için ise insana ahlâkî bir **hüdu**d gereklidir. Kur'an ayetleri bize bu sınırları öğretir: "O'nun sınırları" (Bakara 187) , "haddi aşanlar" (A'raf 55).

Afrikalılara sormadan çizilen Afrika "ulusal" sınırları

Filistinlilere sormadan çizilen "güvenlik" sınırları

Filistin'deki utanç duvarı

Berlin utanç duvarı

İstanbul, New York ve Londra'da korkak zenginler için ayrıcalıklı yaşam hapishaneleri

İnsanları birleştirmesi gereken yolların bir barikat gibi kullanılması ve zengin gettolarının şehirden adeta çalınan mekânlara kurulması dikkate değer. Bu gettoların inşaatında çalışan işçilerin değil oturmak, gezmeye bile gelemeyeceği **zengin gettoları mahalle hayatını öldüren kapalı alanlardır**. Zihinlerimizdeki cam duvarlar; korku, nefret ve bencilliklerimiz yeryüzündeki beton duvarlardan daha aşılmaz olabilir.

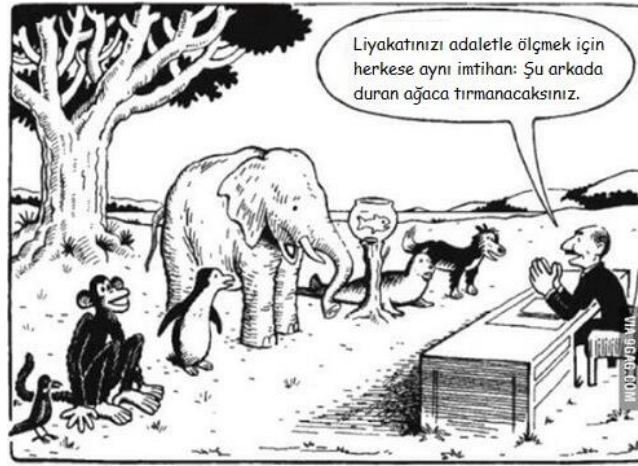
... Bu konuda Derin Lügat maddesi...

- [Millî eğitim / Éducation nationale / التعليم الوطني](#)
- [Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية](#)

Tavsiye e-kitap

- [Türkiye'nin Ulus-Devlet Sorunu](#)
- [Amerika Tedavi Edilebilir mi?](#)
- [Türk milliyetçiliği birleştirir mi yoksa parçalar mı?](#)
- [Asimilasyon ile Şiddet Kıskaçında Ulusalçı Kürtler \(Kitap + Tartışma\)](#)

Ehliyet / Liyakat / Merit / Mérite / لياكات

Ne değildir?

Ceza almadan araba kullanmaya yarayan bir kâğıt parçası değil.

Nedir?

Ehil ve **lâyık** olmak; fazilet.

Ehlî: Kendisi ile ünsiyet edilen, alışık, yabancı olmayan.

Lâyık: (Liyakat) muvafık, yakışan, münasib, uygun.

EHL : (Ehil) Müteallikat. Usta, mahir, muktedir ve becerikli anlamıyla ehil ve ehliyet sahibi. İşleri ehline vermemizi emreden İslâm'da önemli bir husus. Cemiyette mes'uliyet, mevki, makam ehline verilirse işler düzgün gider; herkes neticeden memnun olur. Tersî yapılır ve İslâm'a aykırı olarak ehliyet yerine eş, dost, adam kayırma, dünyevî çıkarlar ağır basarsa işler ehliyetsizlere verilir. Bu hem dünyaya hem Ahiret'e zarardır.

Zâhir ve Batın / Appearance & Essence / الظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ

Ne değildir?

Zahir aldatıcı görünüş ve bâtin bilinmesi gereken gerçek varlık değildir.

Nedir?

Hisler ve tahayyül ile erişilebilen zâhirdir. İstidlâl (çıkarım) tarikini tutan akıl ve mantığa açık olan ise bâtındır.

Zâhir harftir, bâtin ise onun mânâsı

Bir adam pokerde eli kötü olduğu halde arttırıyor; blöf yapıyor. Rakibi görünene (zâhire) aldanmıyor; blöfünü "gördü". Neden? Blöf yaptığı zaman boncuk boncuk terlediğini biliyordu. Yani aldatan görüntüyü yine gördükleriyle okudu ve doğru kararı verdi. Ya terlemeseydi? Bu defa da rakibinin (terlemediği için) doğru söylediğini anladığından yine aldanmayacak ve temkinli olacaktı. His ve tahayyül veçhesiyle zâhire baktı; istidlâl veçhesiyle bâtını okudu.

Zâhirî varoluş bâtinî varoluştan daha önemsiz / zayıf mıdır?

Eflatun ilk diyaloglarında görünüşe aldanmamayı, Gerçek'i aramayı öğütlemiş ama Sempozyum'da (Συμπόσιον) görünenin varlığını reddetmeyi terk etmiş. Zira zâhir olmasaydı bâtını nereden bilecektik? Akıllı istidlâl'e, perde arkasına, muhtemel bir Gerçek'e yönlendiren "yalan dünya" ve onun zâhirî sûretleri değil mi? Şu halde zâhiri, görüneni önemsiz, aldatıcı hatta yok saymak varlıkları ve Varlık'ı anlamamak olur. Spinoza'nın *Tasavvurun Tekâmülü* adlı eserinde söylediği gibi:

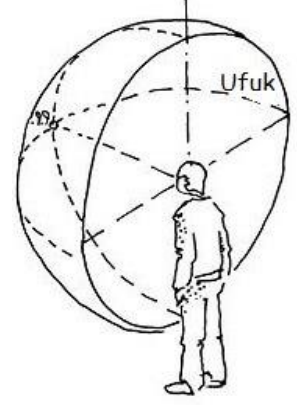
"... Güneşe baktığımızda birkaç km uzakta görünür. Bu vehim bir aldanma sayılmaz. Ama gerçekten o mesafede olduğunu düşünürsek yanılmış oluruz. Yani yanılgı gözde değil akıldadır ..." (Tractatus de Intellectus Emendatione, 1677)

Tek olan Varlık'ın zâhir-bâtın cihetlerini çift görmek ciddi bir hata: Güya varolduğu halde görünmeyen bâtin ve varolmadığı halde görünen zâhir... Böyle olsaydı ikisi birbirine neyle eklemelirdi? Zâhirî sûretlerle mi yoksa bâtinî bir unsurla mı? Varlık'ı çift merkezli/ kaynaklı bir dikotomi gibi değerlendirmek aldatıcı bir akıl şaşılığı. Ve bu şaşılık insanı içinden çıkılmaz bir hüviyet/ aynılık (fr. *Ipséité*, ing. *sameness*) meselesine sürüklüyor.

Eşyanın hüviyeti/kimliği zâhir midir yoksa bâtın mı?

Saniyede 2000 hücresi ölen bir insan her cümlesine "BENN" diye başlarken kimi ya da neyi kasteder? Bir başka deyişle [kimdir "Ben"](#) ? Zâhir olan yüz, boy, kilo, kredi kartı, nüfus kâğıdı, parmak izi, genetik yapı mıdır hüviyet? Yoksa zaman içinde aynı kalan kim?-lik, "kimsin sen?" sorusuna verdiğimiz cevap mıdır? Bâkî kalan, metafizik bir hafızada hıfz edilen, geçen zamana rağmen geçmeyen bâtınî bir hüviyetimiz mi var?

Eşyanın hüviyeti için de aynı sorunla karşı karşıyayız. Spinoza'nın güneşiyle devam edelim.

Meselâ [ufuktabattığı](#) için [kızaran güneşin](#) bilgisini göz aklın huzuruna getirdiğinde bu zâhirî bir bilgidir. Altı çizili bu 4 kelimenin her birinin gerçekliğini sorgulayalım şimdi: Gerçekte güneş batmaz, ufka yaklaşır. Ama daha gerçek bir gerçekte ufuk indî/sübjektif bir çizgidir; bizim dünya üzerinde durduğumuz noktaya ve görüş mesafemize göre değişir. (Bkz.

Derin Lügat maddesi [İndî / Sübjektif / Objektif](#)) [Gerçekte olmayan](#)ufukta [gerçekten batmayan](#) güneşin kızarması da zâhirîdir. Güneş kızarmaz, ışığı zayıflamaz. Ama bize gelen ışıklar atmosferde daha uzun bir yol alır ve gözümüze sadece dalga boyu küçük olan kırmızı ışık gelir. Bu renk bile havanın nemi, kirliliği gibi birçok etkene bağlıdır. Peki ya Güneş'in "zâtı" yahut hüviyeti? Her an değişen, dünyadan çok daha büyük patlamaların her an vuku bulduğu bu devasa alev topunun daima aynı kaldığını neye istinaden vehmedebiliriz?

"... Günümüzden yaklaşık 2500 yıl önce"**her gün doğan güneş farklı bir güneştir**" diyordu Efesli bilge Heraklitos (Ἡράκλειτος). Bir sembolizm ya da felsefî bir derinlik aramadan, en düz, en yalın haliyle işitelim bu sözü. Heraklitos'tan bu yana 2500 x 365 farklı güneş doğmuş olabilir mi? [...] Her gün doğan güneşin hüviyetinin değişmediğini, hep o AYNİ güneş olduğunu kim iddia edebilir? İsterseniz bir kaç gün üst üste çekilmiş güneş fotoğraflarına bakın. Yüzeyde meydana gelen lekelerin, patlamaların yeri ve büyüklüğü değişiyor sürekli. Neredeyse her saniye farklı bir güneş görüyoruz. Heraklitos'un bir başka sözü geliyor akla: "Aynı nehirlerle girenlerin üzerinden farklı sular akar". Var mı bir itirazınız? Şu halde AYNİ olmaktan ne anlıyoruz? Değişime, yıkılmaya, ölüme direnen, kesafet ve metanet sahibi, ölmeden ayakta duran bir güneş mi anlıyorsunuz? Bırakın asırları, tek bir gün içinde bile bizi aydınlatan güneşin (?güneşlerin) AYNİ kaldığını söylemek imkânsız ..." ([Serhu Esmâillâhi'l-Hüsna](#))

Netice

Zâhir ve bâtın mutlak değişmezler değil bir şeyin hakikatinin cihetlerine işaret eder. Bir yönden zâhir olan sûret diğer yönden bâtın olabilir. Gözle gördüğümüz dünya hakkındaki tasavvurumuzu ilmen derinleştirdikçe "zâhir" dediklerimiz birer perde gibi açılır ve cahilken bize "bâtın" sayılabilecek hakikatler zâhir olur. Ama onlar da yeni derinliklere, yeni bâtınlara rumuzdur. Meselâ güneş ışığı dünyaya (ve gözümüze) ulaşmak için 8 dakika yol alır. Yani güneşe baktığımızda güneş değil sekiz dakika önceki halini görürüz. Bunu bildiğimiz andan itibaren güneşin zâhiri (bizim için) yeni bir muhtevaya bürünür. Benzer şekilde:

"... ALLAH his ve hayal idraklerinin gücüyle aranacak olursa bâtın; istidlâl tarikini elde eden akıl ve mantık gücüyle aranacak olursa zâhirdir ..." (Gazâlî Hazretleri, Esmâü'l Hüsna Şerhi)

Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح / سلام

Ne değildir?

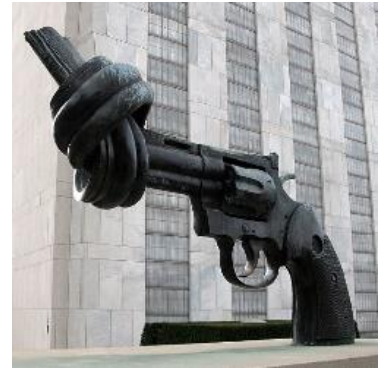
Bir ateşkes yani savaşızsızlık durumu değildir. NATO, Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi caydırıcılık veya menfaatler gereği elde edilen geçici çatışmasızlık durumuna “barış” denmez.

Nedir?

Barış ancak iyilikle fayda, mutlulukla tatmin gibi temel mefhumların arasındaki farkları bilen toplumlarla yapılabilir:

- [Fayda / utility / utilité / فائدة](#)
- [Mutluluk / Tatmin / Bonheur /Satisfaction / سعاد](#)

Bu şuurla yaşayan insanlar bir korku, tehdit veya çıkar ümidi olmaksızın, sadece kendileri iyi oldukları için barış isterler. Gerçek barış arzusu ahiret şuuru olan ve insanî değerleri maddî değerlere tercih eden insanlar için geçerli olabilir. ([Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)) Farkı bilmeyenle barış değil sadece ateşkes yapılabilir ama bu gerçekten insan için küçük düşürücü bir derekeye inmek demektir:

“ [...] Yaşamını komünist rejimin hâkim olduğu bir yerde geçirmiş bir insan olarak, size şunu kesin olarak söyleyebilirim: Ortak hukuk ölçüsü olmayan bir toplum korkunç bir toplumdur. Ama yegâne ahlâkî dayanağı yasalardan ibaret olan bir toplum da insanoğluna layık bir toplum değildir. Yasaların üzerine inşa edilen, daha iyisini amaçlamayan bir toplum, insanoğlunun hakikî kapasitesini değerlendiremiyor demektir... Yasaların haklı bulduğu bir insandan daha başka bir şeyler talep edilemez. Yasaların onayladığı haklılığı kimse sorgulayamaz. Kimse kimseden yasal haklarından ödün vermesini isteyemez, insaf telkin edemez. Yasal haklardan isteyerek vazgeçmek, fedakârlık, kendi çıkarlarını düşünmemek en basitinden saçma görünür. Gönüllü özveriye hemen hiç rastlanmaz... Yeni bir enerji türünün kullanılmasını önlemek üzere lisans haklarını satın alan bir petrol şirketi yasal olarak suçsuzdur. Ürünün raf ömrünü uzatmak için içine zehir katan gıda üreticisi de yasal olarak suçsuzdur, çünkü insanlar söz konusu ürünü satın alıp almamakta özgürdürler... Günümüz Batı toplumunda iyilik yapmak özgürlüğünün kötülük yapmak özgürlüğü ile bir olduğu bir durum sergilenmektedir... Dediğim gibi, hal böyle olunca özgürlüklerin kötülük lehine bükülmesi kaçınılmazdır...” (Aleksandr Soljenitsin, Söyleşiler)

Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet

İnsan hayvanlarla ortak olan yönlerinden uzaklaştıkça mükemmelleşir. ([Mükemmel / kusursuz / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια](#)) Toplumlar da birlikte yaşamak için müesseseler kurduklarında bu insanî değerler üzerine bina edilirse “medeniyet” olur yoksa hayvan ve bitki toplulukları gibi kültür seviyesinde kalır. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Medeniyet / Şehir / Cité / Civilisation / المدنية](#) / □□□□□□□□) Hayvan ve bitki diyoruz zira bunların bir arada yaşamaları tehdit ve menfaat üzeredir; insan ise akıllı, vicdani, tahayyülü, idraki ve ameliyle Ölüm’den sonrasına ve kendi ölümünden

sonrasına uzanır. (Bkz. [Ölümden Bahseden Kitap](#)). Bir başka deyişle ateşkes/savaşızsızlık insan ile hayvanda ortak, barış ise İnsan'a mahsustur:

"... İnsan insana neden verir ekmeğini, parasını, vaktini? Onu sevdiği için. Bazen de acıdığından, olmadı mecburiyetten. Vermelerin en çirkini ise menfaatten yahut korkudan vermek. İlk iki his medeniyetin çimentosu. Son ikisi homo-economicus; nefis-i hayvanî çünkü hayvan ve insanda ortak: Timsah da ticaret yapıyor: Dişlerini temizleyen kuşlara dokunmuyor meselâ. Dikkat edin, son 2 asırdır dünyayı tahakküm altında tutan vahşiler de timsah gibi ticaret ve şiddet müptelâsıdır ve bunların dışında bir verme sebebi bilmezler. Bu vahşilerin icadı olan demokrasi, piyasa ve bürokrasi de adaletin altına yani son 2 derekeye düşmüşlerin ütopyasıdır; aşılmaz ufktur onların. Menfaat çatışmalarını şiddete başvurmadan çözmeyi amaçlayan demokrasi sevgiden değil nefretten doğmadı mı? **Bu yüzden demokrasi bir ateşkes rejimi olabildi; barış değil.** Zira "Hakk ve hakikat aded-i ârâ ile ölçülmez ve daima ekseriyet tarafında da bulunmaz." (Şeyh-ül İslâm, merhum Mustafa Sabri Efendi Hz)

Medenî insanlarca kurulmuş nizamlarda ticaret ve şiddet yok sayılmaz ama adalet içindeki meşru sınırları çizilir: Birincisi haram, helâl, israf, cimrilik vb; ikincisi de celâl, hilm, gadap gibi mefhumlarla murakabe ve muhasara altında tutulur. Adalet'in yüksek surları sayesinde şiddet ve ticaretin cemiyeti istilâ etmesine mâni olunur. Zira medeniyetler teknolojiyle, ticaretle, şiddetle değil sevgi ve merhametle inşa edilir. Aksi takdirde robot ve hayvan medeniyetleri de olurdu. Ticaret ve şiddeti kullanarak bilgi toplumları, endüstriyel kentler ihdas edebilirsiniz hatta Varşova Paktı, Avrupa Birliği, NATO, Birleşmiş Milletler gibi menfaat klüpleri kurabilirsiniz ama medeniyet kuramazsınız. Herşeyin fiyatını bilen ama hiçbir şeyin değerini bilmeyenlerle yola çıkarsanız bu noktadan daha ileri gidemezsiniz ..." ([Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf](#))

Unutmak / Forget / Oublier / ننسى

Ne değildir?

Bilinen şeyin yok olması, bilinmezler dünyasına geçmesi değil. Öyle olsaydı unuttuklarımızı bir daha hatırlayamazdık.

Nedir?

Yaşanıp biten gerçeklerin silikleşmesi ve umulan/korkulanların gerçekleşmeye yaklaştıkça netleşmesi sayesinde zaman adeta tecessüm eder, cisme bürünür, mekânsallaşır. Eski olaylar "geride" kalır ve biz "ileriye" doğru bakarız. Unutmak (ve hatırlamak) Zaman'ın geçiyormuş gibi görünmesini sağlar. Bazen de Zaman'ı üzerinde yürünen sabit bir yol gibi vehmederiz. Unutmak bu gerekli vehmin bir veçhesidir. (Bkz. [Zaman Aforizmaları](#))

"Bu yol Ankara'ya gider" dediğimizde yol aslında bir yere gitmez, yol sayesinde gidilir ama biz yolun işleviyle yolun "zâtını" şuurumuzda eşleyen bir söz sanatı yaparız. Zaman için de böyledir bu. "Günler geçiyor" derken gerçekliktir geçen, Zaman değildir. Geçen Zaman olsaydı çoktan geçip gitmiş olurdu ve yerine başka bir şey gelirdi. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Zaman / Time / Temps / الوقت](#))

Unutmak büyük bir nimettir çünkü hatıralar yaşlanmaz; onları her gittiğimiz yere sürüklemek hayatı imkânsızlaştırır. Biberin acısını unuturuz ama acıttığını hatırlarız ve öğrenerek yaşarız. Geçmişte kalan olaylar kristalleşir ve hafızamızın tozlu çekmecelerine konur. Geride bıraktığımız olaylar varlıklarını gerçekleştikleri andaki kadar korusaydı Şimdi'mizi yaşayamazdık. Zira geri gelmeyecek olanların hasreti, suçluluk hissi, intikam arzuları ve pişmanlıklar hayatımızı istilâ ederdi ve biz Şimdi'mizi yaşamaya vakit bulamazdık. Geçmiş hatırlarken geçmişe gitmeyiz, hâlâ Şimdi'nin içindeyiz. Unutma özgürlüğü insanı kin tutmanın ezici yükünden ve intikam ateşinin yakıcılığından korur. Eğer unutamasaydık kalplerimiz bir haz ve ızdırap mezarlığına dönüşürdü.

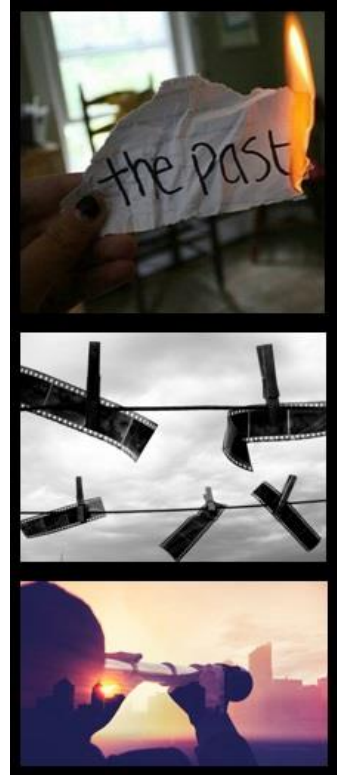
Bazı insanlar travmalar sebebiyle geçmiş düzeltmek/ yakalamak isterler. Bunlar geriye bakarak yaşayanlar zümresidir. Bugünden kaçarak geriye gitmek Bugün'lerin ve Şimdi'lerin hakkıyla yaşanmasına mani olur ve ıskalanmış Bugün'ler üstüste yığılmaya başlar. Bir müddet sonra geçmişin naftalin kokan acıları atmaya üşendiğimiz çöpler gibi kapı önünde birikir. Geriye gitmek... kendinden yahut başkalarından intikam almak, hatalarından dolayı tekrar tekrar pişman olmaktır. Unutarak, affederek, affedilmeyi umarak bizi geçmişe döndürecek gemileri yakarız. Bu unutuşlar her yeni gün yeni bir başlangıçtır.

Bu yüzden unutmak bir haktır ve hürriyettir. Geçtiğini vehmettiğimiz zaman ise acıları, utançları yok etmez, sadece setreder. Bir ses, bir kokuyla, bazen Proust'un çaya batırdığı madlen ile hatıralar bir çay tasından çıkıverir. (*Kayıp Zamanın İzinde / Marcel Proust*)

Bir hatıra mezarlığı olarak internet...

Unutma ve unutulma hürriyeti elinden alınan insanlarla FaceBook gibi siteler birer hatıra mezarlığına dönüşüyor. Bugün 30 milyon ölü "kullanıcı" var ve her gün 10.000 yeni ölü ekleniyor FaceBook'a. Bir süre sonra ölü kullanıcıların sayısı dirileri geçecek. Teknolojideki yenilik bir kez daha bizim hayatla kurduğumuz münasebete şekil veriyor. Nedir? Doğal unutma/ hatırlama sürecinde bize özel ve yakın zamanda olan şeyleri daha iyi hatırlıyoruz; genel bilgiler içinse kitaplara ve internete bakıyoruz. Yani Ben'liğimize "yakın" olan şeyler hafızamızda da yakın, önemsiz ve/ veya genel şeyler ise hafızamızda uzak duruyor... ya da en azından durmalıydı. Zira "Ben" dediğimizde sabit/ mutlak bir şeyi değil zihnen inşa ettiğimiz Ben'liğimizi kastederiz. (Bkz. "Ben" kimdir? sohbeti: <https://youtu.be/m4yhxonca5A>)

Ancak arama motorlarının gücü ve internetin veri stoklama hacmi o kadar arttı ki bu münasebet tersine döndü. Ben'e çok yakın olan şeyleri hatırlamakta zorluk çekiyorum: Dün öğlen ne yemiştım? Anahtarlarımı nereye koydum? Kuzenim sütlaç sever miydi? Hatırlamıyorum. Ama Mercidabık savaşı kaç yılında yapıldı? Jüpiter'in kaç uydusu var? ABD'ye en son bağlanan eyalet hangisi? Bunların hepsi parmaklarımın ucunda. İnsanlığın ortak hafızasına dönüşen internet indî olarak hatırlamayı tercih ettiğimiz bilgi ve hislerin yerine objektif ve mecburî olarak hatırlatılan verileri koydu. Koltuk değneği kullanan insanların bacak kaslarının zayıflaması gibi bizler de "internet" denen bu protez-hafıza yüzünden indî/ sübjektif hafızalarımızdan daha güçlü bir objektif hafızayla yaşama durumuna geldik. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#))

Her şeyi herkes gibi hatırlamak aslında her şeyi unutmaktır

Durduğumuz noktadan bir çarşıyı seyrettiğimizde gördüklerimiz bulunduğumuz noktaya göre değişir. Bir taburede oturan kahveci minarenin şerefesindeki imamın gördüklerini görmez. İmam da metronun yeraltı tüneline yukarı çıkanların gördüklerini görmez. Ama herkes minik ekranlarla donatılmış gözlükler takmış olsa ve aynı anda yüzlerce insan gördüklerini eş zamanlı olarak diğerleriyle paylaşırsa bir müddet sonra **gördüklerimizle yaşadıklarımız arasındaki sınır bulanıklaşır** ve herkes "neredeyim ben? Kimim ben?" diye sorgulamaya başlar:

"... mahrem ve namahrem arasındaki sınırın ortadan kalkması bizi şeyleştiriyor. Nasıl? Japon mutfağını, kitapları ve kedileri seviyorum... Ve tabi ki Monteverdi'yi. Benimle aynı zevkleri paylaşan 32.451 FaceBook üyesi varmış ve tamamı 30-50 yaş arası evli erkeklermiş. Ne yapsam 1 olamıyorum. Devletin ve şirketlerin gözünde istatistiksel bir yaratık konumunda yaşıyorum. Vergi mükellefi numaram var, müşteri kodu, banka hesap numarası... Tüketim alışkanlıklarım belli olduğu için o yönde reklâm geliyor: Tatil, çocuk, kitap, DVD... Kısacası özel değilim; Herkes'ten biriyim. Ama teknoloji değil bizi herkes-leştiren. Bizim teknolojiyle kurduğumuz münasebette bir bozukluk var. Zevklerimizi, nefsanî tercihlerimizi Herkes'le paylaştıkça o kadar da özel insanlar olmadığımız çıkıyor meydana. TV'deki karı-koca kavgaları, dedikodular... Mahremiyet duvarları alçaldı; Settar değiliz eskisi gibi. Sırlarımızdan soyundukça bir çıplaklar kampına dönüyor dünya. Giyinikken daha özeldik. "Ötekilerin" vücudunu (özel hayatlarını) tahmin edebilirdik ama etmiyorduk. **Mahremdi, haramdı, ayıptı.** Oysa şimdi selülitli kalçalar, ağdasız bacaklar, gerdan göbek yatıyoruz. Herkes Herkes'e bakıyor ve Herkes'ten farksız olduğunu fark ediyor ..." ([Şu an çok eğleniyorum... Neden yapayalnızım?](#))

Bizim hüviyetimizi hıfz eden hafızamızdan daha güçlü ve çok daha homojen, üstelik diğer insanların erişimine açık, ortak/ objektif bir kolektif hafızaya geçtik ve bu Ben'e yeni bir hüviyet vermekte. Belki yakın zamanda "ben Türk'üm, Konyalıyım, Erkeğim..." demenin anlamı dahi değişecek. Seçmediğimiz, mecburen başımıza gelen bu Bir'leşmenin şüphesiz politik ve psikolojik sonuçları çok derin olacaktır. Küreselleşmek yerine küreleşme sorunu yaşıyoruz. Zihinleri, değer yargılarını tektipleşmesinden korktuğumuz tüketim kültürü onu taşıyan teknolojik vektörü nazarlarımızdan sakladı. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)) **Teknoloji değerlerimizi değil o değerli inşaa ve tercih eden Ben'liklerimizi aşındırıyor. Ben'lerin tek, sanal bir Ben'lik içinde eritilmesiyle şekil alan bu yeni dünya sahte Ben'liklerin yapmacık savaşlarına gebe:**

"... Gözlerimizin sınırlı oluşu sayesinde algılıyoruz kavramları. Kant'ın meşhur bir güvercini vardır, havayı iterek uçar ama havanın direncinden yakınıp durur. "Hava olmasaydı daha hızlı uçabilirdim" der. Paradoksal bir şekilde eğer sınırsız görme kabiliyetine sahip olsaydık güneşe dürbünle bakan biri gibi kör olurduk. Hakikat'i görmekte zorluk çekmemizin sebebi O'nun gizli olması değil tersine aşikâr olmasıdır. Aksi takdirde Hakikat'i içeren, kapsayan daha hakikî bir Hakikat olması gerekirdi ..." ([Resim sanatındaki Hakikat / Jacques Derrida](#))

Ferdî hafızanın yerine içtimaî verilerle Ben'lik inşaa etmenin siyasî neticeleri

İndî / sübjektif hafızamızın, dolayısıyla hüviyetimizin, Ben'lik algımızın internetteki objektif verilerle şekillenmesi insanları istemedikleri şekilde Bir'leştirecek. Bu Bir'leşme değerlerimizin tektipleşmesinin de ötesine geçen bir şuur Tek'leşmesine evrilecek büyük ihtimalle. Az önce bu derin inkılaptan bahsederken şöyle demiştik:

"... Teknoloji değerlerimizi değil o değerli inşaa ve tercih eden Ben'liklerimizi aşındırıyor. Ben'lerin tek, sanal bir Ben'lik içinde eritilmesiyle şekil alan bu yeni dünya sahte Ben'liklerin yapmacık savaşlarına gebe ..."

Elbette mesele internetin "iyi/kötü" olmasından kaynaklanmıyor. Teknolojiyle gelen kolaylıklar o güne kadar "doğal" gördüğümüz engelleri kaldırmakta. Teknolojik rahatlık kazandıkça engellerin Ben'liğimize, hüviyetimize ve "ötekilerden" farkımı"za olan katkısını kaybediyoruz. Mehremiyetimizi muhafaza eden bu hafızaların kaybı internetle başlamadı. Dönüşüm çok eskilere götürülebilir ama "kopma / devrim" denecek kadar büyük bir hızlanma 2ci dünya savaşı sonrasında başlatılabilir. Kısaca bir kaç örnek sıralarsak:

- Ulaşımındaki hızlanma ve yaygınlaşmayla mal ve hizmetler dünyanın her yerine ulaşması,
- Naklen adyo ve TV yayınlarıyla reklâmların ve haberlerin insanları mal/haber/imaaj tüketen kitlelere dönüştürmesi,
- Menzili ve yıkıcı gücüyle nükleer silahların dünyayı yüzlerde kez yok edecek seviyeye varması.

Bütün bu gelişmeler bizi istemediğimiz bir Bir'lik/ Tek'lik içine sıkıştırdı. Ortak menfaatler, korkular yahut manevî değerler etrafında oluşan politik/ çoğulcu bir birlikten bahsetmiyoruz. Teknolojinin yol açtığı menzil baskısı sebebiyle dünyayı kendine dar eden bir insanlıktan bahsediyoruz. Ortak bir geçmiş algısı yahut ortak bir gelecek projesi inşaa etmekten aciz bu insan topluluğunun gelişini en iyi tahlil etmiş olan düşünürlerden birinin sözleriyle bu makaleyi bitirelim:

Hannah Arendt, **Dünya Vatandaşı (Men in Dark Times'tan, 1968, New York)**

Hiç kimse kendi ülkesinin vatandaşı olduğu gibi dünya vatandaşı olamaz. **"Tarihin kaynağı ve anlamı"** isimli eserinde Jaspers ortak bir dünya düzeninin ve evrensel bir egemenliğin muhtemel neticelerini irdeliyor. Böylesi merkezî bir iktidarın hangi rejimle yönetileceği o kadar da önemli değil. Bütün dünyayı yönetme kavramı, bütün [meşru] şiddet imkânlarının monopolünü elinde tutan bir iktidar, onu denetleyecek, sınırlayacak başka iktidarların olMaması tam bir totalitarizm kâbusu. Daha da ötesinde bildiğimiz şekliyle politik hayatın da sonu demek olur bu.

Politik kavramlar çoğulculuk ve karşılıklı dengeleme, sınırlama üzerine oturur. İktidarların kuvvetleri hem kendi vatandaşlarınca hem de [ulusal] sınırlarla belirlenir. Felsefe dünyayı insanlığın vatani gibi tasavvur edebilir, yazılı olmayan, herkes için geçerli bir kanunla tanımlı... Politika ise insanlarla uğraşır, farklı ülkelerden gelen, farklı tarihlerin mirasçıları olan insanlardır bunlar. Politikanın ilkeleri gerçek hayata tekabül eder; sınırlama getirir, korur, hudut teşkil eder, had bildirir. Özgürlük bir tasavvur değil gerçeğin ta kendisidir, yaşayan politikadır.

Bütün dünyaya hâkim olacak bir düzenin kurulması dünya vatandaşlığının önkoşulu değil her türlü vatandaşlığın sonu olabilir ancak. Dünya politikasının doruğu değil sonudur bu. Ama ulus-devletlere ya da Roma imparatorluğuna benzeyen bir merkezî yapıyı reddetmek şu anki dertlerimize deva değil.

Bizden önceki kuşaklar için bir ideal, soyut bir kavram olan "insanoğlu" bizim için gerçeğin kendisidir ve bizden bir cevap beklemektedir. Kant'ın öngördüğü gibi Avrupa kendi yasalarını [ahlâk ve hukuk anlayışını] bütün dünyaya dayattı. Ama bunun doğurduğu küreselleşme ve homojenleşme evrensel bir barış getirmedir. İnsanoğlu bugünkü gerçekliğini ne hümanist düşlere ne felsefî arayışlara ve ne de politik olaylara borçlu. Bugünkü **bir**-leşme, **AYNI**-laşma neredeyse tamamen Batı'nın teknik ilerlemesinin bir sonucu. Batı ahlâk ve hukuk anlayışını dünyaya yaymaya başladığı sırada bu ilkelere inanmayı terk ediyordu aslında. Dünyayı birleştiren teknik ilerleme ile birlikte Batı dünyaya başka şeyler de yaydı: Ulus-devletin diğer iktidar şekilleri üzerine zaferi, metafizik ve maneviyatın terk edilmesini de yaygınlaştırdı. Sadece Batı'nın tarihine ait olan iç dinamiklerin eski inanç ve gelenekleri yıkması asırlar sürdü. Aynı iç dinamikler sadece bir kaç on yılda bu kez dışarıdan etki ederek dünyanın geri kalan kısmındaki inanç ve gelenekleri yıktılar.

İnsanlık tarihinde bir ilk bu: Bütün dünya halkları ortak bir **ŞİMDİ**'nin içinde yaşıyorlar. Ehemmiyeti ne olursa olsun, bir ülkede meydana gelen bir hadise diğer ülkelerin halkları tarafından da biliniyor.

Her ülke diğer bütün ülkelerle **KOMŞU** oldu adeta. Ama bu **KOMŞU**-luk ve bu **ŞİMDİ**-lik ortak bir geçmişe dayanmıyor ve kesinlikle ortak bir gelecek garantisi de vermiyor. İnsanları böylesine **BİR**-leştiren, (=homojenleştiren) teknoloji dünyanın yok olmasına yol açabilir. Küresel iletişim tekniklerinin küresel yıkım teknikleriyle birlikte ilerliyor. [...] Küresel bir nükleer savaşın yeryüzündeki insan varlığına son verebilme kapasitesi insanlığı **BİR**-leştiren en güçlü sembol haline geldi. Bu bağlamda insanlığın birliği ancak yıkım ve tüketimde: Bu birlik küresel yıkımı engelleyecek uluslararası antlaşmalardan değil sadece biraz daha az **BİR**-leşmiş bir dünya özleminden müteşekkil.

Dünyanın yok edilmesine dayanan bu "negatif" dayanışmanın pozitif bir anlam kazanması için politik sorumluluk içinde yaşanması gerekir. Ulusal politikaya bakışımız gereği vatandaşlar adına ülkenin yaptığı herşeyden sorumluyuz. Bu bakış omuzlarımıza tahammül edilmesi imkânsız olan bir **küresel sorumluluk** koyuyor. Bu kadar büyük bir yükün altına girmektense insanlar şu üç yolu seçeceklerdir:

1. Dünyanın sorunlarına karşı umursamazlık, politikadan kaçarcasına uzaklaşmak,
2. "Önce vatanım, önce halkım" diyen ulusalcı ve etnik merkezci bir bencillik,
3. Her türlü otoriteyi, politik ve kolektif yapıyı reddeden sürekli bir isyan hali.

Aydınlanma'nın hümanist idealizmi bize faydası olmayan bir kavram. Hatta tersine, ortak bir geçmiş olmadan ortak bir **şimdiki zamandır** bize bu yolla sunulan. [...] Eğer insanoğlu'nun geleceğini aramızdaki nefret ve korkudan daha sağlam bir şeyin üzerine inşa etmek istiyorsak bir özeleştir ve "ötekini" anlama, kendini diğerlerinin yerine koyarak düşünme süreci başlamalıdır. Bu sürecin önkoşulları ise :

- Federal bir politik yapılanmayı merkezî otoriteye tercih etmek,
- Gelenekleri ve tarihi [kimliği] terk etmeden bunların "evrensel" olduğu iddiasından vaz geçmek. [...]

İnsanlığın bugünkü durumunda gerçek tehlike homojenleşme, **bir**-leşmedir. ortak iletişim teknikleri ve şiddet yoluyla bütün ulusal gelenekler, toplumları özgün ve farklı yapan öğeler kaybolmaktadır. Bu homojenleşme bütün halkların birbirini daha iyi anlaması için bir fırsat gibi görünebilir. Oysa bu süreç neticesinde insan öyle yüzeyselleşecektir ki tanınmaz hale gelecektir. Basit bir yüzeyselleşmenin de ötesinde bugün tahmin dahi edemeyeceğimiz bir ortak noktada birleşecektir insanlar.

Teknoloji ve kitlesel iletişim araçları vasıtasıyla başlayan bir-leşme, TEK-leşme, homojenleşme sürecinin ulusal kimlikleri, yöresel farklılık ve inançları ortadan kaldıracak. Bu silip süpürme ve insanlığın yüzeyselleşmesinin, teknik ilerlemenin tek başına bizi yıkabileceğini idrak etmek kolay değil. Çünkü insanlar Hakikat'ın kendisi ile Hakikat'ın ifadesini birbirinden ayrı olarak tahayyül ediyorlar. İnsanlar Hakikat'ı düşünmenin ve konuşmanın bizzat varoluşçu bir tecrübe olduğunun farkında değiller.

Evrensel bir totalitarizmin vatandaşı olarak yaşayan, bir tür süper Esperanto dilinde konuşan ve düşünen insanlar en az bir hermafrodit kadar acayip yaratıklar olacaktır. İnsanlığın barış içinde yaşayacağı bir dünya TEK bir din, TEK bir felsefe, TEK bir politik görüşten oluşamaz. Sürekli iletişimi, karşılıklı anlayışı gerekli kılan çokluk ve farklılıkların hem örttüğü hem de izhar ettiği bir beraberlik olabilir bu.

Hissiyat – Maneviyat / νοούμενον – φαινόμενα / إدراك حسي – حقيقة

Ne değildir?

Bilinip anlaşılan ve bilinmeden inanılan/ hayal edilen/ akledilen iki farklı varoluş değildir.

Nedir?

Aynı bir varoluşun iki farklı ciheti, yönüdür. Faslı âlim İbn 'Ajība'nın *Kitab Mi'raj al-Tasawwuf* ile *Haqaq iq a-Tassawwuf*'ta söylediği gibi:

"... Hislerle anlaşılan madde mânânın kesafeti, akledilen mânâ ise maddenin letafetidir. Yani eşyanın hissedilebilir veçhesi mânâyı taşıyan ve ihtiva eden bir zarftır. Zâhir kar gibidir ve onun bâtını, hakikati sudur. Kâinat harici itibariyle hissedilebilirken dâhili veçhesi akledilebilir. [...] Madde ancak mânâ ile kaim olur; mânâ ise kendini madde üzerinden gösterir. Lâtif olan ve tâdâda gelmeyen mânâ varlık kalıplarına girerek hissedilebilir hale geçer. İnsan ne kadar azmetse de tecelliyat (تجليات) olmaksızın doğrudan Cevher'e erişemez. " (Jean-Luis Michon tercümesi [Michon'un Müslüman olduktan sonraki ismi: Ali Abdelhalık])

Socrates'in ölümünü ve son sözlerinin Eflatun tarafından anlatıldığı Phaidon'daki (gr. Φαίδων) şu satırlar ne kadar düşündürücü:

"... Varlık iki farklı derecede mümkündür: Biri maddî/hissî, diğeri manevî/akledilen. Manevî olanlar hüviyetlerini daima muhafaza ederken maddî olan varlıklar asla aynı kalamazlar [...] Güzel bir **cismin** maddî varlığı manevî Güzellik'in **tecessüm**üdür [...] Vücut hissedilen güzel cisimlere meyleder; ruh ise güzellik, iyilik ve adalet gibi akledilenlere. Ruh tabiatı icabı **kudsiyet** sahibi, **bâkî** ve **havy** Olan'a varmak ister. Buradan filozof için en iyi metodun ne olduğu anlaşılır: Hissiyattaki cisimlerde tecessüm eden sıfatlardan mânâyı, müteâl olanlara yükselmek. Meselâ güzel cisimlerden Güzellik'e yönelmek..."

Tanrı Parçacığı / God Particle / الهـا الجسيمات

Ne değildir?

Bir tanrının varlığını yahut yokluğunu ispat eden bilimsel buluş değil.

Nedir?

Fizik kuramındaki bazı tutarsızlıklara cevaben varlığı tahmin edilen ancak uzun süre deneyle tasdik edilemeyen parçacık. Herhangi bir tanrıyla, kutsal kitaplar veya yaratılışla ilgisi yok. (Bkz. [Salgam suyu varsa Tanrı'ya lüzum yoktur](#))

Neden "Tanrı parçacığı" deniliyor?

Fizikçi Leon Lederman varlığı tahmin edilen hatta "gerekli" olan bu parçacığın deneysel olarak ispat edilmesindeki güçlükleri kastederek "The Goddamn Particle..." isimli bir kitap yazdı, yani "Lanet olası parçacık...". Fakat yayıncı müşteri çekmek amacıyla kitabın ismini "Goddamn Particle..." yaptı ve "Tanrı parçacığı" ismi çıktı ortaya. Tavsiye okuma:

- The Higgs boson: Why scientists hate that you call it the 'God particle' (National Post, 14 Aralık 2011)
- The Higgs Boson and the Nobel: Why We Call It the 'God Particle' (Forbes, Aralık 2013)

Neden Türkiye'deki gazeteciler halka doğrusunu anlatmadı?

Çünkü Türkiye'nin gazetecileri çoğu batılı meslektaşları gibi tıklama peşindeler. Gazeteciler özgün bir yalan uydurmayı bilinen gerçekleri tekrar etmekten daha çok severler. Bu insanlar için çok seyirci çekecek bir zırvayı/ yalanı/ iftirayı manşete taşımak gerçekleri yazmaktan daha caziptir.

SABAH
TÜRKİYE KUPASI
TÜRKİYE'NİN EN YAKIN HABER SİTESİ

'Tanrı parçacığı'na Nobel!
Giriş Tarihi: 08.10.2013 14:01 Güncelleme Tarihi: 08.10.2013 15:44

Paylaş tweetle g+ paylaş A A

Nobel Fizik Ödülü Belçikalı François Englert ile İngiliz Peter W. Higgs'e verildi.

2013 Nobel Fizik Ödülü 'Tanrı parçacığı' olarak bilinen 'Higgs Bozonu'nu teorimini ortaya atan İngiliz fizikçi Peter Higgs ile Belçikalı fizikçi François Englert'e gitti. Nobel Komitesi, söz konusu fizikçilerin Higgs Bozonu(Tanrı parçacığı) olarak bilinen temel maddelerin nasıl bir araya gelerek yıldızların ve galaksileri oluşumunda etkili olduğunun anlaşılmasında anahtar görevi gören keşifleri dolayısıyla ödüle layık görüldüklerini açıkladı.

Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / باقى

Ne değildir?

Eskimeyen, bozulmayan şey değil.

Nedir?

Değişenlerin değişimini mümkün kılan, her değişimi ihata eden zaman dışı değişmezlik.

Neden?

Mikro dalga fırına koyduğunuz şeyin ısınmadığını görürseniz aletin bozulduğuna hükmedersiniz. Aslında bir ihtimal daha var: Mühendislerin o mikro dalga fırını icad etmesini mümkün kılan Maxwell yasalarının dün gece siz uyurken değiştirilmiş olması. Ama kimse bu ihtimal üzerinde fazla durmaz ve derhal tamirci çağırır. Çünkü Maxwell yasalarının bâkî olduğuna iman ederiz. Çünkü Maxwell yasaları James Clerk Maxwell doğmadan evvel de vardı.

1918'de Emmy Noether tarafından Göttingen yayınlanan ve Einstein'ın "matematiksel düşünce abidesi" diye nitelediği Noether Teoremi varlık ve bekâ münasebetine ışık tutacak cinsten: Noether fizik kanunlarının bâkî oluşuyla enerjinin korunum kanunu arasında eşdeğerlik olduğunu ispat etmiş. Yani Big Bang veya uzayın genişlemesi gibi uzayı dönüştüren ve fizik bilimini ilerleten olaylar aslında ilerlemeyen, değişmeyen, dönüşmeyen, daima bâkî kalan fizik kanunları sayesinde gerçek oldular.

Böyle olmasaydı yoktan enerji üretebilirdik. Meselâ yerçekiminin zayıf olduğu saatlerde yüksek noktalara su pompalardık. Sonra yerçekimi artınca aşağıya akıtır, tükettiğimizden daha fazla enerji üretirdik. Üstelik parçacık hızlandırıcılarda ispat edildiği gibi enerjiden de madde üretebileceğimizden kâinatın dengesiz bir yapıya dönüşürdü. Yani ilk bakışta alâkasız görünse de enerjinin korunumuyla bütün bilimsel yasaların bâkî olması arasında sıkı bir bağ var; hatta belki de bu ikisi aynı hakikatin iki farklı veçhesi. Bir başka deyişle bilimin yasaları bilimin konusu olan madde ve enerjiye izafen evvel ve âhîr yani bâkî!

$$\begin{aligned} \frac{dL}{ds} &= \frac{\partial L}{\partial q_1(s)} \frac{dq_1(s)}{ds} + \frac{\partial L}{\partial \dot{q}_1(s)} \frac{d\dot{q}_1(s)}{ds} \\ \frac{dL}{ds} &= \frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{q}_1(s)} \frac{dq_1(s)}{ds} \right) \bigg|_{\gamma_s} = 0 \\ \frac{dL}{ds} &= \frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{q}_1} \frac{dq_1(s)}{ds} \right) \bigg|_{s=t_0} = 0 \end{aligned}$$

Bu gerçeği kabul etmekte zorlananlar Higgs bozonu keşfi üzerinde de düşünebilirler. CERN'de küçük bir mekânda yüksek enerjili proton çarpışmaları gerçekleştiren fizikçilerin amacı "ilkel uzayda" cari olduğuna inandıkları koşulları kısa bir süre için meydana getirmektir. Büyük bir enerji yoğunluğu ve büyük bir sıcaklık. Fizik kanunları 13.7 milyar senedir bâkî olduğu için Higgs bozonu gözlemlendi.

Big Bang bir başlangıç değil dikiz aynasında gördüğümüz ufuk çizgisidir

Belki ışık yoktu ama ışık hızı vardı. Belki Big Bang öncesi evrende elektronlar ve protonlar yerine daha "ilkel" parçacıklardan oluşan bir tür plazma vardı... Yine de bir elektronun eksi yüklü olacağı ve artı yüklü protonlar tarafından çekileceği bir yasayla evvelden belirlenmişti. Yoksa Kâinat'ın farklı yerlerinde meydana gelen elektronlar farklı davranışlar sergileyebilirdi. **Kütle çekim sabiti birbirini çekecek kütleler yokken de sabitti.** Henüz moleküllerin oluşmadığı "ilkel" evrende fizik yasaları bileşiklerin 1 molündeki atom adedini veren Avogadro sayısının $6.02214199 \times 10^{23}$ olduğunu söylüyordu. Çünkü fizikçi ve kimyacı yoktu ama fizik ve kimya yasaları vardı. Zira **bilimsel yasalar var olmak için ne bilim adamlarına ne de bilinmeye muhtaç değildi.** (Bkz. [Tanrı Parçacığı / God Particle / الهيا الجسيمات](#))

Geçen değil geçmeyen şeye "Zaman" denir

Ama insanların çoğu bunu bilmezler. "Bu yol Ankara'ya gider" dediğimizde yol aslında bir yere gitmez, yol sayesinde gidilir; yol bâkîdir. Ama biz yolun işleviyle yolun "zâtını" şuurumuzda eşleyen bir söz sanatı yaparız. Zaman için de böyledir bu. "Günler geçiyor" derken gerçekliktir geçen, Zaman değildir. Geçen Zaman olsaydı çoktan geçip gitmiş olurdu ve yerine başka bir şey gelirdi. (Bkz. Derin Lügat Maddesi: [Zaman / Time / Temps / الوقت](#))

Zaman'ın bekâsını fahmedemeyen bilim...

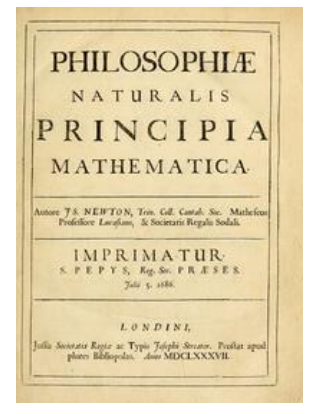
Galileo Galilei, Newton, Boltzmann, Einstein... Zaman'ın uzayla, maddeyle, enerjiyle etkileşimini kavrama ve algılama tarzımızı derinden etkileyen fizikçiler. Görelilik teorisi, Higgs bozonu ve Kütle çekim dalgalarının keşfi alelâde buluşlar değil; tersine her biri birer devrim! Ama bu devrimlere ve 21ci asırda fizik biliminin geldiği noktaya rağmen Zaman'ın hakkında bildiklerimiz hâlâ Aziz Augustinus'un 1500 yıl önce bildiklerinden fazla değil:

*"... Zaman nedir? Kimse sormazsa ne olduğunu biliyorum. Ama birisine açıklamaya kalkarsam artık bilmiyorum... Eminim ki geçip gitmiş olmasa "geçmiş" zaman olmayacak. Bir şey gelecek olmasa **gelecek zaman** da olmayacak. Peki nasıl oluyor da **geçmiş** ve **gelecek** var olabiliyor? Geçmiş artık yok. Gelecek ise henüz yok. **Şimdiki zaman** sürekli var ise, geçmişe karışmayacak ise şimdiki zaman değil **sonsuzluk** olmaz mı? İyi ama şimdiki zaman var olabilmek için geçmişe karışması gerekiyorsa mevcudiyetini yok oluşuna muhtaç olan bir **Şimdi'nin VARlığından** nasıl bahsedilebilir? Demek ki zaman yokluğa meylettiği ölçüde var olan şeydir ..." (İtiraf, 11ci Kitap)*

Fizik biliminin ilerlemesi fizik kanunlarının bâkî kalması sayesinde

Zaman kavramını fizik denklemlerine ilk sokan Newton. Fakat daha önce Galileo Galilei biraz örtülü biçimde değinmiş: 1604'te yazdığı notlarda "**v**" düşme hızının düşme süresiyle yani hızlanmaya orantılı olduğunu kastederek "Bir cisim ne kadar uzun bir **zaman**dır düşüyorsa o kadar hızlı düşüyordur" diye yazmış.

Isaac Newton 1687'de "Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri'ni yayınladı. (Lat. Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica) Bekâ mefhumunu fahmetmek isteyenler için önemli bir kitap. Çünkü Newton bu eserde zamanın **tekdüze** / homojen biçimde (lat. *tempus* quod **aequaliter** fluit) aktığını yazmış ve "mutlak zaman" diye bir şeyden bahsetmiş:

"... Bütün hareketler hızlanıp yavaşlayabilir ama mutlak zamanın akışı değişmez ..."

Ama bu "homojen mutlak zaman" oldukça sıkıntılı bir mevhum. Neden?

Hız yolun zamana göre türevidir. Bir cismin hızının değişken olması halinde hızın da zamana göre türevini alıp ivmeyi yani hızın hızlanmasını hesaplarız. Ama "zamanın hızı" yani zamanın zamana göre değişimi, meselâ zamanın zamandan daha hızlı akması muhal. Demek bu "homojenlik/tekdüzelik" ile kastedilen sabit bir hız demek değil zira "zamanın hızı" (zamanın zamana göre türevi) kastedilseydi Newton ciddi bir hata yapmış olurdu. Ya Newton'un "mutlak" dediği zaman nasıl bir şey? Bu gerçek zamanla mı ilgili yoksa mekanik için pratik bir varsayım mı?

Gerçek şu ki Newton zamanın gerçekten ne olduğunu bilmeye çalışmıyordu. Deney ve gözlemleri sırasında cetvel gibi kullanabileceği, saniyeler arasında değişmez bir "mesafe" bulunan, sabit, bâkî kalan bir şeye ihtiyaç duydu. Newton'un "t zamanı" zamanın kendisi değil saatin tik-takları yahut müzisyenlerin metronomu gibi bir ritim olarak tasavvur edilmişti. Bir başka deyişle Newton gözlemlediği mekanik değişimleri ölçmek için adına "zaman" dediği bir "t" değişkeni ihdas etti. Şayet bu değişkene "zaman" değil de "mekanik akış ritmi" veya "homojen ölçüm temposu" gibi bir isim verseydi newtoncu "t zamanı" asla zamanla ilgili tartışmalara konu olmayacaktı.

Eğer newtoncu mânâda "t zamanı" denen şey size hâlâ gerçek zaman gibi geliyorsa kendinize şu soruyu sorun: Zaman kesintili bir değişken olabilir mi? (ing. discontinuous, intermittent) Yani zamanın akışı ara sıra kesintiye uğrayabilir mi? Newton'un t'si geçmediği sırada bu kesintiyi tespit etmek için başka bir zamanın, meselâ bir t2'nin geçiyor olması gerektiğini zannediyorum irfan sahibi okurlarımız hemen farkedeceklerdir. Yani mesele fiziksel veya matematiksel değil yönetsel.

Aynı yöntem sorunu Einstein'ın genel görelilik teorisi için de geçerli. Üstelik mesele sadece topolojik değil aynı zamanda ölçümsel. Çünkü Einstein gerçek zamanı incelemeyi; yerçekimi, ışık hızı vb yeni bilimsel bulguları ihata eden genel görelilik kuramı için yine adına "zaman" dediği topolojik bir mevhum ihdas etti. Her iki bilgin de Zaman'ın hakikatini fahmetmediler; zaten amaçları da bu değildi. Newton ve Einstein sadece üzerinde çalıştıkları konularda ihtiyaç duydukları kavramları ürettiler. Einstein'ın genel görelilik teorisinin Newton'un evrensel çekim yasasına üstün gelmiş olması da Einstein'ın zaman kavramını Newton'dan daha iyi anladığını göstermez.

Netice: Işık yoktu ama ışık hızı vardı

Fizik yasalarının biz onları keşfetmeden evvel de var olduklarına dair güçlü bir iman sahibidir çoğu insan. Ya fizikçiler? Hepsinde vardır bu iman. Ateist olsalar bile! Yoksa bu meslek yürümez. Bu inanca göre fizik yasaları 13,7 milyar yıl önce Big Bang "patlamadan" evvel bile vardı... Tıpkı Big Bang'ın "içinde" patladığı mekân ve zaman gibi tabiatının tâbi olduğu fizik yasaları da Big Bang'ı ihata eder. Yoksa Big Bang nerede ve ne zaman patladığı sorusu cevapsız kalır. Bir gün yeni bir patlamayla bilinen evren yok olsa, meselâ dev bir kara delik bütün galaksileri yutsa ve geriye hiç foton kalmasa bile ışık hızı değişmeyecektir. Demek bilimsel kanunlar maddede kayıtlı değil. Madde kendisini evvelden ve ahirden sarıp sarmalayan ihata eden tabiat kanunlarına tabi. **Evvel** ve **ahir** oldukları için bu yasalar **bâkî**. Zamansal ve mekânsal kuşatmaları yani **muhit** olmaları sebebiyle bu yasalar maddeye **hâkim**. Hâkim olmaları bilhassa dikkate değer zira güzel kanunlar yapan fakat uygulamakta zorluk çeken bir **mâlik** gibi değiller. Tersine hiçbir madde bu mülkte kanunlara karşı gelemiyor yani kanunlar aynı zamanda **cebbar** bir güçle uygulandıkları için maddeyi mecbur ediyorlar:

"... Bilimin derinlerindeki her bilim adamında kendine has bir dinselliğe rastlarsınız. Ama bu din duygusu, basit insanıkinden apayrıdır. Yani bilim adamı için Tanrı sadece iyilik beklenen ve cezasından korkulan biri değildir. Âlim bütün olup bitenlerin nedensel bilincine varmıştır. Onun gözünde gelecek geçmişten ne daha az zorunludur, ne de daha belirli. Ahlâk onun için Tanrı ile ilgili olduğu kadar insanlarla da ilgilidir. Bilginlerin din duygusu, tabiat yasalarının düzeni karşısında şaşkın bir hayranlıktır. Çünkü tabiatta öylesine yüksek bir akıl kendini göstermektedir ki, insanın en ince düşünceleri ve buluşları, bu aklın yanında sönük bir gölge gibi kalır. Bu acziyet duygusu hayatının ve çabalarının ana yolu olur. Zira bu şuurla bilgin nefsin bencil isteklerinin köleliğinden kurtulmaya başlar ..." (Dünyamıza Bakış / Albert Einstein)

... Bu konuda tavsiye okuma ...

Makale

- [Sebepe-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality \(Derin Lügat Maddesi\)](#)
- [Tümevarım, Nedensellik ilkesi ve Bilim'in Putlaşma sebepleri](#)
- [Şans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)
- [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#)
- [Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsnâ \(Sadreddin Konevî Hazretleri\)](#)

Sitede yayınlanmış kitap alıntıları

1. [Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein](#)
2. [Aranağmeler / Søren Kierkegaard](#)

Kelime / Word / Mot / λέξη / كلمة

Ne değildir?

- Mânâların içine hapsedildiği küçük kutucuklar değil.
- İnsanların birbirini anlamasını sağlayan araçlar değil.

Nedir?

Kelimelerle konuşan insan havanın direnciyle yavaşlayan kuş gibidir. Hava sayesinde uçar ama hızlanmasını engelleyen de havadır.

Neden?

Kelimeler, hatta dilbilgisi kuralları bir soyutlamadır; mânâlar arası farkların tecrid edilmesine muhtaçtırlar. Zira gerçekte yaşanan her his, her eylem, **öznenin nesneler ve fiillerle kurduğu her münasebet, her fikir yenidir, kendine hastır**. Dün trafikteki öfkemle bugün anahtarlarımı kaybedince hissettiğim öfke aynı olabilir mi? Ama ikisine de “öfke” gibi ortak bir isim vermek sûretiyle kendi hissiyatımı evvelâ kendim, sonra başkaları için anlaşılabilir hale getiriyorum. İki öfke arasındaki **farkları ihmal etmek, benzerlikleri abartmak** yoluna gidiyorum. Tersini yapsaydım yani her yeni gündeki her yeni hisse farklı isimler verseydim bunları hatırlamam imkânsız olurdu. Hatırlasam bile bir **aynılık** yokken yine kendi geçmişimle bağ kuramam. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتي](#))

Kendi iç dünyasının labirentlerinde kaybolan “akıl hastaları” bazen “Ben” demekten dahi aciz durumdalar. Her sabah aynı bedene uyandıklarının hiçbir garantisi yok! Diğer yandan lisan ile yapılan soyutlama işini abartırsak yine konuşamaz oluruz. Meselâ ışık, sıcaklık, güneş, ısınmak, aydınlanmak yerine kavramsal yakınlıklarından dolayı tek bir isim verdiğiniz, “şavk” dediğinizi düşünün. “Güneş ışığı ısıtır ve aydınlatır” gibi bir cümle yerine “şavk şavk şavk şavk” dersiniz. Aşırı sübjektif (indî) bir lisan eriyip buharlaşarak bizi kendi iç dünyamıza hapsediyor. Fakat aşırı objektif bir lisan da her hissi hatta her insanı ve durumu tektipleştirerek anlaşmayı engelliyor.

Olmak, varolmak, tek olmak... ve anlaşılma!

Halklar kimliklerine şekil veren ortak acılarına özel isimler verirler: Yahudiler Holokost’u, Filistinli Nakba’yı (يوم النكبة Yevmü-n-Nekbet), Ukraynalılar Holodomor’u kimseyle paylaşmazlar. Kurucu olaylar meselâ göçler, savaşlar da böyledir: Hicret, Ergenekon, Tevrat’taki Eksodos (Mısır’dan Çıkış) Halklar bu yolla lisanın sıradanlaştırıcı ve objektifleştirici etkisine karşı direnirler. Çünkü Roland Barthes’in dediği gibi :

“... Lisan faşisttir zira faşizm söylemeyi engellemek değil, söylemeye mecbur etmektir ...”

Bizler anlama ve anlaşılma gayesiyle lisana sarılırız. Ama uçsuz bucaksız mânâları 8-10 harften oluşan kelimelerle etiketlediğimiz zaman mânânın içimizde tetiklediği güzellikler kartona iğnelenmiş kelebeklere döner. Zira iç dünyamızda öfkenin ve kıskançlığın yakıcı sıcaklığı ile elmanın lezzeti

arasında bir duvar yoktur, buna gerek de yoktur. **Hayat görünmez, yaşanır.** Ama biz yaşadıklarımızı hem kendimize hem de ötekilere anlatmak ihtiyacı duyarız. Çünkü bir hüviyete yani zaman içinde "AYNI" kalma hissi olmadan "Ben" diyemeyiz. Bu hüviyet (identity / sameness) ancak bizim ve cemiyetin hafızasıyla gerçek olabilir. Bu yüzden hem kendi geçmişimizle hem de toplumun kavram ve hisleriyle ortaklıklar / aynılıklar inşa etmek gerekir. Bu aynılık köprüsünü kuramayan şizofren ya da Alzheimer gibi hastalıklardan muzdarib olanlara bakarsak lisan faşizminin bir lüks değil gerekli bir vehim olduğunu da anlarız.

İşte bu yüzden hislerimizin arasına sanal duvarlar çekeriz. Ortak yönlerini abartır, farkları görmezden geliriz. Böylece öfke gerginlikten ayrılır, gerginlik sabırsızlıktan farklı bir şey olur ve bu böyle gider. Aynı şeyi toplumun kelime ve kavramlarıyla da yaparız. Bu sayede anlarız ve anlatırız. İster istemez toplumun değerleri bize, bizimkiler de topluma sirayet eder. Ama hislerimizi fehmetmek için vehmettiğimiz bu duvarların sanal olduğunu unuttuğumuzda lisan kristalleşir ve kavramlar arasında aşılmaz engeller varmış gibi gelir bize. Kelimeler dışlayıcıdır. "Elma" dersem armutları, "kedi" dersem köpekleri, "umut" dersem korkuları dışlarım. Ama bu kelimelerin işaret ettiği mânâların şuurumda tetiklediği hisler zamansal olduklarından birbirlerini dışlamazlar. Yani kelimeler ve cisimler görünür, hisler yaşanır.

Çünkü hisler gerçekte tesbih boncukları veya bir evin odaları gibi birbirlerine bağlı şeylerdir. Bir Olay olmadan önce yoktur ki onla ilgili hisler bir depoda hissedilmeyi bekliyor olsun. Ancak akl-ı meaş olayların olma ve birbirlerini tetikleme sırasına bakarak bir "kodlama" oluşturur. Biz bu kodlamaya bakarak hislerimize ad veririz. Hisler gerçekte lisan kutucuklarına sığmaz. (Bkz. ["Zaman Nedir?" isimli e-kitap](#))

Kısacası kelimeler birbirlerini dışlamak sûretiyle işaret ettikleri mânâların zamansal yani aslına sadık olarak hissedilmesine engel olurlar. Tabi bazı metinlerin ve bazı resimlerin diğerlerinden çok daha kategorik, çok daha dışlayıcı olduğu söylenebilir. Örneğin Kant'ın yazdığı "Yalın aklın eleştirisi" veya Hegel'in "Bilincin Fenomenolojisi" düşünceyi ve hissiyatı objektifleştirirler. Bunu yaparken hem fikir ve hissiyat arasına hem de insanın şuuru ile iç dünyası arasına aşılmaz duvarlar örülür. Oysa Felix Ravaisson, Henri Bergson, Gaston Bachelard, Merleau-Ponty gibi düşünürlerin eserleri çok daha "içeriden" çok daha indî bir gözle okunabilir.

Netice

Bütün fiillerimiz, bildiklerimiz ve varlığımız bir hafıza tarafından hıfz edilmeye muhtaç. Çelişkili görünse de zaman zarfı içinde kalan hayatlarımız zaman dışı bir kudretin elinde. Hafızalarımızın eylemi olan hatırlama Şimdi'nin içinde gerçekleşiyor ama "arşivden" getirilen bilgiler geçmişe ait. Ben'e ait olduğunu vehmettiğim bir gelecek gelebilecekse bu, geçmiş ama gitmemiş olanın Şimdi'yle kesişmesi sayesinde olacak. 6.5 milyar insanın her sabah aynı bedene uyanabilme mucizesi işte bu acayip makine sayesinde gerçekleşiyor.

Pavel Florenski'nin dediği gibi : **"perspektif de bir lisandır ve gerçekliğin kendisi değil tanığı olmak zorundadır"**. Sadece perspektif değil bütün sanatsal unsurlar, resim ekolleri, edebî akımlar, insanlarca yapılan bütün tercihler gerçeğin tanığıdır ve ASLA gerçeğin kendisi olamazlar.

Zira Türkçe veya Fransızca gibi bir lisanın alfabesi, kelimeleri, dilbilgisi kuralları vs sonludur, sayılabilir. Ama bu dille yazılabilecek roman, öykü, şiir sayısı sonsuz. Çünkü yazar ve şairlerin savaş ya da mecazî aşk gibi ortak konuları olsa bile lisanı kullanma şekilleri teknik değil sanattır. Yani yemek kitabı, yol haritası ve çamaşır makinesi kullanma kılavuzundan farklı olarak sanatsal metinler objektif değildirler. Öykü, roman, destan ve şiirler benzetme, abartı, tecahül-ü ârif gibi nice söz sanatıyla bezenir. Bu estetizasyon sürecinde acılar, sevinçler, korkular zamana yayılarak daha hissedilir olur hatta gerçekten daha "gerçek" yaşanır.

İster resim sanatından isterse söz sanatından bahsedelim bu estetizasyon sürecinde bizim iç dünyamız ve manevî değerlerimiz tecessüm eder. Dünyayı bir eğlence parkı, ölümü de nihai bir yokoluş kabul eden biriyle Ahiret'e inanan bir insanın suretleri/kelimeleri oluşturması birbirinden çok farklı olacaktır ister istemez. Keza Hristiyan bir ressamın "Kurtuluş" inancıyla Müslüman bir hattattın "Selamet" imanı arasındaki farklar eserlerinde tezahür edecektir.

Cehalet / Ignorance / ignorantia / άγνοια / جهل

Ne değildir?

Aş, iş ve eş bulmak, para kazanmak, adam kazıklamak veya insan öldürmek için gerekli şeyleri bilmemek değil. Cehalet akl-ı meaş'ın değil akl-ı mead'ın ilimden mahrum kalmasıdır. (Bkz. [Akıl / Zekâ / Reason / Intelligence / العقل](#))

Nedir?

Nereden gelip nereye gittiğini bilmemek. Zira bindiği uçağın hızını, boyunu, üretici firmayı, pilotun doğum gününü bilip uçağın nereden kalktığını ve nereye gittiğini bilmeyen adam cahildir. Diğer bilgilerin hiç birini bilmeyen ama nereden gelip nereye gittiğini bilen adam âlimdir. Niyazı-i Mısırî Hazretleri'nin buyurduğu gibi :

Kande gelir yolun senin ya kande varır menzilin,

Nerden gelip gittiğini anlamayan hayvân imiş.

Cahiliye devrindeki insanların bazıları bugün yaşasalardı Nobel ödülü alabilirlerdi. Deve üstünde seyahat ederken hafızadan satranç oynuyor, binlerce mısrayı ezberlerinde tutuyorlardı. Onlara dünyayı bilmedikleri için değil ALLAH'tan gafil oldukları için "cahil" diyoruz.

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

Mürşid / Murshid / Murchide / مرشد

Ne değildir?

Muallim değildir.

Nedir?

Bilmek ve olmak farklı şeylerdir. Kesbî ilim vehbî olana, kâil ilmi hâl ilmine benzemez:

"... Mürşidle muallim arasında fark vardır. Muallim, bilgiyi ve ilmi nakleder. Mürşid ise o ilmin tecelli makamındaki ve kalpteki buluşuna çıkartır insanı. Bir kimsenin buluğa ermesiyle, akıllı ve reşit olması ayrı şeylerdir. Akıl baliğ olduğunda; şehveti, madenleri, cevheri, birçok şeyi fark etmiştir fakat nereye koyacağını hesap edebilme, yerli yerince müşahede edebilme ve temyiz gücü henüz oluşmamıştır. O yüzden derler ki akıl baliğ olmuş, ama reşit olmamış, idrak edemiyor. İşte muallim bir şeyin idrakini veremez, îdrake gidebilecek olan hurdayı verir, ilmin aletini verir, satırları aktarır. Reşid ve mürşid ilişkisi, irşad meselesi ise insanın sadrındaki ortaya çıkartabilme kuvve-i kutsiyyesidir ve bu, Allah tarafından ihsan olunur. Her ilim erbabı mürşid değildir fakat her mürşid bir ilim erbabıdır ..." (M. Fatih Çıtlak, Beyaz Mercan, Siyah İnci)

Tavsiye kitap

<http://www.ozemre.com/sites/default/files/pdfs/kamilmursidinportresi.pdf>

Tavsiye okuma

1. [Seyr-ü Sülûk : Dünya hayatından mezun olup ebedî hayata atılmak »](#)
2. [Sen Kur'an tefsir ediyorsun, kendini ne zaman tefsir edeceksin?](#)
3. [Tasavvuf aforizmaları »](#)
4. [İslâm Sanatı Aforizmaları »](#)
5. [Ben büyüyünce insan-ı kâmil olucam! »](#)

6. [Az yemek, az uyumak ve az konuşmak »](#)
7. [Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsna \(Sadreddin Konevî Hazretleri\) »](#)
8. [İçimde biri mi var? – Lübbü'l Lübb »](#)
9. [Kozmostaki Tek Hakikat* – William C. Chittick »](#)
10. [Üç İslamî Ekol: Üç Müslüman Bilge »](#)
11. [İbn Arabî'nin Fususundaki Anahtar Kavramlar \(Toshihiko Izutsu\) »](#)
12. [Kitab Keşf al Mânâ 'an sır asmâ' ALLAH al-Hüsna \(Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri\) »](#)
13. [Hamdım, piştım, yandım »](#)
14. [Yeni Başlayanlar İçin Mesnevî](#)
15. [Avrupalılar Hz. Mevlânâ'yı anlayabilir mi? »](#)
16. [Şeyh-i Ekber İbn Arabî Düşüncesine Giriş / Mahmud Erol Kılıç »](#)
17. [Hayatın Satır Araları / Mahmut Erol Kılıç »](#)
18. [Edep kalbin ahlâklanmasıdır »](#)
19. [Tasavvuf Sinema İlişkisinde Rüya: Tarkovsky'den Kaplanoğlu'na Kısa Bir Bakış »](#)
20. [Türk Sinemasında Tasavvufî Dil İmkânı ve 'Yumurta' »](#)
21. [Dokuz Yüz Katlı İnsan »](#)

Evvel / Origin / Beginning / πρῶτος / أولا

Ne değildir?

Yokluk'tan Varlık'a geçiş değildir. Eğer bir ilk madde ve ilk kudret ve ilk sebep olmaksızın "başlamak" söz konusu olursa buna "yaratılış" denir. (Genesis / γένεσις / Creatio ex nihilo / خلق من العدم)

Nedir?

Başlamak daima kendinden evvel gelen bir şeyin sonu, ölümüdür. Tohumun sonu ağacın başı, yumurtanın ölümüyse kuşun doğuşu... (Bkz. *Ölüm'ün -E hâli (4) : Kâmilîyet / ἐντελέχεια*) Yani her başlangıç bilimsel bilgiyle erişilebilecek bir dönüşüm evresidir: Atomlardan evvel atom-altı parçacıklarla dolu bir evren vardı; kelebekten evvel tırtıl vardı. Eğer "Yokluk" olarak tasavvur edilen şey Yokluk'tan ibaret olma dışında bir şeye dönüşebilme potansiyeline sahipse, yumurta veya tohum gibi bıkuvve bir hayatîyet ihtiva ediyorsa ona "Yokluk" demek yanlıştır.

Yaratılış neden bilimsel bilgiyle erişilemez?

Yaratılış [iman yoluyla bilinir](#) ama pozitif bilimin konusu değildir. Yokluktan, "yok" bile denemeyecek bir hiçlikten varlık meydana gelmesini Big Bang gibi bir süreçle bilimselleştirmek isterseniz Yokluk'a ilim, kudret, niyet, hayat ve daha nice vasıflar atfetmeniz gerekir. Bu çaba Yokluk'u nedensellik zincirleriyle ihata edilen aleade bir eşya gibi tasavvur etmenize sebep olur. (Bkz. Derin Lügat maddesi [Sebep-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality](#))

Haliyle "yokluk" dediğiniz şey bir varlık haline gelir. Henri Bergson'un dediği gibi "yokluk yıkıcı bir fikirdir" yani yokluğu düşünmeye çalıştığınız andan itibaren kendini yok eder ve varolmaya başlar. (Bkz. [Yokluk da var mıdır?](#) isimli e-kitap)

Big Bang gibi bir ilk(!) patlama dahi nükleer, elektromanyetik, kütle çekimsel yasalara uygun biçimde patlamak zorundadır. Işıksız bir evren düşünebiliriz ama ışık hızının belirsiz olduğu bir evren düşünemeyiz. Bu ise bilimsel yasaların "en-ilk başlangıç" olduğu idia edilen Big Bang'ı ihata etmesini gerektirir yani Big Bang'a göre bâkî kılar. Çünkü fizik kanunlarının sabit olmadığı bir evrende madde ve enerjinin korunumu kanunu işlemez. (Bkz. [Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / باقئ](#))

Netice

Bilimsellik çerçevesinde kaldığımız sürece varlığı varlıkla açıklarız. Odun yanabilir, kül ve duman çıkar. Nükleer tepkimelerde madde enerjiye dönüşebilir. Ama yoktan bir şey varolmaz ve varolan şeyler yok olmaz. Peki neden insanlar bu yanılgıdan kurtulamıyor?

Hegel "başlangıç bir tanrıdır" demiş, "Tanrı herşeyin başlangıcındadır" dememiş. İnsanlar kendilerine, Hayat'a ve Varlık'a vermek istedikleri mânânın yansımalarını bilim dahil herşeyde görmek isterler. Bu yüzden manevî açıkları doyurmak için yapılan "başlangıç" arayışları bilim maskesiyle yapılmaya devam ediyor. Gerçekte Yokluk'tan Varlık'a geçiş bilimin değil ilâhiyatın konusudur.

Büyük Patlama / Big Bang / Urknall / الانفجار العظيم

Ne değildir?

Kâinat'ın başlangıcını açıklayan bilimsel teori değil.

Nedir?

Matematiksel olarak doğru ama fizik kanunlarına göre yanlış olan bir senaryo. Galaksilerden atoma kadar Kâinat'ın içindeki nesnelerin tarihini sorgulayabilen fizik yoluyla Kâinat'ın (dolayısıyla fizik yasalarının) başlangıcını açıklamaya çalışır. Big Bang'ın dayandığı formüller ve hesaplar matematiksel olarak doğrudur ama senaryo fizik kanunlarına göre yanlıştır. Çünkü yüksek enerji seviyelerinde parçacıkların gerçekten maruz kaldıkları kuvvetleri göz önüne almaz. Yani elektromanyetik kuvvet ile güçlü ve zayıf nükleer kuvvetler.

Dinsel Big Bang yorumlarının sebebi nedir?

Kâinat'ın başlangıcı hakkında konuşan bilim adamları ve filozoflar adeta kâhin gibi bir statü kazanır. Sanki Kâinat'ın başlangıcını bilirsek her soruya cevap bulabilirmişiz gibi bir hisse kapılırız. Bu insan tabiatının gereğidir: Bütün çocuklar anne-babalarının nasıl evlendiğini ve kendi doğumlarını merak eder. Bu yüzden hemen her inanç yaratılmaya muhtaç olmayan bir "ilk sebep" ihtiva eder. Bu kâh bir kaplumbağanın kabuğudur, kâh Zeus'un bacağı. "Bundan önce ne vardı?" sorusunun sorulmayacağı noktadır bu. (Bkz. [Evvel / Origin / Beginning / प्रवृत्त / لا](#)) Bu yüzden Big Bang hem dindarların hem de din karşıtlarının elinde oyuncak oldu: Bir tanrı inancına sahip olanlar "bak işte, kutsal metinlerdeki yaratılış ispat edildi" derken ateistler de "bilim Varlık'ın başlangıcını açıkladı, bir yaratıcıya gerek kalmadı" diye sevindiler. (Bkz. [Şalgam suyu varsa Tanrı'ya lüzum yoktur](#)) Dedikodulara bakılırsa 1992'de Stephen Hawking Jean Paul II ile buluşunca papa "Gelin peşinen anlaşalım: Big Bang öncesi olanlar bizim, sonrası ise sizin" diye takılmış. Doğruluğu tartışılır ama yaratılışa dokunmadan Kâinat'ın başlangıcını sorgulamanın imkânsızlığını göstermesi açısından ilginç.

Big Bang'ın teorik ve ampirik zemini

Einstein'ın 1915'te yayınlanan bir makalesi bir çok fizikçinin yerçekimine bakışını değiştirdi. Bu makaleye göre yerçekimi artık bir kuvvet değil zaman-mekân'ın bir bükülmesiydi. Mekân da bu insanların gözünde fizikî nesneleri ihtiva eden bir "zarf" olmaktan çıkıp bizzat fizikî bir nesne haline geldi. Einstein'a burada itiraz etmek kolay değildi. Çünkü manyetik alanın aksine yerçekiminin perdelenememesi mekânın bir vasfı gibi tasavvur edilmesini destekliyordu. Üstelik yerçekim etkisinin anlık olması yani bir kuvvet kabul edilirse hızının sonsuz yani ışıktan bile hızlı olması gerekirdi. Aynı devirde Edwin Hubble galaksilerin "uzaklaşmasını" Wilson Dağı'ndaki teleskopla gözledi. Uzaktakiler daha hızlı uzaklaşıyordu. Genel görelilik teorisine göre galaksiler hareketsizdi ancak uzayın kendisi "genişliyordu" (*dilatation*). Gariptir, Hubble 1953'teki ölümüne dek bu genişlemeye inanmadı.

Big Bang gerçekten patladı mı?

Einstein'in genel görelilik teorisini kullanarak uzayın geçmişteki halini tahmin etmeye çalışırsak bugünkünden daha yoğun ve daha sıcak olduğunu buluruz. Ama bu elbette bir tahmin. Eğer bu "küçülmeyi" sonsuza kadar götürürsek yani bir ekstrapolasyon yaparsak ne olur? Hubble'ın gözlemlerine dayanarak 13.7 milyar yıl önce hacmi ve boyu sıfır, yoğunluğu sonsuz olan bir nokta buluruz. Bu noktanın sıcaklığı da sonsuz olur. Tamamen teorik olan bu özel duruma (*singularity*) dönemin fizikçileri arasında bazıları "başlangıçsal sıfır anı" adını verdiler. Gözlemlerin bu şekilde yorumlanmasına şiddetle karşı olan İngiliz astronom Fred Hoyle bir radyo programı için BBC'ye davet edilmişti. Patlama yanlılarıyla alay etmek için "Big Bang" deyimini kullandı ama bu isim tutuldu.

"Big Bang" bugün birden fazla anlamda kullanılıyor: 1) Bahsettiğimiz özel durum yahut an ve 2) bu durumu/süreci açıklayan kozmolojik model.

Matematiksel olarak doğru ama fizik kanunlarına göre yanlış

1950'lerden beri kozmoloji çok ilerledi ama Big Bang ve Evren'in başlangıcıyla ilgili tartışmalar 1950'nin kavram ve bilgilerini kullanarak yapılıyor. Big Bang'ın dayandığı kavramsal zemin sadece Einstein'ın genel görelilik teorisidir. Bu teorinin ismi "genel" olmakla beraber kendisi genel değil yerçekimine özeldir. Oysa uzayı modellemek için sadece yerçekimini değil güçlü ve zayıf nükleer kuvvetleri (*Strong interaction, weak interaction*) ve elektromanyetik kuvveti hesaba katmak gerekir. Üstelik Einstein'ın teorisi ve Hubble'ın gözlemlerini kullanarak geriye doğru ekstrapolasyon yaptığınızda yani çok daha küçük, yoğun ve sıcak bir uzay hayal ettiğinizde parçacıkların enerjisi yükselir. Neticede matematiksel olarak doğru ama fizik kanunlarına göre yanlış bir tasavvur çıkar ortaya. Çünkü genel görelilik teorisi 4 temel kuvvetten 3'ünü ihmal eder.

Laboratuvarda "Big Bang" patlatanlar yalan mı söylüyor?

Kuramsal bir "duvar" olan Planck duvarı'nın ötesinde bir parçacığın ortalama enerjisi kalkış anındaki bir yolcu uçağının kinetik enerjisi kadardır. Oysa CERN gibi parçacık hızlandırıcılarda yapılan Big Bang simülasyonlarında(!) parçacıkların kinetik enerjisi musluktan düşen bir su damlası gücünde! Yani parçacık hızlandırıcılardaki Big Bang simülasyonu(!) merdivenle çatıya çıkan bir adamın yaptığı uzay yolculuğu simülasyonugibi.

Ayrıca genel görelilik teorisiyle kuantum fiziği arasında kavramsal zıtlıklar var. Meselâ zaman-mekân'ın yapısı gibi. Bu ve bunun gibi onlarca kavram çatışması yüzünden Big Bang artık çöpe atılması gereken bir yorum. Elbette "13.7 milyar yıl evvel Kaînat'ta şunlar şunlar olmuş olabilir" gibi varsayımlarda bulunabiliriz ama genel görelilik teorisine dayanan bu senaryolar son 50 yılın fizik buluşları ile artan bir çatışma içinde olacak. Zira Planck duvarının ötesine geçmek için "herşeyin teorisini" kurmuş olmak gerekiyor. Planck duvarı sözde sıfır noktası değil. Çünkü iddia edilen "sonsuz enerji" noktası bu duvarın kendisinde değil ötesinde.

Herşeyi birleştiren bir teori yok ama farklı sahalarda rüştünü ispat etmiş yorumlar var: Döngülü kuantik yerçekimi, Sicim kuramı, kuantik boşluk, paralel uzaylar... Bütün bu kuramsal arayışların birleştiği ortak bir nokta var: İlk Big Bang yorumlarında iddia edilen sonsuz enerji, sonsuz yoğunluk ve sıfır hacim arz eden özel durum (*singularity*) ortadan kayboluyor. Zira fizik alanındaki bulgular dikkate alınarak yapılan hesaplar uzaydaki enerjinin çok yüksek de olsa sonsuz olmadığını ortaya çıkmış.

Netice

Uzayın 13.7 milyar yıl önce çok yoğun ve sıcak bir dönemden geçmiş olması kuvvetle muhtemel. Ama bu geçiş noktasına "uzayın başlangıcı" demek, yokluktan varlığa geçiş, ex nihilo bir yaratılış gibi yorumlamak bilimsel yöntemi terk etmektir. Bunu yapan kişiler nobel ödüllü fizikçiler bile olsa şarlatan derekesine düşmekten kurtulamazlar. Uzayın tarihinde bir ya da bir kaç patlama gerçekleşmiş olabilir. Bugün "patlama" diye yorumlanan "genişleme" aslında kalp atışına benzeyen ve periyodu 27,4 milyar yıl olan sinüzoidal bir genişleme-daralmanın 3cü, 50ci yahut 10 milyonuncu atışı da olabilir.

Fakat maddenin, enerjinin ve hatta madde ve enerjiyi “yöneten” bilimsel yasaların, zamanın ve mekânın başlangıcı, adeta yaratıcı bir patlama tanrısına iman etmek elbette bilimsellikten uzak. Big Bang senaryosu, ortaya atıldığı günden başlayarak hızla seküler bir teoloji kisvesine büründü. Son bilimsel bulgular, deneyler ve ölçümlerle çatışması sebebiyle Big Bang daha da dogmatik bir hal almakta. Üstelik yerçekimi ivmesi, ışık hızı, manyetik alan ve daha binlerce fizik yasasının 13.7 milyar yıl boyunca değişmediğine iman etmeyi gerektirmesi,

- Kâinat’ın evveli zamansız ve mekânsız bir yokluk idiye ne patladı? Nerede patladı? Ne zaman patladı?
- Hangi fizik kanunlarına tâbi oldu? Fizik kanunları Varlık’a müteal/ transandan/ aşkın mıdır? Meselâ [+] yüklü çekirdek ile [-] yüklü çekirdek arasındaki kuvvetlerden elektrik/kütleçekim oranının 1040 olmasını sağlayan fizik yasası bu parçacıklardan evvel var mıydı yok muydu?
- Kâinat’ın her yerinde aynı fizik yasalarının kusursuz uygulanması gibi bir “anayasa” Big Bang ile kendiliğinden mi oluştu?

gibi soruları cevapsız bırakması Big Bang senaryosunun diğer zayıf noktalarını teşkil ediyor. Bugün de 50 yıl önce olduğu gibi bilimsel iddialarla bilim kisvesindeki tanrısız ilâhiyat senaryolarını birbirinden ayırmak oldukça zor.

Erken – Geç / Early – Late / Tôt – Tard / متأخر – مبكر

Ne değildir?

Birşeyin olması gereken vakte göre önce veya sonra gerçekleşmesi.

Nedir?

“Erken” ya da “geç” dediğimiz şeyler birer vehimdir.

Gerçekte her şey vaktinde olur ve biz durduğumuz yerden bakarak erken ya da geç zannederiz. Gerçekleşen hiçbir olayın esas olması gerekirken ıskalanmış bir vakti yoktur. Nefsimize hoş gelen vakte kıyasla farklı bir vakitte olmuştur. “Erken ölüm, erken doğum, geç kalan başarı...” Bunlar kaderi kabullenmeyen, kendince vakitler takdir ve tayin etmiş olanların sözleridir. (Bkz. Derin Lügat: [Kader / Destiny / القدر](#))

Neden böyle olur?

Yönetmenliğini Morten Tyldum'un yaptığı, başrollerini Jennifer Lawrence ve Chris Pratt'ın paylaştığı *Passengers* (Yolcular) adlı film uzay yolculuğu için uyutulan ama “erken” uyanan bir adamın hikayesini anlatıyor. Varması gereken cennet gibi bir gezegene, Homestead II'ye ulaşmasına henüz 90 yıl olduğu için vardığında ölmüş olacağını anlıyor ve bunalıma giriyor. “Erken” uyanan adamımız Jim (Chris Pratt) başlangıçta çok mutsuz çünkü kendi aklına, nefesine, umutlarına göre olması “gereken” yerine gerçekten olanı kabul etmiyor yani teslim olmuyor. İşte insanlar da yeryüzünde böyle yaşar:

“...Keşke erkek olsaydım; başka bir zamanda dünyaya gelmediydim; başka bir ülkede doğsaydım, zengin olsaydım farklı bir hayatım olurdu...”

Bizce “doğru / hak” olan ama bize verilmeyen yahut “geciken” nimetler gerçekte nefsimizin hevesleri ile kader arasındaki uçurumdur. Bu uçurum ne kadar derin olursa insan o kadar mutsuz olur. Kendini zengin zanneden fakir; cehaletini ilim sanan ahmak da böyledir. Fakat en acınacak durumda olanlar kendisini zahid zanneden fakat dinin kabuğunda kalmış özüne inememiş olan şekilcilerdir. Neticede insan gurbettedir. Gurbet dünya değil insanın bedeni ve onu hayatta tutan nefsidir. Bu sebeple ne ABD'ye gitmek ne de Türkiye'ye dönmek bizi mutlu etmez. Çünkü kendinden kaçmaya çalışan insanlar klübesinden zincirini koparmış fakat gittiği her yere boynundaki zincirle giden köpek misalidirler. Dallara takılıp köpeği yavaşlatan o zincir eninde sonunda yeni bir sahibin eline geçecek ve köpek bir başka klübede esir olacaktır. İnsan ancak bedenden kurtulunca yani ölünce (veya ölmeden önce ölünce) rahat eder. (Bkz. Derin Lügat: [Gurbet / Das Unheimliche / homesickness / لا غربة](#))

Filme dönecek olursak... “erken” uyanan Jim uyuyan yolculardan birini, Aurora adlı genç kadını çok beğeniyor ve kasten uyandırıyor. Jim ve Aurora’nın başlarına geleni sorgulamaları yavaş yavaş şartları kabul etmeleri oldukça gerçekçi şekilde anlatılmış. Murathan Mungan’ın şiirinde dediği gibi “*Ya dışındasındır çemberin ya içinde*”. Keşke’lerden örülü camdan duvarların arasında yaşamak zor. Bunu fark edip yaşamdan keyif almaya başladıklarında Aurora’nın (Jennifer Lawrence) söylediği güzel bir söz bu gerçeği hatırlatıyor:

“... Olman gerektiğine inandığın yere takılıp kalırsan bulunduğun yerde yapman gerekenleri yapamazsın..”

İnsanlar onları me**cbur** eden cebbar dış güçler yüzünden özgür olamadıklarını zannederler. Sakatlık, fakirlik, anlayışsız baba, gelecek vaad etmeyen ülke... Oysa İnsan’ın özgürlüğü başına gelenleri değiştirebilmesinde değildir. İnsan başına gelenleri ne yaptığı konusunda özgürdür. Adına “dünya” dediğimiz bu uzay gemisinde “erken” veya “yanlış güvertede, yanlış kamarada” uyandığını zanneden yolcular gibiyiz. Saniyede 2000 hücremiz ölürken her cümleye “BENN” diyerek başlıyoruz. Ne büyük cahillik. Son tahlilde İnsan’ı mutsuz eden şey kendisi hakkındaki cahilliğidir. (Bkz. Derin Lügat: [Cehalet / Ignorance / ignorantia / áyvoia / جهل](#) »)

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri:

- [Zaman / Time / Temps / الوقت](#)
- [Muhtemel / mümkün / possible / probable / المحتمل / ممكن](#)
- [Özgürlük / Hürriyet / Serbestlik / Liberty / Freedom / الحرية](#)
- [Teslimiyet / submission / soumission / تسليم](#)
- [Sebepe-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality / العلاقة السببية](#)

İnovasyon / イノベーション / ИННОВАЦИЯ / التجديد

Ne değildir?

- Bilimsel ve teknolojik ilerleme değil.
- Keşif veya icad değil.

Nedir?

Vahşi kapitalizmi bize şirin gösteren yeni bir maske. İnovasyon, bencil olmayı ve gelecek kuşakların haklarını çiğneyip şu anki bireysel zevkleri arttırmamızı emreder.

Japonların inovasyonu Kanji ile yazılan icad (発明) veya keşif (発見) gibi Japonca bir kelime yerine yabancı kelimeleri yazmak için kullandıkları alfabe olan Katakana ile “イノベーション” (inoveşın / Inobēshon) diye yazmaları da çok manidar.

Neden?

İnovasyonun bilimsel ilerlemeden farkı çok iyi anlaşılmıyor. 19cu asrın saplantısı olan ilerleme (fr. *progrès*) toplumsal bir projeydi; inovasyon ise bireysel. Meselâ ulus-devlet eliyle tesis edilen millî eğitim ve çocukların aşılınması bir ilerlemeydi çünkü toplumun istikbali olan çocuklar için yetişkinler fedakârlıkta bulunmalıydı. Bugün inovasyon sadece zenginlerin satın alabileceği ilaçlar ve telefonlar yapmak demek. **Hatta zenginlere hitab eden botox gibi bir inovasyon milyonlarca fakiri sıtmadan kurtaracak aşığı bulmaktan daha cazip.** Sadece şirketlerin değil insanların da birbiriyle rekabet halinde olduğu bu dünyada inovasyon, ötekileri ezerek hayatta kalmak için gerekli. Avrupa'nın kolektif ilerleme projesinin kökleri 17ci asra uzanır ama 1930'larda doruk noktasına ulaşarak faşizmi, komünizmi ve 2 adet dünya savaşını doğurmuştur.

Faşizmi doğuran ilerleme takıntısı hipermetroptu, inovasyon miyoptur

Kolektif ilerleme, toplumun gelecekteki mutluluğu için bireyin şimdiki mutluluğunu feda etmesini gerektiriyordu. İnovasyon ise bireyin şu anki mutluluğu için toplumun gelecekteki mutluluğunu feda etmeyi meşru kılıyor. Meselâ iPhone ekranını üretmek için kullanılan nadir metaller üretilirken geniş tarım arazileri tahrip edilir. Yani **inovasyon, parası olan bireyin daha doğmamış fakirleri aç bırakması demektir. Şu anki bireysel hazlar için gelecekteki binlerce kişinin hakkını peşinen yemek**. Kısacası miyop bir bencillik ve açgözlülüktür inovasyon; ilerleme hedeflenseydi iPhone'un ilk modeli ucuz üretilip tüm insanlara verildi. İnovasyon sebebiyle daha kullanmayı öğrenemediğimiz araç gereç, modası geçmiş hale geliyor. "Programlanmış atalet" (programmed obsolescence) sebebiyle dünyayı kirletiyor ve sefaleti yayıyoruz. Bu açgözlülüğü şirin gösterecek örtünün adıdır inovasyon. Dünyada ve Türkiye'de birçok şirket resmi kurum zokayı yuttu. Mantar gibi her yerde inovasyon müdürlükleri kurmaya başladılar. Sorgulanmayan Avrupa "Aydınlanması" karanlık getirdi. Sorgulanmayan "ilerleme" faşizm oldu. Sorgulanmayan inovasyon ne getirir?

Neden inovasyon tuzağına düştü insanlık?

Bu sahada insanlığın rehberi, körlerin tek gözlü kralı Avrupa. 2010'da hazırlanan bir rapor Avrupa Birliği'nin 2020'de bir "inovasyon birliği" olması gerektiğini söylüyor:

"... Eğer şu anki hayat seviyemizi muhafaza etmek ve enerji darboğazı, küresel terör, nüfusun yaşlanması, hammadde kaynaklarının azalması ve küresel ısınma gibi sorunları çözmek istiyorsak inovasyon desteklemeliyiz ..." (Initiative phare Europe 2020, Une Union de l'innovation, SEC(2010) 1161)

50 sayfalık raporda "inovasyon" kelimesi 307 kez kullanılmış ama hiçbir yerde tanım verilmiyor. Bizim anayasadaki "laiklik ilkesi" gibi. Uğruna her şeyi yapın ama ne olduğunu sormayın sakın! Avrupa Birliği'nin raporundaki bir diğer acayiplik İnovasyonun mevcut durumu iyileştirmek için değil zar zor muhafaza etmek için gerekli olması. Yani "inovasyon yapmazsanız terör, küresel ısınma gibi öcüler gelip sizi yer" mesajı veriliyor. Bu Ortaçağ'da Vatikan'ın halkı Cehennem ile korkutup haraca kesmesi gibi. Avrupa'nın inovasyonu seküler bir cadı. (Bkz. Derin Lügat: [Ortaçağ / Moyen Âge / Middle Ages / عصور وسطی](#))

İnsanlar kullandıkları kelimeleri sorgulamadıkları zaman fikirler kelimelerin esiri olur. Fikirler esir edilince hür kararlar alınamaz ve haliyle insanların fiilleri de esir edilir. (Bkz. Derin Lügat: [Kelime / Word / Mot / λέξη / كلمة](#)) "İnovasyon" kelimesi de bu esir oluşun acı bir örneği.

Biz sorgulayalım ve etimolojiden başlayalım: 13cü asırda Latince "inovatio" inancı bozan yenilikleri, icadları anlatıyor. Müslümanlardaki bid'at gibi. Fakat 3 asır sonra Francis Bacon bu kelimeye lâdinî ve kurtarıcı bir mânâ yüklemiş. (Ahlâkî ve Siyasî Denemeler, 1625) Filozofun kaleminde inovasyon hastalıklara ilaç olabilir ancak. İleriye, daha iyiye gitmek değil **zamanın ifsad edici etkilerine karşı** koymak için gerekli Baconcu inovasyon.

20ci asırda Joseph Schumpeter'e göre ise kapitalizmin **serbest piyasayı ifsad edip tekelleştirme/veya oligopolle evrilmesini engelleyecek** olan yegâne etken.

"... Yeni bir ürün veya hizmet, yeni bir üretim yöntemi, yeni bir piyasanın açılması, yeni bir istihdam şekli, yeni hammaddeler, yeni enerji kaynakları ..." (Ekonomik Evrim Teorisi, 1911)

Fakat Schumpeter'den bu yana geçen yıllar gösterdi ki kapitalist, inovasyonu da tekeline alabiliyor. Kapitalin büyümesine **kısa vadede fayda sağlamayan** bilimsel araştırmaların maddî destek bulması kolay değil. Haliyle temel bilimlerde devasa adımlar atmak yerine cep telefonu ile PC arasında yer alacak iPad gibi yeni ürünler çıkarmak çok daha kolay.

İnovasyonun tehlikeleri

Bilim adamlarının dehası ve zekâsı israf ediliyor. Zeki ve çalışkan mühendisler, araştırmacılar insanlığa hizmet etmek yerine giderek daha kısa ömürlü teknolojik ürünler tasarlamak için işe alınıyorlar. Herkesin faydalandığı bir ormanı kesip yerine parayla girilen bir eğlence parkı

yapılmasına benziyor bu. Bilimsel araştırmalar inovasyonun miyopluğundan muzdarip. Siyasî propaganda ile desteklenen öcülerden korunmak, zamanın ifsadından kurtulmak için inovasyon yapmalıyız(!). **Yani hiçbir şeyin değişmemesi için sürekli değişime muhtacız.** İşte insanlık böylesine aptalca inşa edilmiş bir fikir tuzağına düşmüş vaziyette. Tehlike? Doğayı daha hızlı tahrip etmek, emek sömürsünü hızlandırmak, sermayenin sadece teknoloji tekellerinde birikmesini sağlamak ve geri kalan insanları açlığa mahkûm etmek... İnovasyon vahşi kapitalizmi bize şirin gösteren yeni bir maske.

Biz ne yapalım? Nasıl konuşalım?

Keşif. Mümkünât âleminde ihtiyacımız olan şeyleri keşfetmek için bilimsel çalışmalar yapmak ve meyvelerini adilce paylaşmak çok daha güzel bir hedef olur. Bunu yaparken sadece fakirlerin veya gelecek kuşakların değil hayvan ve bitkilerin de haklarına saygı gösterecek olan mefhum keşiftir. Eşya ve ilim bâkîdir. (Bkz. Derin Lügat: [Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / باقى](#)) Bilim adamı (hâşâ) yaratıcı veya mucid değil kâşiftir. Zira keşfettiklerimizin Sahibi var. Batı'dan bu konuda pek ümit yok çünkü tasavvuru menfaat ve şiddet ile mahdud olan Avrupa şu ifrat ve tefritten kurtulamayacaktır:

- Gelecek kuşakların daha iyi yaşaması için bireyselliği ve kısa vadeli hazları terk etmemizi isteyen içtimaî ilerleme,
- Gelecek kuşakların haklarını çiğneyip şu anki zevkimizi azâmî noktaya çekmemizi isteyen bencil inovasyon.

Muhafazakârlık / Conservatisme / سياسة محافظة

Ne değildir?

- Manevî değerleri ve gelenekleri koruyan, **HİFZ** eden, konserve eden siyaset değil.
- Devrimciliğin zıddı değil.
- Dindar/gelenekçi değil. Muhafazakâr kavanoz gibidir; neyi muhafaza ediyorsa onun rengini alır.

Nedir?

Batı'dan aceleyle ithal edilmiş ve sorgulanmadığı için her kullananın elinde patlayan mayınlı bir kelime. Anatole France bir kahramanını şöyle konuşturuyordu:

"Bütün devrimlerin en büyük hatası erdem denen şeyi yeryüzünde kurumsallaştırmaya çalışmaktır. Bir halkı devlet gücüyle iyiden yana, bilge, özgür, ılımlı ve adil yapmak istediğinizde herkesi öldürmekten başka çareniz yoktur!"

Biz bu sözü muhafazakârlık için de söyleyebiliriz: Erdem denen şeyi devlet gücüyle muhafaza etmek isterseniz herkesi öldürmekten başka çareniz yoktur!

Neden?

Muhafazakârlık Batı'nın iç dinamiklerinden doğmuş bir mefhum. Protestan reformu ve Fransız devrimi gibi olaylar sadece manevî değerleri ve aristokrasiyi değil mülkiyet ilişkilerini de derinden sarstı. Avrupa'nın etkili ve yetkili liderleri (çoğu kez sadece dünyevî çıkarlarını **HİFZ** etmek için) bu değişimlere direniş gösterdiler. Ama "ayrıcalıklarımı, şatomu, altınlarımı, arazimi almayın" demek istemedikleri için değişime karşı direnişlerini dinsel ve/veya geleneksel renklere boyadılar. **Menfaat odaklı ideolojiler dayandıkları menfaat zemini gibi kaygan ve kırılgandır. Çünkü insanların menfaatleri çatışır.** Solcu, liberal, muhafazakâr... Bunların hepsi menfaatlerini ideolojik maskelerle savunduklarından kendi aralarında sağlam bir tanım yapamazlar. Richard Hooker, Edmund Burke, Abraham Kuyper, Benjamin Disraeli ve Chateaubriand gibi muhafazakâr

fikir babalarının temel eserlerini okuduğumuzda hemen bu sonuca varırız. Kilise değerlerini, vatani, milleti **HıFZ** etme iddiasındaki arayışlar eninde sonunda mülkiyet-iktidar münasebetinde gelip düğümlenir.

Muhafazakâr Müslüman olur mu?

Olmaz. Müslüman içinde bulunduğu ailenin, toplumun ve ülkenin haline bakarak neyin **HıFZ** edilmesi ve neyin değiştirilmesi gerektiğini tahlil eder ve harekete geçer. Müslümana İslâm yeter, ne İslâmcılık, ne muhafazakârlık ne de devrimcilik gibi ideolojik deli gömlekleri Müslümana yakışmaz. Müslümana Kur'an ve Sünnet gereklidir ve bu yeterlidir.

Muhafazakârlık sağlam bir fikrî zemin olsaydı muhafazakâr iktidarlara yönetilen ülkeler birbirleriyle savaşmaz, uzun süreli barış dönemleri ihdas ederlerdi. Oysa bütün yapabildikleri ateşkesten ibarettir. Barışı tarif bile edemezler. (Bkz. Derin Lügat: [Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح](#) / □□□□)

Bütün devrimciler muhafazakârdır, ikiyüzlüdür ve zalimdir!

İran'da devrim muhafızları vardı vardı. Devrim muhafızları devrimi HıFZ etmek için muhalifleri idam ettiler. Fransız devriminden sonra devrimi **MuHaFaZa** etmek için giyotinle kafa uçurdular. Boulogne Ormanı cesetle doldu ve kokudan girilmez oldu. Fransız devrimciler Kralın 50 yılda öldürmediği insanı 1 yılda öldürdüler. 1917 Rus devriminden sonra devrimi **MuHaFaZa** etmek için NKVD kuruldu, sonra KGB'ye dönüştü. İnsana zulmetmenin doruk noktasına ulaşılar ve 80 sene orada kalılar. Kemalist devrimden sonra istiklâl mahkemeleri kuruldu, şapka giymeyen, Kur'an okuyan ve öğretenleri astılar. Kemalist devrimi **MuHaFaZa** etmek için on binlerce insan öldürdüler; Dersim'i yaktilar, Trabzon'u topa tuttular. Mustafa Kemal, Kastamonu'daki konuşmasında şöyle demiş:

"... Bu serpuşun adına şapka denir [...] 'Keskin bir gerçek olarak söylüyorum [...] İsterseniz bildireyim ki, bu kadar yüksek ve önemli bir sonuca ulaşabilmek için gerekirse bazı kurbanlar da verelim. Bunun önemli yoktur ..."

Bugünkü Marxistler Fransız devrimine "burjuva devrimi" diye dudak bukerler ama Bolşeviklerin 1920'lerde uyguladıkları eziyeti Fransız tarihçileri neredeyse alkışlıyorlardı. Albert Mathiez 1920'de yayınlanan "*Bolşevizm ve Jakobenzim*" adlı makalesinde şöyle diyordu:

"Bolşevik terörü Robespierre'in Halk Kurtuluş Komitesi terörünü örnek almıştır. Felsefeleri aynıdır. Sorunlar ve ortamlar benzerlik göstermektedir".

Bir başka tarihçi, Ernest Labrousse Fransız Komünist Partisi'nin yayın organı olan Humanité'de (6 Kasım 1921) şöyle bir başlık atmış: "*Fransız Devrimi'nin kahraman Rus devrimini açıklaması ve meşrulaştırması!*"

Netice

İster devrimci olsun isterse muhafazakâr, insanlara adaletten başka bir hedef gösteren bütün ideolojiler, bütün fikir kalıpları eninde sonunda zulüm getirir. Adına "İslâm devrimi" denen hareketler de bu kurala tabidir. Zira yöneticileri adaletten uzaklaştırıp beşerî ideolojilere yönlendirir; üstelik de bunu İslâm adına(!) yapar.

İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم

Ne değildir?

- Cemiyetin maddî veya manevî olarak daha iyi bir duruma geçmesi değil.
- Bilkuvve güzellikleri ortaya çıkaran bir tekâmül süreci değil. (Bkz. Derin Lügat: *Mükemmel / kusursuz / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια*)

Nedir?

Eşeğin önünde bütün gün asılı kalan fakat bir türlü yiyemediği havuçtur. İlerleme, “yarın” kelimesi gibi erişilmesi sürekli ertelenen fakat uğrunda büyük fedakârlıklar yapılan modern bir totemdir.

Neden?

Eşeğe acıyan sahibi günün sonunda havucu verir ama insanlık hedefine hiçbir zaman ulaşamayacak. Çünkü **ilerlemeciler**, ölçülebilir hedefler koymazlar. Bu sayede fedakârlık istedikleri insanları ve torunlarını uzun yıllar kırbaçlayabilirler. Çağdaşlık da böyledir. (Bkz. Derin Lügat: *Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر*) Bu veçhesiyle soyut hedefler totaliter rejimlerin bitmeyen iç düşmanlarına benzer. Yani bilimsel **ilerleme** kendisi için istenen tanrısal bir varlık olmuştur:

"Bilimin kendi başına iyi ve doğru olduğuna sarsılmaz bir şekilde iman ediyoruz" (Robert J. Oppenheimer, Bilimi ve Sağduyu, 1955)

Bu sözlerin sahibi Amerikalı fizikçi Oppenheimer, laboratuvarında uyuklarken hayal kuran ütöpi bir romantik değil **Hiroshima'ya atılan atom bombasının tasarımcılarından ve Manhattan projesinin yöneticisi!** Akli başında bir bilim adamı veya bir siyasetçi ise hedeflerini ve **totemleştirmedeği ilerlemesini** müşahhas göstergelerle ölçer: Enflasyon, kişi başına doktor sayısı, artan/azalan bebek ölümleri, inşaa edilen demiryolu ve karayolu... Bir başka deyişle somut ilerlemeler teknik, sağlık, ahlâk gibi sahalarda tek tek gerçekleşir. Meselâ hırsızlığın azalmasını sağlayan tedbirler alırsınız: Ekonomik iyileşme, polis sayısını arttırma... Neticede hırsızlık azalabilir

ve toplum ahlâken daha ileri bir noktaya gelebilir. Bu başarıyı hırsızlıktan hapis yatanların sayısıyla ölçebilirsiniz. İşte putlaştırılan ve baş harfi büyük yazılan **İlerleme** (fr. "Le Progrès") bu somut ilerleyişin tam tersidir. Somut ilerlemeler bazen geri de gidebilir; güzel eserler ifsad olur; makbul olmayan noktalara kayabilir. Ama bir dogma olan **İlerleme**'nin daima ilerlediğine iman edilir ve maksat yeryüzü cenneti kurmaktır:

"... Bir gün gelecek, güneşin altında aklından başka efendi tanımayan hür insanlar olacak. Tiranlar, köleler, rahipler ve ikiyüzlü araçları tarih kitaplarında kalacak. Biz bunları okuyup onlara acıyacağız. Batıl inançların ve tiranların geri gelmesine karşı uyanık olup geri gelmeye cüret ederlerse ilk belirtilerde onları aklın ağırlığı ile ezeceğiz ..."

İlerleme fetişizmi o kuşağı öyle bir kör etmiş ki Condorcet bu sözleri Fransız ihtilâlini takip eden terör döneminde, 1794'te yazmış, kendisi de 1 ay sonra idam edilmiş! (eserin adı: İnsan Zekasının İlerlemeleri Üzerine Tarihi bir Tablo Taslağı, fr. *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humain*)

"İlerleme" neden başladı?

Çünkü ilerleme teselli edici bir fikir; kitlesel bir narkoz. "Bana yarınlardan, doğacak güneşlerden söz ederler; ben bugünlere yakıştıramazken kendime..." demiş şair Ahmet Erhan. **Avrupalılar kirli banyo suyunu dökerken bebeği kanalizasyona düşürdüler.** Vatikan'ın aşırılıklarından kurtulmak isterken bütün maneviyatlarının temellerini dinamitlediler. Adını "Aydınlanma" koymak bile içine girdikleri karanlık çağı şirin göstermeye yetmedi. O zaman gelecekte borç aldılar:

"Evet, şu an gırtlığımız kadar battık ama... ha gayret arkadaşlar ilerleyin; biraz daha kürek çekin; biz göremesek bile çocuklarımız gerçek bir yeryüzü cennetinde yaşayacak"

İlerlemeciler Rönesans'tan beri ilerliyorlar; biz de mecburen bindik trene; bazen paraya kandık, bazen de silah zoruyla bindirildik. **Fakat teknik olarak ilerledikçe insanlar bu ilerlemenin faydalarını tüm insanlıkla paylaşmak yerine daha geri olanları köleleştirme yolunu seçtiler.** Eski çağlarda atlı savaşı ya da askerleri, demir silahı olan ise tahta silahlıyı tepelerdi. Birden bire buhar makinesi veya elektrikteki ilerlemenin bu gidişatı dönüştürmesi için bir sebep var mıydı? Yoktu. Condorcet, d'Alembert, Kant ve ötekilerin anlamadığı şey işte bu. Matematik ve mühendislikteki ilerleme hiçbir zaman insanları otomatik olarak daha iyi yapamazdı. Tersine İnsan, nefsinden dolayı eline geçen her yeni teknikle daha fazla azacaktı. Öyle de oldu: Avrupa **ilerledi**; makineli tüfek vb icadlarla önce birbirlerini, sonra bütün insanları daha hızlı ve ucuza öldürmenin yollarını keşfettiler. Atom bombası, elektrikli sandalye, kimyasal ve biyolojik silahlar...

Orada bir gezegen var uzakta; gitmesem de, görmesem de benimdir...

İlerleme durmadı, dogmaları, ideolojisi ve totemi bugün de dimdik ayakta. NASA her sene "insanların yaşayabileceği" 5-6 gezegen buluyor... ama 40 ışık yılı uzakta. Yani gidemiyoruz. Zaten o gezegenlerin dâhil olduğu sistem 39 yıl önce yok olmuş olsa bile yıldızının ışığı 1 yıl daha bize gelmeye devam edecek. Bu arada kimse ABD'ye şu soruyu da sormuyor:

"Dünyadaki hayatı 900 kere yok edecek kadar nükleer başlığın varken uzayda hayat izi ve yaşanabilir gezegen aramanın mânâsı ne?"

NASA'nın gidilemez gezegenleri gibi nanoteknolojik ütopyalar da çoğalıyor. Nanoteknoloji elbette ilginç ve gelecek vaad eden bir saha. Ancak nano dünyada iyiliği, adaleti arttırmayacak. Çünkü bu sahada ileri giden ülkeler ve şirketler bunu bütün insanlıkla paylaşmak yerine ticarî ve askerî üstünlükler elde etmeye çalışacaklar. Yani buhar makinesi veya nükleer teknolojilerde olduğu gibi nanoteknolojide ileri ülkelerin ve/veya şirketlerin diğerlerini tahakküm altına alacağını kolayca tahmin edebiliriz. Ama Mihail Roco gibi mühendisler asırlardır yapılan hatayı tekrar ediyor ve teknolojinin barış, huzur, adalet getireceğini savunuyorlar. (Bkz. "*Nanotechnology: Revolutionary Opportunities and Societal Implications*") Teknolojinin kendisi elbette kötülük üretmiyor ama hızlı giden bir motor icad ettiğinizde bu ambülans kadar tank için de kullanışlı olabilir. Kısacası her bilimsel devrimde bir ütopya gören bilim adamları yeni distopyalara giden yolları döşüyorlar.

Akıl kendi kendini kontrol edebilir mi?

Immanuel Kant'ın dediği gibi müşterek bir istikbalin şimdikinden daha iyi olması için **İlerleme** ferdi hazlarımızı feda etmeye davet ediyor bizi. (Bkz. *Evrensel bir tarih fikri*. Alm. *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht*, 1784). Ama bu içtimai idealin bir ütopyadan öteye geçmesi için istikbalin iyi taraf edilmesinin lâzımı. Meselâ 1970'lerde geleceğimiz fikren formatlanmıştı. 2000'li yıllardaki hayatımız, nasıl uzayda gezeceğimiz, seyahat araçları ve modern şehirleri temsil eden resimlerle dolu çocuk dergileri ve bilim-kurgu filmleri vardı.

Zaman tasavvuru inovasyon'daki gibi yıkıcı değil inşaa edici. Ama kendi kendine gelmeyecek, çalışmak gerek. (Bkz. Derin Lügat: *İnovasyon / イノベーション / ИННОВАЦИЯ / التجديد*) Tabi Kant'ın **Aydınlanma** ve **İlerleme** kavramları üzerine yazdıklarını okurken içinde yetiştiği jüdeyo-kretyen mirasla yaşamak zorunda olduğu hümanizm ve sekülerleşme arasında bocaladığını görüyoruz. Haliyle ilerleme ütopyasının gelmesi için yapılacak "çalışma" bilimsel çalışma değil toplum mühendisliği. Yani ileri bilimi yaşayacak ileri insanlar lâzım diye diye sonunda "Ey insan, aklını kullan, yoksa fena olur!" (*Sapere Aude!*) diyecek noktaya gelmişler. Zaten Fransız devrimi, Stalinizm ve Kemalizm adına yapılan zulümlere baktığımızda da toplumu adam etme saplantısını görüyoruz. Çünkü "herkes aklını kullansın, bilimsel davranın, batıl inançları boşverin" tarzındaki emirler eninde sonunda neyin "akılcı" sayılacağına karar verecek bir "akıllı" ruhban sınıfına davetiye çıkartıyor. İnançlar, gelenekler, endüstri ve ticarete yaramayan sevgiler, tercihler çöpe atılınca geriye kala kala homo-economicus kalıyor ki bu en vahşi hayvanlardan çok daha tehlikeli bir yaratık:

"...Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir çocukluk durumundan kurtulmasıdır. Bu çocukluk durumu ise, insanın kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayışdır. İşte bu çocukluğa insan kendi suçu ile düşmüştür; bunun nedenini de aklın kendisinde değil, fakat aklını başkasının kılavuzluğu ve yardımı olmaksızın kullanmak kararlılığını ve yürekliğini gösteremeyen insanda aramalıdır, 'Sapere Aude! Aklını kendin kullanmak cesaretini göster!' sözü şimdi Aydınlanmanın parolası olmaktadır ..." (Immanuel Kant, *Aydınlanma nedir?* Alm. *Was ist Aufklärung?* 1784)

İlerlemenin tehlikeleri

Pozitivizmin fikrî zemininde komünizm, kapitalizm ve faşizm birleşirler: Her üçü de bilimi, teknolojiyi, toplumsal düzeni kendisi için istenen yüce değerler gibi görmüş ve toplum mühendisliği yapmıştır. İdeolojik kılıflarından soyulduklarında putlaşan bilimi, insanî değerlerin, vicdanın ve adaletin üzerinde tuttıkları hemen çıkar ortaya:

"... İnsanlığı bilimsel bir nizam sokmak... İşte modern bilimin son sözü budur. İşte onun cüretkâr fakat meşru davası..." (Ernest Renan, *Bilimin Geleceği*, fr. *L'Avenir de la science – pensées de 1848*)

İlerleme saplantısı tehlikelidir çünkü devletler **ilerlemiş** toplumun "**ileri**" seviyesini muhafaza etmek için çok **ileri** gidebilirler. (Bkz. Derin Lügat: *Muhafazakârlık / Conservatisme / سياسة محافظة*) Bu muhafaza arzusunun bilkuvve halden hayata geçirilmesi ticarî rekabet, güvenlik yahut yaşam tarzı olabilir. (Bkz. Derin Lügat: *American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / طريقة الحياة الأمريكية*)

Hülasa, ideal toplumun ve İyî'nin kesin çizgilerle tarif edilmesi zulümden başka bir şey getiremez. **Faşizm, komünizm ve kapitalizm ilerlemenin çocuklarıdır ve hepsinin ortak yani İyî'nin otomatiğe bağlanmış olmalarıdır: Teknoloji, ırk, proletarya, bürokrasi, piyasa:**

"... Hızlı bir şekilde, belki sadece 20-30 yıl içinde, eğer çok az bir fedakârlık gösterilirse, bilimin özgürleştireceği insanlar mutlu ve huzurlu şekilde yaşayacaklar ve beyinlerini tam kapasiteyle kullanacaklar. Bu düzen, rezil bir geçmiş kaldığı zannedilen değil gelecekte görmemiz gereken Cennet'tir ..." (1926'da Nobel fizik ödülünü alan Jean Perrin)

İlerleme daha ne kadar ileri gidebilir?

Kullanma kılavuzu olmadan kullanamadığımız Singer dikiş makinesi ve elimize alırmaz kullanmaya başladığımız telefonlar... Nasıl çalıştığını bilmediğimiz bir alet bizim nasıl "çalıştığımızı" "biliyorsa" teknolojiyle kurduğumuz ilişki bilgiden çok fal, sihir ve büyüye bakışımıza yakındır. Neden?

İlermecilerin sıkça söyledikleri "On arrête pas le progrès" sloganı kabaca "ilerleme durmaz" gibi tercüme edilebilir. Fakat bu söz 1800'lerde "İlerlemeyi sakın durdurmayın!" mânâsından 2000'lerde "ilerlemeyi kimse durduramaz" tasavvuruna geçti. Yani **İlerleme'yi durdurmak ahlâken yanlış, yapılmaması gereken bir şey gibi görünmekten çıktı; durdurulması imkânsız bir şey gibi tasavvur edilmeye başladı.** Buradaki önemli nokta İlerleme'nin artık insanlıktan bağımsız bir özne gibi telakki edilmesidir. Zira insansız bir İlerleme'nin böylece önü açılmış oluyor.

Daha önce İlerleme'nin bir totem olduğunu söylemiştik. Peki insansız yoluna devam edecek olan özne nedir şu halde? İnsanlık kendi kendine bir öcül ilân edip ondan korkmakta mıdır? Zannederiz ki durum biraz daha endişe verici. Zira "insansız" **ilerleyen** şeyler aynı zamanda vicdansız, adaletsiz şekilde **ilerler**. İnsanların icad ettikleri bürokrasi ve piyasa buna en güzel örnekler. Fakirlere yardım dağıtan bir bürokrasiyle Yahudileri toplama kamplarına gönderen bürokrasi arasında hiçbir fark yoktur. "Alan memnun, satan memnun, vicdana, adalete ne gerek var?" diye ihmal edilen her sahada utanç verici neticeler görmektediriz: Organ mafyasının göz ve böbrek sattığı piyasa ile otomobil yedek parça piyasası farklı mıdır yapı olarak?

Teknoloji de tıpkı bürokrasi ve piyasa gibidir; eylemin öznesiyle neticeleri arasındaki mesafeyi açar. Bıçakla adam öldüren biri öldürdüğü kişiyi görür. Tüfek bu mesafeyi artırır. Dronla çocuk öldüren bir Amerikan askeri ise öldürülen insanlar ekrandaki bazı noktalardan ibarettir. Keza bir idam mangasında öldüren merminin hangi namludan çıktığını bilemeyiz. Gıda fiyatları yükselip milyonlarca insan açlıktan ölmeye başladığı zaman emtiya borsasında yaptığı kârlar sayesinde Maldiv adalarına tatile giden broker kendini suçlu hissetmez. Kısacası teknolojik suçlarda tıpkı bürokrasi ve piyasa gibi "suç var, suçlu yok(!)" denecek bir duruma geliriz.

Unutmayalım ki insanların en ucuz ve en hızlı biçimde toplama kamplarına gitmesini sağlayan Eichmann elleriyle hiç kimseyi öldürmemiştir ve bir kez şahit olduğu bir idamdan sonra fenalık geçirip kusmuştu. İsrail'deki mahkemede "ben sadece emirlere uydum" diyen bu memur Yahudilerin göstermek istediği gibi bir insan kasabı veya ilkel bir yaratık değil modernitenin, ileri insanlığın çocuğudur. (Bkz. [Kötülük'ün zıddı İyilik değildir...](#))

Her yıkımdan sonra İlerleme Totemi küllerinden doğar yeniden

Birinci savaşın sonunda yıkık şehirleri, milyonlarca ölüyle Avrupalı ahlâk olmaksızın gerçekleşen bilimsel ilerlemenin getirdiği felaketi gördü. Çoktan sekülerleşmiş Batı toplumu için yeni bir yeryüzü cenneti umudu gerekiyordu. İlerleme bir kez daha bu manevî boşluğu dolduracaktı. Peki ya ilerleme itikadının sahte peygamberleri kimler olacaktı?

"... Savaş herkesin kalbinde belli bir umutsuzluk meydana getirmişti. Ama savaştan sonraki dönem umutların ve gizli inançların dönemi oldu. Batı hâlâ her şeyin kurtarılabileceğine inanıyordu. [...] Yeni bir dünya kurmak isteyenler az değildi: Devrimciler için Lenin, endüstri için Ford, bilginler için Einstein ve psikologlar için Freud vardı ..." (Emmanuel Berl, Sylvia, 1994)

1910'larda Merkür'ün Güneş'e en yakın olduğu noktada meydana gelen optik anormallikler Newtoncu fizikle açıklanamamış ve bu durum Einstein'ın genel görelilik teorisini denemek için iyi bir fırsat oluşturmuştu. Gazete manşetleri günlerce bu konuya ayrıldı. Gariptir, o dönem kuantum mekaniği ile uğraşan bütün fizikçiler 1900-1906 arasında doğmuş. Yani Einstein'ın Merkür meselesi olduğunda hepsi lise-üniversite çağlarındalar. Gazeteden okudular ve bir devrim olduğunu anladılar.

Çünkü zaman, mekân, kütle ve varlık yeniden keşfediliyordu. Muhtemelen aydınlanmacı ataları gibi bilim sayesinde daha iyi bir dünya kurulabileceğine bir kez daha iman ettiler. İstisnasız hepsi genel görellik teorisini kendi başlarına okuyup öğrendiler.

Fikrî putları kırmak, taş ve tahta putları kırmak kadar kolay değildir

İnsanlığın değil tek tek ülkelerin, firmaların hatta insanların maddî sahada **ilerlemesi** kapitalizmin değirmenine su taşıyan bir kisveye büründü. Tabiattaki kaynaklar sanki sınırsızmış ve doğa hiç kirlenmeyecekmiş gibi ölümüne rekabete sokulan uluslar, şirketler ve insanlar **ilerledikçe** batıyorlar. Bu **ilerleme** saplantısı doğayı tahrip ediyor; savaşlara sebep oluyor. Aynı şirkette çalışan insanlar bile ötekilerden daha **ileri** olmak için fazla çalışmak zorundalar. Sağlıklarından, aile hayatlarından çaldıkları vakti **ilerleme** tanrısının sunağında **kurban** ediyorlar ama **kurb**iyet kesbedebilecekleri bir maneviyat bulamadan ölüyorlar.

İnsanlığın ilerlemesini savunan, kendisine “hümanist, aydınlanmacı ve ilerici” denen birçok Avrupalı filozof Afrika’nın, Güney Amerika’nın ve Asya’nın sömürülmesine itiraz etmediler. Neden? Çünkü “İnsan” sayılmak için beyaz ırktan, Hristiyan ve zengin olmak gerekiyordu. Haliye “ileri” Avrupalının “geri” Afrikalıyı öldürmesi, yeterince kakao toplamayan Kongolunun ellerini kesmesi, Madagaskar, Cezayir, Vietnam ve Peru’da yapılan soykırımlar ilericiler için bir sorun teşkil etmedi. Katil “ileri” bir toplumun çocuğuydu. İşte bilim ve teknolojiyi kendi başına iyiliğin kaynağı hatta bizzat kendisi kabul eden Avrupalının “ileri” dünyasının temeli budur. Bugün dahi World Economic Forum, IMF, Birleşmiş Milletler gibi kurumların istatistiklerinde beşerî gelişmişlik endeksiyle “en mutlu, en bilimci, en barışçı, en az rüşvet alan...” ülkelerin liste ve haritaları yayınlanır “ileri” ülkeler daima ötekilerden ileridedir. Ama ne gariptir ki ABD’de polis şiddetiyle ölen Amerikalıların sayısı terörden ölenlerden kat kat fazladır. Aynı “ileri” ABD’de ortaokul çocukları metal detektörlerinden geçip girerler derse. “İleri” Fransa, İskandinavya, Almanya ve Britanya ise anti-depresan ve alkol komasında, intiharda, boşanmada, uyuşturucu kullanımında dünya şampiyonudur. “Ülkemizde/dünyada aç kalmasın, okulsuz çocuk kalmasın” gibi bir hedefe doğru **ilerlemek** güzel olurdu. Ama Avrupalıların **ilericilik** takıntısı bu tip somut hedeflerden çok uzak. Onlar daima erişilmez bir yeryüzü cennetinin peşinde koştular:

“... O gün geldiğinde ne tarım kalacak dünya yüzünde, ne otlak ne de çiftçi. Gıda problemi kimya sayesinde çözülecek. Herkes beslenmek için yanında azot tabletleri ve bir parça yağ taşıyacak. Bütün bunlar en ucuza ve tükenmez miktarda fabrikalarımızda üretilecek. Bütün bu ürünler insan hayatının düşmanı olan hastalık yapıcı parazitlerden ve mikroplardan temizlenmiş olacak. Dünya bütün insanlığın bolluk ve neşeyle efsanevi altın çağı yaşayacağı devasa bir bahçe olacak ...” (Fransız kimyacı, biyolog, senatör, dış işleri bakanı Marcellin Berthelot, 5 avril 1894)

Netice

İnsan yeryüzünde maddi ihtiyaçlarını karşılamakla yetinemez. Yaptıklarına, yaşadıklarına mutlaka bir anlam vermek ve bu yolla maddeyi aşıp mânâyâ ulaşmak ister. Adına ister metafizik diyelim ister müteâl, aşkın, transandan fark etmez. Et-kemik varlığımızın ötesinde bir varoluşa inanırız ve bunun yokluğuna tahammül edemeyiz. (Bkz. E-kitap: [Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#))

Rönesans’la birlikte Avrupa hızla sekülerleşmeye başladı. Takip eden asırlarda bilim ve teknolojiye büyük adımlar atıldı ve burjuva eski iktidar sınıflarından (Vatikan, askerler, soylular...) daha fazla sermaye biriktirdi. Bu güç birikimiyle iktidara ortak olmak istedi. (Bkz. E-kitap: [Rönesans’ın Kara Kitabı](#))

Diğer yandan Avrupa’nın sekülerleşmesiyle büyük bir manevî boşluk meydana geldi. Bir yandan buhar makinesi, trenler, elektrik, ilaçlar ve aşıyla kolaylaşan hayat, diğer yandan adını koymadıkları bir tatminsizlik ve ölüm korkusu çıktı ortaya. (Bkz. E-kitap: [Gurbetçi Freud ve “Das Unheimliche”](#)) Üstelik siyasî güç paylaşımı da devrimler ve ayaklanmalarla tekrar tekrar şekilleniyordu.

Bütün bu belirsizlikler yüzünden halk inançsal ve ideolojik bir arayış içine girdi. Kilise’ye ve soyluluğa dayanan İktidarı yıkan burjuva ise inançların ve geleneklerin yerine halka güven verecek yeni bir şeyler koymalıydı. Kilise’nin ölümden sonrası için vaad ettiği cennetin yerine bir yeryüzü

cenneti koydular: Bilim ve teknoloji ilerledikçe herkes doycak, kimse hastalanmayacak, bolluktan dolayı savaşmaya da gerek kalmayacaktı. Bir tanrıya veya inanca gerek yoktu(!); herkes aklını kullansındı. Tabi bu sahte cenneti vaad edenler karanlık(!) ortaçağ krallardan çok daha fazla katliam yapmaya başlayınca bu defa sipariş edilen cenneti sürekli ertelemeyi ideoloji haline getirecek bir yol bulundu: İlerleme!

Seküler iktidar sahibi burjuva, merkep gibi sırtına bindiği halkın önüne bir havuç bağlamıştı artık, Avrupalılar ilerledikçe "ha gayret, yarın daha güzel olacak" diye diye milleti uyuttular. Dikkat ederseniz Aydınlanma ve İlerleme saplantılarının Avrupa'ya yön vermeye başladığı yıllardan sonra yapılan zulüm öncekileri kat kat aşmıştır. Bunu anlamak için sadece 2 dünya savaşına bakmak dahi yeter. Nedense bugün bile "din yüzünden çok savaş çıkıyor" diyenler Japonlar hariç herkesin Hristiyan olduğu 2ci dünya savaşından pek konuşmazlar.

Peki herkes uyudu mu? Aydınlar, yazarlar, ressamalar, şairler tepki vermedi mi? Elbette verdiler ama sözlerini kimseye dinletemediler. İlerleme'nin sahte bir din haline getirilmesinde Fransızlar çok önemli bir rol oynadığından baştan beri onların sözlerinden alıntılar yaptık. Bu sözlük maddesini yine ünlü bir Fransızın sözleriyle bitirelim... ama bu defa ilerleme'ye karşı olan ve halkı uyarmaya çalışan bir Fransız:

*"... Cehennemden kaçır gibi kaçtığım bir hata var; şimdilerde çok moda: İlerleme fikrinden bahsediyorum. Bu karanlık fener, **felsefeyi ideoloji haline getirenlerin icadı**, ne tabiatın ne de maneviyatın tasdikini almamış, garantisiz bir patent. Bilmek istediğimiz her şeyin üzerine bu modern sokak lambasının karanlık gölgesi vuruyor; **özgürlük mayışıyor; mes'uliyet silinip gidiyor**. Basiret sahibi olmak isteyen evvelâ şu sokak lambasını söndürmeli. Bu kaba fikir modern aptallığın kokuşmuş toprağında yeşerdi. Herkesi ödevlerinden ve sorumluluklarından kurtardı; **Güzel'e aşık olmanın gerektirdiği bağları çözdü**. Eğer bu sinir bozucu delilik uzun sürerse zayıf düşmüş insanlar kadercilik yastığının üzerinde bunaklık uykusuna dalacaklar. Bu delicesine ilerleme tutkusu mevcut çürümenin neticesi; kendinden başka bir garantisi yok ..."* (Charles Baudelaire, 1855 Paris Evrensel Fuarı üzerine izlenimler)

Kuvvetler ayrılığı / Separation of Powers / Séparation des pouvoirs / فصل السلطات

Ne değildir?

Devlet organları olan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrılmış oldukları devlet modeli değil.

Nedir?

Halkın, ayrı güçlerin birbirini dengelediğini zannedip oligarşiyi rahat bırakması için uydurulmuş bir masal.

Neden güçler ayrılmaz?

Gücün doğası gereği vesayet eden biri olacak olmak zorunda. Çünkü inisiyatifi eline alan diğer alternatif güçleri tekeline alma eğiliminde. Güçleri anayasa ile dağıtmaya kalkarsak birinden bir adım önde olan bürokrat, diğerleri üzerinde baskı kurmaya başlar ve bürokratik bir elit oluşur. Meselâ: Savaş tehdidinden ötürü askerin eli güçlenirse gücün dağıldığı diğer kurumları ezer. İstihbaratın eli güçlüyse devletin içine devlet kurar: Bkz. Ergenekon, FETÖ, KGB, CIA... Sermaye güçlüyse diğer güçleri satın alıyor. Medya güçlüyse şantaj ve manşetle hükümet düşürmeye kadar gider. (Bkz. Doğan grubu)

Belli şartlarda güç sahiplerinin organize olamaması ve bunların arasındaki mücadelenin kazananı olmayacak şekilde sürmesi düşünülebilir ki bu halk için en kötüsü. Devlet organları organize olamadığı zaman mobilizasyon gücünü kaybediyor geriye insanları mobilize edebilen tek bir şey kalıyor PARA. Milyonlar her sabah saat 8:30'da fotokopi çekmek için uyanabiliyor mesela. Ama devlet "hep beraber zorunlu sabah namazı kılacağız" dese millet isyan eder: Özgürlük, laiklik vb kıyamet kopar.

Demokrasi, mutlak krallık ya da teokrasi... Bütün rejimler eninde sonunda oligarşiyeye dönüşüyor. Zira medya, sermaye, asker, bürokrat bir şekilde çıkar birliği ediyorlar ama BİR'leşmeden, TEK'leşmeden, birbirlerine karışmadan. Bunların alt kümelerinde takımlar kuruluyor: Hâkim oligarşiyeye aday oligarşiler çatışıyor; ittifaklar kurulup bozuluyor. Bu arada hava durumuna göre halkı yanına almak isteyenler, "demokrasi" denen bir hayaleti savunuyor. Donald Trump'ın seçilmesinden sonra kopan kıyamet buna iyi bir örnek: Trump'a destek olan sermaye ve medya kime ait?

- ABD'de petrol çıkaran ve petro-dolar sisteminden zarar gören yerli petrolcüler,
- ABD'de kömür çıkaran ve çevre koruma yasalarından zarar görenler,
- Kanada'dan ve Venezüella'dan petrol ithal eden ve Arap petrolüyle rekabet edemeyecek kadar yüksek birim fiyatla üretim yapanlar.

Demokrasi / Демокрасы / Демократия / デモクラシー / ديمقراطية

Ne değildir?

- Halkın kendi kendini yönettiği bir rejim değil.
- Hukuk devleti değil. (Demokratik yolla soykırım yapılabilir)
- Bir değer değil.
- Özgürlük rejimi değil. (Demokratik yolla özgürlükler kısıtlanabilir)

Nedir?

Demokrasi, menfaat çatışmalarını azaltan bir ateşkes rejimidir.

Demokrasinin zayıflıkları

İnsanî değerlerin değil SADECE maddî değerlerin hâkim olduğu bir toplum kendi arsızlığı altında ezilmeye mahkûm. **İnsan toplulukları 5 değerle inşaa edilir: Muhabbet, Merhamet, Adalet, Ticaret ve Şiddet.** İnsanî rejimler muhabbete, hayvanî rejimler ise şiddete yakın kurumlarla faaliyet gösterirler. (Bkz. [Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf](#) ») Batı demokrasilerinde son iki değer ağır bastığını, adaletin yerine ise bir racon konduğunu görürüz. Yani ticareti, endüstriyi rahatsız etmediği müddetçe her şey kanuna uygundur. Meselâ çalışan bir kadının kürtaj yaptırıp işine geri dönmesi ekonomik olarak rasyoneldir. Bebeğin hayatının (ekonomik) değeri yoktur. Her şeyin fiyatını bilen, hiçbir şeyin değerini bilmeyenlerin adaleti(!) böyle çalışır. (Bkz. [Çünkü o her şeyin fiyatını bilir, değerini değil](#))

Demokrasi neden Batı'da doğdu?

Avrupa'da demokrasinin ortaya çıkışı ve gelişimi düşünülüp tartışılmış bir proje değil. Bazı zaruretlerden doğmuş bir tür ateşkes hali daha çok. Teknoloji ilerlemiş, endüstri devrimi toplumu dönüştürmüş ve bir işçi sınıfı ihdas etmiş meselâ. Yine aynı süreçte şehirde yaşayan, "soylu" olmayan sermaye sahipleri ortaya çıkmış... Yani toplum değişmiş. Karınlarını doyurma şekilleri değişmiş, ticaretleri değişmiş... Bu yeni düzende Kilise'nin, kralların, soyluların nüfuz sahaları daralıyor haliyle. Buna karşılık endüstriyel ve finansal bir "yeni aristokrasi" doğuyor, her yerel güç gibi o da iktidara talip.

Batı'da demokrasi neden çöktü?

Çünkü ABD ve Avrupa'da demokrasi hukuk ihtiyacından değil ateşkes ihtiyacından doğmuştur. Ekonomi işçilerin kas gücüne muhtaçtı. Atlantik'in iki yakasında kömür ve çelik çok önemliydi. Bugünkü robotlar ve otomasyon yoktu. Sermaye yüzbinlerce işçiye kullanıyordu. Buna karşılık işçiler kömür madenlerini ve demir yollarını kilitleyerek sermayeye şantaj yapabiliyordu. Ancak gelişen teknoloji ve kömürün yerini alan petrol işçiye gerek duymayan, insansız bir ekonominin önünü açtı. Petrolün çıkartılması, taşınması, rafine edilmesi az insan fakat çok sermaye gerektirir. Petrol işçi düşmanı, sermaye dostudur. Bu yüzden Avrupa ve ABD demokrasileri 1960'lardan itibaren oligarşiye dönüştü. 1980'lerden sonra finans daha da öne geçti. ABD'de başkanlar değişir ama devletin dış politikası, vergi, sağlık, iç güvenlik politikaları değişmez. Halkın değil sermayenin çıkarı gözetilir. Avrupa Birliği'nde birçok yasa halkın istekleri değil sermayenin emirleri doğrultusunda yapılır. AB'nin anayasasında dahi sermayenin rantları halkın çıkarlarından çok daha iyi korunur. AB ve ABD'de medya 5-6 endüstri-finans devinin elindedir. Bunların her ülkede 30-40 kadar ortakları vardır. Eğer AB ve ABD'deki finans/ekonomi bakanlarına ve danışmanlarına bakılırsa hepsinin aynı bankadan geldiği de görülür. Özetle ABD ve Avrupa artık demokrasi değil oligarşik bir plütokrasiyle yönetiliyor. Yani halk değil zengin bir azınlık yönetiyor ülkeleri. Finans, savunma, ilaç, gıda, medya devlerinin elindeki bu oligarşi halkın ülkeyi yönettiğini zannetmesi için bu kukla başkanları kullanıyor. (Bkz. [Batılı siyasetçiler neden giderek aptallaşıyor?](#))

Demokrasinin genetik hastalıkları

Birinci hata demokrasinin tarihinden geliyor: Avrupa'nın sınıfsal ve dinsel kavgalarından doğan bu ateşkes rejimi ister istemez ahlâkî bir görelilik dayatıyor bize. Yani **"o da olur, bu da olur, sen de haklısın"**. Haklı ile güçlü birbirine karışıyor. En çok oy alan değil en çok lobi yapan, en çok parası olan öne geçiyor.

İkinci hata ise demokrasinin felsefesinde: Pozitivist, fayda-tehdit ekseninde işleyen modern devlet halkı ile kurduğu ilişkiye bu zihniyetini yansıtıyor. Haliyle kutsanan, yüceltilen birey anonimleşiyor. **Demokrasilerde birey TEK-likten TEK-tipleşmeye doğru gidiyor**. Seçmen, üretici, tüketici gibi kitlesel rollerde kristalleşen birey referandumlara, istatistiklere ve nihayetinde "kamuoyu" denen soyut bir algıya hapsoluyor.

Üçüncü mesele ise demokrasi sayesinde kurulan barış ortamı. Sınıf çatışmalarının büyük ölçüde askıya alınması sayesinde bireysel refah artıyor. Bu kendi başına elbette olumlu bir gelişme. Ama bir yanda bu bolluk, diğer yanda siyaset üzerinde etki etmenin zorlaşması ve anonimleşmesi varsa ne olacak? **Siyasette, toplumsal meselelerde silikleşen bireyler lüks tüketimle, marka tutkusuyla bun tazmin edecekler. Birisi olmak mümkün değilse çok şeye sahip olmak hedefi kalıyor bireylerin elinde.** Demokrasinin genetik kusurlarını yani demokrasiden çıkartılıp atılması neredeyse imkânsız olan bu sorunları **Amerika'da Demokrasi'nin müellifi** Alexis de Tocqueville'den dinleyelim:

"... Kendimizi kandırmayalım, demokratik kurumlar insanların ihtiraslarını şiddetle körüklüyor. Bu hırs kurumların herkese eşit olma imkânı vermesinden değil, bu imkânın kullanılmasındaki aksamadan kaynaklanıyor. Demokratik kurumlar eşitlik arzusunu uyandırıyor ve körüklüyor ama bu arzuyu tatmin edemiyor. Vaad edilen mükemmel eşitlik sürekli halkın elinden kaçıyor, tam yakaladığını zannettiğinde kayıp gidiyor. Pascal'ın dediği gibi bitmeyen, ebedî bir kaçış bu. Halk durmadan kendini hazırlıyor bu eşitliğe. Ne olduğunu bilecek kadar yakın, tadamayacak kadar uzak. Başarma umudu onu heyecanlandırıyor, başarma ihtimalindeki belirsizlik ise bıktırıyor. [...]"

Maddî arzuları doyurma çabası demokrasiler için olmazsa olmazdır. Ama yasalar karşısında eşit olmak, serbest ticaret ve rekabet ortamı sebebiyle toplum siyasetten uzaklaşır. Egoist beklentiler peşinde koşan, maddî çıkarları dışında hiç bir derdi olmayan burjuvazinin boşalttığı alan despotik bir devlet tarafından doldurulabilir. [...]"

Yeni despotizmin neye benzeyeceğini hayal ediyorum. Birbirine benzeyen, "eşit" insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için

bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var. Elinde bir aile kaldıysa bile artık vatani yok. Onun bu bireysel hazlarının sürmesini garantileyen devasa bir güç yükseliyor üzerinde. Mutlak, düzenli, öngörülü ve şefkatli. İnsanı yetişkinliğe hazırlayan baba şefkatini andırsa da özünde bireyleri çocukluk mertebesinde tutmayı amaçlıyor. Vatandaşların haz almalarından hoşlanıyor, yeter ki istedikleri tek şey bu olsun. Bu güç gönüllü olarak bireylerin mutluluğu için çalışıyor ama bu mutluluğun tek vektörü ve tek hakemi olmak iddiasında. Onların güvenliğini sağlıyor, ihtiyaçlarını karşılıyor, haz almalarını kolaylaştırıyor. Endüstrilerini yönetiyor, miras sorunlarını çözüyor. Böylece bireyler düşünmenin zahmetinden ve yaşama ızdırabından kurtuluyorlar.

Vicdan ve özgür irade her geçen gün biraz daha gereksiz ve nadir oluyor, daha küçük alanlara hapsediliyor. Özgürlük böylece insanların parmakları arasından kayıp giderken birey [felçli bir hasta gibi] kendini yönetme kabiliyetini tamamen kaybediyor. [...] Demokratik toplumların korkması gereken en büyük tehlike anarşi değil. Zira eşitlik iki eğilim doğuruyor: birincisi insanları bağımsızlığa götürüyor ve anarşiye yol açabilir. Diğeri is daha uzun, sinsî ama daha kesin bir şekilde köleliğe götürüyor. [...] Demokratik ülkelerde sınıf ayrımı yok. Haliyle buralarda yaşayan insanların ne üzerlerinde ne de altlarında biri var. Sınıf ayrımı olmadığı için bireylerin doğal müttefiki sayılabilecek kimse de yok. İnsanlar içlerine kapanıyorlar ve kendilerini toplumdan soyutlanmış olarak düşünüyorlar. [...]

Böyle insanların özel hayatlarından bir nebze ayrılıp toplumun sorunlarıyla ilgilenmeleri çok zor. Doğal olarak kollektif karar ve sorumluluğu devlete ve onun temsilcilerine terk ediyorlar. Hem toplumun dertleriyle uğraşmayı sevmiyorlar hem de vakitleri yok. Demokratik ortamda özel hayat o kadar aktif ve o kadar arzularla dolu ki kimsenin siyasete ayıracak vakti yok."

Tavsiye kaynaklar ve makaleler

1. [Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!](#)
2. [Bize Demokrasi değil Adalet lâzım](#)
3. [Batılı siyasetçiler neden giderek aptallaşıyor?](#)
4. [Sistem bozuk değildir, bozuk artık sistemdir!](#)
5. [Dikkat Kitap: Liberalizm Demokrasiyi Susturunca](#)
6. [Petro-dolar Sistemi](#)
7. [Yanlı hayatlar doğru yaşanamaz...](#)
8. [Gösteri Toplumu / Guy Debord](#)
9. [Amerika'da Demokrasi / Alexis de Tocqueville\(1\)](#)
10. [Amerika'da Demokrasi / Alexis de Tocqueville\(2\)](#)

Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية

Ne değildir?

Ülkeler arasındaki adalet değildir.

Nedir?

Halka zulmü unutturan bir anestezi; ülkelerin menfaat kavgalarını halktan gizleyen kamuflaj. (Evet, baklavayı bitirdim ama kendi zevkim için değil, sen kilo alma diye yaptım bunu)

Neden?

Çünkü devletlerin dostu, düşmanı yoktur; menfaatleri vardır. Çünkü devletler arasında adalet olmaz; müzakere olur, pazarlık olur.

Nasıl yürür?

Savaş ve veya ekonomik kavga biter; kaybedenin vereceği tavizleri kendi halkına yutturması için bir masal uydurulur ve bir adalet müsamesesiyle cila çekilir.

Meselâ Nürnberg’de yargılanan/yargılanması gereken Nazi subaylarının bir kısmına ABD vatandaşlığı verilmesi ve NASA ve CIA tarafından işe alınması, bazı SS subaylarının aklanıp Avrupa’da yüksek bürokrat yapılması uluslararası adalete(!) örnektir. (Bkz. [Adalet / Justice / العدالة](#)) Katliam, soykırım gibi uluslararası hak ihlallerini yargılayan Lahey Uluslararası Adalet Divanı, Bosna ve Ruanda gibi soykırımlar karşısında ne caydırıcı ne de olaylar sonrasında adaleti tesis edici bir güç teşkil etmedi. Zira:

"...Batı menşeli kurumlar adil olamıyorlar. Birleşmiş Milletler, NATO,... Meselâ Avrupa Birliği adalet üzere değil menfaat üzere işler. Barış değil bir ateşkes sistemi. Ortak pazar ve kâr amaçlı kuralları adil kanunlar değil birer racondan ibaret. Bu durum Lizbon ve Maastricht metinlerinde açıkça ifade edilmiş. Kısacası Batı kökenli olsun ya da olmasın, dünyaya odaklanan bütün kanunî sistemler racona evrilmeye mahkûmlar, adaleti tesis edemiyorlar..." (Bkz. [Adalet / Justice / العدالة](#))

Teknik saçmalık, ontolojik zırva!

Ülkeler üstü yaptırım gücü olmayan bir mahkemenin, işleyiş masraflarını karşılayan ve kendisinden daha güçlü olan devletleri yargılaması, aralarında **hakem** olması muhaldir. Hakkı tavsiye etse? Yargılayan ile yargılananlar arasında ortak manevî değerler yok ki! Neye göre hak? Hakk Teâlâ ile irtibatı kopuk bir hak(!) Hâsılı, tecellisiyle adaletin tecessüm edeceği bir mânâ yok. Ne var? Menfaat çatışmaları ve şiddet yani hayvanla insanda ortak olan. Uhrevî veçhesi olmayan bir adalet(!) elbette adalet değil racondur; adil değil faydacıdır. Bunu uygularsanız, olaylara Jeremy Bentham ve John Stuart Mill gibi faydacı / utilitarian bir perspektiften bakmak zorunda kalırsınız. Ama büyük bir tehlike var burada: Düzenli bir şekilde vergi toplayan, fakirlere yiyecek dağıtan

modern devlet aynı düzenle insanları fişleyebilir; zorunlu göçe veya toplama kamplarına çok düzenli ve sür'atli olarak gönderebilir:

"... Adalet racon değil. Adalet uhrevî, racon ise dünyevî: Üretim, tüketim, ticaret, askerî disiplin aksamasın diye tüzük/kural konur. Dükkân soyan iki adamın parayı eşit paylaşmasına "adil" denmez. Hırsızlar bir racona uyarlar ama dünyevî menfaatleri gereği yaparlar bunu; uhrevî değerler adına değil. Bu tür kurallara adalet değil racon denir. Racon görecelidir. İşe giriş çıkış saatleri, kırmızıda durmak, yeşilde geçmek... Meselâ Trafiğin soldan işlediği ülkeler var. Bunun gibi trafik lambaları da ters çevrilse ve herkes uysa adaletle aykırı olmaz. Ama cinayetin, hırsızlık ve tecavüzün serbest/yasal olduğu bir ülke ayakta kalmaz..." (Bkz. [Adalet / Justice / العدالة](#))

Peki, ortak manevî değerlerden mürekkep hukukî bir zemin yoksa uluslararası adalet neyi izhar edecek? A ülkesinin ordusu B ülkesinin sivillerini C bölgesinde öldürdüğü zaman ne olacak? A, B ve C bölgelerinde cari olan kanunlar uygulanamayacağından mahkeme neye göre karar veriyor? Tabi ki kafasına göre:

Uluslararası Adalet Divanı Statüsü, madde 38:

1. Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan :
 - a) uyuşmazlık durumundaki devletlerce açık seçik kabul edilmiş kurallar koyan, gerek genel gerekse özel uluslararası antlaşmaları;
 - b) hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak **uluslararası yapılagelmiş kurallarını**;
 - c) **uygar uluslarca kabul edilen genel hukuk ilkelerini**;
 - d) 59. Madde hükmü saklı kalmak üzere, hukuk kurallarının belirlenmesinde yardımcı araç olarak adli kararları ve **çeşitli ulusların en yetkin yazarlarının öğretilerini**
2. Bu hüküm, tarafların görüş birliğine varmaları halinde, Divan'n hakça ve eşitce karar verme yetkisini zedelemes.

Sonsöz

ABD dış işleri eski bakanı Madeleine Albright'in "[500 000 çocuk öldürdük, biz Amerikayız](#)" diyerek suçunu açıkça itiraf etmesi bile uluslararası adaleti(!) harekete geçirmedi. Çünkü böyle bir adalet yok.

Adalet ve düzen arasındaki farkı düşünmek için tavsiye makale:

- [Sigmund Freud'un Faşizme Katkısı \(1\)](#)
- [Sigmund Freud'un Faşizme Katkısı \(2\)](#)

Az gelişmiş ülke / Underdeveloped Country / بلد متخلف

Ne değildir?

Gelişmesi az olan, fakir ülke değildir.

Nedir?

Zenginlikleri yağmalanmış ülke demektir. (*)

Gelişmiş olmak iyi midir?

Batı'nın "gelişmişlik" kıstasları, para ve parayla iyileştirilebilen göstergelerdir: GSMH, kişi başına GSMH, ortalama ömür, bebek ölümleri, üniversite mezunu oranı, seyahat, TV, vb. Oysa **kişi başına düşen para, TV, otomobil, opera, müze ve doktor çok olduğu için "gelişmiş" kabul edilen ülkelerde, intihar, anti-depresan, boşanma ve alkol "geri" ülkelerden fazla**. Bu şartlarda "gelişmeyi" kendisi için istenen adalet, sevgi, mutluluk gibi bir değer kabul edemeyiz. (Bkz. [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#))

Fakirlik bir değer midir?

Kapitalizmin zulmünü veya GSMH'nin çarpıklığını vurgulamak, tam tersini savunmayı gerektirmez. (Bkz. [Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية](#) «) Elbette insanların karnının doyması, rahat evlerde yaşaması güzel bir şey. Ancak ahlâken ifsad olan cemiyetlerde, insanlar arasındaki alış-veriş maddiyatta yoğunlaştıkça GSMH gibi göstergeler yükseliyor. Meselâ:

- Sadaka verilmediği için fakirlerin kölelik şartlarında çalışması ve ucuz iş gücünün artması,
- İnsanlar evlenmediği yahut çok sık boşandığı için emlak ve beyaz eşya sektörünün gelişmesi,
- Hırsızlık, cinayet ve tecavüz arttığı için özel güvenlik şirketlerinin çoğalması,
- Çalışan annelerin, çocuklardan alınan vaktin suçluluk duygusuyla daha çok hediye alması,
- Savaşlar arttıkça savunma sektörünün gelişmesi,
- Doğayı kirlletmeye ve işçileri sömürmeye izin veren ülkelerin daha kolay yabancı yatırım çekmesi...

Tasavvurdaki bozukluk

Aslında hem "iktisat" hem de "ekonomi" kelimeleri kanaate işaret eder; olanı paylaşmak, sınırlı imkânlarla idare etmek. Yani ekonomi, güçlüler pasta yerken, fakirlerin açlıktan ölmesini sağlayan bir disiplin değildir. (Bkz. [Ekonomi / İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد](#)) Maddi ihtiyaçları karşılama isteği, yaşamak isteyen her insan için meşrûdur. Ama modern insan, arzularını ihtiyaç zanneden bir yaratık oldu. Bu zannıyla baktığı dünyada, kendisi gibi azgın olmayanları "az

gelişmişlik” etiketiyle yaftalıyor. Oysa kendisi yedikçe acıktığından hem mutsuz hem de dünyaya zulmü yapmakta.

Biz neden bu zokayı yutuyoruz?

Muhabbet ve merhametin olmadığı yerlerde, insanlar daha çok paraya ihtiyaç duyarlar. Para için her şeyi yapmaya hazır insanlar çoğalır. Menfaat ve şiddetin yayıldığı bu tür cemiyetler (hâşâ huzurdan) hayvanlaşırlar. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#))

Kanaatimizce Batı’ya hayran olan ve onun azgınlıklarını görmeyen şark insanı da büyük ölçüde Batılılaşmış, aslını, özünü unutmuş demektir:

"... Kıt'aları ipek bir kumaş gibi keser biçerdik. Kelleler damlardı kılıcımızdan. Bir biz vardık cihanda, bir de küffar... Zafer sabahlarını kovalayan bozgun akşamları. İhtiyar dev, mazideki ihtişamından utanır oldu. Sonra utanç, unutkanlığa bıraktı yerini, "Ben Avrupalıyım" demeğe başladı, "Asya bir cüzzamlılar diyarıdır."

Avrupalı dostları, acıyarak baktılar ihtiyara, ve kulağına:

"Hayır delikanlı", diye fısıldadılar, "sen bir az-gelişmişsin." Ve Hristiyan Batı'nın göğsümüze ilıştirdiği bu idam yaftasını, bir "nişan-ı zişan" gibi gururla benimsedi aydınlarımız ..." (Cemil Meriç/Sen Bir Az-Gelişmişsin)

Çaresi yok mu?

Bu zelil durumdan kurtulmak isteyen insanlar evvelâ kelimelerini düşman işgalinden kurtarmalıdır. Zira zihinleri işgal altında olan insanlar, köle edildiklerini fark etmezler ki hürriyet istesinler. 19cu asırdan itibaren Batı dünyası ekonomik tasavvurda önemli bir yıkım geçirdi. Meselâ fayda ile iyilik kavramını bir tutan ekonomi teorileri geliştirmeye başladılar. ([Fayda / utility / utilité / فائدة](#))

İslâmistan'daki okumuş kesim ne yazık ki zikredilen tasavvurun bozukluğuna işaret etmedi; Batı'dan gelen her şey sağlamdır(!) saplantısıyla bu çürük zemin üzerinde yürüdü. **Müslüman ülkelerde ve Müslümanlarca ortaya konmuş olsa bile birçok kitap bu zehirli mürekkeple yazılmıştır.** Bu yüzden, aklını kullanmayan nice Müslüman da İnsan'ı homo-economicus zannetmektedir. (Bkz. [Dikkat Kitap: Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#))

Nasıl kurtulabiliriz?

İnsanî değerlerin layık oldukları yere yani maddî değerlerin üstüne yerleştirilmesi gerek. Bu elbette kolay bir şey değil: Bkz. [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#)

Bunu başarmanın yolu ise Ölüm'ü daha çok hatırlamak ve dünya hayatına aşırı değer vermekten kurtulmak. Bkz. [Ölüm'ün Evi](#)

(*) ABD ve Avrupa, asırlardır çaldığı zenginliği geri verse, açlıktan ölen bu ülkeler süper güçlerden daha zengin olurlar. Tabi sadece fiyatını ödemedikleri kakao, kauçuk, altın, elmas, petrolü saymak yetmez. Avrupalı köle tacirlerinin, şeker kamışı ve pamuk tarlalarında ölüme gönderdikleri milyonlarca kölenin ödenmemiş maaşını ve hayat sigortasını da hesaba katmak icab eder.

Hoşgörü / Tolerance / толерантность / تسامح

Ne değildir?

Farkları kabul edip birlikte huzur içinde yaşama arzusu değildir.

Nedir?

Peşinen ötekilerin farklarının bir kusur/hata olduğunu kabul edip tolerans gösterme vaadi.

Tahammül, müsamaha, kabul edilebilir hata payını kabul etme.

Neden?

Hoşgörü/ tolerans insanî değil endüstriyel bir mefhum. Üretilen malların küçük kusurlarının kabul edilebileceği eşik değerinden geliyor. Meselâ menteşe yapımında kullanmak üzere 10 cm uzunluğunda bir demir çubuk üretilir. 0,5 cm daha kısa veya 0,5 cm daha uzun olması menteşenin işleyişini engellemez. Çubuk için istenen boy 10 cm +/- 0,5 cm olur. Buna uymayan çubuklar "tolere" edilmez çünkü kabul edilebilir hata payı aşılmış olur. Hoşgörü/ tolerans kavramının insanlara uygulanması elbette yanlıştır. Bu yanlış, mükemmellikle kusursuzluğu birbirine karıştıran pozitivist düşünürlerin yüzünden yayılmıştır. (Bkz. [Mükemmel / kusursuz / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια](#))

Ne zararı var?

Hoşgörü, insanlar arası ilişkileri menfaat ve şiddet kısılcına sıkıştırır. Yani "bana zarar verme, ben de sana vermem, ortak menfaatler etrafında buluşalım." Bu zihniyet ancak ateşkes getirir; barış tesis edemez. (Bkz. [Barış / Sulh / Peace / Paix / صلح](#)) Dışlerini temizlemeye gelen kuşlara dokunmayan timsahın çamurlu çukuru, insanlık için bir zirve olabilir mi?

"Birinin özgürlüğünün bittiği yerde diğerinki başlar" ilkesi de bu hoşgörü /tolerans kültürünün meyvesidir. Bu ilke ancak birbirini sevmeyen ve birbirine merhamet etmeyen, sadece kendi menfaatini koruyan ve polisten korkan toplumlar için gereklidir.

Endüstrileşmeyi takiben, önce Batı'ya, sonra dünyaya hâkim olan demokrasi ve liberal ekonomi de hoşgörü/ insanlığın zirvesi zannedenlerin eseridir. (Bkz. [Demokrasi / Демокрасы / Демократия / 民主 / ديمقراطية](#)) Eğer insanların şiddet ve ticaret dışında bir alış-veriş yapamayacağını peşinen kabul edersek, "insan" tasavvurumuz da hayvanî ihtiyaçlarla sınırlanmış olur:

"Soğuk bir kış sabahı çok sayıda kirpi ısınmak üzere bir araya toplanır. Ama kısa süre sonra dikenlerin batması yüzünden yeniden uzaklaşırlar. Isınma ihtiyacı onları tekrar bir araya getirdiğinde dikenler yine batır ve üşümekle diken arasında gidip gelirler, ta ki birbirlerine katlanabilecekleri uygun mesafeyi bulana kadar. Bunun gibi, insanlar da hayatın

tekdüzeliğinden kurtulmak için bir araya gelirler ama ötekilerin nahoş ve sıkıntı verici özellikleri yüzünden uzaklaşırlar.” (Arthur Schopenhauer, Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar, 1851)

1930’ların faşist Avrupası ağır bürokrasiler kurarken, tersi yol tutan 1980’lerin liberal zihniyeti serbest(?) piyasaları ulus-devletlerin üzerine çıkarmış. (Bkz. E-kitap: [Liberalizm Demokrasiyi Susturunca...](#)) Ama dikkatli bakılırsa, gerek bürokrasi, gerekse piyasa, insanları robot/hayvan gibi mekanize etmiş olduğu hemen fark edilir. (Bkz. [Dikkat Kitap: Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)) Oysa vatandaş, üretici, asker, tüketici, emekli, anne, baba vs insan için birer roldür. İnsan bu rollerden birine veya bir kaçına indirgenemez. İnsan’ı diğer varlıklardan ayıran vasfı özgürlüğüdür. Jean-Paul Sartre’ın dediği gibi insan özgürlüğe mahkûmdur ve özgürlüğü terk etme özgürlüğüne sahip değildir. (Bkz. [Hayvan Serbesttir, İnsan Özgürdür](#))

Sonsöz

İnsanlığın varabileceği zirve, **muhabbettir**. Kendinden çok sevdiği için vermek. Bu bir ütopya değil. Çocuğu olan herkesin teyid edebileceği bir his. Ama çocukla da sınırlı değil. Eğer muhabbet yoksa insan, ötekilere **merhamet** eder. Ama bu muhabbetin altında bir erdemdir. Merhametin yetmediği yerde **adalet** imdada yetişir. Devlet zorla vergi toplayıp muhtaçlara dağıtır. Hiç yoktan iyidir ama muhabbete kıyasla ne düşük bir derekedir. Çocuklarının nafakasını vermeyen bir babanın maaşına haciz konması belki adalet gereğidir ama buna insanlığın zirvesi denir mi?

Şayet adalet dahi işlemiyorsa **ticaret** girer devreye. İnsanlar menfaat icabı verirler. Komşusu açlıktan ölürken, vur patlasın, çal oynasın eğlenebilenlerin cemiyetidir bu. Eğer 100 liraya güvenliğimi sağlayabiliyorsam ve komşumu doyurmanın bedeli 200 liraysa açlıktan ölebilir. Tersî durumda yardım ederim. Kısaca “liberalizm” dediğimiz sistem. (Bkz. E-kitap: [Liberalizmin Kara Kitabı](#))

Ticaret, şiddetten önceki son duraktır. Menfaat sistemi çökünce iç savaş veya dünya savaşı başlar. Avrupa halkları da, merhamet ve muhabbeti temellendiren manevî değerleri terk ettikten sonra çok daha fazla savaş çıkarmış; hem kendi ülkelerini hem de dünyayı kana bulamışlardır. Sömürge savaşları, Fransız ihtilâli, iki kez dünya savaşı, bugün devam eden zulümler...

Not: Muhabbet, merhamet, adalet, ticaret ve şiddet nazariyesini en iyi açıklayan makale [Derin Medeniyet](#) kitabındaki “**Gelecek Zaman’ın hikâyesidir Vakıf**” başlıklı bölümdür.

Kabz / Grasp / Prise / قبض

Ne değildir?

Sıkmak, daraltmak değil.

Nedir?

Büyük, geniş, önemli olan bir şeyi küçük, dar bir alana sığdırmak.

Nasıl?

Sonradan bast haline geçecek, bilfiil olarak görünecek olan güzellik, evvelâ kabz hâlinde, bilkuvve görünür, bilinir yahut hissedilir. Meselâ kartal yumurtasında, güçlü bir görüş ve muazzam uçuş kabiliyeti kabz edilmiştir. Tavuk yumurtasından irice olan yumurtadan çıkan yavru da yetişkin kartala nispetle pek acizdir. Ama kartallık vasıfları tam tekâmül ettiğinde 130 km/h hıza çıkabilen, dalış anında 320 km/h yapabilen muhteşem bir hayvan olur. (Bkz. Derin Lügat: [Mükemmel / kusursuz / كميل / parfait / perfect / έντελέχεια](#))

Varlıklar, tabiatlarına göre önceden takdir edilmiş bir kemâlata doğru seyir halindedirler. Bilkuvve halde bulunan ilim, güzellik, kudret gibi vasıflar bu mükemmelleşme sırasında ortaya çıkar. Bir zeytin çekirdeği, bütün bir zeytin ağacının bilgisini genlerinde taşır. Hatta ağaç olduktan sonra vereceği zeytinlerin nasıl yeni ağaçlara dönüşeceği bilgisini de taşır ve bu böyle sonsuza kadar gider.

Beşerî hayatta kabz

İnsanlar da bu mefhumu hayata tatbik ederler: Tabanca veya kılıcın **kabzası** küçüktür ama çok uzakta etkisi olabilecek bir silaha hâkim olmayı sağlar. Ticarette kesilen ufacak, el büyüklüğünde bir **makbuz**, milyonlarca lirayı "tutar" yani kabz eder.

Büyüme / Growth / Croissance / نمو

Ne değildir?

Zenginliğin ve refahın artması değil.

Nedir?

- Serbestçe para basabilen bankaların, mal/emek üreterek para kazanmak zorunda olanları soyması,
- Soyulan aktörlerin doğayı daha fazla kirleterek ve işçileri daha fazla sömürerek eski seviyeyi bulmaya çalışması neticesinde GSMH denen göstergenin şişmesi,
- Nihayet, paranın aksine gerçekten ekonomik değeri olan hammadde, mamul mal ve hizmetlerin para basanlar tarafından satın alınması yani çalınması.

Nasıl çalışır?

- Altın para veya altına denk kayıtlı para yerine psikolojik paranın kullanıldığı bugünkü dünya ekonomisinde, "güçlü" algılanan \$ ve € gibi para birimleri var. FED ve Avrupa Merkez Bankası, bazen açık bazen de "Quantitative Easing" gibi kamuflajlı yollarla karşılıksız para basar.
- Halihazırda \$ ve €, rezerv para olduklarından elinde trilyonlar biriktirmiş olan ihracat şampiyonları (Almanya, Çin, Japonya, Fransa,...) bunların değer kaybetmesini istemez.
- Meksika, Venezüella, Brezilya, Çin, Güney Afrika, Türkiye gibi dinamik ekonomilerin ürettiği zenginliğin \$ ve €'ya transferi için psikolojik baskı yapılır: Ekonomi medyası, IMF, Dünya Bankası, kredi derecelendirme kuruluşları bu ülkeler hakkında sürekli karamsar raporlar yayınlar. \$ ve € bölgesi ise olduğundan güçlü ve güvenli gösterilir.

- Eğer dinamik ekonomiler, \$ ve € yerine enerji ve yol gibi altyapı yatırımlarına yönelirse, bu ülkelerin yerel para birimlerine spekülasyon saldırı yapılır. Koalisyon hükümeti varsa meclis, yoksa anayasa mahkemesi kanalıyla siyaset kilitlenir. (Bkz. Türkiye, Venezüella, Güney Afrika) Bu yolla ülke kaosa itilir; altyapı durdurulur; sermaye Kuzey Atlantik bölgesine kovalanır.
- World Economic Forum, OECD, UNICEF gibi kuruluşlar, rüşvet, çocuk ve kadın hakları, basın özgürlüğü gibi konularda yanlışla doğruyu karıştıran liste ve haritalar üretilir. Yılda birkaç kez ilân edilen “en mutlu ülkeler” haritasında (WEF) daima \$ ve € bölgesi toz pembedir. Oysa intihar, alkol koması, aile içi şiddet, hapisteki nüfus, anti-depresan ilaç kullanımında bu “mutlu” ülkeler en az 50 senedir dünya birincisi.
- [Petro-dolar sistemiyle](#) desteklenen \$, özel bir güce sahip. Petrol, \$ ile satıldığı için petROLSÜZ kalmak istemeyen her ülke elinde az çok bir \$ rezervi bulundurur. Bu durum, ABD’nin dünyaya şantaj yapmasına imkân sağlar.
- \$ dışında bir döviz veya altın karşılığı petrol satmaya çalışan ülke, CIA ve ABD ordusunun saldırısına uğrar: İran (Musaddık dönemi), Irak (Saddam) , Libya (Kaddafi) , Venezüella (Chavez ve sonrası), Brezilya... Dış ticarete de \$ dışında döviz kullanmaya çalışan ülkelerde terör, darbe girişimi vb tetiklenir.

Neden direnemiyoruz?

Amerikan saldırganlığı ve bilgideki asimetri sebebiyle:

- \$ emisyon hacmini takip etmeye yarayan göstergelerin yayınlanması 2006’da FED tarafından durdurulmuş ve 2008’de finansal kriz başlamıştır. (Bkz. [Dikkat Kitap: Banka Ordudan Tehlikelidir](#))
- 1950’lerden beri ABD altın rezervlerinin tam dökümü yapılmamıştır. Bu bilginin ABD başkanı veya FED’in elinde olduğu bile şüphelidir.

Tavsiye Derin Lügat Maddeleri:

1. [Az gelişmiş ülke / Underdeveloped Country / بلد متخلف](#) »
2. [Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية](#) »
3. [Demokrasi / Democracy / Демократия / ديمقراطية](#) »
4. [Kuvvetler ayrılığı / Separation of Powers / Séparation des pouvoirs / فصل السلطات](#) »
5. [Muhafazakârlık / Conservatisme / سياسة محافظة](#) »
6. [İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم](#) »
7. [İnovasyon / イノベーション / инновация / التجديد](#) »
8. [Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات](#) »
9. [Eksen Kayması / Axis Shift / محور التحول](#) »
10. [İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد](#) »
11. [Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية](#) »
12. [Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية](#) »
13. [American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / طريقة الحياة الأمريكية](#) »
14. [Değer / Kıymet / Value / Valeur / قيمة](#) »

Gerçek sonrası / Post-Truth / Post-vérité / عصر ما بعد الحقيقة

Ne değildir?

- Objektif/nesnel gerçeklerin kamuoyunu şekillendirmede duygular ve inançlara göre daha az etkili olması durumu değil.
- Gerçeklerin, doğruların ve olguların önemini yitirmesi değil.

Nedir?

Yalan tekelini kaybeden siyasetçilerin ve gazetecilerin, kaleyi geri alma gayreti.

Neden şimdi?

Yalanın siyasî amaçla kullanılması, insanlık kadar eski. Çarpıcı bir örnek? 2ci dünya savaşı öncesinde Almanya'nın Polonya'yı işgal etmekte "haklı" bir nedeni olduğunu göstermek için Polonyalı üniforması giymiş Alman askerlerince Gleiwitz Radyo İstasyonu'na yapılan düzmece saldırı! Tabi Nixon'un istifasıyla sonuçlanan Watergate skandalı (1972) veya Photoshop ile üretilen sahte delillerle çıkarılan ilk savaş, ABD'nin "özgürleştirme" dediği Irak işgalinde ölen milyonlarca insan! Türkiye'ye gelince... 6-7 eylül olaylarını tetikleyen yalan haberleri, CHP'nin yalan makinesi Cumhuriyet gazetesinin Dersim, İstiklâl mahkemeleri, "irtica" haberlerini ve manşetle hükümet düşürmeye alışık gazete patronlarını unutmayalım. Ama büyük medya kuruluşları, siyasî yalanlar sanki sosyal medya ile başlamış gibi bir algı oluşturuyor. Neden?

Eskiden gazeteciler herkesi eleştirir, nadiren birbirlerine sataşırdı. Oysa şimdi halk, sosyal medyada siyasetçiler kadar gazetecileri de eleştiriyor. Gençler yalan haberleri yakalıyor; telefonla fotoğraf çekip kötü niyetli veya aptalca yapılmış yorumları, yazarların suratlarına çarpıyor. Eskiden gazeteciler, en azından "eskiler" saygı duyulan, bilge zannedilen kişilerdi. Oysa şimdi halkın içinde çok daha zeki, bilgili, daha fazla okuyan, daha iyi düşünen insanlar olduğunu gördük. Eskiden medya, fildişi kulesinden siyaseti ve halkı etkilerdi. Şimdi siyasetçi anında tepki veriyor, medyayı by-pass edip halkla konuşuyor. Bu yetmiyormuş gibi, halkın içinden sivrilmiş insanlar medyayı ve siyaseti etkiliyor. Kısacası, gazeteciler eğer adam yerine konmak istiyorlarsa eskisinden çok daha iyi çalışmak zorundalar.

Ana akım medya, yalana karşı değildir; sadece rekabeti sevmez!

Bir devlet, borçlarını ödemek için para basarsa halkı soymuş olur. Çünkü para, sadece bollasmakla kalmaz; değeri azalır. İnsanlar, aynı parayla eskisi kadar ekmek/ altın/ tarla alamaz. Eğer insanlar para basarsa yine enflasyon olur ama bu defa halk, devleti fakirleştirir. **Yani para basma, evet, ahlâksızlıktır. Ama devlet, tekeli elinde tuttuğu sürece bunu konuşmaz. Yani enflasyonist devlet, hırsızlığa karşı değildir, sadece rekabeti sevmez!** Bu bağlamda, medyanın yalan tekeli, devletin para basma tekeline çok benziyor. Ana akım medyanın, sosyal medyaya yönelik eleştirilere baktığımızda yalandan rahatsız olduklarını görmüyoruz. **"Siz yalan söylemeyin, biz söyleyelim"** diyorlar:

- Google'ın eleştirilmesinin sebebi, yalan haberlerin arama sonuçlarında üst sıralarda çıkabilmesi ve tıklandıkça yükselmesi.
- Facebook mantığının saydam olmaması, yükselen başlıkların insan eliyle kontrol edilmeyişi ve yalan haberlerin dolaşıma girdikten sonra silinmemesi.
- Twitter'a gelince... Reklâm/ propaganda amaçlı kullanılan bot hesaplar ve troller çok konuşuluyor.

İnsaf edelim. Buna benzer eleştirileri "eski" medyaya yapamaz mıyız? FaceBook algoritması şeffaf değil de editörlerin, genel yayın yönetmenlerinin kafası şeffaf mı? "Köşe yazarı" dediklerimizin çoğu trol değil mi? "Çamur at, izi kalsın" mantığıyla haber yapan ne çok gazeteci var. Ertesi gün (bazen) küçücük bir özür... Kâğıt gazetelerin ana sayfalarında farklı haberlerin resimlerini koyarken bile ne adice oyunlar yapıldığını hepimiz biliyoruz. Demek ki ana akım medya, yalan haberden rahatsız olmuyor, sadece rekabeti sevmiyor!

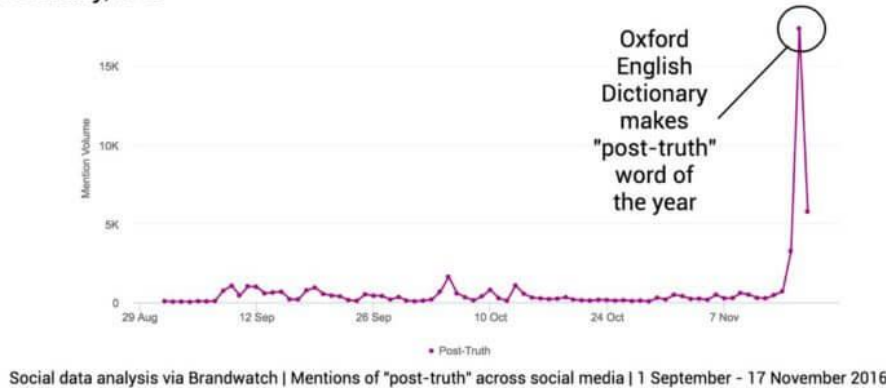
Yalan tekeli kaybedince "gerçek" üretmek zorlaştı

İnternet ve sosyal medya, önceden ulus-devletlere ve büyük şirketlere ait olan yalan tekeli bozdu. Artık herkes kendi yalanlarını çok hızlı yayabiliyor. Zaten "gerçek sonrası dönem (mesela) 1980'de başladı desek önceden söylenenlerin gerçekliğini ve arada sadece yorum farkı olduğunu kabul etmemiz lazımdı. Oysa Kennedy cinayetinde veya soğuk savaşta gerçekleri söyleyen kimdi? Yahut gerçekleri söyleyen biri var mıydı? Kullanışlı gerçekler üretmek insanlık kadar eski olduğuna göre "post-gerçek" kavramında yeni olan nedir? Gazetecilerin rahatlarının bozulması dışında yeni olan ne var?

Objektiflik, özünde demokratik bir sübjektifliktir. Gerçek olduğunu zannettiğimiz şeylerin aslında sübjektif yargılar olduğunu anladığımızda bir şok yaşarız. Oysa algılarımız ve aklımız bizi yanıltır. Anladığımız ve gördüğümüz dünya, gerçek değil gerçek ile kurduğumuz münasebetin ifadesidir. Fakat Soğuk Savaş bitene kadar yalan tekeli devletlerin ve büyük medya şirketlerinin elindeydi. Herkes aynı yalanları söylediği için insanlar TV'de her duyduklarını, gazetede her okuduklarını gerçek zannediyordu. Hiçbir anlamı olmayan #PostTruth'u yılın kelimesi yapan #Oxford, yalandan gerçek üretmenin nasıl çalıştığını herkese şu şekilde gösterdi (*Gerçek boyutlarda görmek için tıklayın*):

Stop trying to make "post-truth" a thing. It's not a thing

Actually, it is

Gerçek'siz bir dünyada yaşayabilir miyiz?

Vahiyy'den kopuk modern tasavvur, burjuvanın ve proleteryanın "gerçeklerini" savaştırdı. 1930 model faşist Avrupa, üstün ırkların(!) "gerçeklerine" ev sahipliği etti. 2ci dünya savaşı sonrasında kurulan dünya ise refah narkozuyla uyuttuğu zengin ülkeleri kapitalist "gerçeklere" boşarken Stalinist Rusya, Pravda gazetesi ve devlet televizyonu ile "gerçek" tekeli kimseye bırakmadı.

Bugün G20 ülkeleri yeni bir totalitarizme gebe: Bilginin yasaklanması/ engellenmesi mümkün olmayan dünyamızda gerçek yok edildi. Sorunumuz, halkın yalanlara inanması veya bazı gerçeklerin yalan zannedilmesi değil. Sorun, bundan çok daha derin: Bilgiler, algılar ve yargılar içinde yönümüzü bulmaya yarayan "gerçek" tamamen ortadan kalkıyor. Hannah Arendt'in 1961'de "Gerçek ve Siyaset" adlı kitaba dikkatinizi çekerek sırlayalım bu maddeyi:

"... Herkes size sürekli yalan söylüyorsa, bunun neticesi, yalanlara inanmak değil, artık hiç kimsenin hiçbir şeye inanmaması olur. Çünkü yalanlar, doğaları gereği, güncellenmek zorunda; yalan söyleyen bir devletin, kendi tarihini durmadan yeniden yazması gerekir [...] Sürekli değişen, anlaşılmaz bir dünyada halk yığınları, aynı zamanda, hem her şeye inandıkları, hem hiçbir şeye inanmadıkları, hem her şeyin mümkün olduğunu düşündükleri, hem hiçbir şeyin doğru olmadığını düşündükleri bir noktaya varırlar. [...] Umursamaz bir kayıtsızlık, umutsuz bir kafa karışıklığı yahut kibirle tekrarlanan önemsiz ve içi boşaltılmış "doğrular", çağımızın en belirgin özelliği haline gelmiştir ..."

Realpolitik / الواقعية السياسية

Ne değildir?

Ahlâksız, ilkesiz, sadece menfaat hesaplarıyla yapılan dış politika değil.

Nedir?

Ülkeler arası politika tarifi icabı daima ahlâksız (kötü ahlâk değil, renksiz, a-moral), ilkesiz, sadece menfaat hesaplarıyla yapılır. Uydurulan ideolojik veya ahlâkî kılıflar genellikle çok uzun ömürlü olmaz.

Diplomasi zaten reeldir

Yobaz laik Fransa İslâm(?) devrimcisi Humeyni'ye, ultra-liberal Thatcher Şili diktatörü Pinochet'ye destek vermişti. Bugün de Mısır diktatörü Sissi, en büyük desteği demokratik ve özgürlük savunucusu(?) Batı Avrupa'dan ve ABD'den almakta. (Bkz. [Her başarılı diktatörün arkasında bir Batı ülkesi vardır!](#))

Ülkeler neden insanlara benzemez?

Ülkeler insanlardan oluşur ama aralarındaki münasebetler, yani diplomasi "reel" bir mefhumdur yani ülkeler ya ticaret yaparlar yahut savaş. Bir başka deyişle, iki ülke birbirine ya müspet menfaatler sağlar yahut bu "menfaat" menfi olur, yani zarar verir. Bunun dışında ülkeler arasında bir faaliyet zemini aramak muhaldir. Oysa insanlar arası ilişkiler 5 zeminde gerçekleşir:

1. Muhabbet,
2. Merhamet,
3. Adalet,
4. Ticaret,
5. Şiddet.

Diplomasiyi anlamayan insanlar, kendi aralarındaki dostluk, sevgi gibi münasebetlerin benzerini ülkeler arasında da olduğunu vehmederler. Oysa aile ferleri arasındaki **muhabbet**, fukaraya duyulan **merhamet** ve devletin mülkünde tesis ettiği **adalet**, ülkeler arasında tecelli etmez. (Bkz. [Gelecek Zaman'ın hikâyesidir Vakıf](#)) Zira aynı ülkenin vatandaşları bir devlete boyun eğerler ama ülkeler bir üst makama (cebr olmadan) boyun eğmezler. Birleşmiş Milletler ve uluslararası hukuk bir müsamereden ibarettir. (Bkz. [Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية](#))

Netice

“realpolitik” terimi en az “ilkeli diplomasi” kadar saçmadır. Ülkelerin dostu, düşmanı yoktur, menfaatleri vardır. “İlkeli / tutarlı diplomasi” yapmaya çalışan ülkeler, ellerindeki kartları rakiplerine gösteren poker oyuncularına benzerler. Aptallıktır bu. Diplomasinin en önemli ilkelerinden biri kozlarını, zaafalarını, hassasiyetini, kırmızı çizgilerini ötekilerden saklamaktır. Dostluk, sadakat ve merhametin muhatabı insandır. Diplomaside insanî vasıflar aramak gaflettir.

Merhametli lider olmaz mı? Ahlâkî bir duruş doğrultusunda diplomasi yapılamaz mı? Müslüman lider, menfaatperest mi olmalı? Hayır. İrfan sahibi, siyasî tercihlerini yaparken, anlaşma yaparken ve savaş ilân ederken sonunu hesap eder ama “oyunu” kurallarına göre oynar. Üstüste iki zırh giyer, seyyar birlikler kurar, tepelere okçu koyar, savunma için hendekler kazdırır.

Kaos / Chaos / xaoc / xâoç / فوضى

Ne değildir?

Kuralsız, kaidesiz bir varoluş değil.

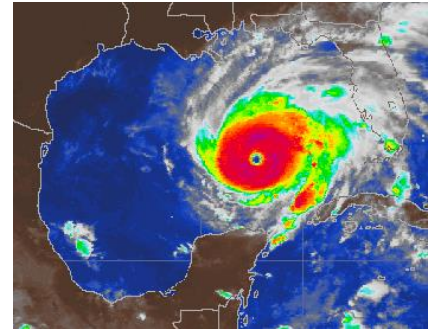
Nedir?

İnsan aklının umduğu düzeni bulamadığı zaman verdiği isim.

Neden?

İnsan karşılaştığı yeni durumları, bilmediklerini bildikleri cinsinden ifade etmek ister. Tarafların ve savaş sebebinin belli olduğu durumda, bir savaşa bile "kaos" demez. Ama kimin kimi neden öldürdüğü, şiddetin ne zaman duracağını bilmiyorsa bu onun için kaotik bir durumdur. İnsan, bilimsel bilgisiyle açıklayamadığı, tümevarımla öngöremediği durumlara da "kaos" adını verir. Aslında bu bilimsel bir saptama değil indî bir yargıdır. (Bkz. [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#))

Nedensellik zincirlerini kurmakta zorluk çektiğimiz her durum için "kaos teorileri" üretiriz. Kelebek etkisi, atmosferik olaylar, sosyo-psikolojik eğilimler, ekonomik krizler... (Bkz. [Nedensellik / Causality / العلاقة السببية](#)) Aslında bu olayların hepsi tâbi oldukları tabiatın kaidelerine uygun biçimde gerçekleşir. Ama insan "bilmiyorum" demeyi sevmez, bu nefsine ağır gelir. Bu sebeple "bilincek bir şey yok, kaos bu!" der. **Köfte yapmak için pazara gidip, ne soğan, ne maydanoz, ne de kimyon bulamayan teyzemize "Ah! Pazarda hiçbir şey yok" dedirten sübjektif yokluktur bu.** (Bkz. [Yokluk / Absence / غياب](#)) Kısacası, fırtınalı bir deniz, saatte 400 km hızla esen rüzgâr veya Florida'yı yerle bir eden bir hortuma "kaotik" denilemez. Zira havanın ve suyun etkileşimi Newton fiziği ve hidrodinamik kaidelerle açıklanabilir. Isınan ve soğuyan moleküllerin hareketleri (biz hesaplamayı beceremesek bile) fizik yasalarına uygundur.

Kâinat'ın başlangıcı/yaratılışı kaos mudur?

Eski Grek inançlarında ve bundan etkilenen Hristiyanlıkta Kâinat'ın başlangıcı/yaratılışı ile ilgili türlü kaos inançları vardır. Ancak inanılan bir tanrının iradesinin varlığı bile bu duruma "kaos" demeyi anlamsız kılar. Teorik bir sınır olan Planck duvarının ötesine "kaos" denebilir mi? Bu da saçma. Bugün için bilimsel teorilerin açıklamaya yetmediği duruma "henüz açıklanamadı" demek daha doğrudur. (Bkz. [Büyük Patlama / Big Bang / Urknall / الانفجار العظيم](#))

Işık hızı, kütle çekim sabiti gibi parametrelerin değiştiği, elektronların sabah eksi, akşam artı yüklü olduğu bir evren hayal etmek buna bile kaos diyemeyiz. Zira yük değiştiren elektron, proton vb varlıklara birer hüviyet atfetmemiz gerekir. Yani zaman geçerken geçmeyen, aynı kalan, en azından

bizim hafızamıza kayıtlı bir kimlik, bir "id-entitiy" olmalı. Ve tabi bu "kaosu" gözleyen bizim hüviyetimiz. (bkz. [Bâkî / Eternal / Timeless / διαχρονικό / باقی](#)) Şayet bu hipotetik kaos bizim hüviyetimizi dahi yok ediyorsa düşünce alanımızın dışındadır ve yok hükmündedir. Eğer fikren ihdas etmeye çalıştığımız bu kaosu bilgimize, tahayyül ve tasavvurumuzun kalıplarına sığdırabiliyorsak, ona bir hüviyet verebiliyorsak bu defa bu şey/durum/karmaşıklık bir kaos olamaz. (Bkz. [Evvel / Origin / Beginning / πρώτος / اول](#)»)

Fetih / Conquest / conquête / فتح

Ne değildir?

Bir beldenin istilâsı değil.

Nedir?

Toprakların İslâm'a açılmasıdır.

Neden?

Siyasî mülk olan belde, kalbin rumuzudur. Kalben fethedilen bir insanın Müslüman olması gibi kalbi fethedilen bir halkın toprağı da İslâm'a açılır. Eziyetle, zulümle işgale gelen bir komutan, bir beldenin halkına şu sözü söyleyemez:

"Konstantinapolis'de Latin serpuşu görmektense Türk sarığı görmeyi tercih ederim!"

İslâm ordularının Arap yarım adasından Fas, ıspanya ve Fransa'nın güneyine kadar uzanan toprakları çok kısa bir sürede ele geçirmesi ve asırlarca hâkim olması teknik olarak mümkün değildir. İskender, Napoleon, Hitler'inki gibi istilâ orduları askerî başarılar elde etmişler ancak bunlar saman alevi gibi geçici olmuştur. Bugünkü radar, uydu kontrolü, balistik füzelerin binlerce kilometreye varan menzillerine rağmen istilâ orduları böyle bir şey yapamıyorlar. Meselâ Irak'ın işgalinde ilk saldırıdan itibaren 160.000 asker gerekmişti. Hülâsa, ölüm tehdidiyle bir belde istilâ edilip yağmalanabilir ama adalet tesis edilmeden asırlarca elde tutulamaz.

Kâfirler, münafıklar bu "fetih" mefhumunu fahmedebilir mi?

Edemez. Onlar aşuya zorla götürülen çocuk gibi, kendilerine şifa olacak olan imana itiraz ederler. Karanlıkta yaşayan hayvanlar gibi gözleri ışıktan rahatsız olduğundan, zulmetten kurtulmaya "zulüm" derler. (Bkz. Derin Lügat: *İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتي*)

Tavsiye okuma:

Fatih Sultan Mehmed, Bosnayı fethettiğı zaman Latin papazlarına verdiği 883 (1478) tarihli ferman suretinden:

"... Nişanı-ı hümayun şu ki Ben ki Sultan Mehmed Han'ım; üst ve alt tabakada bulunan bütün halk tarafından şu şekilde bilinsin ki, bu fermanı taşıyan Bosna rahiplerine lütufta bulunup şu hususları buyurdum: Sözkonusu rahiplere ve kiliselerine hiçkimse tarafından engel olunmayıp rahatsızlık verilmeyecektir. Bunlardan gerek ihtiyatsızca memleketimde duranlara ve gerekse kaçanlara emn ü aman olsun ki, memleketimize gelip korkusuzca sakin olsunlar ve kiliselerinde yerleşsinler; ne ben, ne vezirlerim ne de halkım tarafından hiç kimse bunlara herhangi bir şekilde karışıp incitmeyecektir. Kendilerine, canlarına, mallarına, kiliselerine ve dışardan memleketimize getirecekleri kimselere yeri ve göğü yaratna Allah hakkı için, Peygamberimiz Muhammed Mustafa (s.a.v.) hakkı için, yedi Mushaf hakkı için, yüz yirmi dört bin peygamber hakkı için ve kuşandığım kılıç için en ağır yemin ile yemin ederim ki, yukarda belirtilen hususlara söz konusu rahipler benim hizmetime ve benim emrime itaatkâr oldukları sürece hiç kimse tarafından muhalefet edilmeyecektir ..."

Estetizasyon / Ayartma / aestheticisation

Ne değildir?

Güzelleştirme değil.

Nedir?

Anlatılan veya tasvir edilen şeyi yavaşlatarak, netleştirerek veya abartarak cazip hale getirme.

Nasıl?

Sanatçı ve sanat teknisyeni diye bir ayrım yapmak gerek öncelikle. Yani sanat yapan ile bazı boyama/oyma yahut söz sanatı tekniklerini uygulayabilen kişi bir değil. (Bkz. [Sanat / Eğlence / Entertainment / الفن](#)). Neden?

Gerçek hayat hızla etrafımızda olup bitiyor ve ayrıntılar üzerinde durup yoğunlaşmaya vaktimiz yok. Yaşadığınız şehrin karmaşasını düşünün meselâ. Ama uydudan çekilmiş bir fotoğraf ya da bir gece manzarası gözünüzü ister istemez çekiyor. Zira şehrinizi gerçekten GÖRME imkânı veriyor size bu fotoğraf. Bir trafik kazası düşünün. İçindeyseniz ne olduğunu bile anlamadan oradan oraya savruluyorsunuz. Ama başkasının yaptığı bir kaza (ya da gazetedeki fotoğrafı) gözünüzü çekiyor. Görsel zekânız buna aç. Bu kazadan zevk almak değil, **kazayı anlamaktan zevk almak** söz konusu. Bizzat yaşadığınız bir kazada her şey yarım saniyede olup biterken gazetedeki fotoğrafın ayrıntılarında gözlerinizi dakikalarca gezdirebilirsiniz.

Yine bu sebeple romanlarda en ince ayrıntılarına kadar anlatılan bir kır gezintisi o olayın zihninizde gerçekten VAR olabildiğini sağlar. Kirlardaki çiçeklerin kokusu, güneşin ısıltısı, rüzgârın serinliği... Gerçekten yaptığınız bir piknik öyle değildir oysa. Çocuklarınızdan birini arı sokar, hanım dolma tencerisini evde unutmuştur, güneşten ısınan araba koltukları kötü kokuyordur, giderken yolunuzu kaybetmiş, dönüşte trafiğe takılmışsınızdır...

Estetizasyon yapan sanat teknisyeni bize gerçek hayattan daha çekici hayat dilimleri sunar. Bunun için biz onun ürünlerine bakarız, dinleriz, okuruz... Bu sayede gerçek hayatı daha iyi anlamayı umarız. Ama böyle çekici hale getirilmiş her ürün bir sanat eseri sayılabilir mi? Bu ayrı bir konu.

Sanat insana mes'uliyetini hatırlatırken estetizasyon insanlığını unutturur

Tarkovsky "Sanatın amacı, insanı ölüme hazırlamaktır" diyordu. Pascal ise "eğlence ciddi bir iştir, öleceğimiz geçreğini unutturur". Bu iki duruş arasındaki kırılma noktasını bir okurumuzun mektubundan aldığımız şu satırlarla açıklayalım:

"... Bir şey Ulvî olanı ifade etmeye ne kadar müsaitse, şeytanî olarak kullanılmaya da o kadar elverişli oluyor. Misal bütün sanatlar, özellikle de müzik. Mesela roman ilk başta, ev kadınlarını oylamak için yazılır ve bu sebeple okunmuş. Forster "Roman Sanatı" kitabında bunu vurguluyor. İnsanlar bir romanı güzel saymanın ölçütü olarak onun sürükleyici olmasını kabul eder. Hâlbuki bu saçmalaktır. Sürükleyicilik romancının silahıdır. İnsanı bu silaha muhatap kılsa merak. Bir roman "Sonra ne olacak ?" sorusunun cevabını bilmek için değil, "Sonumuz ne olacak ?" sorusunun cevabını bulmak için okunmalıdır. Roman da bu meselenin peşinde koşmalıdır. O zaman insana mesuliyet verebilir.

Oylamak, kendini unutmanın, kendinden kaçmanın, ayartılmaya can atmanın masumcası. Tabii bu ayartıcı olanlara "sanat" diyemeyiz. Onlar bir imkânı kötüye kullananlar. Sanatla ayartıcılık arasındaki en belirgin farklardan biri de şu olsa gerek: Sanat bizi diriltici bir rûh üfler. Ayartıcılık ise bizi âdeta baygınlaştırır. Şairler de bu farka işaret etmişler:

- "Sen o baygın sevgilerin adamı değilsin [...] Sevgiler ürkütsün seni, Aşk ayrı" (İsmet Özel)
- "Aşkta alıp verilen altın bir vakitti yaşadığımız, bir muştuyu algılamamızın sürekli gerilimiymiş sanki, unutmadım" (Erdem Beyazıt)

Tavsiye okuma

Makale

- [Ayıp sanat olur mu?](#)
- [Güzellik Matkabı Zekâ Duvarını Deler mi?](#)
- [Çirkin Cumhuriyet ve Mânâ'sız Maneviyat](#)
- [Ben Sana Gül Demem, Gülün Ömrü Az Olur](#)
- [Kötülük'ten Güzellik çıkar mı? \(Charles Baudelaire ve Otto Dix\)](#)
- [Güzel esya ve güzel ahlâk](#)

E-kitap

- [Soyut Sanat Müslümanın Yitik Malıdır](#)
- [İslâm'da Mimar ve Şehir](#)
- [Derin Göz](#)
- [Sanat Yoluyla Hakikat Bulunur mu?](#)
- [Sanat karanlıkta çakılmış bir kibrittir...](#)

Kitap

- Tersten Perspektif / Pavel Florenski
- İmgenin Pornografisi / Zeynep Sayın
- Mühürlenmiş Zaman / Andrey Tarkovski
- İslam Sanatı Dil ve Anlam / Titus Burckhardt
- Aklın Aynası – Geleneksel Bilim ve Kutsal Sanat Üzerine Denemeler / Titus Burckhardt

Rönesans / Renaissance / نهضة

Ne değildir?

Yeninden doğuş, diriliş değil.

Nedir?

Rönesans, Avrupa'nın cahilliyye dönemidir.

Neden?

Rönesans yeniden doğuş değil Avrupa'nın kendi kafasına sıkmasının adıdır. **Rönesans'ı iyi bir şey gibi, ilerleme, ıslahat, ihya anlamında kullanılması yanlıştır:** "Türk rönesansı, İslâm rönesansı..." Kaldı ki Avrupa'nın Rönesans ve hümanizm virüsü bizim akademisyenlerimizi, ilahiyatçı ve güzel sanatlar camiasını fazlasıyla ifsad etmiştir. Kapital'in -izm olması Rönesans'la mümkün oldu. Ekonomi hayatın parçası iken hayat ekonominin parçası oldu. Rönesans, sanat ve felsefenin ölümüdür. Epistemolojik çökme yüzünden bilim ahlâkı çöktü. İnsana hizmet eden bilimden silah olan bilgiye geçiş Rönesans'ın lâdinî/seküler kafasıyla mümkün oldu.

Tavsiye okuma:

1. [Dikkat Kitap: Rönesans'ın Kara Kitabı](#)
2. [Çağın Dini Hümanizm / Cemil Meriç](#)
3. [Erwin Panofsky: Resim sanatında hümanizm ve laiklik](#)
4. [Estetizasyon / Ayartma / aestheticisation »](#)
5. [İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم](#)
6. [Hoşgörü / Tolerance / толерантность / تسامح](#)
7. [Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر](#)
8. [Dikkat Kitap: Sen insansın, homo-economicus değilsin!](#)

Amerika'nın keşfi / Discovery of America / اكتشاف أمريكا

Ne değildir?

Yeni bir kıtanın keşfi değildir. Bir keşif bile değildir.

Nedir?

Okyanus'ta kaybolmuş, Küba'ya yakın küçücük bir adayı Hindistan zannetmiş olan açgözlü bir denizci için kuru gürültü kopartarak kanlı bir işgali "keşif" diye yutturma çabasıdır. Gerçekte ne kuzey ne de güney Amerika keşfedilmemiş, Avrupalılarca işgal edilmiştir.

Neden yutuyoruz?

Bizim okul kitapları da böyle saçmıyor. Zira adı "millî eğitim" olsa da bu kurum millî değildir, yaptığı iş de eğitim değildir:

"... Avrupalılar 18ci asırdan beri kendi göbek deliklerini dünyanın merkezi, Rönesans'ı da medeniyetin başlangıcı sanıyorlar. Olabilir. Sansınlar. Ya biz? Askerî ve iktisadî hakimiyetleri sebebiyle biz de öyle sanıyoruz. İşin acı tarafı bu. Gözlerimiz kamaşüyor Batı'ya her baktığımızda. Kristof Kolomb'un Hindistan'a giderken yanlışlıkla Amerika'yı "keşfettiğini" bile yutturdular bize. Bu yalanı gerçek zannetmekle başladı herşey. Oysa başka insanlar binlerce yıl önce Kuzey Amerika kıtasına geçip yerleşmişlerdi. Ataları Kamçatkalı ve Kuzey Sibiryalı olan yerlilerin açısından bakarsak **Kristof Kolomb kâşif değil yolunu kaybetmiş beceriksiz bir denizciydi**. Peki sadece Bering Boğazı'ndan Alaska'ya geçen çekik gözlü Asya halkları mı biliyordu Amerika'yı? Hayır. Vikingler de çoktan keşfetmişlerdi bu kıtayı. Kolomb'dan 500 yıl önce Boston'dan Terre-Neuve'e uzanan bölgede koloniler kurmuşlardı. Ama Hristiyan olmadıkları için midir bilinmez, adamdan sayılmadılar uzun müddet ..."
(Bkz. [Mona Lisa Yalan Söylüyor!](#))

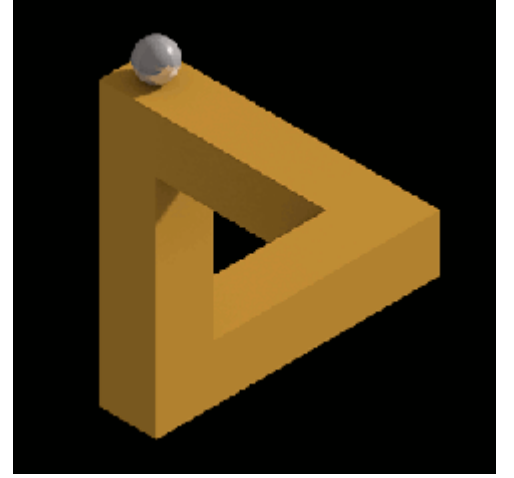
Çelişki / Paradox / المفارقة

Ne değildir?

- Çatışan/çelişen iki gerçeklik değildir. (Bkz. [Zâhir-Batın / الظاهر والباطن](#))
- Saçma/kaos değildir. (Bkz. [Kaos / Chaos / xaoc / xâoç / كاووس](#))
- Aklın açıklayamadığı bir durum değildir.

Nedir?

Çelişkiler bilimi ilerleten şaşkınlık anlarıdır; sübjektif/indî hükümlerdir. (Bkz. [İndî / Sübjektif / ذاتي](#)) Tabiatın kendi içinde çelişki yoktur; insanın anlayışında eksiklik vardır. Paradokslar, mantık ve lisan hatalarının ürünü. Beklediğimiz türden bir açıklama bulamayınca "açıklama yok, kaotik" yahut "çelişki var" deriz. (Bkz. [Mucizelere şaşırarak gerekir mi?](#))

Neden ortaya çıkar?

Dışımızdaki dünyada, fizikte paradoks yoktur. Gerçeği temsil etmekte kullandığımız lisan ve formüller kusursuz olmadığı için zihinde/kâğıt üstünde temsil ettiklerimiz çelişki arz ederler. Yani bilimin konusu olan dış dünya değil bilimin kendisidir düzeltilmesi gereken. Zira **bilim, gerçeğin kendisi değil gerçeğe kurduğumuz münasebetin bir ifadesidir**. Eğer bilim düzeltilemez bir mutlak gerçek olsaydı asırlardır hiçbir bilimsel ilerleme kaydedilmezdi:

"... Farklı mekânlar, kevnî/ontolojik şartlara ait nesnelerin düşüncede ve dilde yanyana temsil edilebilmeleri, bu farklı nesneler arasında varlıksal bir geçiş, varlıksal bir bütünleşme imkânı veya bir etkileşim sağlamaz ..." (Ahmed Yüksel Özemre)

Yalan söylemek için dilbilgisi kurallarını çiğnemeye gerek yoktur. Benzer şekilde, tutarlı bir teori yanlış, yani gerçeğe çelişki içinde olabilir. Şu kavramları birbirine karıştıran insanlar paradoks üretirler:

- 1) Doğruluk-Gerçek,
- 2) Gerçek-Tutarlılık,
- 3) Akıl-Bilim,
- 4) Gözlem-Yorum.

Meselâ "zamanda yolculuk" bir çelişki. Zira zaman görünmez yaşanır.

Lisanın akli frenleyici etkisini anlamak için tavsiye okuma

- [Sebepe-Sonuç / Nedensellik / İlliyet / Causality / العلاقة السببية](#)
- [Görünür ama yoktur; görünmez ama vardır »](#)
- [Kelime / Word / Mot / λέξη / كلمة](#)
- [Kelebek cenazesi gibidir kelâma hapsedilen mânâ](#)

Mecazî aşk / Metaphorical love / الحب المجازی

Ne değildir?

Hakiki aşk değil. Zira mecazî aşk İnsan'ı Ben'liğinden soyamaz. Ama yemeden içmeden kesme, her şeyin mahbubu (مَحْبُوب) hatırlatması gibi emareler sayesinde hakiki aşk hakkında fikir verebilir:

"... Sevdiğimiz zaman Aşk o kadar büyüktür ki; bir bütün olarak içimize sığmaz. Sevdiğimiz insanın, 'karşımızdaki'nin hisleri' dediğimiz şey; kendi sevgimizin bir yankısıdır. Aşk bizi bu kadar etkiliyor, hatta büyülüyorsa sebebi, kendimizden çıktığını fark edemeyişimizdir ..." (Swann'ların Tarafı / Marcel Proust)

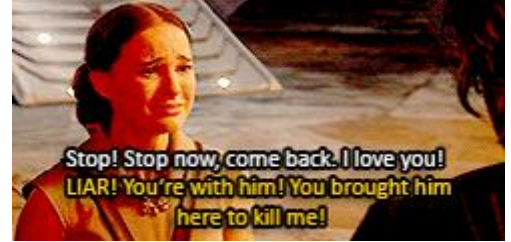
Nedir?

İnsan'ın nefesine duyduğu sevgiyi âşık olduğunu sandığı kadının/erkeğin aynasından seyretmesidir. Zira nefis, tanrılık iddiasını yani kibrini "sevgi" maskesiyle de sunabilir:

"... Herhalde seni sevmekle başardım bunu, zira seni öylesine sevdim ki, senin gibi yaşayan nefes alan bir kadının kalbi şöyle dursun, taştan bir yürek bile eriyebilirdi bu aşkın şiddetinden ..." (Jack London, Martin Eden)

Neden düşünüyoruz bu tuzağa?

Nefsimize kulluk ettiğimizi çoğu kez fark etmeyiz çünkü nefis taklitçidir; aklın ve sevginin sesini de taklid eder. Meselâ Star Wars 3cü bölümde Anakin Skywalker ölümünden kurtarmak istediği Padme için Karanlık Taraf'a geçiyor. Kibirle "Birlikte galaksiye hâkim olacağız" dediğinde Padme korkuyor ve direniyor. Anakin bunun üzerine Padme'nin boğazını sıkıyor. Yani Anakin'in Padme'yi ölümünden kurtarma isteği Padme'yi sevmesinden değil kibirden kaynaklanıyordu: "Onu BENN kurtardım" demek içindi. <https://www.youtube.com/watch?v=tfX01IURXfk>

İnsan âşık olmak için yaratılmıştır. Yaratan'a âşık olamazsa yaratılmışlardan birini O'nun yerine koyar. Ama ne vatan, ne kadın ne para ne de mevki rûh gibi sonsuz büyüklükte değildir ve rûhu mutmain edemez. Gerçekler ortaya çıktığında yaşanan sonsuz düş kırıklığının hatta "aşk cinayeti" denen cinnetlerin sebebi de budur. Proust'tan dinleyelim:

"... Bir inancın değişimi gibi aşkın yokluğu da önemli rol oynar; önceden var olan ve hareketli olan aşk, sırf bir kadına ulaşmak neredeyse olanaksız olacağı için, o kadının hayaline konar... Aşk dev boyutlar kazanır; gerçek kadının bu aşkın içinde ne kadar az bir yer kapladığını aklımızdan geçirmeyiz ..." (Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde / Marcel Proust)

... Konu ile ilgili sayfalar...

1. [Adını verdim ayağımı vuran pabuçlarıma: "...">Adını verdim ayağımı vuran pabuçlarıma: "...](#) »
2. [Âl-i İmrân Suresini Okusaydı İslâmcı Olmayacaktı! »](#)
3. [Şerhu Esmâillahi'l-Hüsna / Sadreddin Konevî Hazretleri »](#)
4. [Kitâbu'l-Muhabbe ve's-Şevk ve'l-Üns ve'r-Rıza / Gazâlî Hazretleri »](#)
5. [Aşkın Kitabı : Güvercin Gerdanlığı "Sevgiye ve Sevenlere dair" »](#)
6. [Aşk Vakti »](#)

Big Data / Большие данные / ビッグデータ

Ne değildir?

Çok miktarda veri değil.

Nedir?

Güncellenme süresi, insanların veri işleme ve karar verme toplam süresinden daha kısa olan veri demektir.

“Big” ne kadar büyük?

“Big data” deyimi aldatıcı. Meselâ telefonunuza sığabilecek bir 16 GB “big data” denebilecek kadar büyük müdür? Yahut 15 dakikada bir güncellenen bir veri kümesi, data mining algoritmasıyla 2 saatte işleniyorsa 8 GB veri “Big Data” sayılmak için çok mu küçüktür?

Big Data nereden çıktı?

İnternetin yoğun kullanımı, bilkuvve (potansiyel) olarak kullanabilecek veri yığınlarını şişiriyor. Bu bir gerçek. Ancak “big data” statik/durağan bir dünya değil. Yeni yazılım eknolojileri, ekonomik modeller ve yeni mesleklere gebe. Bu dünya siyaseti, bilimi ve adaleti dahi etkisi altına aldı. (Bkz. [Big Data çağında İslâmî devlet olur mu? »](#))

Big Data sadece cigabaytlar dolusu disklerden ibaret değil. Paralel programlama, yapay zekâ ve data mining gibi araç, yöntem ve mekanizmaların devreye girmesi ile zengin bir dönüşüm başladı. Öncelikle doğuştan verilerin kıymetini bilen, “data-native” diyebileceğimiz firmalara dikkat edelim: FaceBook, Twitter, Uber, Airbnb, TaskRabbit, Lyft, DoorDash, PostMates, Etsy, Fiverr, GetAround... Veri perspektifinde ekonomik dünya ikiye ayrıldı:

1. Geleneksel yolla mal ve hizmet satan ve faaliyetlerini iyi bir bilgi-işlem sistemiyle takip edenler,
2. Veri zenginliğini stratejik bir aktif gibi gören ve bunu savaş aracı gibi kullananlar.

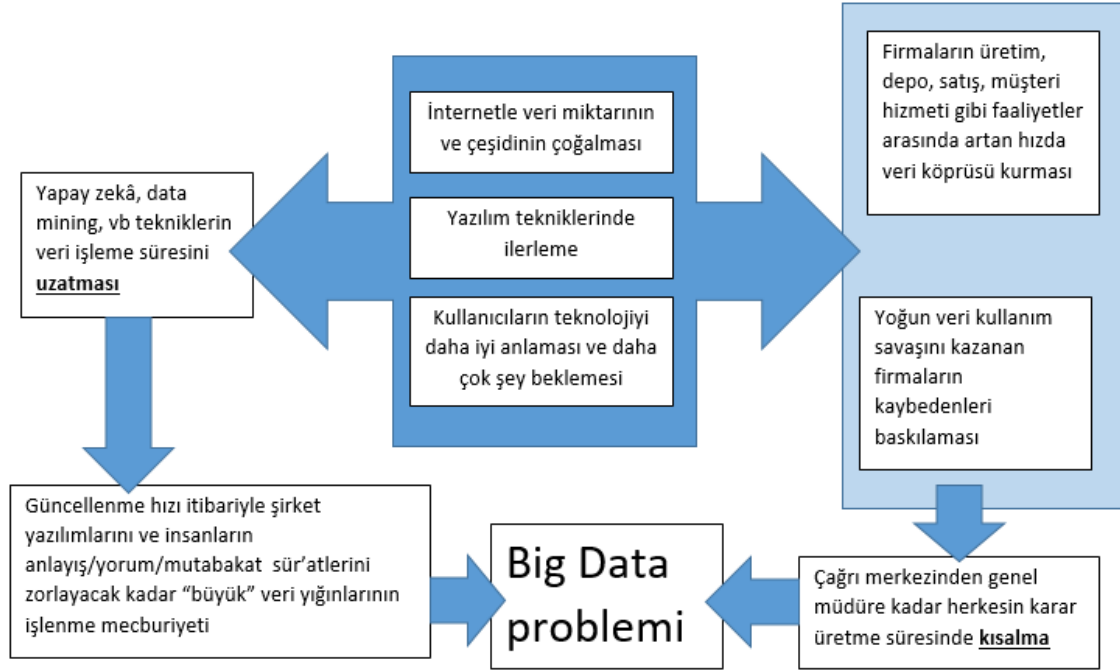
Birinci gurup, internet yoluyla mal ve hizmet satarsa bile bilgi-işlem faaliyetlerini bir masraf kapısı gibi görmeye devam ediyor. Yani kira, vergi ve sigorta primi öder gibi, asgarî harcama yoluyla azamî hizmet alma derdinde.

İkinci grup için ise veriler ve veri işleme kabiliyeti tıpkı sermaye, bina, kamyon gibi bir aktif. Bu ikinci vizyon, firmaların ekonomik modellerini, değer üretme yollarını, müşteri ilişkilerini temelden etkileyen bir unsur. Aynı fark devletler için de geçerli. Gelecek on yıllarda “data-driven” hükümet faaliyetlerine şahid olacağız. Bu devrimi başaramayan firmalar muhtemelen ortadan kalkacaklar veya başarılarının kölesi olacaklar. Devletler için de benzer bir durum beklenebilir.

Netice

Güncellenme hızı itibariyle şirket yazılımlarını ve insanların anlayış/yorum/mutabakat sür'atlerini zorlayacak kadar "büyük" veri yığınlarının işlenme mecburiyeti, kısaca "Big Data" dediğimiz sahayı meydana getirdi. Dünyaya etkisi? Diğer teknolojilerin yaptığı gibi bir kopma olacaktır, hatta bu başladı. Pusulanın, dizel motorun, uçakların veya nükleer enerjinin yol açtığı gibi Big Data da, firmaları ve devletleri başaranlar ve başaramayanlar diye ikiye bölecektir. Bilim ve teknolojiye sırt çevirenler kaybedecekler ve geçmişte olduğu gibi kazananların kölesi olacaklardır.

Tavsiye kitap

- [Dikkat Kitap: Sen insansın, homo-economicus değilsin! »](#)

Teknolojiyle ilgili tavsiye makaleler

1. [İnovasyon / イノベーション / инновация / التجديد »](#)
2. [Sanayi devrimini kim devirdi? »](#)
3. [İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / تقدم »](#)
4. [Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup / Zygmunt Bauman »](#)
5. [Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات »](#)
6. [Yanlış hayatlar doğru yaşanamaz... »](#)
7. [La conquête de l'ubiquité / Paul Valéry \(1928\) »](#)
8. [Akıllı telefonlar ve aptal insanlar](#)
9. [Tüfek icad olundu, namertlik kolaylaştı](#)
10. [Göze yalan söylemek kulağa yalan söylemekten zordur](#)
11. [Para dünya malından kıymetlidir](#)

Nobel Barış Ödülü / Nobel Peace Prize / جائزة نوبل للسلام

Ne değildir?

Barışa katkıda bulunan insanlara verilen bir ödül değil.

Nedir?

Diplomatik bir güç arttırıcı, bir katalizör. Kürsülerde sesinin yükseltilmesi, pazarlıkta elinin güçlendirilmesi istenen kişi ve ülkelere verilir.

Ödülün ciddiyeti nedir?

Hitler bir kez aday gösterilmiş, İsveç parlamento üyesi E.G.C. Brandt şaka yapmak istemiş, sene 1939. Stalin 1945 ve 1948’de iki kez ciddi ciddi aday olmuş. Bu ikisinin doğrudan öldürdüğü sivillerin sayısı 50 milyon civarında.

Eli kanlı siyasetçiler ve soykırıma seyirci kalan kişi/kurumlar arasında Nobel Barış Ödülü kazananlar çok: Barrack Obama, Theodore Roosevelt, George Marshall, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Henry Kissinger, Birleşmiş Milletler Barış Gücü, Mikhail Gorbachev, Shimon Peres, Yitzhak Rabin, Kofi Annan, Jimmy Carter, Avrupa Birliği.

Netice

Bu ödülü icad eden Nobel’in dinamiti de icad etmiş olması ve ailece silah ve patlayıcı ticaretiyle uğraşmaları 19cu asrın en soğuk şakalarındandır. Alfred Nobel öldüğünde 90 silah fabrikası ve 400’e yakın silah/bomba patenti vardı. Kafkasya halklarından, özellikle de Azeybaycan’dan çalınan petrol ile çok zengin olmuştu.

George Bernard Shaw’ın çok güzel ifade ettiği gibi:

"Nobel’in dinamiti icad etmesini affedebilirim ama bir barış ödülü ancak insan suretindeki bir şeytanın yapacağı bir iş"

Allah korkusu / الخوف من الله

Ne değildir?

Dünyevî yahut uhrevî ceza korkusu değil.

Nedir?

O'nun rızasına aykırı bir şey yapma korkusu.

Neden?

"Hikmetin başı ALLAH korkusudur" hadisi üzerine tefekkür eden ârifler ALLAH korkusunu şöyle izah ediyorlar: Bir bebeği kollarınıza aldığınızda onu doğru beslemek veya doğru uyutmaktan evvel yanlış bir şey yapmaktan, incitmekten korkarsınız. İnsanda Kur'an'ı doğru anlama sevdasından evvel O'nu yanlış anlama korkusu olmalıdır. Zira bu korku, kulun haddini bilmesinin alâmetidir. O'nun bahsettiği bir iman, bir bebeğe sahip olmaktan daha adi değildir. Kalpteki korku hissinin tercümesi şöyle olmalıdır: "Bu imanı, bu emaneti nasıl korumalıyım, hıfz etmeliyim?"

Havf kavramı neden yanlış anlaşılır?

Bunun sebebi kulların Ben'lik iddiası. Yani "BENNN varım, ALLAH da var, dediklerini yapmazsak kızabilir ve bizi yakar!" tarzında kendini varlıktan saymak. İşte bu ego ile Kur'an, tefsir, siyer öğrenen birçokları vardır ki "BENN bilirim" havasında adeta peygamberlik taslar. Çünkü O'na karşı yanlış yapma korkusu olmadığından niyet bozuktur; niyet bozuk olunca amel de bozuk olur. İki örnek verelim:

1. Kur'an'da defalarca "Sünnet'e uyun" denmesine karşın Kur'an'ı anlamak için Sünnet'e gerek olmadığını iddia edenler,
2. Sünnet'e (haşa) "paralel din" deme edepsizliğini gösterenler. İşte bu yüzden, ALLAH korkusu olmadan din öğrenenler ilahiyatçı, profesör, TV starı olabiliyorlar ama okuma bilmeyen ama takva sahibi olan bir adam gibi amel edemiyorlar. Son tahlilde görüyoruz ki ilim, bilgi depolamak, malumat toplamak değildir. Bizzat yaşadığınız Hakikat'i süslü sözlerle anlatamazsınız. Takva sahibi olmadan âlim olunmaz. O'nu en iyi bilenler ehl-i takvadır.

Haritayı ters tutan rehber de yolcusu da kayboldu

Ayetleri (kabir azabı vb) tartışmaya açacak kadar ileri giden bu adamlar “biz halkı saptıralım” diyerek mi çıktılar yola? Hayır. Ama BEN’lik iddiasıyla, takvasız, O’nun rızasına aykırı iş yapma korkusu olmadan yani bozuk niyetle işe soyundular. Takva sahibi olmayan ilim heveslisi, bilgisini arttırdıkça O’ndan uzaklaşır zira kibri artar. Bunlar haritayı ters tutan yolcular gibidir.

Peki ya bu fitnecilerin, sahte âlimlerin peşine takılanlar? Hiç mi akıllarını kullanmadılar? Cevap şu: Sahte âlimlerin takipçileri kendi heva ve heveslerine uygun bir din aramaktaydılar. Bu arayış ise zaten bir fitneydi. İşte bu insanların “âlim” diye peşlerine düştüğü münafıklar kara merhem gibi iltihabı toplarlar. ALLAH (C.C.) bilir bu da bir rahmettir. Kitab Mi’rac al-Tasavvuf ilâ Hakaik al-Tasavvuf isimli eserinde Faslı âlim Ahmed İbn Acibe’nin ifadesiyle:

"... Korku kalbin tiksindiği şeyin gelmesinden yahut bağlandığı şeyin uzaklaşmasından duyduğu endişedir. Bu endişenin meyvesi itaate, takvaya doğru yönelmesi ve isyandan uzaklaşmasıdır. Fiilini düzeltmeden korku izhar etmek riyakârlıktır. Avamın korkusu cezadır veya ödülün mahrum kalmaktır. Havasın korkusu rızadan mahrum kalmak ve kurbiyeti kaybetmektir. Hass-ül Has ise işlediği bir kusurdan ötürü O’nun varlığından perdelenmekten korkar ..."

İnsan Kaynakları / Human Resources / الموارد البشرية

Ne değildir?

İnsan'a değer vermek değil.

Nedir?

İnsan'ı şeyleştiren, yedek parçalaştıran, şirketin maddî kaynaklarından biri gibi gören ve gösteren tasavvur.

Nereden çıktı?

Endüstriyel sistemlerin kaçınılmaz bir ögesi uzmanlaşma yani işbölümünden. Bilim ilerledikçe ve buluşların teknolojik uygulamaları ekonomide yerini aldıkça iş kolları dallanıp budaklandı. Bunda elbette bir "kötülük" yok. Ama işbölümü çoğu kez **"insan bölümüne"** dönüşüyor. Yani çalışan insanlar tıpkı bir hammadde gibi görülebiliyor patronlar tarafından. Bir katsayı, istatistik, tablolarda bir kolon, kırılırsa atılıp değiştirilebilir bir makine parçası... Alvin Toffler'in 3cü Dalga'da söylediği gibi:

"Henry Ford, ünlü Model-T otomobili imal etmek için fabrikasında 7882 farklı operasyonun icab ettiğini söylüyordu. Ford'a göre bunların 949'u kuvvetli işçilerin çalışmasını gerektiriyordu. 3448 operasyon için normal işçi lâzımdı. Kalan işlerin ise 670'si bacakları olmayanlar, 2637'si tek bacaklılar, 2'si kolu olmayanlar, 715'i tek kollu insanlar, 10'u da kör insanlar tarafından yapılabilirdi. Yani fabrikalardaki işbölümü sebebiyle artık tam insana bile ihtiyaç kalmıyordu. Sadece "insan parçaları" yeterliydi. [...] Genellikle kapitalizm ile bağdaştırılan bu durum, sosyalizmin de en temel özelliklerinden biridir, çünkü aşırı uzmanlaşan işçi ile tüketici/müşteri arasındaki bağın koptuğu her toplum doğal olarak bu noktaya varır. SSCB, Macaristan, Polonya, Doğu Almanya'daki fabrikalarda Çalışma Bakanlığı tam 20.000 tane farklı iş kolu tanımlamıştır. Sosyalistler de ABD ve Japonya gibi fabrikalarında karmaşık uzmanlaşma teknikleri kullanmaya muhtaçtılar."

İnsan'ın dışı çarka dönüşmesi

Marx'ın zaman içinde bir çok konuda fikri değişmiş ama **şeyleştirme** kavramı bıraktığı mirasın sabitlerinden. Meselâ 1857'de kaleme aldığı makalelerden tutun da devasa eseri Kapital'e kadar her fırsatta İnsan'ın kapitalizm tarafından **şeyleştirildiğini**, emeğin ticareti üzerinden eşyalaştığını savunuyor:

"Pamuk sanayii kurulu doksan yıl oluyor... İngiltere'de üç kuşaktır var olan bu sanayi kolu bu sürede, fabrika işçilerinin dokuz kuşağını mahvetti. İşlerin hızlandığı dönemlerde, işçi açığı çok büyük seviyelere ulaştı. 1834 böyle bir sene oldu. O sırada imalatçılar, hemen, Yoksullar Yasası Komisyonuna, tarım bölgesindeki "fazla nüfus"un kuzeye gönderilmesini önerdi; açıklamalarına göre, "oradaki fabrikatörler bu fazla-nüfusu emer ve tüketebilirdi. Devletin onayı ile temsilciler atandı. [...] Manchester'a araçlar yollandı. Tarım işçisi listeleri hazırlandı ve araçlara verildi. Araçlar bürolarında kendilerine uygun olanları seçtiler ve aileler yollandı. Bu insan paketleri etiketlerle yollandı tıpkı mal gibi, yük vagonlarında. Bazıları yaya idi. Sağda solda sürtenler oldu, kaybolanlar, sanayi mahallelerinde ölenler..."

Tarım işçileri tıpkı zenci köleler gibi sistematik bir biçimde araçlar tarafından alınıp satıldı ve bu insan ticareti düzenli olarak gelişti. 1860 tekstil sektörünün tavan yaptığı bir yıl oldu. Yeniden çalışacak "kollar" gerekliydi ve yeniden araçlar kırsal alanlarda **insan eti ticaretine** koyuldular. [...] Ama buralardaki nüfus fazlası zaten tüketilmişti. Fransa ile yapılan ticaretin gelişmesi neticesinde ilk anda **10 bin "kol" gerekiyordu** ama bu hızla 50 bine çıkacaktı. **İnsan eti ticareti yapan** araçlar yeterince köylü bulamayınca PLC başkanına bir temsilci yolladılar ve fakir çocuklarla yetimleri kullanmak için müsaade istediler." (Kapital, Onuncu bölüm [iş günü], 5ci kesim)

Endüstriyel sömürüyü neden kabullendik?

İnsan Kendi'si olabilmek için sırtını yasladığı iç değerler ile herkes gibi yiyip içtiği dış değerler arasında kırılğan bir dengede. Ancak denge dış değerler lehine bozuldukça objektif dünya sübjektif dünyayı siliyor. Belki bir çok insan artık indî (sübjektif) âlemini, insanî değerlerini savunmaya dahi çalışmıyor. Zira insanlar, insan olduklarından dahi haberdar olmayacak bir derekeye düşmüşler. Bir dişli çark, bir yedek parça gibi görüyorlar kendilerini. **Her şeyin fiyatını bilen, hiç bir şeyin değerini bilmeyen bu modern insan geçmişte faşizmin kölesiydi. Bugün ise kapitalizmin.**

Neden böyle bu? Neden dış / objektif / sayısal değerlerin **mutlak** ve **alternatifsiz** değerler manzumesi gibi dayatılmasına karşı direnemiyoruz? Robert Musil'in Niteliksiz Adam romanından iki alıntı yaparak meseleyi biraz daha "içeriden" hissetmeye çalışalım:

"... Kanunlar dünyadaki en objektif şeyler oldukları için yakında şahsiyet namına hiç bir şey kalmayacak. Sadece anonim vasıfların hayalî bir buluşma noktası. O gün geldiğinde kendinize saygınızı muhafaza etmeniz çok zor olacak ..." (Cilt I, Bölüm 101)

"... Adı, soyadı? Yaşı? Mesleği? İkâmetgâhı? Ulrich sorgulandı. Suçlu ya da masum olduğunun anlaşılmasından önce onu anonim parçalara bölen bir makinenin içine düştüğünü zannetti. Adı ve soyadının hiç bir anlamı yoktu. Onun için duygu yüklü olmakla beraber Ulrich hakkında söylenebilecek en önemsiz şeydi isim ve soyad. Bilimsel çalışmaları mühim insanlarca beğenilmişti ama bilginlere yer yoktu bu dünyada; bu konu üzerine tek bir soru bile sorulmadı. Yüzü sadece "eşgâl" olarak önemliydi. Gözlerinin gri olduğunu hiç düşünmemişti o güne kadar. [...] Sarı saçlı, uzun boyluydu; yüzü ovaldi. Polise göre fiziken ayırd edici bir özelliği yoktu ki o böyle düşünmüyordu. [...] Şahsı ve şahsiyetinin katlanmak zorunda olduğu istatistiksel düş kırıklığını idrak ediyordu. Polisin ölçüler ve objektif verilerle anonimleştirmesi onu Şeytan'ın uydurduğu bir şiir gibi heyecanlandırırdı ..." (Cilt I, Bölüm 40)

Netice: Bürokrasi ve piyasa aynı kapıya açılıyor

Kapitalizmin yaptığı tahribatı ve bize yaşattığı fikrî dönüşümleri anlamaya başlayan her insan "ya çözüm? Çaresi ne bu problemin?" demeye başlar. Anti-kapitalist insanlar genellikle bürokrasiye sarılırlar. Güçlü bir devletin, demokrasinin veya adil bir kralın meseleyi çözebileceğini düşünürler. Oysa kapitalizmin bileklerimizden geçirdiği altın yaldızlı zincirlerin bir devlet tarafından çıkartılması imkânsızdır. Çünkü:

"... Ekonomisi büyük ölçüde piyasa güçleriyle belirlenen bir toplumda örneğin, tüm ekonomik fiillerin, ayakta kalabilmek için verimliliğe önemli yer vermesi gerekir. Ayrıca büyük ve karmaşık bir teknoloji toplumunda, onu oluşturan büyük ölçekli birimlerde de (firmalar, kamu kuruluşları, çıkar grupları) genel ilişkilerin yönlendirilmesi gerekiyorsa, bunun bir ölçüye kadar bürokratik akılçılık ilkelerine göre yapılması gerekiyor. Dolayısıyla, toplumumuzu ister piyasa ekonomisinde olduğu gibi 'görünmeyen el'in işleyişine bırakalım, ister kolektif olarak yönetmeye çalışalım, kendi ahlaki görüşümüze uysun ya da uymasın, modern akılçılığın gereklerini bir ölçüye kadar yerine getirmek zorunda kalıyoruz [...]

Atalarımızda var olan, yeryüzüyle ve onun ritmiyle aramızdaki ilişkiyi biz kaybettik. Kendimizle ve kendi doğal varlığımızla olan ilişkimizi kaybettik ve bizi hem içimizdeki hem de çevremizdeki doğayla aralıksız savaşa mahkûm eden bir tahakküm buyruğu yönlendiriyor ..." (Modernliğin Sıkıntıları, Charles Taylor)

Gaflet/ unawareness / étourderie / غفلة

Ne değildir?

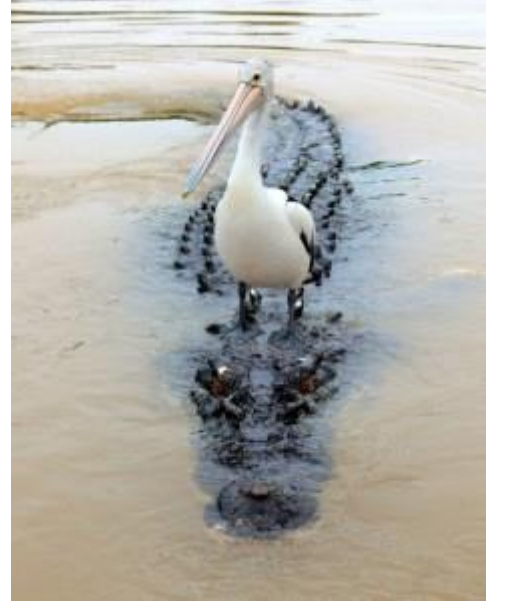
- Tehlikeyi bilmemek değildir.
- Cesaret değildir.

Nedir?

Gaflet, mayın tarlasına bile girmektir. Gaflet “bana bir şey olmaz” demektir. Çocuk, bilmeden bombalı pakete tekme atarsa cehalettir. Yetişkin “bana bir şey olmaz” deyip aynı şeyi yaparsa gaflettir.

Malumat, şuur değildir

Çünkü bilmek, şuurlu olmaya yetmez; Bir tehlikeyi bilmek ile şuurlu olmak arasında fark vardır. Nedir? Birçok insan bir zarar gelmeyeceğini bildiği halde ölmüş bir kimsenin yanında yatıp uyuyamaz. Pis bir şeyi çağrıştıran şekilde yapılmış bir hamuru yemek istemeyiz. Benzer şekilde herkes namazın farz olduğunu bilir ama herkes namaz kılmaz. İşte bu namaz kılmayanlar cahil değil gafildir.

Gafil tehlikenin şuurunda olmadığı için kendini ve mes’ul olduğu insanları ölüme atar. Cesur ise ne uğruna neyi, kimi feda ettiğinin şuuruyla hareket eder. Cesur kişi felâket hallerinde çözüm üretir, şuurlu risk alır. Gafilin kendisi bizzat felâkettir. Barışta ölüm ve yaralanmalara, maddî hasara sebep olur; **savaştta ise gafiller en önemli yenilgi sebebidir**. Savaştta gösterilen cesaret, tehlikenin frenleyici etkisini azaltan bir denge unsuru değil kendine has bir güçtür. (Bkz. [Taktik ve Strateji](#))

Gaflet, cesaret ve adalet

Gafil nefesine çalışır; “korkak” demesinler diye ileri atılır; her an korkup kaçabilir. Cesur insan aklının gösterdiği hedefe giderken risklere katlanır. Cesur insan adalet tesis edilince savaşmayı bırakır. Nefsine çalışan gafil güçlü durumdaysa intikam peşine düşer. Çocukları, kadınları, esirleri de öldürür.

Batı / West / Occident / غرب

Ne değildir?

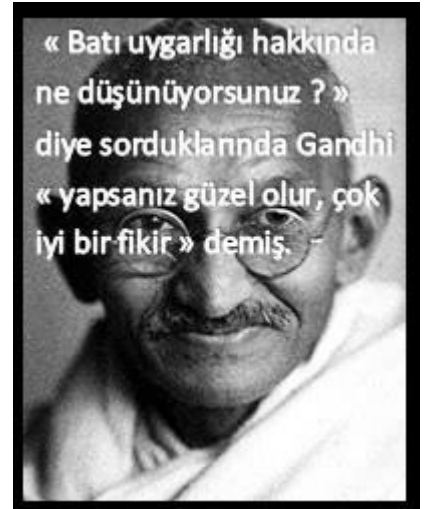
Bir yön değil.

Nedir?

İyi yaşamayı iyi ölmekten üstün tutan, Olmak'ı değil Sahip olmak'ı tercih eden zihniyet.

Nasıl olur?

İnsan, İstanbul'un yahut Kudüs'ün doğusunda da batılı olarak yaşayabilir.

Özne

Olmak

Sahip olmak

Fiiil

İnsan

Homo-economicus

Meşruiyet

Olmak

Sahip olmak

Otorite

Hak

Güç

Yaptırım/Ceza

Hukuk

Ekonominin güvenliği

Karşı cins

Adalet

İntikam

Hayat görüşü

Aşk

Cinsellik

Ölçüsü

Nitelik

Nicelik

Amacı

Değer

Fiyat

Başarı göstergesi

iyi ölmek

iyi yaşamak

Mükemmelleşme

Mutlu olmak

Tatmin olmak

Bilgi

Ölmeden önce ölmek

Dünyanın dibini bulmak

Şifa

Silah

...Konuyla ilgili Derin Lügat maddeleri...

- [Amerika'nın keşfi / Discovery of America / اكتشاف أمريكا](#)
- [Rönesans / Renaissance / نهضة](#)
- [American Way of Life / tarik-al hayat el emrikiya / طريقة الحياة الأمريكية](#)
- [Az gelişmiş ülke / Underdeveloped Country / بلد متخلف](#)
- [Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية](#)
- [Demokrasi / Democracy / Демократия / デモクラシー / ديمقراطية](#)
- [İlerleme / Terakki / Progrès / ترقى / التقدم](#)
- [İnovasyon / イノベーション / инновация / التجديد](#)
- [Paraklitos / Şefaatçi / παρακλητος](#)
- [Çağdaş / Modern / Contemporary / معاصر](#)
- [Bilgi toplumu / Information society / مجتمع المعلومات](#)
- [İslâmistan / Land of Islam / ديار الإسلام](#)
- [Ortaçağ / Moyen Âge / Middle Ages / عصور وسطى](#)
- [İktisad / Economy / οικονομία / اقتصاد](#)
- [Kapitalizm / Capitalism / капитализм / رأسمالية](#)
- [Adalet / Justice / العدالة](#)
- [Ulus-devlet / Etat-Nation / الدولة القومية](#)
- [Terörist / terrorist / террорист / ارهابى](#)
- [Diktatör / Dictator / δiktátoras / دكتاتور](#)
- [Düzen / System / Système / المنظومة](#)
- [Hak / Right / Droit / حق](#)
- [Akıl / Zekâ / Reason / Intelligence / العقل](#)
- [Hemhal / Empathy / ἐμπάθεια / التعاطف](#)
- [Fitrî / Evrensel / Universal / فطرى](#)
- [Amerikanca / American Language / اللغة الأمريكية](#)

Objektif Bilgi / Objective Information / معلومات موضوعية

Ne değildir?

Bütün insanların Ben'liklerinden bağımsız, mutlak bir görüş / duruş noktası değil.

Nedir?

Çoğunluğun kabul etmesinden başka dayanağı olmayan demokratik "gerçekler".

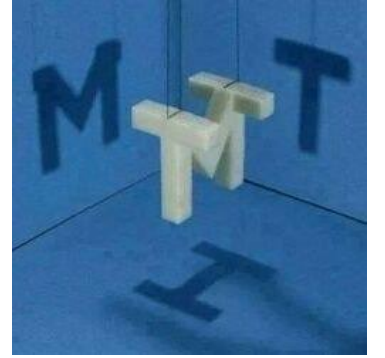
Neden?

"Objektif bilgi" diye bir şey yoktur. Çünkü bütün insanların Ben'liklerinden bağımsız bir görüş yani duruş noktası olmayan bir bakış açısı ancak tanrısal olabilir. Bu bakış açısı dahi (bir) tanrının indinde yani o tanrının sübjektivitesindedir; objektif olamaz:

"... Bana kalırsa ben, Ben'lik dediğim şeyin en yakınına girecek olursam, her zaman sıcaklık ya da soğukluğun, ışık ya da gölgenin, sevgi ya da nefretin, acı ya da hazzın şu ya da bu cüzi hissine temas ederim. Hiçbir zaman benliği bir his olmaksızın yakalayamam ve hiçbir zaman hislerimden başka bir şey gözleyemem. Derin bir uyku esnasında olduğu gibi hislerim bir süre için ortadan kaldırılacak olursa, o süre boyunca benliğimi duyumsayamam ve var olmadığım hakikatten söylenebilir. Eğer tüm hislerim ölüm tarafından ortadan kaldırılacak olsaydı ve bedenimin çözünmesinden sonra ne düşünebilecek ne de hissedebilecek olsaydım, ne sevebilecek ne de nefret edebilecek olsaydım, bütünüyle yok edilmiş olurum: beni tam bir hiçlik yapmak için daha öte bir şey tasarlayamam ..." (David Hume, İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme)

"Dışımızdaki" dünyayı hisler, akıl ve hayal sayesinde anlarız. Fizik, kimya gibi bilimsel bilgi de dâhil olmak üzere biliş, indî/sübjektif bir tasavvura dayanır. (Bkz. [İndî / Sübjektif](#)) Bu tasavvur içtimaî bir kisveye büründüğünde insanlar "objektif" bilgiye eriştiklerini vehmederler. Demokratik yanılgılara "Gerçek" deriz. Kolaylıkla aldanın algılarımızdan başka kapısı, penceresi olmayan insan zekâsı, asla objektif bilgi üretemez:

"... Dış dünyada olup bitenleri değil, yalnızca hislerin aktardıklarını bildiğimizi söyleriz.) Dıştaki bir olayın bilgisinin resmi göze ve bilince yansıyan ışınlar yoluyla algılanır. Ancak o zaman, insanın bu yansıtmadan emin olup olamayacağı sorusu hemen ortaya çıkar. Ve bu resim gerçekte ne olduğunu değil bizim o bilgiyi nasıl tasavvur ettiğimizi gösterir ..." (Ludwig Wittgenstein, Kesinlik Üstüne, 1949-1951)

Bulunduğumuz yer, seçtiğimiz kelimeler bize objektif görünür ama...

Gerçek hiç de öyle değildir. Kelimelerle ifade edilen bilgi, gerçeği değil bizim gerçek olduğuna inandığımız şeyi gösterir:

"... Kelimelerin anlamları bizim dışımızda ve bizden bağımsız bir güç tarafından verilmez ki onların gerçek anlamları üzerine bilimsel araştırmalar yapılabilsin. Bir kelimenin anlamı ona kullanan kişinin verdiği anlamdır ..."(Ludwig Wittgenstein)

Eğer insanlar gerçekten objektif olan bir bilgiyi keşfedebilselerdi veya bizzat üretebilselerdi sonsuza dek mutabık kalırlardı. Bu mutabakatın çekim gücüne direnebilecek hiç kimse olmayacağından bir süre sonra tüm insanlık her zaman, her yerde ve her konuda hemfikir olabilirlerdi:

"... Eğer insanlar saf akıldan ibaret olsalardı sürekli ve her konuda hemfikir olurlardı. Fikirlerin çatışması aklın işleyişinden veya mantık kurallarından değil sonradan edinilmiş bilgilerden kaynaklanıyor. Yani bireysel farklılıklar ve ampirik olarak kazanılanlardan. Dialektik dediğimiz şey bu bireysel farklılıklardan doğan verileri "ötekine" tamamen objektifmiş gibi göstermekten ibarettir. Çünkü insan, kendi tabiatında bulunan bir özellikten dolayı fikir farklılıkları görünce ötekinin "hatasını" düzeltmek ister. Kendi fikirlerinin yanlış olabileceğini düşünmez ..." (Her zaman haklı çıkma sanatı / Arthur Schopenhauer)

Bilim objektif değil mi?

Bilim, objektif değil sübjektiftir; bu sebeple iyi ya da kötü amaçlı kullanılabilmesi de bunu gösterir. Bilim kendisi için istenecek bir değer değildir. Bilgi zannettiğimiz şeylerin çoğu inançtır. Ama herkes aynı şeye inandığı için bu bize objektif bilgi gibi görünür. Bilimin konusu olan maddelere, meselâ kimyasal elementlere bakmanın doğru mesafesi de sübjektif değil mi? Hangisi objektif olarak gerçek?

- Kömür?
- Karbon?
- Işık?
- Foton?
- Proton?
- Higgs bozonu?

Saatler de zamanı objektif olarak göstermekten acizdir. Çünkü saatin kolları, kadran ve duvar kadar mekânsal ve durağandır. Saatin tik-taklarını işittiğimiz anlar birbirine tekabül ettiğinde indî/sübjektif saatlerimiz senkronize olur ve biz bu aldanışa/vehime "objektif zaman" deriz. Oysa saniyede 2000 hücresi ölen bir insanın objektif varlığı veya bekâsı yoktur. Ben'lik sadece zihnimizde Hıfz ettiğimiz indî bir gerçekliktir. Bilimsel deney ve gözlem de objektif olamaz. Zira gözlemci, gözlediği doğanın bir parçasıdır; objektif bilgi diye bir şey yoktur. Bu bir vehimdir.

Netice: İnsanların fikir, yargı ve saptamaları objektif olamaz

Çünkü pozitif bilimlere konu olan madde ve enerji de dâhil olmak üzere her şeyi indî/sübjektif bir biçimde aklederiz. Bilgi ancak bir iman örgüsü üzerine bina edilir: "*Kesinlikle biliyorum*" dediğimizde aslında "*bildiğime inanıyorum*" demiş oluruz. Bize öğreten hocalara, kitaplara, deney sonuçlarına, 5 hissimize ve aklımızın doğru işlediğine iman ederiz. "Biliyorum" fiilini ifade etmeden evvel "bilen" bir öznenin yani Ben'in varlığına ve bilinen nesnenin(ilmin) varlığına da iman ederiz.

Manevî sahadaki iman da en kâmil noktada mutlak bilgiye dönüşür. Kısacası objektif bilgi indî/sübjektif bir zemine muhtaç iken iç âlemin imanî kâmiliyeti adeta reddedilemezlik derecesinde objektif bir bilgiye evrilir. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#))

Zaten “gerçeklerimiz” bile durduğumuz yere göre mahiyet değiştirmez mi? Meselâ gündüz-gece dünyadaki bir insan için vardır. Uzaydan dünyaya bakan bir astronot için bizdeki gece-gündüz algısı yoktur. Bunun gibi sosyal bilimlerin sahasında da yapacağınız her tercih, varacağınız her netice “**İnsan nedir?**” sorusuna vereceğiniz cevaba göre değişecektir. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / انسانی](#))

İnsan, vücudu (boyu, ağırlığı...) itibarıyla objektif ve fakat nefsi, ruhu, manevî değerleri itibarıyla indî/sübjektif bir varlıktır. Akıl sahibi insanlar ahlâk, güzellik, hayat, ölüm gibi birçok mevzuya indî bir pencereden bakar ve bu pencerenin indî oluşunun farkındadır. Zira pozitivistlerin **her konuda objektif olma saplantısı da sübjektif bir duruştur** ama bu insanlar kendilerini objektif zannetmelerinden dolayı özünde hastalıklı bir tercih yapmış olurlar. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İndî / Sübjektif / Objektif / ذاتی](#))

Tavsiye okuma

Makale

- [Tümevarım, Nedensellik ilkesi ve Bilim’in Putlaşma sebepleri](#)
- [Sans, Kader, Özgür İrade ve Zaman\(3\)](#)
- [Korku matkabı zekâ duvarını deler mi?](#)
- [Şerhu Esmâillâhi'l-Hüsna \(Sadreddin Konevî Hazretleri\)](#)

Sitede yayınlanmış kitap alıntıları

1. [Tractatus logico-philosophicus / Ludwig Wittgenstein](#)
2. [Aranağmeler / Søren Kierkegaard](#)

E-kitap

- [Maymunist imanla nereye kadar?](#)
- [Modern Bir Put: Bilim](#)
- [Bir pozitivism eleştirisi](#)

Tarihin Sonu / End of History / نهاية التاريخ

Ne değildir?

Tarihteki önemli olayların son bulması, insanlığın tekdüze, liberal veya demokratik bir menzile doğru ilerlemesi değil.

Nedir?

Kıyamet inancına giydirilmiş bilimsel ve/veya ideolojik kisve.

Neden böyle olur?

Yaşadığı dönemi, tarihin diğer dönemlerinden daha önemli zanneden düşünürler zaman zaman devrim niteliğindeki olaylara şahid olunca hayretlerini “tarihin sonu” diye ifade etmişler. Meselâ Thomas More (Utopia), G. W. Friedrich Hegel, Karl Marx, Vladimir Solovyov, Alexandre Kojève ve Francis Fukuyama gibi. **Göz ile aklın işleyişi birbirine benzer. Göz kendini göremez; fotoğraf makinesi kendi resmini çekemez.** İnsan, mekânı bulunduğu noktadan algıladığı gibi tarihi de yaşadığı yıldan hatta günlerden seyrederek. Ülkesi Haçlı ordularınca işgal edilen Arapların yaşadığı şok yahut Hiroşima’dan sağ kurtulan bir Japonun bu olaya bakışı elbette objektif olamaz. Gözüne çöp batan bir insanın o an yaşadığı sıkıntı (onun gözünde) 3cü bir dünya savaşından daha önemlidir. Ancak Hegel yahut Marx gibi düşünürlerin bu yanılgıya düşmesi elbette güven sarsıcı.

Tarihin bütün “sonları” aynı mı biter?

Hayır. Düşünürler ve tarihçiler “tarihin sonu” derken kimi zaman kaderi, kimi zaman da lâdinî/ seküler determinist mekanizmaları keşfettiklerini zannetmişler. Mekke’nin, Kudüs’ün yahut İstanbul’un fethedilmesi, yanardağ patlamasıyla Pompei’nin yok olması yahut Marx’ın tanık olduğu hızlı endüstrileşmeyi o dönemde yaşayan insanların gözüyle görmeye çalışalım. “Bir daha dünya asla eskisi gibi olmayacak” dedirten bu olaylar acaba Çinliler, Aztekler veya Avustralya yerlileri için aynı derecede önemli miydi? Kısacası, Avrupa’yı veya Akdeniz’i sadece dünyanın değil tarihin de merkezi kabul eden tarih yorumları sübjektif kavramsallaştırmalardır. (Bkz. Derin Lügat: [İndî / Sübjektif / Objektif / ناتی / ناتی](#))

Tarihin gerçek bir sonu var mı?

İnsanlar ateş, yazı, yerleşik hayat, tarım toplumu, Rönesans, endüstrileşme, salgın hastalık, deprem, küresel savaşlar, internet, Ay’a yolculuk gibi birçok felaket ve kırılma noktası yaşadılar. Roma, Mısır ve Hitit gibi “yıkılmaz” denen nice devletler yok oldu. Bunlar yaşam tarzlarımızı, ideoloji hatta inançlarımızı derinden etkiledi. İyimserler defalarca bir ütopyanın ayak seslerini duydular; karamsarlar ise en korkunç distopyaların alarm zillerine bastılar. Ancak her seferinde hayat devam etti. Eskiden her şey daha mı iyiydi? Gelecek daha mı kötü olacak? Bu soruların muhtemel cevapları da ancak indî olabilir. Kıyamet son tahlilde bir bilgi değil iman meselesidir.

Beyin Göçü / Brain Drain / Fuite des cerveaux / هجرة الأدمغة

Ne değildir?

Zeki ve eğitilmiş insanların para için daha zengin ülkelere gitmesi değil.

Nedir?

Zeki ve eğitilmiş insanların doğdukları ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmaları.

Neden?

Kafası iyi çalışan bir insan mesleğini icra etmek ister. Yüksek maaştan önce araştırma laboratuvarı, zeki ve çalışkan iş arkadaşları, araştırma bütçesi, kendini yetiştirmeye müsait bir ortam vb ister. "Salla başını, al maaşını" tarzı bir işin bu tür insanlara vereceği eziyeti normal insanların anlaması imkânsızdır. Bilimsel heyecanla yaşayan bu insanların çok yüksek bir maaşla bile olsa tekdüze bir memuriyeti kabul etmeleri mümkün değildir. "Ülkeme hizmet edeceğim" diye Türkiye'ye gelen idealist bilim adamlarımızın çoğu kez birkaç ay içinde çıldırıp yurtdışına geri dönmelerinin sebebi budur.

Türkiye'nin önü neden tıkalı?

Kolay para kazanılan ülkelerde rekabet olmaz. Dolayısıyla teknoloji, kalite ve markalaşma ilerlemez. Daha açık şekilde ifade edersek: Sadakati liyakate tercih etmek zorunda kalan Türkiye'de ekonomi irrasyonel bir zeminde oturuyor. Bu sebeple sermayenin risksiz rant kazanması çok kolay. Bu şartlarda markalaşma veya bilim ve teknolojinin ilerlemesi çok zor. Sermayenin kolay para kazanabildiği ülkelerde bilim ve teknoloji ilerlemez çünkü sermayedar AR-GE riskine girmez; tanıdık, sübvansiyon, teşvik avına çıkar.

Fakir ülkeler bilim ve teknolojide geri kalmaya mahkûm mudur?

Hayır. Teknolojik ilerleme için para, para içinse teknoloji gerekli olduğu söylenir. Bu yanlıştır. Bilim adamı yetiştirmedeki yetersizliğin sebepleri şunlardır:

- Devletin vizyonsuz, bürokratik hamleleri,
- Akademisyenlerin bilim yerine siyasetle uğraşması,
- Akademisyenlerin ahlâksızlığı (Tez çalma),
- Doktora öğrencilerine köpek muamelesi yapılması (bedava tercüme vb),

- Devletin bilim politikasının olmayışı,
- YÖK gibi kurumların diktatörlükleri,
- Temel bilimleri ihmal etmenin icad kapasitesini yok etmesi,
- Kendi başına çabalayan kahramanları destekleme ve korumadaki acizlik,
- Sermayenin kolay para kazanması ve bunun AR-GE'yi felç etmesi,
- Ülkedeki iş kültürünün askerî kafada oluşu ("Patron her şeyin en doğrusunu bilir")

Bu meseleler halledilirse devasa bütçelere gerek duyulmadan bilim ve teknoloji ilerler. Bunlar halledilmeden Türkiye ABD'nin AR-GE bütçesini harcasa bile yol alamaz. Üniversite ve firmalar pirim avcısına dönüşür ve bu para ziyan edilir.

Kölelik / Slavery / Esclavage / عبودية

Ne değildir?

Zencilerin zincire vurulup zorla çalıştırılması değil.

Nedir?

İnsanların borç sebebiyle serbestçe yaşama imkânını kaybetmesidir.

Kadim zamanlar ile modern kölelik arasındaki fark

Antik devirler ve orta çağdaki köleliğe kıyasla modern kölelik çok daha vahşidir; hatta zalimdir. Kadim zamanlarda köleler aşağı(!) ırklardan geldikleri için değil savaşta esir edildiklerinden veya borçlarını ödemediklerinden dolayı köle oluyorlardı. Avrupalı ve Türk kökenli köleler de vardı. Ayrıca bu köleler, ordu ve siyasette görev alabiliyor, başarıları sebebiyle terfi ediliyor hatta azad oluyorlardı. Yine hür insanlarla evlenerek veya borçlarını ödeyerek (yahut bir başkasının ödemesiyle) hürriyetlerine kavuşuyorlardı. Avrupalıların sömürgelerdeki iş gücü ihtiyacını karşılamak için Afrika'dan insan kaçırmalarıyla başlayan modern kölelik ise insanı hammadde/ yedek parça gibi görür; sürekli köle kalması için tesis edilmiş müesseseleri vardır.

Hani kölelik 1800'lerde kalkmıştı?

Kölelik kalkmadı. Tarla sürme, pamuk toplama, kumaş dokuma gibi emek yoğun üretim faaliyetlerin buhar makineleri ile yapılmaya başlanmasıyla şekil değiştirdi. Verim ve güvenlik ile meseleler halledildikten sonra teknolojik olgunluğa erişen makinelerle üretim, kölelere kıyasla daha ucuz hale geldi. Zira köleyi satın almak yetmiyordu: Barınması, giysileri, yemeği, hastalanırsa ilaç, isyan etmesini engellemek için zincir, silahlı nöbetçiler, üretmeyen çocuk ve yaşlıların bakımı... Bütün bu maliyetlere katlanmak gerekiyordu. Makineli üretim ucuzlayınca köleler "serbest" bırakıldı. Eğitimsiz, ailesiz bu insanlar büyük şehirlerin etrafında "küçük" işler yaparak zar zor geçinmeye başladılar. **Aslında kölelik devam ediyordu ama zenciler sahiplerini seçme hürriyetine kavuştular.** Çoğu zenci mahallesi böyle kuruldu. Eski köleler beyaz adamın fabrikalarında boğaz tokluğuna çalışmaya başladılar. Her gün işten atılma riski, Ku Klux Klan terörü, polis şiddeti, çete savaşları ve uyuşturucu kısılcındaki hür(!) zenciler, kölelerden daha beter şartlarda yaşamaya başladılar.

Zincirsiz kölelik ABD'ye ve zencilere has bir durum mu?

Değil. Kongo'daki kobalt madenlerinde 5 yaşındaki çocukların ölene kadar çalıştırıldığı, Çin'de iPhone montaj hattında zalimane baskı gören işçiler intihar etmesin diye pencere altına tel ağların gerildiği bir dünyada yaşıyoruz. Yediğimiz çikolatanın kakaosu bile Afrika'daki çocuk köleler tarafından toplanıyor. Kölelik kalkmadı, şekil değiştirdi. Kısacası, kölelerin alın teri ve kanı, kullandığımız ürünlerin üzerine damlamaya devam ediyor.

Köleler neden makinelerden daha pahalı?

Kömürden petrole geçince eski tip kölelik iyice sürdürülemez oldu: 1 litre petrol, 10 kwh termik enerji demek. Isınma, sürtünme gibi kayıpları dikkate alırsak, orta kalite bir motorla 3-4 kwh mekanik enerji elde ediyoruz. Yani 1 litre petrol, termik enerji olarak 100 insanın ürettiği enerjiye

eşit. Petrolle 1 kwh enerjinin fiyatı 0,5 € (~1,5 TL). İşçi çalıştırıp kas gücüyle elektrik üretsek 1 kwh enerjinin fiyatı asgarî ücretle 100 € (~300 TL). Buna işçinin masraflarını da ekleyin: Sigorta yeme, içme... Neticede en pahalı zamanında bile petrolle işleyen bir makine kullanmak, köle/işçi çalıştırmaktan çok daha ucuz!

Gelin samimiyetle soralım kendimize: Biz mi daha merhametliyiz yoksa makinelerle üretim yapmak 100 kere daha ucuz olduğu için mi kalktı kölelik?

Netice

Zulüm, zalimlerden daha fazla gafillerin suçudur. Düşünmeyen, sorgulamayan, kendi zevkinden başka derdi olmayan iyi(!) insanlar, zulmü mıknaş gibi çekerler. İnsanların çoğu nefsinin kölesidir. "Nefs-i emare" denen doymak bilmez canavar, doymak için diğer insanları kullanmak ister. İmkânı yoksa karısını, çocuklarını köle yapar. Zenginse yahut politik bir güce sahipse milyonları kullanmak ister. Bu yüzden kölelik de savaş gibi insan topluluklarında varlığını sürdürecektir fakat teknoloji geliştikçe kölelik yeni suretlerde görünecektir.

İnsanlık / Beşeriyet / Humanity / Mankind / Humanité / بشرية / إنسانية

Ne değildir?

- Hâlihazırda yaşayan insanların hepsi değil,
- Geçmişten geleceğe uzanan, ölmüş ve doğacak insanlar değil.

Nedir?

İnsanlık, zalimlerin kendilerini gizlemek için kullandığı bir kelimedir:

- İnsanlık dünyayı kirletti (Hayır, Avrupalılar ve ABD yaptı)
- İnsanlık 2 dünya savaşında milyonlarca insan öldürdü. (Hayır, Avrupalılar ve ABD yaptı)
- İnsanlık bilim ve teknolojiyi kötüye kullandı (Hayır, Avrupalılar ve ABD yaptı)

Bazen istatistik yaparken bütün “insanlık” soyut ve kullanışlı bir kavram olabilir. Fakat çoğu kez edilgen, öznesiz bir anlatıma yol açar: Dünya kirletildi; çocuklar öldürüldü; halklar köleleştirildi... Tamam da, kim yaptı bunları?

- Suçlu kim? İnsanlık.
- Mağdur kim? İnsanlık.
- Yani suç var ama suçlu yok(!)

İnsanlık kavramı bazen de vicdanı yahut **Allah’sız, dinsiz, ahiretsiz, dünyevî ama mutlak olma iddiasındaki bir iyiliği temsil etmek** için kullanılır: İnsanlık namına, insanlık suçu... Bu durumda beşeriyet insanları ve faaliyetlerini anlatırken insanlık, ahlâkî bir ödeve, olması gerekene işaret eder. (Ar. إنسانية; İngilizcedeki *mankind* yerine *humanity*) Aslında bu kullanım da gerçek sorumluları, suçluları, tazmin edilmesi gereken mağdurları örten, sakıncalı bir tercihtir. Zira seküler, dünyevî ve evrensel bir çerçevede içinde insanlık ahlâkının maksadı ancak bir racon olur; adalet olamaz. Bkz:

- [Dünya kamuoyu karşılıksız para gibidir](#)
- [İnsan / Birey / Kul / Homo Economicus / إنساني](#)
- [Adalet / Justice / العدالة](#)
- [Fitri / Evrensel / Universal/ فطري](#)
- [Vicdan / Conscious / Conscience / ضمير](#)

Tavsiye okuma

- [Uluslararası adalet / International justice / العدالة الدولية](#)
- [İnsan Kaynakları / Human Resources / الموارد البشرية](#)
- [Rönesans / Renaissance / نهضة](#)
- [Nobel Barış Ödülü / Nobel Peace Prize / جائزة نوبل للسلام](#)

Maske / Persona / πρόσωπον / دور

Ne değildir?

Yüzü saklamak için rol icabı takılan cisim değil.

Nedir?

Ben'liğin bir vehim olduğunu unutmak için seçtiğimiz rol.

Neden?

Roma tiyatrolarında, sahnedeki aktörün arkasından konuştuğu maskeye ve/veya role "persona" denmesi, insana cesedinin yani cism-i natıkın gerçek Ben'lik olmadığını öğretir. (Latince "personare" kelimesi) Ingmar Bergman, "Persona" adlı filmde, birden sesi kesilen ve artık rol yapamayan aktörü, hemşireye şöyle deşifre ettirir:

"Anlamadığımı mı sanıyorsun? Var olmak denen o umutsuz düşü... Olur gibi görünmek değil, var olmak. Her an bilinçli, tetikte. Aynı zamanda başkalarının huzurundaki varlığıyla kendi içindeki varlık arasındaki o farklılık... Baş dönmesi ve gerçek yüzünün açığa çıkarılması için o bitimsiz açlık. İçinin görülmesi, ele geçirilmek, eksiltmek... ve hatta belki de yok edilmek. Her ses, her kelime yalan, her jest sahte. Her gülümseme yalnızca bir yüz hareketi. İntihar mı? Hayır. Fazlasıyla iğrenç. İnsan yapamaz. Ama hareketsiz kalabilir, susabilir. Hiç değilse o zaman yalan söylemez. Perdelerini indirip, içine dönebilir. O zaman rol yapmaya gerek kalmaz Birkaç farklı yüz taşımaya, Ya da sahte jestlere. Böyle olduğuna inanır insan. Ama gördüğün gibi gerçeklik bizimle dalga geçer. Sığınağın yeterince sağlam değil. Hayat her şeyin içine sızar. ve tepki vermeye zorlanıyorsun. Kimse gerçek mi yoksa sahte mi diye sorgulamıyor. Kimse sen gerçek misin yoksa yalan mısın demiyor. Bu sorunun yalnızca tiyatrodaki bir önemi olabilir. Belki orada bile olmaz."

Hangi maskem gerçekten Ben'im?

Toplum içinde yaşarken birbirimize temas etmiyoruz; maskelerimiz ve zırhlarımız ötekilerin maske ve zırhlarına dokunuyor. Aile içinde birbirimizi severken yahut ticarete menfaat icabı bir araya gelirken hep rol yapıyoruz. Ruhlarımız değil beden ve nefislerimiz temas halinde. Çocuk ve eşlerimiz de beklenti içindeler: Baba, koca rolünü tam doldurmamızı istiyorlar. Melankolik bir baba, depresif bir bakkal gibi sıkıntı kaynağı. İster istemez gelenekler, ailenin duygusal ihtiyaçları, toplumun temayülleri bizi baskı altına alıyor; Ben'lik rolü oynamaktan kendimiz olmaya fırsat bulamıyoruz:

"...Seni sürekli değiştirmeye çalışan bir dünyada kendin kalabilmek en büyük başarı [...] Uygur dünyada hiç bir sır gizli kalmaz; hiç bir şeyi saklayamayız. Cemiyetimiz bir **maskeli balo** gibi, herkes gerçek tabiatını gizliyor ve tercih ettiği maskelerle kendini ele veriyor ..." (Ralph Waldo Emerson, Cemiyet ve Yalnızlık, 1870)

Günde bir kaç kez rol değiştiriyoruz ama genelde rolsüz kalmayız. İş yerinde çaycı / mühendis / uzman / sekreteriz. Evde annemiz, babamız, karı ya da kocayız. Türkiye'de Kastamonuluyuz, Avrupa'da Türk'üz. Maça gider taraftar oluruz; doktor karşısında boynu bükük hasta rolündeyiz. Rol değiştirmek dert değil ama rolsüz kalmak zor. "Ben kimdir?" sorusuyla karşı karşıya kalmak can sıkıntısı hatta depresyona kadar gidiyor. Bu yüzden maskeler kullanışlı birer vehim:

«..Hareketleri canlı ve kararlı, biraz fazla emin kendinden, biraz fazla hızlı, müşterilere doğru attığı adımlar biraz fazla kesin. Masaya eğilirken biraz fazla aceleci, sesinin tonu ve bakışları ile abartılı bir alâka gösteriyor müşterinin siparişine... Ah! İşte geri geliyor, bir robotu taklid eder gibi, elindeki tepsiyi tutuşu ip cambazlarını hatırlatıyor. [...] Rol yapıyor sanki. Ama ne rolü yapıyor? Fazla incelemeye gerek yok, garson rolü oynuyor. [...] Garsonun durumu bir istisna değil. Bütün esnaf böyle bir seremoni sergiler. Halk onlardan bekler bunu. Bakkal ve terzi bütün gün müşterileri sadece "bakkal" sadece "terzi" olduklarına ikna etmeye çalışırlar. Dalgın bir bakkal rahatsız edicidir çünkü "tam" bir bakkal sayılmaz. Nezaket kuralları icabı bakkal hazırda duran bir askere benzer. Şey-Asker'in bakışları diktir ama görmez, görmesi de gerekmez. Yaşanan ana göre değil ordunun kurallarına göredir Şey-Asker'in bakışı, "10 adım ileriye sabitlenmiş" olmalıdır. İşte insanı bir role hapsetmek için alınmış önlemler....» (Sartre, Varlık ve Hiç, sf. 94)

Ben'in izini sürmek isteyenler için tavsiye kitap ve makale:

1. [Dikkat Kitap: Derin İnsan](#)
2. [Kırık parçalar \(Marilyn Monroe\)](#)

Vermek / to give / donner / اعطاء

Ne değildir?

Bir şeyin sahibinden azalarak başka bir elde artması değil.

Nedir?

Bir haktır. Mutlu olma hakkıdır.

Neden?

İnsan olarak tatmin olur; vererek mutlu olur. (Bkz. [Mutluluk / Tatmin / Bonheur / Satisfaction / سعادة](#))

Nasıl olur?

*"Neden küçük çocuklar yaptıkları resimleri büyüklere vermeyi bu kadar çok severler? Bir sevgi bağı oluşturmak? İçlerinden, kalplerinin derinliklerinden gelen o nesneyi vererek bir başka insanı mutlu etmek? Vermek en başta vereni mutlu eder. Zira vererek insan kendi büyüklüğünü, güzelliğini, **gönül zenginliğini** yaşar."* (Les murmures des phantomes, Boris Cyrulnik)

Sokakta yaşayan çocuklar üzerine sayısız rapor var. Bu raporlar genellikle çocukların sorunları üzerine odaklandıklarından gerçekte önemli olanı gözden geçiriyorlar:

Bunlardan biri olan UNICEF'in 2005'te yayınladığı bir rapora göre dünyada 100 milyondan fazla çocuk sokakta yaşıyor. Yaşamak için çalışıyor ve fuhuş yapıyorlar, bu hayata tahammül etmek için ise uyuşturucu kullanıyorlar. Bu çocukların % şu kadarı 15 yaşına gelmeden ölecek, % şu kadarı 18 yaşına gelmeden hapse girecek, ... Peki ya kurtulanlar? Onlar nasıl çıkıyorlar bu sefalet-fuhuş-uyuşturucu girdabından?

Kolombiyalı bir grup araştırmacı işte bu soruyu sormuşlar ve keşfettikleri gerçek hepimizi aydınlatacak cinsten. (*La Resiliencia. Responsabilidad del sujeto y esperanza social, Kolombiya, 2002; Cano, Colmenares, Delgado, Villalobos*)

Sokak çocuklarının bir kısmı kazandıkları parayla aralarından daha zayıf olanlara kanat geriyorlar. Onlara yiyecek alıyorlar, hasta olanlara ise ilaç. Bir kısmı ailelerini besliyor. Kardeşlerini okutmaya çalışanlar bile var. İşte 6-7 yaşında yetişkin gibi yaşamak zorunda kalan bu çocuklar sefalet girdabından kurtuluyorlar. Vermek, paylaşmak onları kendi gözlerinde kıymetli yapıyor. Toplumun ittiği, unuttuğu bu küçük insanlar yemek ve giysiden çok saygı görmeye, bir işe yaramaya muhtaçlar.

Yetimhaneler üzerine yapılan birçok araştırma da bunu teyid eder nitelikte. Kendilerine sıcak bir yatak, yiyecek ve giysi verilse bile sokak çocukları bir zaman sonra yetimhanelerden kaçıyorlar. Bunun sebebi ise nankörlük değil elbette. "Birisi" oldukları, "sayıldıkları" sokakları özleyiyorlar. Bunu dikkate alan sığınma evlerinde ise bu çocuklara yiyecek ile beraber çeşitli sorumluluklar veriliyor.

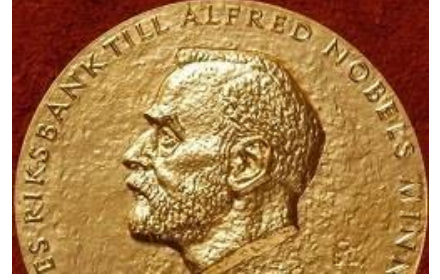
Nobel Ekonomi Ödülü / Nobel Prize in Economics / **جائزة نوبل في العلوم الاقتصادية**

Ne değildir?

30 Aralık 1896 tarihinde Stockholm’de açıklanan vasiyetnamesiyle Alfred Nobel tarafından kurulan derneğin verdiği bir ödül değil.

Nedir?

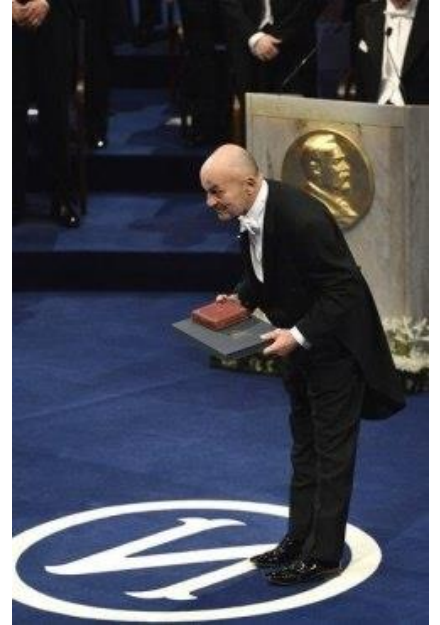
Bir İsveç bankasının saygınlık kazandırmak istediği ekonomistlere Alfred Nobel anısına verdiği ekonomi ödülü.
(Bkz. *Sveriges riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne*)

Nobel (çakma) ekonomi ödülü 1969’da verilmeye başladı yani Alfred Nobel öldükten 73 yıl sonra! Zaten ödülü verenler de Nobel ödül komitesi değil söz konusu bankanın yönetim kurulu!

Sahte Nobel ekonomi ödülü kimlere verilir?

1. Robert Merton ve Myron Scholes (1997): ekonomi tarihinin en büyük yatırım fonlarından biri olan LTCM’nin yönetim kurulunda idiler ve Asya’daki finansal krizi öngöremedikleri için şirket 1998’de battı!
2. 2007’de başlayan emlak krizinin finansal krize dönüşüp emeklilik fonlarına kadar sirayet etmesine sebep olan tehlikeli mekanizmaların savunucusu Eugene Fama 2013’te Nobel ekonomi ödülü aldı! Şaka gibi ama ... değil!
3. Fanatik liberal Gary Becker (Nobel 1992) suç işlemeyi ahlaki değil ekonomik bir problem gibi gösterdi. "Suç, kötü bir yatırımdır; bu vakit ve enerji başka türlü kullanılabilir" mealinde konuştu. Yani polis yakalamadıktan sonra her şey mübah!

Zenginler birbirlerini ödüllendiriyor

Alfred Nobel’in vasiyetine göre Nobel ödülü insanlığa büyük hizmet etmiş olanlara verilmeliydi. Nobel ekonomi ödülü alanların çoğu hayatta, %82’si Amerikalı ve hiçbir böyle bir hizmette bulunmadılar. Sahte Nobel ekonomi ödülü alanların geri kalanı da zengin ülke vatandaşı. Bir de Amartya Sen (1998) gibi Avrupa ve Amerika’da kariyer yapan Hintli vesaire var. Sahte Nobel ekonomi ödülünü kazanan palyaçoların bir başka ortak özelliği Amerikan doları ve kuzey Atlantik

bölgesini merkeze alan (sözüm ona) küreselleşme yanlısı olmaları. Petro-dolar sistemine ve “finansal kriz” diye yutturulan küresel soygunlara hiçbir itirazları yok.

Ekonomistlere bilim ödülü vermenin sakıncası nedir?

Siyaset ve toplum hayatı ile içiçe olan ekonomi, ahlâkî tercihlerden etkilenir ve bunları da etkiler. Meselâ bir şehirde zenginler yüzme havuzlarını doldururken, yüksek su faturasını ödeyemeyen çiftçilerin aç kalması yasalara uygun olabilir. Liberal ekonomistlerin teorileri de bu serbestliği savunabilir. Ama insanların aç ve susuz bırakılması, kanun üstünde, ahlâkî bir sorundur. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [İktisad / Economy / oikonomia / اقتصاد](#))

Friedman ve Hayek gibi liberal ideoloji babalarının tavsiyeleri, çakma Nobel ekonomi sahiplerince savunuluyor. Oysa ekonomik krizler yüzünden evini işini hattâ hayatını kaybeden milyonlarca insan var. Bilimsel ödül kisvesinde verilen çakma Nobel ekonomi ödülü, bu soygunları örtüyor. Açgözlülerin ahlâkî tercihleriyle ortaya çıkan zulmü, bilimsel bir zorunluluk, doğal bir felâket gibi gösteriyor.

Ne yapmalı?

Ekonomi sosyal bilimlerle iç içe geçmiş bir disiplin olarak değerlendirilmelidir. Pozitif bilimler, kendi sahalarına has determinist/cebbar kurallara tabidir. Ekonomi ise sadece hammadde ve makine ile değil insanların korku ve ümitleri ile de şekillenir. Neden?

Bir ülkede kıtlık olmadığı halde herkes kıtlık olacağından korkmaya başlarsa insanlar bir kaç yıllık gıda stoklayabilir. Bu yüzden gerçekten bir kıtlık başlayabilir. Oysa fizik veya kimya gibi pozitif bilimlerde böyle bir şey olmaz. Determinist ekonomistler ise ekonomiyi fizik, kimya ve biyoloji gibi bir bilim zannederler. Psikoloji, sosyoloji, kanaat, bereket yoktur onlar için. Ama daha da kötüsü, determinist ekonomistler mutluluk ile tatmin arasındaki farkı bilmezler. Yedikçe acıkan ve hırslanan insan nefsinin doyma noktasını ararlar. (Bkz. Derin Lügat maddesi: [Mutluluk ve Tatmin](#))

Sıfır tolerans / Zero tolerance / عدم التسامح

Ne değildir?

Terör, kanser, ırkçılık gibi ağır sorunları sert önlemlerle çözmeye yönelik bir politika değil.

Nedir?

Hiç erişilmeyecek bir hedef koyarak toplumu baskıya alma yöntemi; hükümete verilmiş bir açık çek.

Neden?

İnsan zekâsı, bir şeyin yokluğunu tasdik edebilecek kabiliyete sahip değildir. Meselâ “şehrin içme suyuunda koli basili sıfır” diyemezsiniz. İnsanları hasta edebilecek seviye uzmanlarca belirlenir. Bu seviyenin altı “sıfır” kabul edilir. Gerçekte bu kabul edilebilir seviyedir.

Göstergeler gerçekleri yansıtır mı?

Uyuşturucu ile mücadele eden bir hükümet kabul edelim. Her ay yakalanan çete üyelerinin sayısı, ele geçirilen eroin miktarı, aşırı dozdan ölen insan sayısı gibi göstergeler mücadelenin göstergeleridir. Bu sayıların azalması farklı şeyleri gösterebilir:

- Hükümet görevini iyi yapıyor,
- Polis ve yargı içindeki mafya, üyeleri koruyor ve/veya gerçekleri saklıyor,
- Basında sansür var.

Ama mücadelenin gerçekten başarılı olduğu bir durumda bile kimse “şu an ülke sınırları içindeki eroin miktarı sıfır gram” veya “kaçakçı sayısı sıfır” diyemez. Gençleri, ülke güvenliğini, günlük hayatı tehdit etmeyen bir uyuşturucu trafiği “kabul edilebilir” seviyedir. Ama mücadele sürecektir.

Neden hükümetler “sıfır tolerans” ilân ederler?

Avrupa’da terör, ABD’de ise 1980’lerde uyuşturucu, 11 Eylül saldırısından sonra terör ve Trump ile birlikte kaçak göçmen sorunları konusunda “sıfır tolerans” hedefleri kondu. Ulaşamayacakları halde bu hedefleri neden koydular?

Çünkü sıfır tolerans, sadece erişilmesi değil, denetlenmesi de imkânsız bir hedeftir. Yani hükümete “bravo, hedefe ulaştın, artık dur” diyemezsiniz. Sıfır tolerans için kullanılan kaynakları başka işe aktaramazsınız. (Bkz. 11 Eylül’den sonra ABD’de sürekli artan savunma ve istihbarat bütçesi). Bunun daha da kötüsü, sıfır tolerans amacıyla geçici(?) olarak feda edilen özgürlüklerinizi geri alamazsınız. Neden? Hedefe henüz erişmedik! Bu sebeple “sıfır tolerans” hükümete verilmiş bir açık çektiir. (Bkz. “Patriot Act” isimli yasa ile ABD’de hukukun tahrip edilmesi)

Kısacası “sıfır tolerans” hükümetin politika üretmekten (sorumluluk taşımaktan) istifasıdır. Bunun uzun sürmesi ve kurumsallaşması, hukuk devletinin de sonudur. Faşist ve totaliter rejimler bu paranoyak tasavvur ile ayakta kalır. Zira “sıfır tolerans” hedefi, görünmeyen ve ne zaman mağlup edileceği belli olmayan iç düşmanlara benzer. Hitler’in komünistleri ve Yahudileri, Stalin’in devrim düşmanları, Kemalistlerin irtica paranoyası gibi.

Sıfır toleransın müspet tatbikatı olamaz mı?

İrkçılığa sıfır tolerans, çocuk tecavüzüne sıfır tolerans, kadına karşı şiddete sıfır tolerans... Bizi öfkeliendiren suçlara karşı sıfır tolerans uygulanacağını ilân edilmesi hoşumuza gider. Gerçekte bu tür beyanat, çok yanlış bir peşin hüküm ihtiva eder: Sanki suçlu ve suçsuz çok iyi ayırd edilmiş de, cezaların hafifliği yüzünden suç engellenemiyormuş gibi gösterilir. Oysa mesele karısına vuran erkeğe ceza vermek değil, karısına vurmadığı halde iftiraya uğrayan masum erkeği, saldırgan erkekten ayırd etmektir. Adaletin görevi kadını korumak değil kul hakkını korumak yani hem saldırgan erkeği hem de müfteri kadını cezalandırmaktır.

Işık / Light / Lumière / ضوء

Ne değildir?

Tabiattaki bir varlığın ismi değil.

Nedir?

Lisanı fakirleştirip, pozitivist, materyalist, seküler kalıplara sıkıştıran kelimelerden biri.

Neden?

Hislerle anlaşılan madde mânânın kesafeti, akledilen mânâ ise maddenin letafetidir. İnsan, hayvandan farklı olarak, yeme-içme ve üreme dürtülerinden ibaret değildir. İnsan, manevî bir hayat için yaratılmıştır ve bu hayattan mahrum bırakılırsa mutsuz olur. (Bkz. Derin Lügat: [Mutluluk ve Tatmin](#))

Bu manevî hayat ile irtibat kurmak, Kâinat'taki "harfleri" okumakla mümkündür. İnsan, maddî işaretlere bakmakla yetinmez; onlara mânâ verir yahut iman ettiği manevî mihenk noktasındaki mânâyı, maddeden okur. (Bkz. Derin Lügat: [Okumak / Reading / Lecture / قراءة](#))

Işık yazılır ama "Nûr, Ziya, Lemâ, Şua" diye okunur

- Nûr: yansıyan ışık,
- Ziya: Tabii bir kaynaktan gelen ışık,
- Lemâ: Parlayıp sönen ışık,
- Şua: Suni bir kaynakla üretilen ışık.

"Güneşin ve yıldızların nûru" denmez; güneşin ziyası vardır. Ayın ziyası yoktur; nûru vardır. Ampulün nûru olmaz; şuaı olur. Bütün bu mânâları sadece "ışık" kelimesi ile ifade etmek, tefekküre mânidir. Meselâ güneşe bakamayız; onun ziyası sayesinde görebildiğimiz her şeyde güneşi idrak ederiz. Ama aya bakabiliriz; ayın nûru sayesinde dünyanın, ay ve güneşin hareketlerini düşünürüz. Peki bu ayetleri nasıl okuyalım?

Ârifler buyurmuş ki "Allah bilinir ama görünmez. Efendimiz (ﷺ) görünür ama bilinmez." Eğer "Nûr-u Muhammedî" yerine "Muhammedî **ışık**" gibi ifadeler kullanılırsa bu mânâ, güneş ve aydan tahsil edilemez. Tabiri caizse, Allah'ın ayetleri olan güneş ve ay, yanlış okunmuş olur.

Faslı âlim İbn 'Ağba'nın *Kitab Mi'raj al-Tasawwuf ila Haqâq iq a-Tassawwuf*'ta söylediği gibi:

"... Hislerle anlaşılan madde mânânın kesafeti, akledilen mânâ ise maddenin letafetidir. Yani eşyanın hissedilebilir veçhesi mânâyı taşıyan ve ihtiva eden bir zarftır. Zâhir kar gibidir ve onun bâtını, hakikati sudur. Kâinat harici itibariyle hissedilebilirken dâhili veçhesi akledilebilir. [...] Madde ancak mânâ ile kaim olur; mânâ ise kendini madde üzerinden gösterir. Lâtif olan ve tâdâda gelmeyen mânâ varlık kalıplarına girerek hissedilebilir hale geçer. İnsan ne kadar azmetse de tecelliyat (تجليات) olmaksızın doğrudan Cevher'e erişemez." (Jean-Luis Michon tercümesi [Michon'un Müslüman olduktan sonraki ismi: Ali Abdelhalık])

Feminizm / Feminism / مؤيد للنساء

Ne değildir?

Kadın haklarının savunulması değil.

Nedir?

Kadınların meşru hak taleplerinin önündeki en büyük engel.

Neden?

Feminizm, hak arayışı kisvesine bürünmüş bir çatışma kültü ve kültürüdür. İyi/kötü ayrımı yapmaksızın kadınla erkek arasında kevnî/ontolojik bir mücadele olduğuna iman eder. Feminizm, kendi öfkesinden beslenen, yedikçe acıktıran bir fikir hastalığıdır.

Kadının cinsiyet kimliğine sıkıştırılması ve insanlıktan kovulup şeyleştirilmesi, kadını hak sahibi olma mertebesini kaybettirir. (Bkz [reification / şeyleştirme konulu silsile](#)) Oysa kadınlık ve erkeklik, cevher değil ârâzdır. "Erkek hakkı, kadın hakkı" olmaz; bu "sarışın hakkı, şişman hakkı" gibi muhaldir. [Feminizm](#) tarihi, ârâzları cevher zannedenlerin hamakatıyla doludur. İnsan haklarından kopartılmış bir "kadın hakları" iddiası, ancak feminizm gibi, sömürüye açık ideolojiler doğurur.

Nereden çıktı?

2ci dünya savaşı sırasında cephedeki erkeklerin fabrikalarda boş bıraktığı yerleri doldurmak gerekiyordu. Kadınların erkek gibi evden çıkıp işe gitmesi için kreşler açıldı. Kadın, fabrikaya sokularak erkekleştirildi. Kadınları işçi yapmak kapitalizmin projesiydi. Makineler sayesinde kas gücüne ihtiyaç azalmıştı; kadınlar, birçok sahada erkeklerle rekabete sokuldu. İnsanlar aile gelirinin arttığını düşünerek aldandılar zira çalışan kadınların sayısı arttıkça fiyatlar da yükseldi ve işsizlik arttı. Bu durum, endüstri patronlarının işine geliyordu zira ücretler, patronların kârına kıyasla daha yavaş yükseliyordu.

Kısacası kadının fabrikada çalışması özgürlük için değil, savaşta ölen erkeklerin yerini almak içindi. Erkekleştirilen kadınlar arttıkça boşanma da arttı. Bu da kapitalizm için kazanç demektir: Boşanma 2 ev demektir. 2 kira, 2 buzdolabı, 2 araba... Boşanma artınca ulusal gelir yükselir. Kapitalizmin en büyük rakibi ailedeki sevgidir.

Kadının çalışma hakkı yok mu?

Elbette var ve kadınlar tarih boyunca çalıştılar. Tarlada, evde, pazarda... Binlerce yıldır ekonomiyi döndüren kadınlardı. Ama dışarıda bir işte, maaş karşılığı çalışmayan kadın, 1960'lardan itibaren "ev kadını" deyiimiyle hor hakir gösterilme başlandı. Aslında ev hayatı başlı başına bir iştir ve çok değerlidir. Evde çalışan kadınlar sosyal hayatın bel kemiği idi. Cenazesi, hastası, borcu, hapiste

kocasını olanı bilirlerdi. Yardımlaşırlardı. Aynı mahallede oturan erkekler de hanımları sayesinde tanışır ve birbirlerinin hallerinden, sevinç ve dertlerinden haberdar olurlardı.

Yeni olan, kadınların çalışması değil, fabrikada ve bürolarda, maaş için çalışmasıdır. Kadınların geleneksel işlerinin önemli bir kısmı diğergamlık, sevgi ve merhamet gerektirir. İlkokul öğretmenliği, hemşirelik gibi mesleklerde kadınların öne çıkması tesadüf değildir. Sadece çocuklarıyla değil, komşularıyla, akrabalarıyla da yakından ilgilenir kadınlar. Kadınların çoğu, sosyal zekâda erkeklerden üstündür. Meselâ gergin bir ortamı yumuşatmada kadınlar çok daha beceriklidir. Ama sabah 8, akşam 6 mesai yaptıkları zaman bu içtimaî çalışmayı yapamazlar. Haliyle doğum, cenaze, düğün, hastalık gibi özveri ve dayanışma gerektiren durumlarda insanlar daha fazla para harcamak ve "çözüm" satın almak zorunda kalırlar. Kadınların evden uzak çalıştığı toplumların hızla bencilleşmesi bu yüzdendir. Merhamet, dayanışma, özveri gibi değerler günlük hayatta karşılık bulmadığından özlenen, övülen ama yaşanmayan ütöpik(!) vasıflar gibi algılanır. Bugün sosyal medyada en ufak bir merhamet gösteren kişiye alkış tutulması da bunun bir işaretidir.

Cemiyetin ahlâkî çöküşü kapitalizme faydalıdır

Pazara giden bir kadın çocuğunu bırakabileceği bir komşu bulamadığı zaman parayla bu hizmeti satın almak zorundadır. Açlık çeken bir aileye yardım için mahallenin kadınları elbirliği ile çalışabilirler. Ama hepsi işe gidiyorsa aç kalan kişi hırsızlık da yapabilir. Fakat cemiyetin ahlâkî çöküşü kapitalizm için faydalıdır. Çünkü hırsızlık artınca sefalet içindeki kişilerin bir kısmını özel güvenlik görevlisi olarak kiralayabilirsiniz; alarm, çelik kapı satabilirsiniz; böylece para talebiniz artar. Fuhuş, kumar, alkol, dağılan aileler... Bütün bunlar para talebini yani faiz lobisinin elini güçlendirir. **Kısacası her ahlâkî problem, kapitalizm için yeni kâr demektir.** Komşuluk zayıfladığı zaman insanlar birbirlerine çaya gitmek yerine alış-veriş merkezlerine giderler. Bahçede oynayamayan; arkadaşsız çocukları teselli etmek için daha fazla hediye almak gerekir. Daha çok tüketen bu cemiyet, daha çok çalışmak ve bunun için de daha düşük ücretlere razı olmak zorunda kalacaktır.

1960'lardan beri ABD ve Avrupa'ya ne oldu? Kadınların erkek gibi çalışmaya başlaması, onları adeta ikinci bir erkek türüne dönüştürdü. Bu birçok sıkıntıyla beraber ahlâkî çöküş de doğurdu ama zayıf ahlâklı toplumlarda para ihtiyacı arttığı için bu durum kapitalistlerin işine yaradı.

Kadınlar özgürleşmediler; zincirlerini sevmeye başladılar

Özgürleştirme vaadiyle kandırılıp eski zaman kölelerinden daha zalim bir esarete razı edilen modern kadın, sadece hürriyetini değil kadınlığını da kaybetti. Zira modern kadın, üretim ve tüketim tezgâhlarında erkekle yarışan, bazen erkeğe ikame edilen ikinci bir erkek türüdür. Fakat kadınlar kimliklerini kaybederken, cemiyet kadınsız kalmaktadır. Artık anneleri, kız kardeşleri, komşu teyzeleri olmayan bir ufka doğru gidiyoruz.

Özetle, kadınların oy vermesi, sigara içmesi, kısa etek giymesi, çalışması ve araba kullanması endüstri patronlarının kararıyla olmuştur. Kadınlar, bunları büyük mücadeleler sonucu kazandıkları özgürlükler gibi görürler. Bunun böyle görünmesi de yine patronların isteğidir.

Kadına karşı şiddet

Mesele karısına vuran erkeğe ceza vermek değil, karısına vurmadığı halde iftiraya uğrayan masum erkeği, saldırgan erkekten ayırd etmektir. Adaletin görevi kadını korumak değil hem saldırgan erkeği hem de müfteri kadını cezalandırmaktır.

Kadının eşya gibi gösterilmesi, haz aracı gibi sunulması ister istemez aile içi şiddeti arttıran bir etkidir. İnsanlık olarak bakarsak... normalin çok üstünde cinsellik teşhir eden bir topluma dönüştük. Bu konuda Batı-Doğu ayrımı da silikleşti. Kadın vücudu bir tüketim malzemesi oldu. Böylesi bir cemiyette yani her şeyin fiyatını bilip hiçbir şeyin değerini bilmeyen insanların arasında sorunları gözlemek(!) için menfaat ve şiddet dışında yol yoktur. Zira adalet, merhamet ve muhabbet için zemin kalmamıştır.

Kadınların vücudunu saksı çiçeği gibi, dekoratif malzeme gibi teşhir edenler ve buna teşne olan reklâmcılar, pazarlamacılar da kadın. Kadının aşağılanması ve ezilmesi, bir zihniyet hastalığıdır, iyi kadın – kötü erkek mücadelesi değildir.

Meselâ Fransa Belçika ve İsviçre’de depresifler histerik tanısıyla lobotomi yapıp sakat bırakılırdı. Zavallıların % 84’ü kadındı. Çünkü pozitivist kafaya göre sağlıklı kadınların itaatkâr olması gerekiyordu. Lobotomiye icad eden Egas Moniz’e Nobel Tıp verildi. (Fotoğraftaki **kadının** evcil bir hayvana dönüştüğü söyleniyor.)

Feminizm, pozitivist zihniyetin ürünüdür

Pozitivizm, manevî değerleri, mânâyı reddeden ve 19cu yüzyıldan sonra zihinlere çöreklenmiş tehlikeli bir tasavvur; isim babası Auguste Compte ile özdeşleşen bir felsefe(!) akımı. Dikkatle bakılırsa, kadim zamanlarda “dehriyûn” veya “maddiyûn” diyen zümrelerin iddiaları ile pozitivism çok iyi örtüşür. Bunlar bilimi ve insan zekâsını (akl-ı meaş) adeta ilah mertebesine yükselten, vicdanı, ahiret şuurunu (akl-ı mead) inkâr eden kimselerdir. (Bkz. [Dikkat kitap: Bir pozitivism eleştirisi](#))

Kadın vücudu da daima ulus-devletin nüfuz alanı olmuştur. Açması da kapatması da kanun gücü ile ölçülmüş ve sınırlanmıştır. Kadın üzerinden egemenlik görüntüleri:

- 28 Şubat Türkiye,
- 1920-1950 Arası, İngiliz, ABD ve Hollanda polisleri diz-etek arasını ölçüyor,
- 2016 Fransız polisi tesettürlü bir kadını zorla soyuyor.

Netice

Kısacası kadının erkekleştirilmesi, ailenin imhası ve önce endüstriye, sonra tüketime köle edilmesi, kökleri 1800lere uzanan modern bir saplantı. İşçiler en büyük zararı “işçi diktası” denen komünizmden gördüler. Kadınların meşru hak taleplerinin önündeki en büyük engel ise feminizm. Kadınların sıkıntılarını sloganlar ve cinsel içerikli pankartlara sıkıştıran feministler, çözümün değil sorunun bir parçasıdır.

Moda / Fashion / Mode / موضة

Ne değildir?

Güzel giyinmek veya yakışanı aramak değil.

Nedir?

- Farklı görünmeye çalışırken herkes gibi giyinerek tektipleşmek;
- Kadınların birbirlerini köleleştirmesini sağlayan programlanmış eskimenin narkozu.

Neden?

İnsan, fitratı icabı iki nefsanî kuvvetin etkisi altında:

- Cemiyete uyum sağlamak, herkese benzemek ister. Çünkü bu yolla "ben de sizden biriyim; korkmayın" mesajı verir. Aidiyetini hissetmek ister ve etrafına belli eder. Toplumdan çok farklı giyinen birinin evlenmesi, iş bulması, ev kiralaması hatta bazı binalara girip çıkması bile imkânsız olabilir. Çünkü kıyafet, soğuktan korumak gibi faydaların dışında bir iletişim aracı; neredeyse bir kimlik kartıdır. (Bkz. Georg Simmel *Moda Felsefesi / Philosophie der Mode, Berlin: Pan-Verlag, 1905*)
- Diğer yandan insan, Ben'liğini, Tek'liğini aynada seyretmek ve cemiyete göstermek ister. Üniforma şartı olan yerlerde bile birçok insan kravatı gevşetir; saçını uzatır; küpe takar; dövme yaptırır... Bunlara saç kesimini, vücut dilini, ortamın hoş karşılamadığı argo sözleri ve sıra dışı bir konuşma tarzını da ekleyebiliriz.

Moda... Kıyafet, güç gösterisi ve iletişim

Avcılıkla yaşayan topluluklara bakalım: En becerikli avcılar öldürdükleri hayvanların dişlerinden kolye yapıyor; kürkünü sırtına koyuyor... "Ben sıradan bir avcı değilim; bu klanın önemli bir ferdiyim; ben olmasam aç kalırsınız" demenin bir şekli belki?

Ortaçağda burjuvazinin güçlendiği Venedik ve Amsterdam gibi tüccar şehirlerde burjuva mensupları, soyluların hatta kralların kıyafetlerine benzer giysiler kullanmaya başladılar. Kralın sarayı ve kilisenin çan kulesinden daha yüksek "ticaret meclisi" binalarının yine aynı dönemde inşaa edilmesi de bir tesadüf değil elbette. (Bkz. *The Medieval World (History of Fashion and Costume, Philip Steele)*) Kısacası, sermayesi krallara yaklaşan burjuva, bu gücü ilân etmek istedi. Keza, ileri gelen tüccarlar çocuklarına gösterişli düğünler yaptılar. Bu yolla burjuva, zenginliğini teşhir ederek aristokrasiye göz dağı veriyordu. Ama aynı zamanda iş ortaklarına güven vermek için de iyi bir taktik olduğu söylenebilir. Tabi "burjuva" sayılamayacak kadar küçük esnafların bu iş adamlarını taklid etmesi de kaçınılmazdı. Taktik nerede biter ve aptalca bir gösteriş yarışı nerede başlar? Bu da insandan insana değişen bir ölçü.

Kimliksel tüketim

Modanın bir başka veçhesi insanların kimlik için tüketmeleri. 1900’lerde endüstrileşen, 1980’den itibaren hızla finansallaşan bir dünyada yaşıyoruz. “Moda ulusu” gibi marka ve defileler size yeni bir kimlik teklif ediyor. Zira artık ekonomi hayatın değil, hayat ekonominin bir parçası oldu. İnsanların ekseriyeti kimliklerini düşünmeden yaşıyorlar ve Fransız, Türk, Hristiyan veya Müslüman olmanın mânâsını sorgulamayan kitleler boşlukta.

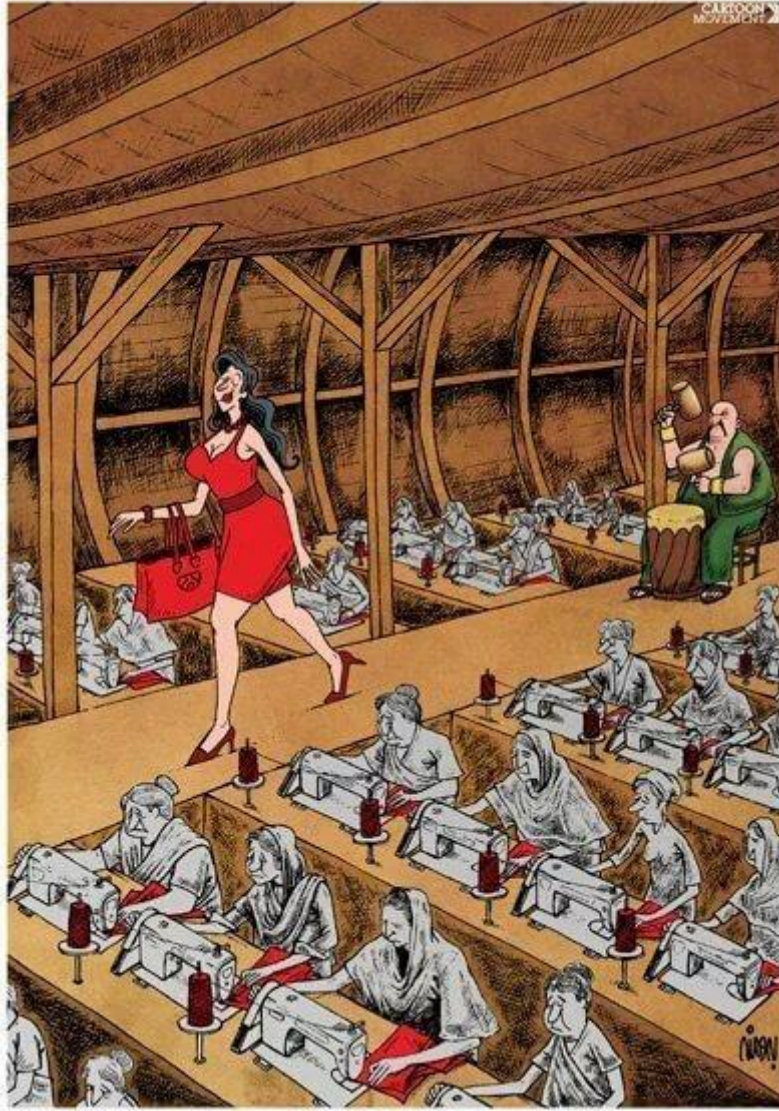

Köyden kente göç etmiş; henüz şehirli olamamış ama artık köylü de olmayan genç pahalı saat markalarının kopyalarını takıyor; ithal sigara içiyor; tesettürlü kızlar lüks başörtülerini markası görünecek şekilde bağlıyor. Proleterya ve mikro burjuva yeni kimliklerin arayışı içinde.

Moda, kapitalizm ve kölelik

Moda, giyim sektöründe programlanmış eskimenin bir veçhesi. Zira artık ortaçağdaki gibi bir tarım toplumunda yaşamıyoruz. Üretim maliyetlerinin çok aşağıya çekildiği tekstil imalatı Bangladeş, Hindistan, bazı Afrika ülkeleri ve Çin’in az gelişmiş bölgelerine kaydı. İnsanların eskimeyen giysileri atıp yerine yenilerini alması için her sene yeni “tandans” üretiliyor ve 1930’ların totaliter rejimlerini hatırlatan bir beyin yıkama ile hepimiz bu yeni modaya alıştırılıyor. Elektronik aletlerin ve beyaz eşyanın hızla eskikip bozulması yani programlanmış eskime gibi tekstilde moda var. Yıldızlı hayatları göz kamaştırıcı şekilde teşhir edilen bu modacılar gerçekten özgür mü? Meselâ Özbekistan’da kuraklık yüzünden pamuk fiyatının aşırı yükseldiği senelerde Ralph Lauren ürünlerinde pamuklu kumaş kullanılmış mı? Şili’deki bakır işçileri grevdeyken, Karl Lagerfeld bakır oksitle yapılan özel bir mavi ile ürün tasarlamış mı?

Gerçek şu ki insan fitratına dair bazı güçlerin tecellisi olan moda, bugün insanları sömürmenin ve gezegenimizi kirletmenin aracıdır. Büyük tekstil firmaları Çin veya Hindistan’ın geri kalmış bir bölgesinde fabrika kurdukları zaman, ekonomik doku ve aile hayatı altüst oluyor. İşçilerin geliri, köylülerden yüksek olduğu için gıda fiyatları hızla yükseliyor. Kadınlar istemeseler bile çalışmak zorunda kalıyorlar. Eskiden ihtiyacı olan gıdayı üreten tarım bölgesi bir anda dışa bağımlı hale geliyor. Verimli topraklar üzerine kurulan ve köylüleri yüksek maaşla ayartan tekstil fabrikaları, geleneklerin, aile ve komşuluk bağlarının üzerinden buldozerle geçiyor. Eğer hepimiz aynı gömleği, etek ve pantolonu senelerce giysek bu fabrikalar yaşayamaz. Ama “modası geçti” diye bir dolabın dibine veya çöpe atılan eskimemiş kıyafetlerin yerine yenisi konmalı. İşte moda bu programlanmış eskimenin nazik ismidir.

Tüketim / Consumption / Consommation / استهلاك

Ne değildir?

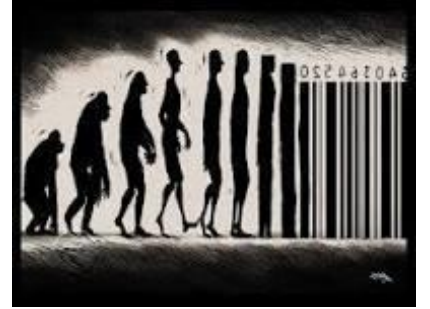
İnsanın ihtiyaçlarını gidermek için bir şeyi alıp kullanması değil.

Nedir?

İhtiyaç zannedilen gereksiz şeyler uğruna kendini tüketmek.

Nasıl?

Sokrates pazara gider gezer, hiçbir şey almadan dönermiş. Soran dostlarına "Ben oraya ne kadar çok şeye ihtiyacım olmadığını görmeye gidiyorum" dermiş. Bugün birçok insan önemsemediği insanlara hava atmak için ihtiyacı olmayan şeyleri borç parayla satın alıyor ve borcunu ödemek için sevmediği bir işte ömür boyu çalışıyor.

Neden tükenen biz oluyoruz?

Çünkü ekmek, su gibi gerekli şeylerin dışında kalanlar kimlik tüketimi. Harcadığımız paranın büyük kısmı buna gidiyor. İnsanların doğdukları köye, inandıkları dine, aileye, geçmişe, geleneğe bağları zayıfladıkça "hava atmak" çok büyük önem kazanıyor. Sadece başkalarına değil kendimize de hava atıyoruz. Pahalı bir kol saati, lük bir otomobil, hiç olmazsa ithal bir sigara... Kullanılan marka, insana sadece bir kalite garantisi vermiyor. Bir topluluğa ait olma hissi, manevî bir yükseliş vehmi... Bunlar eskiden mahalle hayatı veya dinî yaşamdan beklediğimiz şeylerdi. İnsan fıtratındaki bu açlıkları doyurmaya talip olan markalar, meşru zeminleri olmayan bu sahayı doldurdukça fertler bencilleşiyor. Ailenin, köyün, ülkenin dertleri ile dertlenmek yerine iPhone, Rolex, Nespresso kimliklerine sarılıyor. Tabi bu yapay kimliklerle gelen tatmin kalıcı değil geçici. Markaların veya reklâmcıların zayıflığından kaynaklanmıyor bu geçicilik. Kapitalizmin çarkının dönmesi için fertlerin sürekli yeni aidiyetler ve manevî(!) tecrübeler peşinde koşması gerekiyor. Yedikçe acıkan tüketici, markaların kölesi oluyor.

Şimdi / Now / Maintenant / Jetzt / الآن

Ne değildir?

Vehim, illüzyon, yanılgı değil.

Nedir?

İnsanın, gerçekliğin yenilenmesine şahid olması.

Neden?

Rudolf Carnap, Einstein'ın "Şimdi" olarak adlandırdığı şey hakkında ciddi şekilde endişelendiğini söylemişti çünkü Einstein'ın fizik bilgisi bile bunu açıklamakta yetersizdi. Carnap, Şimdi'yi tecrübe etmenin insan için özel bir şey olduğunu, geçmişten ve gelecekte esasen farklı bir anlam taşıdığını, ancak bu önemli farkın fizik bilimi içinde olmadığını ve olamayacağını belirtti. Fizikçilere ne kadar zor gelse de itiraf edilmesi gereken bir gerçektir bu. Carnap'a göre, bilim dünyasının dışında olan ve Şimdi'yle ilgili önemli bir şey bulunduğu şüpheleniyordu. Newton fiziğindeki "t" zamanı gibi Einstein'ın izafiyet teorileri de Şimdi'yi açıklayamıyor.

Bu "Şimdi" bulmacasının kaynağı, pozitif bilimin nesnel gerçekliğe odaklanması ve şimdiki anın indî (sübjektif) deneyimlerle tanımlanması. Bu nedenle, bazı bilim adamları Şimdi'nin hiç mevcut olmadığını bile söylemiş. Tanıdık pozitivist yobazlık: "Bilim bir şeyi ifade edemiyorsa o şey yok demektir".

Fotoğraf, sadece objektifin önünü değil arkasını da gösterir

Naklen yayında bazen uzak bir yere bağlanırlar ve farklı mekânlardaki insanlar aynı Şimdi'nin içinde görünür. Bazı oyunlarda da bu özellik var: Aynı ekranı birkaç oyuncu paylaşabilir bu yolla: Eşzamanlı görüntüler aynı Şimdi'nin içindedir. "Split screen" denen bu teknik sinemada çok kullanılır: 24 (Surnow ve Cochran), Kill Bill (Tarantino), Requiem for a dream (Aronovski), Rear Window (Hitchcock). Aynı anda bir insanın yüz ifadesini ve gördüklerini görürsünüz. Yahut iki ayrı evde olanları... Aynı Şimdi'nin içinde gerçekleşen birkaç olayı bir ekrana sıkıştırabilen sinemadan fotoğrafa geçelim şimdi. Dikkat, ekran bölmek yerine aklımızı ikiye böleceğiz ve iki farklı şeyi aynı anda akledeceğiz...

Fotoğraflar sadece objektifin önünü değil arkasını da gösterir. Fotoğrafçı yüksek bir duvar üzerinde miydi yoksa yere mi uzanmıştı? Fotoğrafçının konumu hakkında fikir vermeyen yani objektif bir fotoğraf çekemezsiniz. Peki ya panoramik çekimler veya uydu fotoğrafları? Fotoğraf makinesinin geniş açılı merceği, uzun pozda dönmüş olması yahut "objektifin" uyduda olması yeterince sübjektif değil mi? İstanbul'un uydudan çekilmiş fotoğrafları, Sirkeci'nin ara sokaklarında çekilen karelerden daha objektif değil. (Bkz. Derin Lügat: [Objektif Bilgi / Objective Information](#) / معلومات موضوعية)

Zaman ile ilgili mefhumları akletmemiz de bulunduğumuz yere göre yani Şimdi'ye göre şekillenir. Dün, yarın, gelecek sene gibi sözlerin işaret ettiği gerçeklerin mânâsını Şimdi'den kopuk olarak düşüneyiz. Haliyle, objektif zaman algısı, objektif fotoğraflara benzer: İmkâsızdır. Zamanı

yaşamakta olan Ben'in hafızasında muhafaza ettiği ve "içinde" bulunduğunu hissettiği Şimdi'den kopuk, objektif zaman fantezisi fehmedilemez; ancak vehmedilebilir.

Zaman mefhumunu yanlış mı anlıyoruz?

İngiliz düşünür John Ellis McTaggart, "Zamanın vehim olması" isimli makalesinde lisan-ı halktan yola çıkmış: Göreceli ve mutlak. McTaggart, geçmişte kalan ve kayda alınmış iki olay arasındaki münasebet ile bugün şimdi vukuu bulan olaylar arasındaki münasebetin farklı olduğuna işaret etmiş. (The Unreality of Time Mind: A Quarterly Review of Psychology and Philosophy 17/1908: 456-473.)

McTaggart'a göre kavramlardaki bu çelişki, gerçekliğin zamansal olamayacağını ispatlıyor. Zaman'ın değil ama "zamanın geçişi" algımızın vehim/yanılsama olduğu konusunda ona katılabiliriz. Bu "hissedilen" zaman sadece zihinsel bir inşaat. Tren hareket ettiği zaman istasyon kayıp gidiyormuş gibi görünür. İşte bu yüzden "Zaman" denen vehim, bize geçiyor gibi gelir. Oysa zaman bâkî, insan ise fânîdir. Zaman geçip gitseydi yerine başka bir şey gelirdi. Geçip giden, sürekli yenilenip duran gerçekliktir.

"Ayı burada" diyorum, "izi nerede?" diye soruyorsun

Şu halde izini sürdüğümüz Şimdi'lik tamamen bir yanılgı mı? Yine mekândan istifade edelim: Meselâ ufuk çizgisi, mekânda durduğumuz yere göre değişmiyor mu? Peki "ufuk yoktur; bir vehimdir, illüzyondur" diyebilir misiniz?

Ya geceyi gündüzden ayıran çizgi? Milâdî yeni yıla bütün ülkeler aynı anda girmiyor meselâ. Günü gecesi hatta yazı kışı farklı olan hayvan ve bitkilerin yaşamsal döngülerinin de birer yanılgı olduğunu iddia etmeye kadar bu işin sonu. Neden?

Bu yazıyı okurken (sizin Şimdi'nizde) gece olduğunu kabul edelim. Oysa dünyanın öbür tarafında gündüz ve çiçekler, arılar buna göre (Şimdi'nin gündüz olduğu gerçeğine göre) davranıyor. Fotosentez yapan bitkiler yanılıyor mu?

Netice

Gerçek şu ki, Şimdi'yi anlamakta zorluk çekme sebebimiz, pozitivizm denen bilim yobazlığıdır. İndî (sübjektif) gerçekleri yok sayarak dev bir epistemoloji hatası yapılıyor. Yani yöntemsel ve kavramsal olarak kafalarını kuma gömüyorlar. Eğer elinizdeki bilim, gerçek hayatı tarif edemiyorsa gerçeği yok saymak mı gerekir yoksa bilimsel yöntem ve kavramları geliştirmek mi?